A, I

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jmub 1 kord kuus.

Nr. 1 | Jaanuar 1939 a. | VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

Üks Jumal, üks usk, üks armastus.

Maailma — palvenädalaks.

Protestant Gustav Adolf Gedat on viimaseil aastail teinud ulatuslikke uurimisreise. Oma raamatus („Was wird aus diesem Afrika?") ta avaldab kokkuvõtlikult oma vaatluste tulemused sõnadega:

„Maailmad võitlevad
Aafrika ja tema miljonite mustade inimeste pärast. Islami ja enamluse suurvõimud sirutavad oma käed välja ja tahavad seda maailmajagu vallutada oma ideile... Maailmad maadlevad Aafrika pärast, Kristuse kuulutajad aga seisavad nende vahel ja on — lahkhelides."

Aga mitte ainult misjoneis ei tunneta sügavamalt mõtlevad ristiusulised seda traagikat, mis peitub mitmesuguste erinevate usutunnistuste ebaühtluses. Sellel ebaühtlusel on ka kultuurmail kurbloolisi tulemusi, kuna sealgi ristiusk tunneb end olevat surutud võitlusse moodsa paganlusega ja enamlusega selle mitmesuguste esinemiskujude all. Seda tõsiasja nähes peab ristirahva lõhestamine igat tõsist kristlast muutma rahutuks. Ta peab ristirahva ebaühtlusse suhtuma kui suuresse hädasse ja sügavasse valusse.

Valu lõhenemise pärast.

See valu ristirahva kaotatud ühtluse puhul pole aga mitte uus. Teda võib kõigi heade kristlaste juures nentida juba reformatsiooni päevadest saadik.

Nii kõneleb tõeline kristlik igatsus ristirahva ühtluse järele haaravalt Trienti kirikukogu dokumentidest. Istungil 26. veebruaril 1562 avaldasid kirikukogu isad järgmise otsuse:

„Püha sinod soovib tervest südamest kiriku rahu ja anub hardalt Jumala poole selle rahu pärast, et kõik tunnustaksid kõigi ühist ema, kes oma lapsi millaski ei suuda unustada, ja et kõik ühe südamega ja ühe suuga Jumalat Isa kiidaksid ja Jeesust Kristust meie Issandat. Selle meie Jumala ja selle meie Issanda helduse juures manitseme kõiki, kes meiega kiriklikus ühenduses ei ole, leplikkusele ja rahule, meie kutsume neid ja manitseme neid siia tulla, et nad meiega sõlmiksid armastuse lepingu ja tõelise rahu lepingu ühe ja sellesama Lunastaja sees. Peaksid nad järele andma Püha Vaimu manitsevale heale ja mitte kõvaks tegema oma südameid; kui nad ometi ei jätaks tähelepanemata emakiriku kutse ega tõrjuks seda tagasi." Ja üks teine kirikukogu otsus on sõnastatud nõnda: „Nagu õrn, muretsev ema igatseb ja ihaldab see püha kogu, et kristliku nime kandjate hulgas poleks lõhesid, et pigemini nende hulgas, nagu nad kõik tunnistavad ühte Jumalat ja Lunastajat, nõnda valitseks ka üks keel, üks usk, üks meelsus. Samal ajal ta loodab, pannes oma usalduse Jumala heldusele, et nad (protestandid) tagasi pöörduvad ühele pühale ja õndsusttoovale ühe usu, ühe lootuse ja ühe armastuse ühtlusele."

Juba enne seda oli paavst Pius IV. liigutatud sõnadega avaldanud üleskutse ühtluse uuesti jalule seadmiseks. 1560 a. ta saatis paavstliku kammerhärra Franz Commendone ja piiskop Delfini läkitusega saksa katoliiklaste ja protestantide esindajate poole ja manitses ühtluse uuesti jaluleseadmiseks.

5. jaanuaril 1561 võimaldati delegatsioonile osavõtt protestantlike vürstide istungist Naumburgis. Delfini seletas vürstidele üldise kirikukogu vajadust ja lõpetas sõnadega:

„Paavst on väga mures õiisa saksa rahva heaolu pärast, sellepärast kutsub ta kõiki vennalikult nõu pidama ja otsustama selle üle, mis kõigile on nii tungiva vajadusega. Protestante ei pea mitte ainult kuulama, vaid neile peab ka kõigis sündsais asjus tähelepanu pööratama. Mis hea ja kiiduväärt on, seda peab lubatama, mida tuleb hukka mõista, see peab kõrvale heidetama, ja, mis kõigile on nii vajaline, lõhe tuleb lõpetada, kiriku ühtlus tuleb jälle jalule seada. Ulatuslikem, kindlaim saade on kõigi käsutuses. Kas vürstid ei suvatseks teha kõik, mis võimalik, et praegust kahetsevat seisukorda jälle korda seada, kuna on juba nii palju arvamisi, nagu on päid ja niipalju usutunnistusi nagu on doktoreid."

Siis Commendone võttis sõna ja lisas veel juure:

„Saksamaal usutüli läbi tekkinud segadusi ei saa kas üldse likvideerida, või neid saab lahendada ainult üldise kirikukogu läbi. Seejuures on tegemist usuga, hingede õnnistusega. On aga ka tegemist maise õnne ja heakäekäiguga, sest kus on puudus Kõigekõrgema poolest, puudus aluse poolest usulises asjas, seal varisevad kokku aujärjed ja purunevad riigid." Seepeale saadikud andsid igale vürstile üle isikliku, kirjaliku paavsti kutse!

Taasühinemise vaim.

See on usu olemuses põhjendatud, et usklikud, Jumalat armastavad inimesed ei tohi olla vaenlaseid usu pärast. Kõigist vastoludest ja kõigest vaimsest võitlusest hoolimata peab teatud liiki Jumala rahu valitsema kõigi usuliste inimeste sees, nende üle ja nende vahel peab valitsema mingi salajane ühtlus, mida Jumal ise on õnnistanud.

„Aga ärge ka unustage, et te teiste konfessioonidega seisate sõnal kristlikul alusel, ja et kõige väline võitluse ja sõdimise juures sellel ühisel lasub teatud Jumala rahu, mis sellele ühisele on rajatud, mida võitlevad leerid peavad austama ning kaitsma ja millest nad peavad lugu pidama."

Muidugi on selge, et ei saa olla ühtluse vaimu iga hinna eest. Ühtluse tingimuseks peab olema absoluutne tõde. Sellega on antud kõik ühtluse võimalused, kuid ka tema piirid.

Seepärast peab tõearmastuse pärast möönma, et eelkõige katolitsismi ja protestantismi vahel on suured, kuni ristiusu tuumani tungivad vahed. Kus puudub nende lahkuminekute tundmine, seal satutakse kiusatusse valelahkuminekuid konstrueerida. Säärased vale-etteheited aga eraldavad rohkem kui õige, täpne vahede tundmine.

Vahede jaatamisega on antud ka vaimse klaarimise, vaimse võitluse võimalus, jah isegi vajadus. Sellise võitluse siht tohib olla aga ainult üks: aidata tõtt võidule ja end ühendada tões. Aus, avalik võitlus on sellepärast juba ilus samm lepitusele ja sellepärast ta on ka rohkem tervitatav kui ükskõiksus.

Tähtis on aga see, et võitlust peetaks väärikuse, põhjalikkuse ja tõelise huviga ristiusu vastu. Võitlust võib nõnda heaks kiita, hukka mõista tuleb aga ainult halba võitlusviisi.

Niii tuleb võitlust pidada aupakkumisega muu-usuliste ees.

Kuulsa prantsuse kardinali Lavigerie (surnud 1892. a.) kohta jutustatakse, ta olevat igakord, kui ta oma Alzhiiri piiskopkonnas olevat möödunud mõne mošee ümbrusest, oma vankrist välja tulnud ja jalgsi läinud — aupaklikkusest Jumala ees, keda siin eksimuses kummardati.

Missuguse lugupidamisega peame siis meie seisma oma protestantlike vendade ees, pealegi kui praegu nende ridades näeme nii imetlemisväärset truudust Kristuse vastu. See ei tähenda sugugi mingit ebamäärast, segast sallivust. See pole tee ühtlusele, ta pole isegi kõrvaltee ühtlusele. Aga ühine armastus Kristuse vastu ühendab meid. Praegu on maksvad Döllingeri sõnad:

„Vaheajal elame lootusest, lohutame endid veendega, et ajalugu ehk Euroopa arenemisprotsess, mis üheaegselt sotsiaalsel, poliitilisel ja kiriklikul alal meie silmade ees teostub, on kirikliku ühendumise sõprade võimaaks lepinguosaliseks, abimeheks, ja ulatame kõigile kristuseusulistele teiselpool käe ühiseks kaitsevõitluseks meie aja destruktiivsete, hävitavate liikumiste vastu. Sest lugu on tõesti nii, nagu ütleb V. Radowitz: „Meie silmade ees inimvaimud lähevad lahku kahe lipu alla. Ühel lipul Jeesuse Kristuse, Jumala Poja nimi, kuna teise all ühinevad kõik, kellele see nimi on mõttetus või komistuskivi." (Kirche und Kirchen, Papsttum und Kirchenstaat, XXXII jj.)

Kahjuks on aga tänapäeval nii mõningaidki veel, kes, selle asemel et teenida kõigi kristlaste lähenemise aadet, tahaksid külvata kibestumist ja vaenlust usutunnistuste vahel. See on kurvastav, kui vähe niisugused inimesed näevad ühiseid kristlikke huvisid, mis praegu nii väga on hädaohus kõigi kukutamiste ja paganlikkude voolude puhul. Peaks ometi järele mõtlema, et meie päevadel usulisel alal palju vähem on tegemist katoliikluse ja protestantismiga kui just ristiusu ja paganlusega. Kui siin-seal mõni luterlane saab katoliiklaseks, võivad need „ristiusulised" hingerahu hoopis kaotada ja nad ei suuda küllalt vihastada katoliiklaste propaganda üle. Kui aga aasta-aastalt sadu inimesi ristiusust hoopis võõrdub ja langeb moodsa paganluse söödaks, siis see ei anna neile „kristlastele" mitte mingisugustki põhjust ärrituseks. See näitab ometi, kui vähe siin on ära tuntud kristluse tõelist seisukorda.

Kellel seisukorrast on õige äratundmine, peab möönma, et meie päevil võitlus käib palju vähem katolitismi ja protestantismi pärast kui just ristiusu ja paganluse, ja nimelt kõige hullema paganluse pärast.

Sellepärast on tänapäevalgi veel kohased need manitsuse sõnad, mis omalajal väljendati kardinal Diepenbrocki poolt:

„Ärge mürgitage seda kurba haava, mis juba kolme sajandi kestes on puurinud läbi ristirahva ja iga tõelise kristlase südame, ärge mürgitage seda haava uuesti kirgliku võitluse ja ägeda vihapidamise läbi; ärge puistake, teda nõdrameelselt ravida tahtes, fanatismi kõrvetavat põrgukivi tema sisse ja ärge tooge mineviku varustuskambreist välja käredaks muutunud poleemika roostetanud relvad... Ainult rahus, ainult armastusea on võimalik üksteisest aru saada, ainult üksteisest arusaamises on võimalik saavutada ühtlust, ainult ühtluses õnnistust... Selle rahu, selle ühendumise eest palvetab ju katoliku kirik iga päev oma pühimais palveis; kõige õilsamad vaimud on tungivalt seda rõhutanud, väljudes ristiusu ühisest alusest ja püüdes arusaamatuste ja eksituste kõrvaldamise läbi seda lõhet terveks teha. Mis möödunud aegadel pole õnnestunud, see võib, see peab tulevaste aegade ülesandeks jääma. Kõik manitseb sellele suurele tööle. Vaadake ringi! Läheneb suur aeg, avatakse uus pitsat maailmaajaloo raamatus... Kas suudate rikkalikult õnnistatud voogava lõikuse viljad kaugetelt radadelt koguda Jumala aita, kui lõikajad omavahel üksteisele sirpidega kallale tungivad ja üksteist kägistavad? Jätke kahesilmavahele laimuhääled, vaadake tuhandeile ja tuhandeile hästimõtlejaile ja neile, kes igatsevad tõtt ja rahu, kes rahupalmiga lehvitavad, ja vaadake, unustades vana viha ja mäletades ainult veel vanemat armastust, üksteisele rahuliselt ja selgesti silmadesse. Nii mõnigi palk saab siis pinnuks, nii mõnigi pind uduplinktiks..."

Praegu näib olevat veel hoopis teisel määral, kui siis, millal need sõnad üteldi, tund tulnud olevat, kus katoliiklased ja protestandid üksteisele rahuliselt ja selgesti silma vaatama peaksid, „unustades vana viha ja mõteldes veel vanema armastuse peale." Ja see sünnibki, ja juba saab nii mõnigi palk pinnuks ja nii mõnigi pind uduplekiks..."

Keegi veel elavaist kirjanikest on tööd taasühinemise eest võrrelnud pildiga Gotthardt-tunneli ehitu-

sest. Kui töölised pika, pika vaevarikka töö järele tunneli olid puurinud edasi mõlemalt poolt, ootasid nad tuksuva südamega silmapilku, millal nad pidid kuulma viimaseid vastastikku mõlemalt poolt kostvaid vasaralööke, et siis viimase tormijooksuga viia langemisele lahutava maakihi ja üksteisele käsi ulatada.

Kas meie ei kuule mitte juba nende vasaralööke, kes tahavad leida teed teineteise juure? Millal tuleb see Jumala tund, kus ristirahvas saab olema üks usus ja armastuses, üks ühe kiriku „Una Ecclesia" rüpes, mis on „per totum orbem in multa membra divisa" — paljudeks liikmeteks jagatud tervel maakeral? (Cyprianus). Meie ei tea. Küll me aga teame, et Jumala juures pole võimatu ükski asi.

E. P.

Mis oli tarkade täht?

Ajalehe „Uus Eesti" 353 numbris ilmus pealkirja all „Mis oli Petlemma täht?" artikkel, mis selle küsimusega tegemist teeb. Vaatleme mõningaid huvitavamaid seal esitatud asjaoludest usuteaduse seisukohast lähtudes.

„Piiblis jutustatakse, et targad hommikumaalt olid näinud tähte." Tuleb küsida, milline oli õieti see täht? Tuleb pidada meeles, et kaldealased olid hoolsad taevalaotuse uurijad ja neile olid kinnistähtede asukohad ja planeetide liikumised hästi teada."

Sellepärast ei saa oletada, et neile harilikud nähtused taevalaotusel oleksid olnud tundmatud. Niisiis arvame, et siin oli tegemist erakordse nähtega. On püütud anda mitmesuguseid seletusi.

Kahtlane oletus.

„Võimalus, mis leidnud tõsist tähelepanu, on see, et kaks planeeti sattusid sedavõrd lähedale, et valgus näis kiirgavat ühestainsast suurest tähest. Tegelikult on planeedid muidugi miljoneid kilomeetreid üksteisest kaugel, kuid meie silmadele jääb mulje, nagu puutuksid nad peagu kokku."

Paraku on tõesti võidud välja arvestada, et planeedid Jupiter ja Saturn aastal 7 e. Kr. mitte vähem kui kolm korda kalade loomaringi-tähekujus konjunktsiooni sattusid (Hontheim-Eschi arvestuste järele umbes 29. mail, 4. oktoobril ja 5. detsembril). Astronoom Kepler oletas, et selle tähekonstellatsiooni läbi kuulutati ette „imetähe" ilmumist, mis pärast ilmus tarkadele.

Pärastisi seletajaid arvas, et see konjunktsioon ongi tähekuju, mille kaudu targad Messiase sündimisest teada said. Seejuures jällegi oletavad ühed, Jumal tahtnuvat seoses selle nähtusega taevalaotuses tarkadele Messiase ilmumist avaldada, teised aga väidavad jällegi, targad olevat oma astroloogiliste teadmiste põhjal sellest konstellatsioonist taevalaotuses osanud välja lugeda Messiase sündi.

Siin ei või aga siiski midagi tegemist olla astroloogilise tähtedeseletamisega. Sest nagu juba mainib püha Johannes Kuldsuu, pole see astroloogia asi, tähtede seisu järele määrata kellegi inimese sündi, vaid ta püüab tähtede asendist kellegi inimese sünni juures ette määrata selle inimese tuleviku (Püha Johannes Kuldsuu, M. LVIII, 62).

Ei saa aga ka möönda, et Jupiteri ja Saturni ühendust tarkade poolt „Messiase tähena" („tema tähena") oleks ära tuntud. Sellele kõnelevad vastu järgmised põhjused:

1) Esimest põhjust kirjeldab „Uus Eesti" järgmiselt:

„Aastal 1856 selgitas inglane Pritchard, et need planeedid pole kunagi olnud teineteisele lähemal kui kahekordne täiskuu läbimõõt ja niiviisi oli neid võimatu pidada üheks ainsaks täheks. Sedasama selgitas ka Greenwichi tähetorn ja nii ei tohiks olla põhjust kahelda nende uurimistulemuste tõepäras."

2) Ei võinud aga ka tegemist olla ainult mõne tähtede konstellatsiooniga selle vastu kõneleb kreekakeelse sõna „a s t y r'i" tarvitamine. Sest Bolli uurimuste järele (Der Stern der Weisen, ZnTW, 1917, p. 40 jj.) on selgesti tõestatud, et sõna „astyr" tähendab ikka ainult ühte teatud tähte, millaski aga tähekonjunktsiooni või tähe konstellatsiooni.

3) Pealeselle poleks sellega aga sugugi seletatud, kuidas targad sellise tähekonstellatsiooni äratundmise läbi võisid tulla „juutide kuninga" sündimise mõttele. Saturni ja kalade seletamine Iisraelina esineb alles keskajal. Ka ei näi kogu sellel vaatel vanemas astroloogias olevat mingit alust. Nii tunti Babüloonias aastate 66 ja 126 e. Kr. kohta kaks oluliselt sarnlevat konjunktsiooni. Aga ühelegi neist ei pandud ootusi, nagu neid hellitasid evangeeliumi targad. Nii seletus teatud kindlast tähekonstellatsioonist nähtavasti ei taha paika pidada.

Uus täht.

Selle kohta kirjutab „Uus Eesti":

„Üheks võimaluseks võiks olla nn. stella nova, uus täht, millised aegajalt ilmuvad taevatelgile, peamiselt Linnuteele, ja säravad niisama heledalt nagu näiteks Veenus. Kõige heledam nova ilmus aastal 1572 ja oli heledam kui Veenus. Teine võrdlemisi hele uus täht ilmus 1604. Neid mõlemaid uuriti hoolikalt — esimest Taani täheteadlase Tycho Brahe ja teist tema õpilase Kepleri poolt. Ka 1901. ja 1918. aastal nähti selliseid tähti. Need tähed säravad mõne päeva ja hakkavad pikkamisi kahvatuma, lõpuks hoopis kustudes. Niisiis võinuks selline täht särada küllalt kaua, et näidata tarkadele teed, ja sellega on ka seletatav, miks seda tähte hiljem enam kuskil ei nimetata. Kuigi kõik on ainult oletus, võib novat siiski pidada imeks, mida ka praeguse aja inimesed on näinud oma silmaga."

Oletus „nova stella'st" on vanemate usuteadlaste juures (Johannes Kuldsuu, Diodoreis) leidnud nii mõningaidki pooldajaid ja uuemalgi ajal esineb veel tema kaitsjaid (Schanz, Fillion). Seejuures usuvad ühed otsest Jumala loomisakti, kuna teised kõnelevad ainult uue tähe esiletulemisest, mis avaldub umbes sarnlevalt mõnele meteoorile. Viimane liik teadlasi ei murra tähe päritolu üle palju pead ega avalda selle kohta kindlaid vaateid.

Ometi pole selle oletuse puhul piisavalt selgitatud a) kuidas selline „stella nova" tarku võis juhtida ega b) kuidas ta võis neile sugereerida kellegi kõrge isiku sündi.

Komeet.

Selle kohta kirjutab „Uus Eesti":

„Kõne alla võib tulla ka kolmas seletus, mis aga nõuab siiski rohkem kujutlusvõimet kui eelmised. Nimelt leidub andmeid, mis lasevad oletada, et Petlemma täheks oli Halley komeet.

See kõigist komeetidest kõige kuulsam astronoomia ajaloos ei kanna Halley nime mitte sellepärast, et viimane selle avastas, vaid et Halley 1531., 1607. ja 1682. aasta komeetide teekonda uurides ennustas, et komeet ilmub uuesti 1758. Lõpuks järeldas ta, et kõik kolm tähte olid üks ja sama komeet, mis liikus päikese ümber mööda pikergust orbiiti 76 aastaga. Esimesel jõulupühal 1758, kuusteist aastat pärast Halley surma, nähtigi komeeti uuesti ja sellest saadik ta kannab Halley-komeedi nimetust. Viimati ilmus komeet 1910. a. ja oli maakerale nii lähedal, et maakera arvatavasti läbis komeedi saba. Praegu on Halley komeet väljaspool Neptuni orbiiti ja ei ilmu nähtavale enne kui 1985. aastal.

Vanade kroonikate lehitsemisel selgus, et Halley komeet on maakeral nähtav olnud reeglipäraselt 27 korda, alates umbes 87. a. e. Kr. kuni 1910. a. Nii ilmus täht võrdlemisi tõenäoliselt ka 11. aastal enne meie ajaarvamist."

Mõte, tarkade tähte seletada komeediga, pole uus. Juba Origenes pooldas seda vaadet. Ta on ka juba vastand ühele raskusele, mida võidi kasutada vastuväiteks sellele seisukohale:

Üteldi nimelt, et komeeti peeti õnnetuse ettetähenduseks ja et sellepärast komeet kuidagiviisi ei võinud Messiase tulemist näidata. Kuid sellevastu toob Origines tõestuse, et eriliste tähtede (komeetide) ilmumist peeti osaliselt ka õnnelike sündmuste ettetähenduseks.

Tärkab pinnale ka kahtlusi, kui toda „tarkade tähte" tahetakse identifitseerida Halley komeediga, mis ilmus 11. aastal e. Kr. (teised ütlevad 8. oktoobril a. 12 e. Kr.). Sest isegi siis, kui Jeesuse sündi tuleks tahapoole nihutada mõne aasta võrra (3 või 4 asatat), siis olemasolevad tõsiasjad ei luba milgi tingimusel Jeesuse sündimist tahapoole nihutada 11 aasta võrra. — Küll aga oleks võimalik, mõtelda analoogilisel kujul komeedi ilmumisele mõned aastad pärast seda.

Igatahes selgitaks komeedi oletamine kõige rutemini kõiki neid tõsiasju, mis jutustatud pühakirjas.

Ta seletaks, miks just komeedi ilmumine tarkadele hommikumaal sai märgiks, mis kuulutas uue kuninga sündi. See mõte võis tulla kas, nagu arvavad mõned (Justinus, Origenes), Balaami täheennustuse tundmisest, või võis ju ka piisav olla üldine lootus Messiase tulemisele. See Messiasele lootmine ei olnud tollal ju mitte ainult juutide juures elav, vaid ta esines tugevasti ka naaberrahvaste juures.

Komeedi ilmumine — mis ju mitte ainult ühel päeval ei pidanud nähtav olema — seletaks ka teatud määral seda, mis pärast piiblis jutustatakse: „Täht, mida nad olid näinud hommikumaal, käis nende eel kuni ta jäi seisma kohale kus laps oli."

Seejuures tuleb küll vahet teha nähtuse enda ja nende sõnade vahel, millega seda nähtust kirjeldatakse.

Tuleb arvata, et targad täis läbematust veel õhtul Jeruusalemmast lahkusid. Kui võtame, et komeet tõesti oli nähtav Petlemma kohal, siis võis tarkadele tunduda otsekui käiks täht nende eel, ilma et komeedi liikumine hädavajaliselt oli vastav teekonnale, mille targad Jeruusalemmast Betlemma pidid sooritama.

Muidugi jäävad ka veel mõnedki küsimused vastamata. Ilma Jumala erilise mõjuta tarkade mõistusele ja tahtele pole küll seletatav kogu nende kutsumise sündmustik. Mil määral Jumal seejuures võis rakendada nähtusi looduses, sellele on vihjatud ülalesitatud arutlusis. Lõplikku seletust need loodusenähtused ei suuda aga ometi anda. Sest see on Jumala armu mõju saladus ja selleks ta ka jääb. Nii said sellest ju ka targad ise aru.

E. P.

MILAANO TOOM MAAILMAS KÕRGEIMA KELLATORNIGA.

Hiljuti on parandatud Milaano toomi kõik välised ornamendid. Pärast tööde lõpuleviimist ta saab kellatorni. Viimane peab tõusma toomi paremalt küljelt mõnesuguses kauguses fassaadist. See ehitatakse aamast marmorist, millest toomgi, mille materjal Lago Maggiore marmorimurdudest pärit ja mis kuulus oma iseäralise meeldiva roosa värvi tõttu. Kellatorn püstitatakse 540 jala kõrgune, niisiis umbes 180 jalga kõrgem toomi tornist. Kaks treppi ja kaks tõstetooli viivad torni tippu. Peale selle sisaldab ta „Lunastus-Loggia", isamaa-altari ja rahutulemärgi, mis valgustab tervet linna igal ööl. Milaano neljа pühaku kujud — Püha Ambrosius, Simplicianus, Galdine ja Karl Borromäus — kaunistavad torni.

Moonutusvõte.

„Deutsches Kirchenblatt'i" 7. numbris on toodud misjoni-aruanne, mis k. a. sinodil 3. mail ette kanti. Selles üteldakse katoliku kiriku misjonitöö kohta järgmist:

„See on küll üks ristiusu ajaloo tumedamaid leheküIgi, et isegi paganamisjoneis katoliiklus astub üles evangeelse kiriku vastu ja ei põrka tagasi mittemingisuguse vahendi eest, et seda vastast rindelt kõrvaldada. Katoliku kirik ei tunne evangeelse kiriku vastu mingit sallivust ... mida rohkem evangeelne „vastane" paganate seas edasi tungib, seda intensiivsemaks muutub vastutöö ... „Bethel-Mission" Ida-Aafrikas kaebab: „Rääkimata halbadest kahtlustustest ja laimdusist katoliiklaste poolt, on eriti valus, et katoliku ristimispraktika sakramenti teotab, kuna igalpool, kus evangeelne misjon edasi töötab, katsutakse kõiki kättesaadavaid paganalapsi igal võimalikul ja võimatul teel ristimisele sundida, ainult selleks, et takistada, et neid pärast võiks haarata evangeelne misjon. Baseli misjon jutustab Kamerunist suuremast järeleandlikkusest paganlike kommete vastu katoliku misjoni juures. Hiinast teatatakse, et katoliiklased ei harrasta jutlustamist paganaile, kuna nende tegevus suunatakse esmajoones evangeelseile kogudusile."

Pealeselle kogu aruanne kirjeldab evangeelset misjonitööd kui tööd Jeesuse Kristuse totaliteedinõuete eest, kuna katoliku misjonitööd kujutatakse ainult vastutöötamisena. Islami kõrval esineb siin katoliiklus vastasena, nähtavasti vastasena „Kristuse tõelise õpetuse" vastu.

Kes misjonilugu tunneb, teab, et katoliku kirik mitte millaski pole unustanud oma misjoniülesannet maailmas. Aga luteri kirik on alguses põhimõtteliselt misjonitöö jätnud kõrvale ja alles üheksateistkümnendal sajandil see kirik on suuremal määral hakanud tegelema selle tööga. Enamasti ei tungi siis katoliku misjonärid luteri misjonipõllule, vaid just vastuoksa, luteri misjonärid katoliku misjonialadele.

Kahjuks ei saa salata, et see mitmesuguste miste alati pole toimunud kristliku armastuse vaimus. Oli hädaoht, et võitlus paganliku maailma pärast sai võistlevaks võitluseks mitmete erinevate kristlike usundite vahel. Võib olla, et selle juures üks või teine langes kiusatuse ohvriks, selles võitluses hakata kasutama ebakristlikke vahendeid. See tähendab aga ebaõiglast teadete levitamist, kui selliste ebakristlikkude vahendite kasutamist tahetakse iseloomustada tüüpiliselt katoliikliku nähtena. Selle tõenduseks võib võtta ühe protestantliku misjonäri enesepihtimust, kes luterliku misjonitöö kohta Jaapanis teatab järgmist: „Kui meil veel oli mõju ja tähtsust, püüdsime Rooma kirikut vaikimise läbi allpool hoida ja see õnnestus ... Kui ta aga ärkas ja astus avalikkuse ette, siis arvasime, et võime teda põlastusväärseks tegemise kaudu viia ebasoosingu alla. Ka see õnnestus meil, vähemalt haritlaste juures. Praegu pilt on muutunud. Meie läheme tagasi seda teed, mida tahtsime ehitada Rooma kirikule." (Katholische Korrespondenz, nr. 24, 22. 3. 1934.)

Kui sihilik on luteri lehe kirjeldus, seda näitab eelkõige väide, et Hiinas „katoliiklased ei harrasta jutlustamist paganaile, kuna nende tegevus suunatakse esmajoones evangeelseile kogudusile."

Võime tuua Hiina katoliku misjoni arvulise arengu: katoliiklaste arv oli a. 1900 ainult 700 000. Aastal 1932 oli juba 2563 425, aastal 1935 juba 2818 839, aastal 1938 oli 3 018 338. Neljakümne aasta jooksul on niisiis arv peagu kahe ja poole miljoni võrra tõusnud. Kas see oli võimalik ilma paganamisjoni jutluseta? Kuna luteri kirikute liikmete arvu ametlikult noteeritakse 800 000, siis pole küll ka mitte hästi mõeldav, et selle juures on tegemist ristiusulistega, kes on pärit luteri kogudusist. — 1937 a. ristiti 576 348 isikut, nende hulgas täiskasvanuid 89 265. Kuna katoliku kirik luteri usust üleminevaid kristlasi harilikult uuesti ei risti, on vähemalt need umbes 90 000 isikut võidetud jutulustamisega paganaile.

Mullu oli ristimiskandidaatide arv 517 423. Ka see hiigelarv on vaid ometi ainult seletatav jutlustamisega paganaile.

Pärismaalasist preestrite arv tõusis 1 553-st aastal 1932 1 898-le aastal 1938. Nende hulgas oli 23 pärismaalasest piiskoppi. Kas ka need kõik olid küll ümberpööratud luterlased? Kui naeruväärne on niisuguste arvude vaatlemisel see lause: „Katoliiklased ei harrasta jutlustamist paganaile!"

Arvame küll, et misjonireferent ise pole ära tundnud oma misjoniteadete alusetust. — Missugused ebaõiged ja armastuselagedad vaated peavad aga ikka jälle ristiusuliste juures ärkama, kui suuremale lugejate ringile serveeritakse sääraseid ühekülgse ja laimava tendentsiga misjoniaruandeid.

—:—

Oskar Wilde arvustustulcs.

Juhtivas ajakirjas „Dublin Quaterly" võtab benediktlaste abt Hunter-Blair, üks Wilde'i kaasüliõpilasi, kuulsa inglise kirjaniku isiksuse vaatluse alla, püüdes tagasi tõrjuda rünnakuid, millistega hiljuti esines Frank Harris oma raamatus Wilde'i kohta. Sellele raamatule oli veel erilise eessõna kirjutanud Bernard Shaw. Harris polnud küll vaielnud Wilde'i luulevõimete vastu, kuid Wilde kui inimene oli hoopis langenud autori põlguse alla. Harris heidab Oscar Wilde'ile ette agressiivsust, tühimeelsust, lodevust, armastust bluffi vastu, kõlblist põhjavajumist jne. Selle kohta märgib abt Hunter-Blair, et see tundub kahtlemata imelikuna, kui just katoliiklane teeb tegemist Wilde'i taolise isikuga. Kuid just katoliiklane olevat ka võimeline kõike õigesti nägema ja kõike asetama õigesse kohta. Muidugi jäävat küllaltki palju Wilde'i külge kleepuma, mis õigustavat tema hukkamõistmist, kuid tal olnuvat kahtlemata ka palju väärtuslikke omadusi. Abt õppis Oskar Wilde'i 1874. a. tundma, kui viimane oli alles kaheksateistkümne-aastane ja koos Hunter-Blai-

riga õppis Magdalen-kolledži kasvandikuna. Hunter Blair polnud tollal veel katoliiklane. Ta imetles pisut vanemat kaasüliõpilast, kes, ühes iiri koolis saadud lihtsast eelharidusest hoolimata saavutas kuld Berkeley-medali ühe töö eest kreeka luulekunsti üle. Keegi, kes Wilde'i tundis, ei saanud kahesilmavahele jätta tema hiilgavaid vaimuandeid, mis tegid ta otse iiri rahva tulevikulootuseks. Wilde'il oli ka harukordne jutustamise- ja kõneanne. Aga ilmaski ei libisenud mingi ebaviisakas või kahemõtteline sõna üle tema huulte. Aastal 1875. astus Hunter-Blair katoliku kiriku liikmeks. Hiljem ta läks usulise süvenemise otstarbel benediktlaste ordusse. Ta jäi aga edaspidigi Wilde'iga tihedasse kontakti ja korduvalt oli tal võimalust nentida Wilde'i suurt poolehoidu katoliiklusele. Aegamööda muutusid sidemed küll lõdvemaks, kuigi vahetevahel oli veel üksikuid kokkupuuteid. Wilde'i surmast a. 1900. (Pariisis) sai Hunter-Blair ühe ühise sõbra kaudu teada. See, mida Hunter-Blair kuulis õnnetu ja eksiteele sattunud luuletaja surma kohta, võis teda sügavalt rahuldada. See ühine sõber, orduvaimulik P. Cuthbert Dunne, oli kirjaniku veel surivoodil katoliku kiriku vastu võtnud. Wilde, kes väga selle järele igatses, ütles preestrile: „Minu kõlbline ebatasakaalukus oli suuresti selles süüdi, et ma mitte juba ammu ei konverteerunud."

—:—

Seda ja teist.

MAAILMA AJALUGU MUDELIS.

Võtame maakera vanaduse kindla maakamara moodustamise ajast alates. Seame selle 2000 aastamiljoni vastu inimkonna vanuse — selles ulatuses milles see vanadus on senini tuntud. See on 100 000 korda väiksem ...

Niisiis julgeme teha väga huvitava võrdluse. Kahe miljardi aasta vanusele maa ajaloole seame vastu 20 000-aastase inimkonna vanuse ja toome selle uuesti loodud suhte väga väiksesse mudelisse. See toob meile siis maailma ajaloo „aja suuruse" väga piltlikult teadvusse.

Koondame vaimus maakera vanuse. Mahutame ta väiksesse kahekümneneljatunnilisse ajaraami. Mitu tundi — nii küsime endilt — jääb siis küll inimeste elamisaja jaoks? ... Meie mõõtva vaimusilma eest mööduvad maailmasündmustiku esimesed hommiktunnid. Noorel maakeral tuleb keskpäeva aeg. Kus on inimene? ... Oodake, oodake! Ta tuleb — kuid veel mitte nii ruttu!

Pärastlõuna aeg läheneb. Varsti muutub juba hämaraks — õhtu hakkas lähenema. Juba taimed on tärganud. Suure hulgana ehivad nad oma võluva iluga inimese tulevast eluaset. Nad seisavad otsekui rõõmsas ootuses, et looduse kuningat vastu võtta. Millal ta tuleb? ...

Ka loomariik hakkab end juba liigutama. Rohu sees, põõsais, puudel muutub elavaks. Vulisevas vees nähakse kalu. Isegi õhk muutub elavaks, lugematuid linde lendleb üksteise võidu. Maa näeb end äkki elurõõmsas külluses loomadega asustatud!

Kuid inimesest pole veel jälgegi!

Juba saabub hiline öö. — Vahetpidamata ruttab osuti ettepoole. Hiilgav numbrilaud säraval tähistaeval näitab juba kell 23. Ikka veel pole näha inimest ...

Puudub veel pool ... veel ainult veerand tundi. Juba tuleb kesköö. Ja ikka veel ei tervita ühegi inimese silm maad. Veel viis minutit, veel 3, veel 2 ... Kuhu jääb siis inimene?

Viimane minut on alanud. Juba ta on pooleldi möödunud. Kuid ka tema möödub viimase sekundini. — Ja isegi see algab ilma inimkonnata.

Möödunud on selle viimase sekundi esimene kümnendik, möödas ka teine kümnendik!

Viimati tuleb ometi inimene. Kaheksa kümnendikku sekundit enne keskööotunni löömist.

Isegi oletus 300 000-aastasest inimpõlvest ei saa meile päästa uhket ajavahemikku. Kui teda mahutada selle 24 tunni raamidesse, mööduks ka selle oletuse puhul kõik aeg kuni viimase minutini. Ja ka sellest mööduks veel rohkem kui kolmveerand. Ainult kaksteistkümmend alandlikku sekundit jääb uhke inimpõlve vanuse jaoks.

Ja kui palju sellest langeb siis küll üksiku inimese kohta? Anname kaheksakümmend aastat ühe inimpõlve jaoks. Võrduses kahe miljardi aastaga see vanus on 25 000 000 korda väiksem ... Õigusega ütleb pühakiri: „Meie oleme eilsest päevast ja varjuna libisevad meie päevad üle maa."

„UJUV KOGUDUS".

Ümber suure Parana jõesuu, mis Argentiinas Rio de La Plata'sse suubub, elab üle seitsmekümne tuhande katoliku kolonisti, kes on pärit kõigist maailmaosist. Need inimesed elavad piki jõge ja selle paljude harude ääres ja olid peagu praeguse ajani ilma igasuguse usulise hooldamiseta. Kõikide rahuldamiseks oleks igatahes vaevalt jatkunud sajast kirikust. Nüüd asutati selle uskliku hulga abistamiseks ujuv kirikla. Ja praegu ei uju mitte ainult üks, vaid juba seitse kirikupaati ujub Parana jõe deltas. Neil ujuvail kirikuil on olemas kõik, mis kuulub õige kiriku juure: väike kellatorn, millel särab rist, pühakuju laeva kommandosillal ja kabelruum, mis haarab umbes kakssada isikut. Laeva meeskonnaks on preestrid, kes, kui ankur tõmmatakse üles, kohe muutuvad madrusteks. Kui „armsa Jumala laev" jõuab kuskil reidile, siis kuulutavad väikese kella helinad ja laevasireeni hulumine inimestele, et nende kirik on tulnud. Ümbruse elanikud tulevad pardale. Kui kõigile koguduseliikmeile on antud vajalist usulist lohutust, vinnatakse ankur jälle üles. Nii läheb asi edasi, kuude kaupa.

KUI PALJU ON OLEMAS KATOLIKU MISJONÄRE?

Propagandakongregatsioon Roomas esitab järgmiseid andmeid katoliku misjonäride praeguse arvulise koosseisu kohta: Euroopa ja Ameerika misjonäre 14.239; pärismaalasist misjonipreestreid 6973; misjonivendi 10.035; misjoniõdesid 55.349. Kui siia juure arvata veel praegu misjoniseminares õppivaid 15.977 seminaristi, siis saame 100.000 inimesest koosneva katoliku usupioneeride sõjaväe paganamais.

ÜHE „KUULSA" USUTAGAKIUSAJATE PEREKONNA VÕSU SAAB KATOLIIKLASEKS.

Jaapanis on uuemal ajal märgata tähelepanuväärseid pöördumisi just kõrgemais seltskonnakihes. Nii astus lühikese aja eest Jaapani õhujõudude ülemkomandant kindral Tokugava katoliku usku; kindral Tokugava on pärit perekonnast, mille perekonnapead minevikus kuulusid kõige hirmsamate ristiusu tagakiusajate hulka. —

Mõne aja eest sai katoliiklaseks keiserliku õukonna ülemõuemeistri krahv Ohahimati tütar; nüüd astus mainitud daam Tokio karmeliitide kloostri. Selles kloostris on juba kümme Jaapani karmeliiditari.

„KUULUTAN NAERU PÜHAKS."

See sõna on pärit Nietzschelt, kes küll senini ammugi ei kuulu pühakute hulka. Kuid see tähendab paljugi tõtt. Vana Eichstätti mõtteteadlane Stöckel ütleb kord oma esteetikas: „Südamlik naer inimlike lolluste üle on alati vaimse tervise ja vabaduse märgiks. Hukkalainud, hallitamalainud ja blaseerunud inimesed ei saa enam naerda, kuna neil ei ole südant." Naer on niisiis peaasjalikult südameasjaks, helde südame asjaks: eriti naerdakse siis, kui kujutatakse mõnda äpardust huvitaval, ebatavalisel viisil. Naer nõuab süütust. Kahjurõõmu naer ei ole tõeline naer. Mõnest inimesest ei saa enne üldse aru, kuni ta kord suvatseb heledalt ja südamlikult naerma puhkeda. Siis ilmneb tema iseloom nagu lamedal seinal. Vaikimine, kõnelemine, nutt või vaimustumine mõne suure asja puhul ei lase meid mõnikord mitte nii selgesti lugeda inimhinge kui just naer. Kuidas ütleb ometi Kirl?

„Mehe riietus ja hammaste naer... toovad päevavalgele, mis inimeses on." (Siiraki raam. 19, 30).

SANGARLIKKUS.

Prantsuse frantsiskaanipreester Poisonnier, kes 1930. aastast elab Tazerti eraklas Atlasekõrbe ääres, on just surnud kangelasliku ligimesearmastuse ohvrina. Esimest korda külastas ta Marokot turistina 1923 a. Rahvastiku aineline ja vaimne viletsus jättis temale sügava mulje. Pärast tagasipöördumist oma kodumaale ta asus kohe usuteaduse ja arstiteaduse uurimisele. Pärast õpingute lõpetamist pöördus ta siis Marokosse tagasi frantsiskaanipreestrina, et asuda elama kõrve ääre. Ta tahtis end pühendada täiesti kõrve elanike ihulisele ja vaimsele hüvangule. Ühe tüüfusepideemia möllamise ajal haaras ka teda laastav tõbi. Kuid ta ei pööranud sellele tõvele tähelepanu, vaid kõrgest palavikust hoolimata reisis ta läbi maa oma valgel hobueeslil, et jatkata oma armastustööd. Ühel päeval ta varises kokku ja ta toodi Marrakeši haigla, mida ta ei saanud enam omal jalal maha jätta.

PIISKOP PÜHITSEB PREESTRIKS OMA LIHASE ISA!

Strassburgi piiskop Msgre Ortello, kes on pärit ühetelstkümnelapselisest perekonnast, võis hiljuti vist küll ainukesena maailma ajaloos nautida seda haruldast õnne ja pühitseda preestriks oma lihase isa! Juba viis aastat on tema kuuekümnevileaastane isa lesk ja selle aja jooksul ta õppis hoolega usuteadust. Praegu ta on sõjaväevalmulikuna tööl kuulsa Maginot liini juures.

INIMENE...

Tervel maakeral elab umbes poolteist miljardit inimesi. Kui väike see arv tegelikult on, sellest saame kujuka ülevaate siis, kui võrdluseks nendime, et terve see inimkond üsna lahedalt — kolmekaupa ruutmeetril, — võiks olla mahutatud suure Bodensee 538 ruutkilomeetrile. Neist maakera elanikest sureb igal aastal keskmiselt nelikümmend ja pool miljonit inimest, kuna sündinute arv aasta kohta ulatub umbes 42 miljonile inimesele. Aastal on 31 536 000 sekundit, nii et igale kuuekümnele sekundile langeb umbes 70 kuni 80 surmajuhtumit ja sündi. Iga meie pulsilöögiga variseb kuski inimene hauda ja keegi uus inimene astub meie eluringi.

Välismaa teateid.

VATIKANIST.

Oma preestriameti kuuekümnenda aasta alustamise puhul Paavst Pius XI sai õnnesoovitelegramme tervest maailmast, riigipeadelt ja valitsustelt, kõrgeilt kiriku ametikandjailt ja nimekailt teaduse esindajailt. — Päeva pühitseti erilise tänumissa pidamisega Püha Isa erakabelis.

Kõige tähtsamaks sündmuseks Vatikani piirides on esimese Apostliku Delegaadi nimetamine Suur-Britanniale. Selleks nimetati Igavese Linna Inglise kolleegiumi rektor Msgre Godfrey, keda samas nimetati titulaarülempiiskopiks. 21. detsembril leidis aset piiskopiks-pühitsemine paavstliku konsistoriaalkongregatsiooni sekretäri kardinal Rossi poolt. Ülevast pühitsusest võttis osa mitmeid kardinale ja palju piisikoppe. Suur-Britannia valitsus oli niihästi oma Vatikani saadiku Osborne'i kui ka oma saadiku kaudu Quirinali juures lord Parthi kaudu esindatud. — Paavst võttis Apostliku Delegaadi vastu eriaudientsil, andis talle edasi oma õnnesoovid ja annetas talle kingitusena ilusa rinnaristi. — Delegaat läheb Londoni jaanuari lõpus. Sellega saab Suur-Britannia oma esimese alalise Apostliku Delegaadi.

TAANIST.

ESIMENE TAANLASEST PIISKOP PÄRAST USU-UUDET.

Juba mõne aja eest teatati, et Taani Apostlik Vikaar piiskop Brems hädise tervise pärast oma ametist tahab tagasi astuda. Tema järeltulijaks nimetati Nyborgi benediktiinipaater I. T. Suhr. — Uus Taani Apostlik Vikaar on taanlane, kes sündinud Fyneni saarel. Msgre Suhr on konvertiit. Oma noorpõlves ta õppis esiti uuemaid keeli ja sai siis tegevpõllumeheks. Kauemat aega ta oli farmeriks Ameerikas. Küpsemas eas ta konverteerus ja astus varsti benediktlaste kloostri San Maurice Clairaux (Louxembourgis). Uus munk osutus varsti väga silmapaistvalt andekaks. Tema filosoofilised ja usuteaduslikud uurimused viisid ta Rooma. — Kui sinna ehitati uus benediktiiniklooster San Girolamo, nimetati paater Suhr 1935 a. kloostri ülemaks. Säärasena tal tuli sooritada suur administratiivne ja organisaatorlik töö, millega ta sai hakkama erakordse tubliduse tõttu. Priorina tal oli võimalust sageli olla isiklikus kontaktis paavstiga, kes tema nüüd nimetas esimeseks taani rahvusest piiskopiks.

TSEHHO-SLOVAKKIAST.

Tsehho-Slovakkia Vabariigi äsjanimetatud uus president dr. Emil Hacha on tegev katoliiklane. Oma usulist meelsust väljendas ta pärast presidendiks valimist seega, et ta tahtis alustada oma valitsemist harda palvega Jumala, Kõigekõrgema poole, et paluda õnnistust Tsehho-Slovakki arahvale ja oma tööle presidendina. Seks otstarbeks peeti jumalateenistus püha Veidti toomkirikus Prahas. Seejuures kardinal Kaspar pidas sooja kõne presidendile. Kõne mottoks oli võetud sõna: „Kes alustab Jumalaga, see alustab hästi." Pärast ta luges ühe Püha Isa telegrammi, mis sisaldas Apostliku õnnistuse dr. Hachale. Pärast jumalateenistust jättis dr. Hacha kardinaliga jumalaga, lausudes: „Palun Teie Eminentsi minu eest palvetada!"

Ruteenia valitsuse juht on katoliku prelaat Msgre Au-

gustin Vološin. Ka Slovakkia valitsuse juht on katoliku preester. Slovakkia hariduminister on annud määruse, et kõigis Slovakkia koolimajades peab olema üles riputatud seinale krutsifiks, ristikuju. Ristikuju, nii üteldakse korralduses, olevat kõigi õigete slovakkide rahvuslik märk.

On saanud teatavaks kavatsus, vana püha Venzeslavi koraali teha tsehhi rahvushümniks. Seda koraali tunti juba kaheteistkümnendal sajandil. Hiimn ise on tsehhi rahva palve oma püha kaitsja ja märtri Venzeslavi poole.

Orduõdede tarvitamise kaudu tsehhi riiklikes haiglais riik holab aastas kokku 170 miljonit tsehhi krooni. Vabariigi esimesil aastail õed olid sunnitud lahkuma haiglaist. Siis nad kutsuti aga jälle tagasi.

UNGARIST.

Ungari vürstpriimas kardinal Seredi on avaldanud karjasekirja, milles kaevatakse, et praegu juute suurel hulgal astub ristlusku ja mitte usundlikel põhjusil, vaid maiste hüvede saavutamiseks. Kardinal on sellepärast korraldanud, et juute ei tohi vastu võtta ilma ülema kirikliku valitsuse loata ja alles kolmekuise katseaja järele võivad nad ilmuda ristimisele.

PRANTSUSMAALT.

Prantsusmaal on kõikjal märgata uut, erksat katoliiklikku elu. Msgre Courbé ütleb selle kohta sõna-sõnalt: „Katoliiklaste osa Prantsusmaa rahvuslikus elus pole ammu nnam olnud nii suur kui täna."

See avaldub esmajoones kirjanduses: a) usklike autorite teosed on tänapäeval rohkem levinud kui millaski enne, b) need teosed kuuluvad esmajärguliste raamatute hulka, c) mitte ainult katoliku kirjastused, vaid isegi vabameelsed püüavad trükkida ja kirjastada katoliiklikku põhisuhtumust kirjeldavaid teoseid.

Sarnlevat tendentsi võib märgata ajakirjanduses. Silmapaistvate katoliku kuukirjade ja nädalalehtede kõrval võtavad ka erapooletud ajalehed ja ajakirjad ikka tugevamini ja ikka rohkem katoliiklasi kaastöölisteks. Msgre Courbé lõpetab oma seletusi sõnadega: „Jumal on tänapäeva Prantsusmaal viljakalt ligi. Ta pole ei vihkamise ega põlguse objektiks. Jättes tähelepanemata üsna väikesed parandamatute sektantide rühmakesed, tänapäeva Prantsusmaa on kas otseselt katoliiklik või ta ulatab meile käe."

PÕHJA-AMEERIKAST.

Katoliiklikud heategevad ettevõtted New-Yorgis, mis on üldiselt koondatud „Katoliku Caritase" nimelise asutuse ümber, haaravad praegu 214 asutust (haiglaid, kodusid jne.). Valmseks juhiks on ülempiiskop kardinal Hayes isiklikult, keda üldiselt nimetatakse rahva seas karitaskardinaliks (heategevuse kardinaliks). Kulud 1938. a. kohta näitavad, et iga kuu oli väljaminekuid 1.300.0000 dollarit.

Hiljuti ühe autoõnnetuse puhul õnnetult surmasaanud Goldie Russell oli Püha Franciscuse kolmanda ordu liige. Hiilgavate rilete all, millistega teda tavaliselt nähti laval, kandis ta ikka püha Franciscuse lihtsat patukahetseja rüüd. 22-aastast tütarlast ülistati suure raadio-, filmi- ja lavatähena ja arvustajad kuulutasid talle suurt tulevikku. Lavakunstnik, kelle tõeliseks nimeks oli Elenor Flynn, käis igal hommikul pühal missal ja võttis vastu püha armulaua.

Katoliiklaste arv kõrgemail sõjaväe kohtadel on väga silmapaistev. Kindralstaabi ülem kindral Malin Craig, kes presidendi kõrval on kõrgeimaks võimukandjaks sõjaväe üle, on katoliiklane. Hiljuti nimetati esimese armee kindraliks katoliiklane kindral Hugh A. Drum.

SAKSAMAALT.

Vatikani raadioteateile vastavalt tuleb ikka järjest rohkem antikristlikke ja kirikuvaenulisi tendentse päevavalgele.

„Ülemaalise rahvussotsialistliku õpetajate liidu valitsus" („Reichsverwaltung des NS Lehrerbundes") andis jõulupühadeks koolides dekreedi välja, mille läbi tegelikult Kristuse sündimise pühad kaotasid oma kristliku mõtte.

Baieri riigiministeerium on avaldanud teadaande (21. XII 1938) koolijumalateenistuste pidamise kohta:

„Jumalatenistuste korraldamine on kiriku ülesandeks ja ei kuulu kooli ülesannete hulka. Koolide poolt ei tohi sellepärast tulevikus enam jumalateenistusi korraldada."

Linzi piiskopkonnas vahistati 24 vaimulikku. Neist on 19 vanglas, kuna 5 viidi üle Dachau koonduslaagrisse. Tiroolis vahistati keegi vaimulik sellepärast, et ta oma kiriku-uksele oli lasknud panna plakati pealkirjaga: „Selleläbi antakse teada, et süüdistused, mis hiljuti tõsteti Innsbrucki vaimulike vastu, on täiesti alusetud.

Kindralfeldmarssal Mackensen palus omalajal endale sünnipäevakingituseks Niemölleri vabakslaskmist. „Führer" ei tulnud sellele palvele vastu. Niemöller on edasi koonuslaagris.

Viinis uhkustas ringkonnajuht Bürckel, et vastuseks teatud „poliitilise" katolitsismi opositsioonile 56 000 inimest on teatanud endi väljaastumisest kirikust.

Hoolimata neist püületest, mis katsuvad kiriku mõju avalikust elust ja eriti koolidest välja tõrjuda, võib nentida suureulatuslikku usulise elu uuenemist.

Katoliku usuteaduse üliõpilaste arv on kindlasti rahuldav, mõnes kohas isegi rõõmustavalt suur. Nii käib näiteks Müncheni preestriseminaris 257 kandidaati. See on suurim seminiristide arv seminari asutamisest saadik. 1939. aastaks on oodata 54 uut preestrit, järgneva 5 aasta kohta on arv samuti 50 ümber. 1914. aastaga võrreldes usuteadlaste arv on kasvanud 69,7% võrra.

Kardinal Bertram, kat. saksa preesterkonna vanem, juhtis palverännakut ja pidas piduliku p. missa. Tema Eminents pidas kõne, milles peale tänu hiilgava uuelise meeleavalduse eest, tähendas, et ta mõistab hästi nõid raskusi, milliseid tuleb taluda. Pärast teda üks frantsiskaani preestreid küsis oma kõnes, kas mehed tahavad purustada armastuse sideme Kristusega? Selle peale tõusis 130.000 mehe rinnast võimas hüüd: „Ei!, ei ialgi!..."

(Catolic Times.)

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 16. jaanuaril 1939. tel. 460-29.

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 2 **Veebruar 1939 a.** **VII aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Paavst Pius XI †

Meie püha Isa surm on kõiki meid täitnud sügava leinaga. Ja meiega üheskoos leinavad umbkaudu 400 000 000 katoliiklast kogu üle maailma, peaaegu kõigis maailma-maades oma vaimset Isa.

Kuid teda leinab mitte üksnes katoliiklik kristlus. Leinamas on praegu ka kogu kristlik maailm, kes kaotab temaga ühe kõige teguvõimsama kristlikkude ideaalide, kristliku tõe, kristliku õigluse ja kristliku armastuse esindaja. Leinamas on kogu kultuuri-maailm, kes Pius XI-das on näinud ja imestanud mitte ainult kunstide ja teaduste harrastajat ja edendajat, vaid ka tõelist rahu armastajat, inimliku kultuuri, inimese isikliku vabaduse, usundlikkude tõekspidamiste ja usutunnistuse mehist kaitsjat igasuguse surutise ja rõhumise vastu.

Pius XI-daga — tema kodanlik nimi oli Achilles Ratti — on lahkunud mitte ainult väga tähtis ja silmapaistev inimene, vaid ka suurimaid paavste viimasel sajandil, võib ütelda koguni, kogu kiriku ajaloos.

Küll jäi lahkunud elukäigu esimene pool maailma silmade eest peaaegu varjule. Küll oli ta juba professorina preestrite seminaris Milanos tõusnud mõjurikkale seisukohale. Tema tegevus raamatukogu-hoidjana Ambrosinas Milanos ja prefektina Vatikani raamatukogus viis tema kokkupuutumisse paljudegi õpetlastega kogu üle maailma ja tema kirjanduslik tegevus kindlustas temale tunnistuse laialdaste teaduslikkude ringkondade poolt. Kuid ülemaailmse avalikkuse ees ta astus heledasse valgusesse alles siis, kui ta nimetati Apostlikuks visitaatoriks Poolasse (1918).

Uuesti tekkinud Poola riik vajas põhjalikku, peaaegu täiesti uut korraldust kirikuoludes, mis eriti just endistel Vene maa-aladel olid tugevasti vapustatud. Siin saatis Msgr. Ratti korda harukordselt silmapaistvat ja ületavat. Õhutatud tema saavutuste läbi, Poola valitsus avaldas soovi näha teda esimese nuntsiusena Poolas. Nuntsiusena ta jatkas oma tööd ja võttis peale selle veel enese peale erakordselt raske ülesande hakata paavstlikuks komissariks rahvahääletuse maa-aladel Sileesias ja Lääne-Preisimaal, hiljem ka Balti riikides. Paavsti komissarina ta käis siis Kaunases ja kaks korda ka Riias. Ka tegi ta korduvalt katseid pääseda Peterburgi ja Moskvasse, et ka seal kirikuolude korraldamist läbi viia. Kuid tal ei õnnestunud Nõukogude Vene valitsuselt saada selleks sissesõidu luba.

Isiklik tutvumine oludega Balti riikides ja nende tundmine rajas aluse erilisele, jäädavalt püsivale huvile, mida pärastine kiriku ülemkarjane tundis nende maade vastu. See huvi tõi enesega kaasa mitte ainult kirikuolude uue korralduse Leedus, vaid ta andis kiriku ülemkarjasele tõuget ka uues Läti vabariigis asutada ise oma piiskopkond ja nimetada ametisse esimene Läti piiskop. Seesama huvi oli tõukejõuks, et ka Eesti Vabariigis loodi iseseisev kiriklik organisatsioon, Apostliku administratuuri asutamise läbi.

Aastal 1921 nimetati Msgr. Ratti Milano ülempiiskopiks ja sellega ühtlasi kardinaliks, andis tunnistust sellest, kui kõrgelt tolleaegne paavst Benediktus hindas Apostliku nuntsiuse teeneid. Kuid sellesse uude ametisse ei saanud ta jääda kauemaks kui vaevalt üheks aastaks, sest juba järgmisel aastal ta valiti paavstiks ja sellena ta võttis enesele nimeks Pius XI.

Pius XI pontifikaat langes äärimiselt ärevale ajale. Niihästi usundlikul kui ka kiriku-poliitilisel alal tõi vaevalt alles lõpuleviidud Maailmasõja läbi peaaegu kõigil aladel tugevasti vapustatud maailm enesega kaasa kõige raskemaid küsimusi ja probleeme. Kõigis neis raskeis küsimusis nii mitmekesistel aladel näitas nüüd uus paavst end üles kui mees, kellega on eriline jumalik ettenägevus.

Oma töö ja tegevuse programmiks ta oli enesele valinud: Kristuse riigi teostamise rahvaste, ühiskonna ja perekonna elu imbutamise läbi Kristuse vaimuga.

Selle suure sihi teenistuses seisid eelkõige need suured entsüklikad, mis taotlesid kiriku sisemise elu uuendamist. Nendes entsüklikais paavst võttis seisukoha tungivamate ja põlevaimate päevakorra probleemide kohta, nõnda oma entsüklikais „Kristliku kasvatuse üle" (1929), „Kristliku perekonna üle" (1930), „Kristliku ühiskonnakorra üle" (1931), ja „Preesterkonna üle" (1935). Need läkitused leidsid oma mõttesügavuse ja praktiliste juhendite poolest kogu kristlikus maailmas suurimat tähelepanu ja sügavaimat austust.

Erilised raskused, mis mõnedeski riikides kirikule tekkisid tema võitluses kristliku õpetuse puhtana säilitamise eest ja kristliku usu tunnistamise vabaduse eest, andsid paavstile põhjust kõigepealt korduvalt võtta seisukohta „ateistliku kommunismi" vastu, kui ka rahvussotsialistliku liikumise vastu Saksamaal, oma entsüklikas „Põletava murega." Niihästi Nõukogude Liit kui ka rahvussotsialistlik Saksamaa püüdsid neid entsüklikaid tembeldada vahelesegamiseks sisepoliitilistesse asjadesse. Ja ometi kaitsevad mõlemad need entsüklikad ainult kristlikku õpetust ja kristliku usu tunnistamise vabadust.

Jumala riigi levitamine paganate mail seisis paavstile eriti südame lähedal.

Misjonitöö maa-alade arvu suurendati märksa — uutena tuli juurde üle 50 apostliku prefektuuri ja üle 60 apostliku vikariaadi — misläbi misjonitöö võis kujuneda intensiivsemaks ja ristiusku astujate arv suuresti tõusta. Eriti aga olid tema püüded suunatud sellele, et õhutada pärismaalasist preesterkonna ettevalmistamist ja väljaõpetamist, kõigepealt kutsuda ka pärismaalasist preestreid kõrgetele ja isegi kõrgeimatele vaimuliku ameti kohtadele. Nõnda sai näiteks Hiina enesele tema pontifikaadi kestusel 23 pärismaalalist piiskoppi. — Ka kultuurimaades ehitati kiriku hierarhia märksa tugevamaks, 60 uue piiskopkonna, 14 uue ülempiiskopkonna ja 8 uue Apostliku administratuuri juurdeasutamise läbi.

Edasi ei tohi ka jätta kahe silma vahele tema taotlusi üksteisest lahkuläinud kirikute uuesti ühendamiseks.

Küll oli katoliku kirikul, kes on veendunud, et tema omab Jeesuse Kristuse tõde, võimatu teha kompromissi kristlikus tões ja pidada selle üle nõu nende ristiusu kirikutega, kes nimetavad endid „tõe otsijaiks". Kuid see siht — kõigi kristlaste ühendamine „üheks karjaks" — seisis paavst Pius XI-dal väga südame lähedal. Nõnda ta otsis niihästi oma mitmesuguste kirjade kui ka isiklikkude läbirääkimiste varal kontakti eelkõige Ida kirikuga. Kõigis usuteaduse ülikoolides võeti õppeainena õppekavasse Ida kiriku liturgia, ajalugu ja dogmaatika. Roomas asutati Ida instituut ja hakati kodifitseerima Ida kirikuõigust. Paavst Pius XI-da armastus avaldus siis tegelikult kõigepealt ka selles, et ta oma suurejoonelise humanitaarse tegevuse läbi päästis Venemaal üksi enam kui 160.000 inimest kindlast näljasurmast.

Väljaspool on saanud kõige selgemini nähtavaks paavst Pius XI silmapaistev ja edukas tegevus kirikupoliitilisel alal. Siin seisab esikohal Rooma küsimuse lahendamine, suveräänse Vatikani linna loomine ja Kuuria ning Itaalia omavaheliste suhete rahulik korraldamine konkordaadid sõlmimise läbi (1929). Teisi uusi konkordaate sõimiti muuseas Lätiga, Poolaga, Leeduga, Rumeeniaga, Saksamaaga ja Austriaga. Edasi kokkulepped Prantsusmaaga, Portugaliaga ja Tshehhoslovakkiaga.

Aastal 1932 Vatikan sõlmis ka Eesti Vabariigiga diplomaatilikud suhted, mis tõid endiga kaasa paavstliku nuntsiatuuri asutamise Tallinnas ja Eesti diklomaatliku esindaja nimetamise Vatikani juurde.

Üldse tõsteti Vatikani diplomaatlikkude esinduste arvu paavst Pius XI ametiajal 28-lt 37-le. Erilise tähtsusega oli veel paavstliku delegatuuri asutamine Põhja-Ameerikas, ja viimasena, toimunud alles paari nädala eest, delegatuuri asutamine Inglismaal, esmakordelt, reformatsiooni aegadest saadik. Erilist tähelepanu ja austust leidis selles suhtes ka Inglise peaministri Chamberlaini ja Inglise välisministri lord Halifaxi külaskäik Vatikanis, sel ajal kui nad viibisid Roomas külas.

Nõnda on Pius XI valitsenud kirikut suure eduga 17 aastat. Ta on kirikut seesmiselt kindlustanud, väliselt laiendanud, kiriku autoriteeti ja mõju maailmas tõstnud, ja on selle läbi saanud Jumala riigi kaitsjaks maa peal, selle kristliku tõe, õigluse ja armastuse kaitsjaks, mis tänapäeval on maailmas nii ohustatud.

Nõnda ta elab kui suurimaid paavste maailma ajaloos edasi.

Meid katoliiklasi ei tunta.

Mõne aja eest näidati Tallinnas filmi „Noorus". Selles filmis seatakse vastakuti kaks erinevat tüüpi vaimulikku. Ühel pool seisab preester Hoppe, heasüdameline, inimeslahke, elus kogenud ja elujaatav mees, kes on õppinud preestriks pärast oma õnnetut armastust arstiteaduse üliõpilase põlves. Ta võtab enese juurde väikese Anna, oma kadunu õe vallaslapse, ja kasvatab teda isaliku armastusega.

Teisel pool seisab kaplan v. Schigorski, tusane, elueitav, fanaatiline indleja, kes on hakanud teoloogiks selle tõttu, et ta aineliste raskuste pärast ei olevat leidnud muud teed akadeemilise hariduse omandamiseks. Ta ei väsi preestri õetütrele alati ette heitmast, et tema olevat „patu laps". Igal viisil ta püüab Annat sundida kloostrisse astuma, et viimane seal lepitaks oma ema pattu jne. Noor tütarlaps tõrgub meeleheitlikult selliste pealekäimiste vastu ja kui tema onupoeg, üliõpilane Hans, tuleb õppetöö vaheajal koju preestrimajja, näib

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Annale tema esimene armastus ja laskumine patusse olevat „nagu põgenemine Schigorski eest, kloostri eest."

Nüüd piitsutab kaplan abitut tütarlast ja ajab ta oma hukkamõistvate otsustega täiesti meeleheitele. Ta keeldub Annat pihtile võtmast, seletab preester Hoppele, et nende noorte inimeste pattu ei saavat üldse andeks anda, ning püüab Annale teha selgeks, et nüüd ei võivat ta enam astuda kloostrisse ja tema olevat süüdi selles, et tema ema pidavat igavesti kannatama hukatuse piinasid. Sel viisil meeleheitele viidud tütarlaps lõpetab viimaks oma elu enesetapmise teel.

Õnnetu tütarlapse laiba juures tekib äge sõnavahetus preester Hoppe ja kaplan Schigorski vahel. Preester süüdistab oma õetütre surmas „preesterlikku fanatismi". Ta heidab Kirikule ette, et see takistavat inimesi jõudmast Jumala juurde, ja veeretab vastutuse selle tragöödia eest dogmadele, misjuures ta hüüab: „Kuidas võidakse ometi dogmade sõnu rohkem kuulda võtta kui südame sõnu!"

Sellel filmil ei puudu oma kunstiline väärtus. Mis puutub filmi välisesse külge, siis on siin kindlasti tehtud põhjalikke uurimusi miljöö üle. Preestrimaja õhkkond, preestri enese väline esinemine, kuidas ta kõneleb, kõhatab, millise näo ta teeb jne., on täiesti ehtne. Kõike seda on enne muidugi põhjalikult uuritud.

Seda rohkem aga paneb meid võõrastama, et see kiiduväärne hoolikus on heidetud täiesti kõrvale seal, kus on tegemist palju tähtsamaga: filmi sisu, seesmise tuuma korrektse kujutamisega. Sellest siis tulebki, et katoliiklik maailm on filmis kujutatud täiesti vääriti.

Muidugi võib ka Katoliku Kirikus leiduda niisuguseid preestreid nagu kaplan v. Schigorski, „zeloote", kes on eksinud oma kutsevalikuga ja ei tee Kirikule kuigi palju au. Kuid täiesti õigustamatu ja oluliselt ebakohane oleks neid fanaatikuid lasta esineda dogmaatilise, valjult kiriku-uskliku preesterkonna esindajaina. Sest need õpetused, mida Schigorski esindab, ei ole mitte „valjult dogmaatilised", vaid nad on koguni ketserlikud.

Katoliiklane usub pattude andestamisse — fanaatiline kaplan aga seletab, et nende kahe noore inimese patutegu ei võivat keegi andeks anda. Edasi kaplan väidab, et oma tõrkumisega kloostrisse astumast olevat tütarlaps võtnud enese peale vastutuse oma ema hukatuse eest. Kuid viimset kohtumõistmist inimese üle teha sõltuvaks mõne teise inimese käitumisest — see käib otse risti vastu Katoliku Kiriku seisukohale ja tõekspidamistele. Igal inimesel tuleb vastutada ainult oma enese tegude eest.

Lõppeks on „filmi-kaplan" süüdi päris rasketes kuritegudes: Kõigepealt selle läbi, et ta püüdis sundida tütarlast kloostrisse astuma, kasutas selleks survet, mis Kiriku poolt on valjusti keeldud. Siis selle läbi, et ta keeldus tütarlapse pihtimist kuulda võtmast, ilma et ta selleks oleks õigustatud olnud. Edasi ta ajas oma teguviisiga tütarlapse meeleheitele, selle asemel et teda meeleheite eest hoida, nagu see pidi olema tema kui hingekarjase kohuseks. — Selle kaplani teguviis käib sellisel määral igasuguse preesterliku vaimu vastu, et iga piiskop säärase preestri otsekohe tagandaks ametist.

Igatahes ei saa kaplan Schigorski milgi viisil olla ortodoksse, õige hingekarjase, katoliku preestri tüübiks. Selle tagajärjel langeb ka filmipreestril Hoppel ära igasugune kaaluv põhjus pöörduda Kiriku „institutsiooni" ja dogmade vastu. Kindlasti on Kirik ja dogmad olemas inimeste jaoks. Ja just pihtimise „dogmaatiline instituut" on suurimaid Jumala kingitusi patustele inimestele.

— — — — — — — — — —

Oleme seisatanud lähemalt selle filmi juures selleks, et näidata, kuidas seal Katoliku Kirik ja tema õpetus on kujutatud täiesti vääriti ja kui vähe on filmi valmistamisel võetud vaevaks tungida katoliiklikusse maailma.

Tahaksime seda siin ette tuua kui nähtust, mis on tüübiline just luteriusu kiriku laialdaste ringide kohta. Seal ei tunta meid katoliiklasi mitte, ei tunta meie katoliku-usku ja ei võeta korraks vaevakski seda tundma õppida.

Satub seal katoliku preester raudteel sõites vestlusse luteriusu õpetajaga. Varsti esitab pastor küsimuse: „Kust see tuleb, et teie peate jumalateenistusi ladina keeles? Kas teie koguduseliikmed mõistavad seda keelt?" — Ei aita midagi, et preester kinnitab, liturgia toimub küll ladina keeles, kuid jutlusi peetakse ikka koguduseliikmete emakeeles. Kuid härra pastor teab seda asja paremini ja jääb oma arvamuse juurde.

Teisal jälle esindab akadeemilise haridusega mees vaadet: „Katoliiklane võivat rahuliku südamega teha pattu, sest tal tarvitsevat ainult osta enesele raha eest vabastamist karistusest, vahest 50 sendi eest juba, ja siis ta olevat patust jällegi puhas."

Või mõni „teaduslik" ajakiri teeb oma „uurimustes võrdleva usuteaduse üle" kindlaks, et Katoliku Kirik harrastavat ikka alles peenendatud polüteismi, sest ta õpetavat „pühakute palveldamist".

Ja kui me tahaksime koguda kokku kõike seda, mis väärotsuste, väär-arusaamiste, väärkujutuste poolest tänapäevalgi veel koolides katoliku-usu kohta ette kantakse, mis selle üle õpperaamatuis ja igasugust laadi ajakirjades ikka jälle julgeb päevavalgele kerkida, võiksime selle õitevaliku materjaliga täita paljusidki lehekülgi oma kirikulehes.

Vääriti mõistmine, meist valesti arusaamine näib olevat nagu meie, katoliiklaste, saatuseks. Kui palju selliseid väärotsuseid ja väär-arusaamisi on tänapäevalgi veel leida muu-usuliste juures, seda näitavad kõige selgemini arvurohked tunnistused konvertiitidelt, kes tihtipeale on pidanud läbi eelarvamuste hiigelmägede murdma endile teed Kiriku juurde.

Julius Langbehn seletab: „Imestun nende jäledate laimduste üle, mis katoliku usutõdele saab osaks väljaspool seisjate poolt."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Prof. dr. A. Ruville, ajaloo professor Halles: „Minule sai selgeks, et mind oli juba lapsepõlvest peale õpetatud vaatama sellele kirikule täiesti vääriti. Kõik on hoopis teissugune, mõningaiski asjus koguni vastuoksa, kui ma varem olin kujutelnud."

Prof. dr. K. Thieme: „Mina olin sellel kindlal arvamusel, et katoliiklastega ei saa üldse läbi käia, sest selleks nad on liiga rumalad."

Helene Most: „Lapsepõlvest peale ma olin katoliiklastest ja nende usust kuulnud kaunis palju, nii koolis kui ka väljaspool. Ma teadsin, et katoliiklus olevat vaimupimedus, et tema õpetused olevat inimlik seadus, tema usukombed paganlikud, tema preestrid silmakirjateenrid, täis valitsemishimu ja andunud pahedele, ja et rahvast hoitavat väär-usus ja rumaluses."

Meid katoliiklasi ei tunta.

Kuid miks ei võeta siis vaevaks meid tundma õppida?

Ülikooli usuteaduskonnas pannakse teolooge tegema uurimusi väga mitmesuguste eriküsimuste üle, nagu näiteks: „Madude tähtsus Soome-Ugri usundeis" ehk teiste hoopis tähtsuseta küsimuste üle usuetaduse alal. Kus on aga need luteriusu teoloogid, kes korrakski võtaksid vaevaks eri-uurimusi teha Katoliku Kiriku üle, mis ometi on suurimaks usundlikuks institutsiooniks inimkonna ajaloos, nagu Harnack teda nimetab, ehk kes korraks mõne katoliikliku teoloogia eriküsimuse võtaksid uurimuse alla?

Ja ometi oleks seda teha väga hõlpus! Harva on meil olnud sellises ülekülluses ehedat ja põhjalikku katoliku kirjandust kõigi usuteaduse alade kohta kui tänapäeval. Miks ei õpita ja uurita siis seda? Miks tuntakse rohkem huvi mõne Aafrika metsiku suguharu usundi vastu kui katoliku-usu vastu?

Kui sageli näidatakse meile filme troopikamaade ürgmetsadest. Kui suuri kulutusi rahasummade ja inimjõudude poolest nõuab tihti juba nende ekspeditsioonide korraldamine ja varustamine, kes lähevad sinna ürgmetsadesse valmistama filme. Milliseid tohutu raskeid vintsutusi peavad ekspeditsioonist osavõtjad seal tunda saama, kui palju ohte läbi elama, kui sageli oma elu selle juures kaalule panema! Ja milleks seda kõike? Et vahest ainult tungida mõne primitiivse indiaanlaste suguharu maa-alale ning õppida seal tundma tema vaimulaadi, tema eluviise, tema usundlikke vaateid!

Mis oleks, kui sellest uurimisihast pühendataks meile, katoliiklastele, kas või väike murdosagi? See ei vajaks ju mingeid kulukaid ekspeditsioone. Eelkõige oleks see uurijatele kindlasti ohutu ja valmistaks nendele palju suuremat avastamisrõõmu.

Või peame meie kõigepealt saama ürgmetsa indiaanlasteks, et äratada endi vastu huvi oma kaasaegsete juures? **E. P.**

KOTT POLE KÕIGE RASKEM.

See juhtus ühes väikeraudtee rongi vagunis. Rong sõitis mõtlikult läbi igava ümbruse. Esimesel peatusel astus rongi umbes kuuekümneaastane vana naine, kes suure vaevaga tassis seljakotti, mis kartuleid täis.

Kuidas jutuajamine selle naise ja ühe väga peenelt riietatud härra vahel alguse sai, seda ma ei tea. Minu tähelepanu sai alles õhutust, kui naine seletas: „Kott polegi kõige raskem, mida elus olen kannud!" Seepeale päris isand tema elusaatuse järele. Lihtne naine hakkas nüüd jutustama:

„Olen sünnitanud viisteistkümmend last. Viis neist on surnud, kui nad juba peagu koolieast olid välja jõudnud ja mulle oleksid võinud toeks olla. Kõige noorem laste seast, poisslaps, on nüüd kolmeteistkümneaastane, tal pole aga mõistus korras ja teda peab hoidma nagu väikest last. See on küll ka arusaadav, miks see nii pidi sündima. Lühikest aega enne tema sündimist toodi mulle mees koju. Raske raudblokk oli tal vabrikus selgroo sisse surunud. Kui ta seal raamil lamas, arvasin, et ta on kindlasti surnud. Ehmatus mõjus lapsele väga kahjulikult. Minu mees aga pole surnud. Ta lamab juba kolmteistkümmend aastat abitult sängis. Ma mõtlen, te möönate, et nii mõnigi asi minu elus oli raskem kui too kott!"

Nüüd naine jäi vait. Näis otsekui oleks raske inimsaatuse aimdus halvanud hingi. Siis aga muutus peene härra elavaks, otse ärritatuks...

„Ei, ei," hüüdis ta valjusti, „see on liig palju! Mis teile on elust üle jäänud? Teilgi ju oli õigust õnnele! Kas poleks olnud parem, kui teie mees ja õnnetu laps tollal oleksid surnud?"

Üsna rahulikult ja kindlalt vastas naine: „Teie räägite nõnda nagu te sellest aru saate. Vaadake, see, mis te seal õnnest räägite, see on küll õige. Olen saanud oma osa maailma õnnest, niihästi kui teie ja teisedki. Minu mees oli tubli ja minu vastu ikka hea. Niikaua kui ta suutis tegutseda ja lapsed olid veel väikesed, ma ei tea, et keegi oleks võinud olla õnnelikum kui meie. Ja kui õnnetus tuli, siis see ei teinud meid ometi õnnetuks. Lõppeks ei olda ju mitte selleks maa peal, et ikka elada rõõmus, vaid selleks, et täita kohuseid. Ja et minu mees tollal ei surnud, selle eest tänan veel igapäev Jumalat. Mees aitas mul voodist lapsi kasvatada. Kui ma kord pidin kaotama julguse, siis sain enda püsti ajada jälle tema kannatlikkuse najal. Poisile, jah, tema surma vastu mul poleks küll midagi olnud, kui Jumal ta oleks võtnud enda juure. Kuna see aga pole sündinud, siis on see küll parem mulle ja meile kõigile."

Selle lihtsa naise hingesuurus jättis minule ja teistele reisijatele ilmselt sügava mulje, eriti kuna selgesti oli näha, et siin ei hoobeldud tundmuste ja tegudega.

Peene härra aga naeratas ja lausus: „Mina ei saaks nii tahtetult alistuda."

Vaheajal rong oli jõudnud sihtkohta; naine vedas koti ukse juure ja hüüdis enne väljaminemist veelkord isanda poole: „Teil pole ometi midagi selle vastu, kui vahest loen teie eest Meie-isa?"

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Religioossuse tunne inimkonnas.

5. Religioossuse arenemine.

Inimkonna religioossuse tunde arenemiskäigus me võime näha midagi allapoole kiskuvat, mahatõmbavat. See avaldub nähtamatute, vaimsete väärtuste unustamises ja inimlikkude püüdlemiste pöördumises väliste väärtuste poole. Selle tagajärjeks on kujutlemisvõime metsistumine mütoloogilistes asjades. Mõlemad need tendentsid toimivad alati laostumise mõttes ja ähvardavad usundit algusest lõpuni. Nendele mandumise tendentsidele astub vastu uuendusliikumine.

B. Uuenduspüüded.

Siin võime näha kahekordist uuendustendentsi: Uuenduspüüdeid kõlbelisel alal (moralistid ja prohvetid kõigi rahvaste juures) ja samasuguseid püüdeid intellektuaalsel alal (filosoofid).

a) Filosoofid võitlesid lopsakalt kasvava, vohades lämmatava kujutlemisvõime metsistumise vastu ja püüdsid puhta jumala-idee poole. Sellepärast arvab juba Justinus 2. sajandil filosoofid inimkonna vaimulikkude kasvatajate hulka, „kes juhivad ja kasvatavad inimesi Kristuse poole."

Primitiivsete rahvaste lapsikuist usundlikest kujutlusist peab inimene pikkamisi sirguma ja kasvama meheks. Inimene muutub seejuures kainemaks, arvustusvõimelisemaks.

Eelpool nägime, kuidas inimene oma esimesel arenemise astmel tunneb Jumalat kui isikulist olevust. Kuid ta võib hõlpsasti sattuda seejuures ohtu, et ta absoluutsele hakkab andma liiga inimlikke omadusi, temale omistama oma enese affekte. Sellest tendentsist areneb pikkamisi kaldumus kujundada jumalust enese näo järele. Sirgjooneline arenemiskäik sellest viib välja taevase jumalate perekonna juurde — Olümpos, Walhalla.

Sellele polüteismile astus vastu reaktsioon. Reaktsiooni kui niisuguse küljes ripub aga alati kaldumus äärmustele vastupidises suunas.

Üht reaktsiooni kuju nimetatakse „agnostitsismiks": „Meie ei tea midagi, ei ole koguni üldse mingit mõtet hakata jumala ja jumalate üle järele mõtlema." (Budhism.)

Teine reaktsiooni kuju kannab nimetust „nihilism-ateism": „Meie eitame, et Jumal on olemas, eitame koguni seda, et tema olelus saab üldse võimalik olla." (Nõnda ütleb India Sankhyakooli ateism, Hiina Tshe-futse materialism ja Lääne materialism.)

Ida ateism eitab seejuures Jumalat puhtama, täiuslikuma, omakuspüüdmatu kõlbluse nimel, sest ta ei suuda leppida sellega, et paljudelegi usklikkudele on jumal vaid „lüpsilehmaks." See jumala-idee moonutatud kujul heidetakse kõrvale ja ei taheta midagi seada tema asemele — kuid traagilisel viisil ei suudeta selleks ka midagi leida ja nõnda jäädakse eitamises takerduma. Aga selliste „jumalasalgajate" kohta võiks küll väga hästi tarvitada Eckharti sõnu, et on olemas „jumalasalgajaid" usu pärast — selliseid, kes „Jumalat teotavad, sest et nad Jumalat armastavad."

Lääne ateismil on küll näidata ette rohkem niisuguseid inimesi, kes ei usu sellepärast, et nendel vaimne ja kõlbeline püüdlemine puudub. Kuid ka paljudegi läänemaiste nn. jumalasalgajate kohta on tõsi, „et näilise jumalasalgamise taga peitub vaid teissuguse ilmega jumalakuju, mida eksikombel peetakse vastandiks sellele, mis inimest on haaranud." Pealegi ei tule seejuures unustada, et jumala tunnetamise võimalikkuse eitamine ei tähenda veel mitte jumala oleluse eitamist. Veel vähem tähendab jumala personifitseerimise näiline kõrvaleheitmine personaalsuse eitamist selle sõna sügavamas mõttes.

Nõnda jääb küll tõelisi ateiste järele ainult veel väike arv — ja vahest ainustki mitte pikemaks kestuseks, kui ateistil leidub aega arenemiseks ja küpsemiseks.

Kolmandaks reaktsiooni-kujuks on panteism. Selle ilmavaate järele on kõik vahenditult Jumalast hingestatud. Kõik omab jumalikku olemust ja nähtav maailm on vaid varjatud jumalaolevuse väline, meile silmapuutuv kate.

Panteism on reaktsioon naiivsele dualismile, mis kujutleb Jumalat-Isa taevas asumas väljaspool maailma ja suhtumas oma loomingusse, maailmasse, nagu meister suhtub oma kätetöösse (islam). Panteism tunneb küll ära, et selline „vastamisi seadmine" on võimatu, kuid oma reaktsioonis ta langeb märgatamatult jumalikkuse inimestamisesse teissugusel kujul. Tema juures on jumalaolevus samasugusel viisil mõeldud „eluprintsiibina," universumi „hingena", nagu päris hing inimliku mikrokosmose printsiibina. Võideldes ühel viisil avalduva inimestamise vastu, Jumala kujutlemise vastu inimese näol, ta langes samasse kujutlemisse, ainult teissugusel viisil avalduvasse. Siin mängitakse „immanentsus" välja „transtsendentsuse" vastu, inimese sees asuv Jumal selle vastu, „kes tuleb väljaspoolt."

Kuid meie ei tohi vastuolusid dualismi ja panteismi vahel mitte nii jämedalt võtta. Tõeliselt on igal sügavamalt mõtlejal teistil teada, et kui ta rakendab Jumala kohta „isiksuse omadusi" (looja, valitseja, isa), siis sellepärast, et inimese kõneviis ei ole küllaldaselt täiuslik. Teiselt poolt ei puudu panteismil ka teistlikke jooni ja ta ei tähenda mitte tingimata täielikku vastandit „isikulisele Jumalale." Teiste sõnadega: jumalakartlik panteism ja jumalakartlik teism satuvad teineteisega kokku. Nende erinevus selgub usundliku ürgteadumuse enese võrdkujupärasusest, ebaselgusest — mitmekesistest lõpmatuse aspektidest, milline lõpmatus sisaldab Pühakirja järele eneses kõiki neid määranguid: „isa" ja „jõudu", „isandat" meie üle ja hinge „elu" meie sees.

Mis puutub nn. panteismi tegelik-kõlbelisesse küljesse, siis tuleb ka siin nähtavale, kuivõrd eksiteele võib sõna meid viia. Kui keegi tahaks tõsiselt võtta seda põhimõtet, et kõik, mida

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ma oma silmaga näen — puud, loomad, taevatähed ja merevood — on omas salapärases olemuses minuga identsed, samased, et kõik nad on ühe jumaliku võimu ja olevuse kiirgumised, siis oleks järelikult ka kõik see, mis minus elab ja õitseb, „tung ja püüe Jumala poole." Siis oleksid „hea" ja „kuri" vaid sümbolid soodsaks vahendiks massidele. Siis ei oleks olemas kõlbelist vastutust, ei kõlbelist tahet ega tegu, ei voorust ega pahet, ei püha ega kurja — kõik need oleksid vaid nimetused tõelikkuse kohta, mis on nõnda nagu ta on, minu sees ja sinu sees ja kõigi olevuste sees. Ja kõik olevused oleksid siis vaid automaadid, ühe ürgjõu talitlused, funktsioonid.

Nõnda oleks see teooria järele. Tõelikkuses aga on lugu teisiti. Liiga sügavale on inimesesse juurdunud aukartus pühaduse ees, ja isegi seal, kus inimene käsitab seda oma õigeks arenemiseks kui täitsa enese „sisemist olemusseadust", on see ikkagi „seadus", temale „vaimu" poolt peale pandud, tingimatuse väljendus, absoluutsuse avaldus tema sees, millele andumist ta peab enese kohta „hädavajalikkuseks".

Ja tõepoolest valitsebki niihästi India usundeis kui ka teiste niinimetatud panteistide juures hinge sügavuses aukartuse tunne pühaduse ees — ja sellega ühtlasi Jumala austamine.

Küll ei saa salata, et panteismis peitub teatav usundlik oht. Hädavajalik pinge usundlikus orietatsioonis immanentsuse ja transtsendentsuse vahel ei ole siin küll täiesti ära kaotatud, kuid immanentsuse ühekülgse rõhutamise läbi ikkagi saadetud ohtu. Seda väljendab selgesti Ramakrishna:

> „Väide „tat twam asi" („see oled sina" resp. „mina olen tema") ei ole sugugi terve, rikkumatu suund. Kes iganes toidab eneses seda ideaali, enne kui ta ei ole ületanud oma ihuliku Mina teadvust, saab sellest suurt kahju. Oma edasisammumises ta saab pidurdatud ja vähehaaval kisub see tema alla. Oma täielikus teadmatuses enese haletsemisväärse seisukorra üle ta petab teisi ja petab iseennast."

Kuigi vahest euroopalik elutunne toob enesega kaasa ratsionaal-aktiivse isiksusmõtte liiga kõrgele kruvimise ohu, enese jumaldamise ohu, ähvardab Idat, India ja eelkõige Hiina rahva liikmeid isiksusmõtte sumbutamine, mahakustutamine jäljetult. Ainult tutvumine ristiusuga suudab ohjeldada seda ohtu ja tuua jällegi teadvusele vajalikku pinget Jumala ja maailma vahel, immanentsuse ja transtsendentsuse vahel, unisersumi ja inimese enese toime vahel, armu ja vabaduse vahel.

Üldiselt võib aga ütelda, et filosoofia vaimne idealism on osutunud vägevaks tõusu tõukejõuks laostumise tendentsi vastas, mis kisub jumalat alla inimlikkuse, isegi liiga inimlikkuse sisse. Suured asjasse pühendatud isikud, targad ja nägijad kõikjal: Sankawa, Ramakrishna Indias, Zarathustra Pärsias, Laotse Hiinas, Plato Kreekas, Ghazali muhameedlaste maailmas ja palju teisi, on ühtlasi olnud tööriistadeks tõelise Jumala käes, tee rajajateks evangeeliumile igaüks oma rahva keskel. Ja kuigi nad üksikasjus, kõige oma õilsameelsuse juures, langesid inimlikkude nõrkuste ja eksimuste ohvriks, ei tohi meie unustada, et ka meie kõned Jumalast on niisugused, mille kohta käib Ilmutuse sõna: „Iga inimene on valetaja." Ebateadlikult ta kujutleb Jumalat inimese näol, niipea kui ta hakkab Jumalast kõnelema. Selle järelduseks peaks olema: „Adorare, tacere" (palveldada — vaikida). Jumalakartlik mõtleja oma kõrguses muutub jällegi „lapseks".

Klassikaliseks näiteks selle kohta on Kristus ise. Tema, kes teab kõik, ütleb lihtsalt „Isa", ja õpetab meile lapseks-olekut, lapselikkust Jumala ees. Tema ei ole uurija ega filosoof, tema ei ole esitanud metafüüsikat ega teadusi. Mitte et ta oleks olnud ilma ideedeta: Religioon sisaldab eneses alati veendumuse teatavaist ideedest, vaimsest tõelikkusest. Nii vähe kui religioon on vaid ratsionaalseks mõistete süsteemiks, ei saa ta ometi tulla läbi ilma mõttemõlgutusteta. — Kuid tema sügavaim huvi ei ole mitte suunatud maailma asjade seletamisele, vaid tema peab silmas sisemist enesesäilitamist, päästmist Jumalas, hingeõndsust. Ja see on ikkagi rohkem kui teadmised, mis lõppudelõpuks peavad jääma „kokkulapitud tööks." Mis kasu saadaksidki kõik teadmised, kui nad inimest ei suuda tema äärmises hädas päästa? Ja mis kasu oleks kõigest maailma üle valitsemisest, kui inimene seejuures „teeks kahju oma hingele?"

—:—

Armuvili.

Ühel päevil iiri jesuiit William Doyle sai käsu oma ülemuselt sõita viivitamata Dublini, et seal ühes vanglas kellegagi rääkida; asjast lähemalt saavat ta kõik seal teada. Paater kuulas ja sai teada, milles asi seisnes. Keegi uulitsatüdruk oli korda saatnud mõrva, mille eest teda ootas nüüd hukkamine. Polnud enam kaua oodata seda päeva — juba järgmine päev osutus selleks. Aastate eest oli paater ühes Bublini kirikus jutlustanud ja pihte kuulanud. Kui ta kirikust väljus, kohtas ta tüdrukut uulitsal. Temal oli tüdrukust kahju. „Laps," ütles ta heatahtlikult „minge siiski koju, ja ärge tehke seda enam oma Õnnistegijale, tema armastab teid väga!" Vapustatud sellest sõnast, läks tüdruk tõesti tagasi koju. Kodus suutis ta aga olla ainult kaks nädalat, siis algas ta uuesti oma halba elu, mis haripunkti saavutas sellega, et ta saatis korda mürgitusmõrva, mida ta nüüd ainult oma surmaga lepitada võis. Senini oli ta igasuguse usulise abi kõrvale tõuganud, siis aga järsku meelestus talle too preester, kes kord talle need heatahtlikud sõnad oli lausunud. Ta ei teadnud ta nime, aga politsei oli agara uurimise peale selgusele jõudnud, et see oli paater Doyle. — Nüüd ta oli siin ja nägi kadunud lammast esimest korda pärast mitme aasta möödumist. Tütarlaps palus tema abi. Ristimata oli ta ka. Oli südantliigutav, kuidas surmale mõistetu ristimise vastu võttis, siis oma esimest püha armulauda pühitses ja harda palvusega püha missat jälgis, mida paater Doyle pidas samas majas. Siis tuli viimne raske tee, kus paater seda vaest, kuid siiski enesevalitsejat inimlast saatis. Ta suri tõotusega südamel, mis kord röövlile ristil osaks osi saanud: „Veel täna oled sa koos minuga paradiisis."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ANGELUS SILESIUS, LUULETAJA NING KONVERTIIT.

Nägi maailmavalgust esimest korda 1624. a., õppis 1643. aastast alates Strassburgis, Leidenis ja Paduas arstiteadust. Paduas ta promoveerus arsti- ja mõtteteaduse doktoriks. 1653 ta astus pärast põhjalikku uurimist katoliku kiriku ja loobus samal ajal oma kodanlikust nimest Scheffer. Kuna tema konversioon äratas suurt tähelepanu, koostas ta oma sammu õigustava kirjutise, milles ta seletas, „et praegune Rooma kirik siiski veel on vana, võltsimatu, tõeline katoliiklik-apostlik kirik, Jumala linn ja ainuke taevariik."

Kuna teda protestantide poolt ohtralt rünnati, oli tal võimalust näidata end osava poleemikuna. Kuid tema toon oli tolleaja vaimule vastavalt pahatihti terav ja mitte vaba liialdusist. Suurema hulga oma võitluskirjutusi ta andis välja „Ecclesiologia" tiitli all.

1661. a. ta sai preestriks ja elas tollest ajast saadik täiesti tegelikule ligimesearmastusele. Oma varanduse ta andis heategevaile ettevõtteile või kulutas isiklikult otsesele puudustkannatajate toetamisele. Tema hoole all oli mitu sada abitarvitajat, eriti ta aitas häbelikke vaeseid. Ta suri ilma igasuguse isikliku varanduseta.

Eelkõige on ta aga kuulsaks saanud oma vaimulike lauludega, millised on väga laialdaselt levinud ja millistest mitmed on võetud katoliku ja luteri kiriku-lauluraamatuisse, kust neid praegugi veel lauldakse.

ANGLIKAANI KIRIK INGLISE PEAMINISTRI VATIKANIS KÄIMISE PUHUL. . .

Pärast Inglise peaministri Rooma külaskäigu lõpliku kava avaldamist, milles oli märgitud paavstlik audients 13. jaanuari ennelõunal, kirjutab inglise kiriku ametlik häälekandja „Church Times": „Ajad muutuvad. Veel mõne aasta eest oleks Inglise peaministri külaskäigu-kavatsus Püha Isa juure esile kutsunud elavaid proteste. Tänapäev on protestid andnud ruumi tugevamale humaansuse tundele. Neil suure nõutuse aegadel paavst Pius XI, esindab veel rohkem kui ainult katoliku kirikut. Kui ta kõneleb, siis ta kõneleb kõigi inimeste nimel, kellel on hea tahtmine. Ja kui ta tuletab meele, et „see, kes võitleb paavsti vastu, sureb," siis tunneme selle sõna tähendust sügavamalt. Tema tiitleile on omane majesteetlik kõla, nagu „universaalse kiriku ülempreester," „Õhtumaa patriarh", „püha Peetruse järeltulija, apostlite vürst". Nagu see sageli sündis selle kõrge ameti üleandmisel, nii nuttis ka paavst Pius XI, kui konklaavi otsus tema kätte andis kõrgeima võimu kogu maailma katoliiklaste üle. Nagu tema eelkäija, nii ütles ka tema, kui ta kuulis püha kolleegiumi otsust: „Ma võtan selle vastu nagu risti, aidake mul teda kanda!" See vastuvõtmine tähistas alati igasuguse sõpruse lõppu omasugustega, eluga normaalse kontaktipidamise lõppu, isikliku vabaduse lõppu. On kätte jõudnud suur tund, kui Suur-Britannia peaminister seisab Roomas paavsti ees."

JAAPAN: 25 AASTAT TOKIO KATOLIKU ÜLIKOOLI PÜSIMIST.

Novembris pühitses katoliku ülikool oma 25-aastast püsimist. Pidustusist võttis osa Jaapani haridusministeeriumi esindajaid kui ka välisriikide saadikuid — nimelt just Itaalia, Poola, Belgia ja Saksa saadikud.

Katoliku ülikooli asutamise mõte on pärit paavst Pius X-dalt. 1908. a. ta tegi jesuiitidele ülesandeks asutada Tokio pealinnas ülikool. Kuid avamine võis teostuda alles 1913. a. Esimestel algaastail instituudil polnud veel keiserliku ülikooli õigusi. Rasked katsumised ähvardasid korduvalt tema püsimist. Juba aastal pärast asutamist puhkes sõda ja korjatud rahasummasid ei saadud edasi saata. Aastal 1923. hävitas maavärisemine kõik hooned. 1928. a. saadik on ülikoolil neli teaduskonda: mõtteteadus, kirjandus, kaubandusõpetus ja majanduspoliitika. 1932. a. nõudis riik ametlikult kõigilt üliõpilasilt osavõttu riiklikest leinakombeist. Alguses keelduti, kuna selles nähti usulist pühitsust, ja kaotati nii mõnigi üliõpilane, kuna üliõpilaskond on ju suuremalt osalt paganlik. Alles kui haridusminister seletas, et sellel pühitsusel ei ole usulist tähendust, vaid on ainult patriootiline tähendus, saadi üle ka sellest raskusest.

Osavõtt ülikooli tööst on väga elav. Ülikooli poolt Kobe's asutatud keskkool pidi esimesel õppeaastal üle 500 õpilase tagasi lükkama, kuna ei piisanud olemasolevaist õppejõududest ja ruumidest.

LIIGA HILJA. . .

Noorsookirjanik Christoph von Schmid (surnud 1854. a.) jutustab järgmise sündmuse oma ajast: Keegi noor aadlipreili, kellel polnud enam vanemaid, elas toredas lossis ja oli väga uhke oma seisusele. Kord tuli vaene müürsepatütar suure rutuga preili juure ja ütles talle: „Mu isa on suremas . . . Tulge kohe tema juure! Tal on teile teatada midagi väga tähtsat." Kuid lossipreili ei läinud. Ta muheles endamisi: „Ma ei tea, mis sellel päevatöölisel küll oleks mulle ütelda." Müürsepatütar tuli aga tunni aja pärast veelkord lossi ja ütles: „Preili, palun, tulge ruttu! Teie ema on möödunud sõja ajal lasknud sisse müürida palju kulda ja hõbedat. Minu isa pidi teile ütlema, kui olete kord saanud kahekümne aastaseks. Kuna ta aga nüüd on suremas, siis ta tahab seda teile ütelda kohe." Nüüd preili tõttas tuhatnelja surija juure; kui ta aga astus tuppa, müürsepp oli juba läinud igavesele hingusele. Nüüd preili muutus vihast peagu meeletuks. Ta laskis mitmest kohast lossi müüri lõhkuda; kuid aaret ei leitud.

Sarnlevalt talitavad mõned inimesed, kui Jumal neid oma armuga kutsub. Nad ei hooli armust, pealegi kuna Jumal harilikult kasutab silmapaistmatuid vahendeid. Nii mõnelegi niisugusele inimesele tuleb aga kord tund, kus ta Jumalat ja tema armu enam ei leia, kus on liiga hilja...

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

NÕUKOGUDE VENEMAALT.

„Croix" teatel on 11. ja 12. sajandist päritolevad Tšerniigovi linna pühakojad (Ukrainas), mis sisaldasid arvurikkaid kunstiaardeid, muudetud turuhooneiks ja ladudeks.

Piiblilugemise keeld. Stalini põhiseadus lubab piiblilugemist ainult registreeritud palvelais ja ka seal ainult jumalateenistuse ajal. Seitse talupoega Djedowitshi kihelkonnast, kes üksteisele vaheldamisi piiblit olid ette lugenud, mõisteti kümneks, üks neist kaheksaks aastaks vangiroodu. — Siberi pealinnas Omskis korraldati hiljuti haarang piibleile, misjuures 456 eksemplari konfiskeeriti. Ühe suure võitlevate jumalasalgajate liidu meeleavalduse puhul põletati piiblid GPU õuel ateistlike võitluslaulude saatel.

1932. asutatud linn Komsomolsk on linn ilma jumalakojata ja usulise kalmistuta. Kohe linna asutamisel keelati karmilt kirikute ehitamine ja usuliste kalmistute rajamine. Ka on vaimulikele linna tulek kõvasti keelatud. 10.000 elanikest on 32% jumalasalgajate liidu liikmed.

Volgasakslaste vabariigis kõneldakse usulisest liikumisest. Engelsi nimelises pealinnas on nüüd vene kiriku juures kuus vaimulikku endise ühe asemel tegevuses. Paljudes kollektiivkülades nõutakse kirikute taasavamist. Mõnes kohas talupojad on avanud kirikud ootamata Nõukogude võimude otsust.

Vene jumalasalgajate liit on otsustanud asutada rahvusvahelisi koole, et välja õpetada eksperte võitluseks kristliku misjonitöö vastu asumail. Nende võitlejate kaader peab koosnema mitte-eurooplastest: neegreist, hindulasist, araablasist jne. „Bezbožnik'u" poolt toodud teadaandes nimetatakse katoliku kirikut Nõukogude peavaenlaseks ja „maailma vasturevolutsiooniliseks peavõimuks". Tuletatakse meele ka seda, et paavst juba nuntsiusena Poolas juhtis nõukogudevastast propagandat.

INGLISMAALT.

Nagu nendib „Universe" oma väljaandes 2. detsembril 1938. a., on Msgre Godfrey nimetamine Inglismaa apostlikuks delegaadiks kogu mittekatoliikliku ajakirjanduse poolt vastu võetud suurima rahuldusega. Leht vihjab seejuures meelemuutusele, mis viimase 80 aasta jooksul kogu inglise avalikus arvamises on toimunud katoliiklaste kasuks. „Kui avaldati Msgre Wiseman'i nimetamine Westminsteri peapiiskopiks 1850. a., põletati tervel Inglismaal avalikult platsidel tema pilte, ja peaminister toetas seda meeletut pahandamist „papistide rünnaku üle." Täna tervitavad kõik uue delegaadi nimetamist seda südamlikumalt, kuna selles tohime näha edaspidist sammu selle rahuprogrammi teostamiseks, millele peaminister pühendab kõik oma jõud, nimelt et sõbralikumaid suhteid sõlmida kõigi rahulike rahvaste vahel."

Anglikaani vaimulike tagasipöördumise kohta katoliku kiriku avaldas hiljuti end. anglikaani rektor Faulner-Morgan oma ametisse nimetamise puhul Kidderminsteri katoliku vaimulikuks tähelepanu äratava teadaande. „Minu enda tagasipöördumisest saadik katoliku kiriku, mis toimus alles lühikese aja eest, pole mitte vähem kui 500 vaimulikku riigikirikust tagasi pöördunud katoliku kiriku. Selle vahe sees üleläinud ilmikute arv on peagu hindamatu."

Westminsteri titulaarpiiskopiks nimetati paavsti poolt ka väljaspool Inglise piire tuntud dr. David Matthew. Uus piiskop, kes on alles oma 36. eluaastas, on juba avaldanud rea silmapaistvaid kirjutusi, muuseas 1936. a. ilmunud „Kiriku ajalugu Inglismaal". 1934. a. saadik ta oli üliõpilasvaimulikuks. Ta on kuulsa Iiri karskusapostli P. Matthew lähedane sugulane.

19. detsembril suri Frances Chesterton, kuulsa kirjaniku Gilbert Keith Chestertoni lesk. Ta oli pärit lugupeetud anglikaani perekonnast. Tal on suurimad teened mehe tagasijuhtimisel katoliku kiriku. Ta ise konverteerus alles 1926. a. — Chestertoni perekonnas on veel kolmas konvertiit, Cecil Chesterton, ajakirja „The New Witness" väljaandja, võitleja tagasipöördumise eest.

Eestist.

Tartu. 8. detsembril 1939. a. täitub nelikümmend aastat sest päevast, kui Tartu rooma-katoliku kirik avas oma väravad avalikkusele jumalateenistuseks. Seepärast kogudus otsustas käesolevat aastat pühitseda vaikse juubeliaastana. Aastate jooksul kirik elas läbi kõiksuguseid seesmisi muudatusi. Suurimaks kiriku heategijaks loetakse tänulikult von Wulffi, endiste Tähtvere omanikkude perekonda. Nii näiteks pr. Maria Wulff annetas kirikule peaaltari üheskoos kuulsa kunstniku E. v. Lipharti püha Neitsi Maria pildiga. Põhjaliku remondi viis läbi preester H. Werling. Palju on kirik võitnud uue oreli ja peaaltari võimsa puust-nikerdatud ristikujuga.

Kuna kogudus juba möödunud aastail astus avalikkuse ette näidenditega, siis seekordne etendus seisis ühenduses kiriku-juubeliaasta mõttega. Keskaegsete vaimulike näidendite eeskujul koostas pr. M. J. Tõlts lavapilte Eesti ristiusustamise ürgajast: „Immakulata ehk sajandite tuha alt". Etendusteks 22. ja 29. jaanuaril ilmusid rohkesti koguduse liikmeid ja muid külalisi. Võib rahuldustundega tunnistada, et lavastus õnnestus hästi. Näidendi põhimõtteks on valguse võit pimeduse võimude üle. Eriti suurt mõju äratas inglite ringmäng Jumalaema ilmumisel ja haavatud ning meeleheitlusse sattunud eesti sõduri võitlus kiusajaga. Kõik tegelased pakkusid oma parima. Kes neid tegelasi (koguduse liikmeid) tundis isiklikult, võis huumoriga kindlaks teha, et ühest ja samast perekonnast põlvnesid niihästi inglid kui ka kurjad! — Igatahes on niisugune koguduse koostöö suureks elamuseks ja kinnitab ühtekuuluvuse tunnet. Sellega tänab koguduse nõukogu südamlikult edurikkaid tegelasi nende suure vaeva ja ennastsalgava töö eest laiema avalikkuse ees ja soovib julgust ja jõudu edaspidiseks koostööks koguduse heaks.

Tallinn. 29. jaanuaril pidas Heategev Selts oma aastakoosoleku, millest võeti rohkesti osa. Koosoleku juhatajaks valiti hr. K. Juchnevitš. Aruande järele olid möödunud aasta sissetulekud 1343,72 kr. Vaeste heaks anti rahas 1249,93 kr. Peale selle natuuras suuremaid toiduainete ja riiete ande, väärtuses üle 600 kr., ülestõusmise ajal ja enne jõulupühi. — Pärast leidsid aset valimised, kus valiti esimeheks hr. vandeadvokaat Bruno Abraitis, sekretäriks hr. Kaaret, laekuriks õde Maria, nõukogu liikmeteks pr. Vilken ja pr. Niin. Au-eesistujaks jääb koguduse preester Bruno Borucki.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 16. veebruaril 1939. tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Riigiraamatukogu
№ S 5729

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Nr. 3 **Märts 1939 a.** **VII aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

SISEMINISTEERIUM
Sundeksemplar

Uus Paavst — Pius XII.

„Petrus non moritur — Peetrus ei sure!" Ta elab oma järeltulijates edasi, äratatakse niiöelda uuesti elule igas uues järeltulijas. — Need mõtted väljendavad katoliikliku inimese sügavaimaid tundeid. Nad seletavad, mispärast uue paavsti valimine tekitab nii suurt rõõmu katoliiklaste seas, mispärast lein alles hiljuti lahkunud paavsti pärast tõrjutakse näiliselt nii ruttu eemale.

See näiliselt nii rutuline unustamine põhineb sellel, et katoliiklane ei näe paavstis kõigepealt inimest, vaid pigemini ametikandjat edasi-elava Peetrusena. Seepärast on see Peetruse edasielamine niiöelda tema peahuviks ja sügavaimaks südameasjaks, millega võrreldes huvi ametikandja isiku vastu peaaegu kaob.

Sellest ongi aru saada, mispärast uue paavsti juures tema puhtinimlikud omadused saavad esialgu otse ebatähtsaiks. Küll teab katoliiklane, et paavst, s. t. Peetrus, tüürib ja juhatab Peetruse laevakest, see on Kirikut. Aga ta teab ka, et paavst Kiriku õigele tüürimehele ja juhile vaid pakub nähtava kuju, ja et too õige tüürimees ja juht on nähtamatu Jeesus Kristus ise. Et Jeesus Kristus ka uue paavsti näol uuesti on enda peale võtnud Kiriku tüürimise ja juhtimise, see on usklikkude kristlaste kindel usk ja rõõmus usaldus, ja seepärast katoliiklane rõõmustabki uue paavsti valimise üle.

Kuigi nõndaviisi paavsti amet äratab katoliiklases sügavaima kaastunde, huvitab teda siiski ka uue karjase isiklik külg. Sellest uue paavsti isiklikust küljest pole eeskätt just palju teatada.

Paavst Pius XII. (Eugenio Pacelli) on sündinud Igaveses Linnas, Roomas, 2. märtsil 1876. Lõpetanud oma õpingud astus ta kohe Vatikani Riigisekretariaadi (Maailmakiriku Välisministeeriumi) teenistusse. Juba enne maailmasõja puhkemist näeme teda sääl alamriigisekretärina. Aastal 1917. aprillis ilmub ta avalikkusse, ta saadeti nuntsiusena Baierisse (Münchenisse) ja varsti (1920.) ta saab paavsti suursaadikuks kogu Saksamaale, kolib aga Berliini alles 1924., pärast konkordaadi sõlmimist Baieriga. 22. juunil 1929. kirjutati alla konkordaat Preisiga. Sellesama aasta detsembris ta kutsuti tagasi Rooma ja ehiti kardinali purpuriga. Juba märtsis 1930. ta saab kardinal-riigisekretäriks (12. veebr.).

Sellisena on tal kokkupuutumisi peaaegu kõikide maailma kristlikkude riikidega ja ta on Pius XI paremaks käeks nende küsimuste korraldamisel, mis Kirikul on lahendada kõiksugu riikide suhtes.

Kuna inimlik külg paavsti isikus pole tähtsusetu, võiks küsida, mispärast just see mees valiti paavstiks?

Kes oskab seletada aja tähiseid, saab aru, et meie päevil vahekorra küsimus Kiriku ja riigi vahel on kõige tähtsam peaaegu kõigis kristlikes riiges. Vististi polnud teist isikut kardinalide kolleegiumis, kes nende küsimuste lahendamiseks tõi kaasa nii suured eelteadmised kui kardinal Pacelli. Peale selle oli ta Püha Tooli legaadina olnud mitmesugustes maades ja tal oli võimalusi isikliku kokkupuutumise teel tutvuneda paljude tähtsate küsi-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

mustega ja probleemidega. Muuseas käis ta paavsti saadikuna Põhja-Ameerika Ühendriikides ja Lõuna-Ameerikas. Nii käis ta eriti Prantsusmaal ja viimati Eukaristlikule Kongressile Budapestis.

Lõpuks võib arvata, et seejuures oli otsustav ka asjaolu, et ta viibis umbes 12 aastat Saksamaal ja õppis seal põhjalikult tundma sealseid kiriklikke olukordi. Ehkki Saksamaal suhted riigi ja Kiriku vahel väljaspoole nähtavasti polnud võtnud niisugust teravust kui näiteks Hispaanias ja Mehhikos, näib võitlus seal riigi ja Kiriku vahel siiski õigupoolest olevat veelgi radikaalsem ja palju sügavamale ulatuv. Siis oli ju inimlikult mõistetav valida meest kirikupeaks, kes valdab seda küsimust nagu ei keegi teine, ja on peale selle õppinud seda küsimust lahendama oma suure eelkäija vaimus.

Vabadusepäev Tallinna kirikus.

Tallinna katoliku koguduses leiti võimalus eriti pidulikult pühitseda Eesti riigi vabadusepäeva 24. veebruaril. Ilmus jumalateenistusele-suurmissale paavsti saadik ülempiiskop Antonino A r a t a, kuna Apostlik Administraator Eestis, ülempiiskop Eduard P r o f i t t l i c h, pidas suurmissa. Seesama oskas ka ajakohaselt oma rahvale jutlustada ühest tähtsast põhimõttest, mida üldises välispidises rõõmus sagedasti unustatakse. Me toome siinkohal tähelepandavat kõnet laiemale lugejaskonnale:

„Kui kuningas Taavet oli vanaks ja jõuetuks jäänud ja kui ta tundis lähenevat oma surmatundi, kutsus ta rahva vanemad enese juurde. Surmavoodil ta pani nendele armastuse oma isamaa vastu ja hoolduse oma kodumaa eest soojalt südame peale, sõnadega: „Pidage Issanda käske, et teie võiksite jääda selle ilusa maa valdajaks ja saaksite teda pärandada oma poegadele pärisosaks jäädavaks ajaks."

Need sõnad on maksvad ka meie aja kohta. Ja täna, mil Eesti rahvas pühitseb oma iseseisvuse ja vabaduse uuesti saavutamise aastapäeva, seda päeva, mil ta raskete ja veriste võitluste järele rajas enesele oma vaba kodu, enese soovi ja tahtmist mööda, näib minule, et need Pühakirja sõnad on suunatud kõigi selle maa poegade ja tütarde poole: „Pidage Issanda käske, et teie võiksite jääda selle ilusa maa valdajaks ja saaksite teda pärandada oma poegadele pärisosaks jäädavaks ajaks."

Võib-olla, et need sõnad näivad ühele ehk teisele olevat liiga jumalakartlikud, vagatsevad. Vahest võivad nii mõnedki leida, et vabaduse säilitamine, kodumaa hoidmine oma valduses sõltub koguni teistest tegureist, kui seda on Jumala käskude järele käimine.

Et see oleneb rahva poegade ja tütarde vabaduse-ihast. Et see on kindlustatud rahva poegade tugeva ja raudse tahte läbi kaitsta oma vabadust ja isamaad äärmise pingutusega, kaitsta kuni viimse vere-tilgani. Vahest on mõnigi arvamusel, et niisugusest julgest ja mehisest meelekindlusest piisab juba, et hoida ilusat maad oma valduses ja pärandada teda oma poegadele pärisosaks kõigiks aegadeks.

Jah, vahest on mõned koguni sellel arvamusel, et vagadus, jumalakartlikkus, Jumala käskude järele käimine, on kodu ja isamaa kaitsmisele pigem takistuseks ees kui abistuseks.

Ja siiski, kes mõtleb nõnda, see eksib täiesti. See ei tunne usundit, see ei tunne Jumalat, see ei tunne ka neid jõude ega seadusi, mis oma sügavuses hoiavad alal rahva ja teevad teda tugevaks.

Sest mis on siis õieti Jumala käsud ja mida nad taotlevad? Kas on nad vahest midagi niisugust, mis inimese loomusele on täiesti võõras? Kas on nad ainult raskeks koormaks, mis inimesele, rahvale peale pannakse ja mida ta peab kandma teiste koormate kõrval, mis ilma selletagi juba temal kanda? Kas on Jumala käsud ainult niisugused seadused, mis kitsendavad inimese vabadust, rahva vabadust?

Kes sellisel viisil vaatab Jumala käskudele, sellel puudub õige arusaamine nendest.

Jumala käsud on inimese elu-seadused. Mõistmatud loomad kannavad oma elu-seadusi endi sees ja täidavad neid loomusunniliselt, vaistlikult. Ja sel määral mil nad täidavad neid seadusi, on nende eluga lugu ka korras.

Inimesele aga, kes omab mõistust, on Jumal ilmutanud oma seadused, et inimene neid tunneks ja oma vabal otsusel neid täidaks. Kui inimene teeb seda, siis käib ta käsi hästi. Ei täida ta mitte neid seadusi, siis läheb tema vaimne elu ja pika-peale ka tema füüsiline olelus selle tagajärjel hukka.

Nõnda siis, kui üksik inimene täidab Jumala käske, käib tema käsi hästi. Kui kõik perekonnaliikmed täidavad Jumala käske, siis käib selle perekonna käsi hästi. Ja samuti on lugu rahvaga, riigiga.

Kui kõik rahva liikmed, kõik riigi kodanikud püüavad käia Jumala käskude järele, siis kujuneb selle rahva elu korralikuks, terveks ja tugevaks. Siis käib selle rahva, selle riigi käsi hästi.

Siis saavad tema poegadest ja tütardest head ja õilsad inimesed. Siis sirgub see rahvas ja kasvab tugevaks. Siis tehakse järjest rohkem üles-ehitavat tööd, ja kodumaa muutub üha kaunimaks. Siis omab rahvas küllaldaselt jõudu, et kaitsta oma elu-õigusi. Jumal ei taha ju midagi muud, kui ainult oma seadustega teha rahvaid ja riike õnnelikuks, kinkida nendele võimalust elada vabaduses ja rahus.

Nõnda on Jumala käskude täitmine eelduseks rahva rahulikule ja õnnelikule elu-käigule. Sellepärast sooritab ka Kirik, kes nende käskude täitmist paneb inimestele südame peale, väga tähtsat tööd riigi säilitamiseks ja hüvanguks. On ju rahva vaimne kasvatus veelgi tähtsam kui kehaline kasvatus.

Seepärast meie tahame võtta kuulda usu häält, Jumala häält, mis manitsedes meile hüüab: „Pidage Issanda käske."

Kui täna kõik rahva pojad ja tütred annavad tõotuse truult täita Jumala seadusi, ja peavad ka seda tõotust, siis läheb täide ka teine osa Issanda sõnadest: eesti rahva pojad ja tütred hoiavad oma ilusa kodumaa rahus ja vabaduses oma valduses ja pärandavad ta kord suure lootuse ja suure usaldusega edasi oma poegadele pärisosaks kõigiks aegadeks.

Seda andku Jumal. — Aamen."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kirik Saksamaal raske surve all.

Kui rõhutud on praegu meie usuvendade elu Saksamaal, natsionaal-sotsialistliku partei diktatuuri all, seda võib muu seast näha ka Würzburgi piiskopi Mathias Ehrenfried'i ringkirjast. Toome sellest paar mõtteavaldust, millega see auline hingekarjane julgustab oma lambaid.

„Teid, armsad vennad, pole praegu nii väga vaja õpetada, ku just lohutada ja julgustada. Ometi sarnlevad meie päevad nendega, mida elasid läbi kristlased esimese sajandi lõpul. Usklikud kannatasid tol ajal ränkade katsete ja ohtude all... Siiski, ärge lubage neil kiusatustel teid segada ega eksitada. Ärge mõtelge, nagu oleks Issand meid maha jätnud või enesest eemale tõuganud. Tema tahab lihtsalt, et meie võtaksime üle tema päranduse: Risti. On ju see Kristuse õige kiriku tunnuseks, et ta peab ikka jälle kuulma vastuträäkimisi ja peab käima ristikoorma all. Täna saab meil oma usk uuesti ristiteeks. Ristilöödu usk on see, mille ümber möllab vaimude torm.

Teda pilgatakse ülbelt. Tema asemele tahetakse asetada teist „usku", mida ülistatakse küll kõnedes, küll kirjandeis. See „uus usk" olevat täna meie päästjaks, tema olevat juba imesid teinud rahva sees: „Usk Saksamaa sisse ja enese sisse."

Kuid see pole mitte usk, mida meie nimetame õndsakstegevaks. Sest õndsakstegev usk tunnustab Jumalat ja jumalikke asju: tunnustab inimhinge põlvnemist Jumalalt, tema sõltuvust Jumalast, tema viimast eesmärki Jumalas. Ning selles valguses ta näitab meile ülesandeid ja kohustusi. Meie usk tuleb igavikust ja viib igavikku.

Paljud võltsivad isegi mõistet Jumalast. Laiad ringid pilkavad „ülemaailmlist Jumalat". Nad soovivad endale uut Jumalat, kes oleks aina maailma sees ja temaga üks ja seesama, „ilmlik Jumal".

Jälle teised põhjendavad oma vaenu ristiusu vastu sellega, et ta olevat „juudi lugu". Aga see on õnnetu eksimus. Eks kuulutanud Jeesus oma „Rõõmusõnumit" kõikide juutide vastuseismisel? Eks asutanud tema uut Jumalariiki? Eks kannatanud ta just selle eest juutidelt tagakiusamist ja lõpuks ristisurma? Võimatu on nimetada ristiusku judaismi arenguks või teisendiks. Jeesuse ristil surres templi eesriie kärises lõhki: See oli tähtis sümboolne sündmus: Kristuse riik algab lahtirebenemisega judaismilt.

Meie usku ähvardab eriti üks oht, mille vastu peame seisma kaitsevalmina: Plaanikindlalt värbatakse inimesi ristiusust välja, kõnes ja kirjandeis. See oht on seda suurem, mida ebaõiglasemini raskendatakse meile vaimurelvade tarvitamist: Meie tohime ju kaitsta endid ainult kirikute ruumides ja puht usundlikus kirjanduses. Kaitse avalikkes lehtedes või koosolekuis tehakse meile võimatuks. Meie vastased põiklevad kõrvale vabast vaimlisest maadlusest.

Küll hakkab nüüd juba nende taktika kaotama usaldust rahva juures. Mu armsad vennad! Hoidke endid väärikalt ja rahulikult eemal nende pealekäivast „valgustamisest". Pöörake selg sellele. Mõned nende seast küll uhklevad, kui rahvas vaikib nende pealetungide ees; nad mõtlevad, see tähendavat juba rahva nõusolekut, nad näevad juba und ristiusu kokkuvarisemisest. Aga nad pettuvad. Võib ometi ka vaikida sellepärast, et vaba kõnet ja eneseõigustamist takistatakse. On olemas ka tarkuse vaikimine nende vastu, kes lukustavad oma kõrvad tõe ees. On olemas ka vaikimine, mis avaldab seesmist eitamist..

Võideldakse meie kiriku vastu sageli ka selle ettekäändе all: Võitlus ei käivat mitte usu vastu, mitte „usulise katoliikluse", vaid ainult „poliitilise katoliikluse" vastu. Kuid võib hõlpsasti ära tunda, et niisugune vahetegemine on täitsa omavoliline. Ja võib nii mõnikord näha, kuidas kärbitakse kiriku usulisi õigusi ja ülesandeid, tunnistades neid lihtsalt „poliitilisteks". Kui palju on meie Kirik pidanud nõnda juba kannatama!

Küll on nüüd mõned Kiriku vaenlaste hulgast ära tundnud, et see vahetegemine „usulise" ja „poliitilise" katoliikluse vahel on võimatu. Aga vaata: neil päevil keegi kõneleja on sellest juba julgelt järeldanud: Ei tohi siis juba põrmugi katoliiklust sallida."

TUHANDETE PROTEST

JUMALATUTE MAAILMAKONGRESSI VASTU.

45.000 meest rongkäigus läksid hiljuti läbi Londoni tänavate. Nad tahtsid meeleavaldust teha jumalatute maailmakongressi vastu, mis samal ajal pidas oma istungit Inglismaa pealinnas. Teisi tuhandeid, kõigepäält naisi ja lapsi, kes ei suutnud osa võtta rongkäigust, täitsid linnaosade kirikuid ja ootasid õnnistust Pühima Sakramendiga, et hüvitada teotusi ja solvamisi nimetatud jumalatute kongressi poolt.

200 Inglismaa parlamendi liiget on alla kirjutanud jumalatute kongressi Londonis avamise eelpäeval proklamatsioonile järgmise tekstiga:

„Meie päeval, kus igalpool valitseb vaenlus ja ahastus, me tahame oma vendade julgustamiseks avaldada mõnda kindlat veendumust, mida elukogemused on meid õpetanud ja meis juurutanud.

„Me usume, et Jumal on inimeste isa. Me usume, et neil, kes teda otsivad, ta annab abi ja armu.

„Me usume inimeste vendlust. Me usume, et inimkonna õnn tekib vabadusest, otsekohesusest ja õiglusest, mis põhjeneb sel vendlusel. Me usume, et inimese vaim püüab kõrgemale kõlbelisele tasapinnale ja et ta oma kurjale allumise kiuste otsib kahetsuse ja andestuse kaudu kooskõla Jumala tahtmisega. Me usume, et ainult selles kooskõlas peitub tarkus ja julgus, mis on vaja tülide vaigistamiseks ja rahu saavutamiseks. Me tahame selles usus elada ja ikka silmade ees pidada, et terves maailmas leidub rohkesti inimesi, kelledel on samu veendumusi ja kes püüavad samale eesmärgile."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kas katoliku kirik on antikristlik?

„Eesti Kiriku" 5. ja 6. numbris on avaldatud härra praost H. Põllu poolt Tartus Usuteadlaste Konverentsil peetud kõne, pealkirja all: „Misjon praeguse aja maailma võitluse keskes". Kuna selles kõnes korduvalt puudutatakse ka katoliku kirikut, siis leiame endid ajendatud seisatama lähemalt tema juures.

Kõne algul seletatakse, millises mõttes tarvitatakse kõnes sõna „misjon", ja edasi, mida tuleb mõista „maailma võitluse" all. Nimelt väidetakse seal, et kõik meie aja võitlused on oma põhiolemuselt maailmavaatelised ja usulised: „— need maailmavaatelised ja usulised mõttevoolud, mis maailma välise võitluse keerises palju silma ei paista, aga siiski on kogu võitluse peateguriteks."

Selliste vooludena, mis oma põhiolemuselt olevat maailmavaatelised ja usulised, tuuakse seal ette kommunism, rahvussotsialism ja fashism.

Kommunismi kohta öeldakse: „Kommunism eitab usku täielikult," ja sellepärast ta nimetatakse usuliselt vaatekohalt „jumalatuseks".

Mis puutub rahvussotsialismi ja fashismi, siis öeldakse seal:

„Meie platvormilt vaadates langevad rahvussotsialism ja fashism oma püüetes totaalse riigi poole ja oma usulise võitluse sihtides ühte, kuigi kummalgi pool usu paleus on teine, rahvussotsialismil — rahvusluse usk ja rahvuslik kristlus (näit. saksa kristlus) ja fashismil katoliiklus."

Rahvussotsialismile aga omistatakse tema äärmistes taotlustes tendentsi kristluse vastu, mispärast teda tulevat usuliselt seisukohalt lõppude-lõpuks hinnata kui „uspaganust".

Fashismi suhtes esindatakse küll seda vaadet, et „ta olevat kõige vähem nõudlik riigi totaalsuse suhtes. Seal olevat riigistatud ainult poliitika, usk ja majandus aga mitte."

Seda vaadet aga ei taha praost Põld lasta paika pidada, vaid ta väidab, et ka siin riigistatavat usk. Põhjendades seda vaadet ta ütleb siis: „Usk on katoliku-usulistel maadel juba enam kui poolteise tuhande aasta eest riigistatud ja katoliku kirik isegi on ilmalik riik; katoliku usk tahab ka väliselt olla ainus usk. Seda näitab ta suhtumine evangeelsele misjonile, keda ta vaenab. Ta on ka meie seisukohalt ehk platvormilt vaadates antikristlik. Meie usutunnistuskirjadki (Augsburgi Usutunnistuse Kaitsekiri) nimetavad paavsti kirikut ja riiki Kristuse vastase riigi osaks."

Nõnda sis seisab siin: „Katoliku kirik — on meie seisukohalt vaadates antikristlik."

Ja seda üteldakse avalikult, üteldakse „Usuteadlaste konverentsil", 1939. aastal! Ja nähtavasti ei leidunud sellel konverentsil ainustki osavõtjat, kellel midagi oleks olnud ette tuua selle väite vastu. Ja „Eesti Kirik" avaldab selle kõne ilma vähemagi märkuseta toimetuse poolt. Kas tuleb meil siis sellest järeldada, et see on Eesti luteriusu kiriku seisukoht?

Kui kõike seda lugeda, siis ei saa küll muud kui löö hämmastuse pärast kaks kätt kokku. Kas elame meie siis ikka alles 16. sajandil? Kas kiriku ajalugu viimasel 400 aastal ei ole meile siis midagi juure õpetanud? Või ei ole kõigest sellest veel midagi ulatunud siia Eestisse luteriusu teoloogide kõrvu?

Muidugi saame meie aru, et Luther 400 aastat tagasi laskis end kaasa kiskuda nii kaugele, et ta paavsti nimetas antikristuseks ja paavsti kirikut antikristlikuks. Temas kõneles usundlik ägedus, sallimatus, koguni viha, mis inimese lööb pimedusega. Seda möönvad uuemal ajal isegi protestantlikud ajalookirjutajad. Ja sellepärast nad otsivadki tänapäeval selle ja teiste niisuguste jämedate väljenduste kohta vabandust, olgu Lutheri isiku ägedast, ohjendamatust iseloomust, olgu tolleaegse kiriku väärnähtustest.

Tõsises teaduses aga ollakse nüüdisajal juba väga kaugele eemaldunud sellest, et reformaatoritele vaadata kui absoluutsetele autoriteetidele, iga nende sõna pidada tõeliseks väärisotsuseks. Ollakse jõutud arusaamisele, et ka reformaatorid olid oma aja lapsed, et nendele ei osutata tõesti mitte teeneid sellega, kui iga nende sõna hakatakse tõsiselt võtma.

Aga kuidas tuleb siis seda seletada, et veel 1939. aastal luteriusu õpetaja poolt avalikult peetud kõnes korrutatakse seda väidet, nagu oleks katoliku kirik antikristlik? Kas kõneleb vahest ka siin usundlik ägedus, usundlik viha?

See, mis meie eraviisil oleme härra praost H. Põllu üle kuulnud, näitab meile teda kui usklikku, kristlikult jumalakartlikku meest, heatahtliku ja õrnatundelise südamega. Nõnda ei saa meie siin mitte oletada, nagu kõneleks temas mingi usundlik vaen.

Aga miks siis ometi niisugune hukkamõistev otsus?

Siin võib olla ainult kaks võimalust. Embakumba: kas ei loeta põhimõttelikult üldse midagi, mis võiks vaaruma panna kaasasündinud ehk kasvatuse teel sissejuurdunud arvamust katoliku-usu kohta, või lihtsalt ei olda enam suuteline kainelt, asjalikult ja ilma eelarvamusteta vaatama katoliku kirikule.

Suures ja mõjukas rootsi ajalehes „Nya Dagligt Allehanda" kirjutas 12. veebruaril, Pius 11-nda surma puhul üks Rootsi protestant järgmised read:

„Täna võib Rootsi riigikiriku liige, kristlane, möönda, et ta vaatab katoliku kiriku püsivusele kui kristliku kultuuri tähtsaimale tegurile käesoleval tunnil... Peab otse pime olema, mõlemad silmad peavad pimedad olema, kui mitte ei nähta seda, et katoliku kiriku võitlus barbarismi vastu on ühtlasi ka võitluseks meie endi kristliku vabaduse eest. Ka protestandil on selge: Nunc tua res agitur."

Härra praost H. Põld ei hakka ju ise küll mitte möönma seda, et tänapäeval on kristlikku kultuuri kaitsmas saatana riik („Kristuse vastase riigi osa") ja et protestantism omab temas oma võim-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

saimat tuge! Neid sõnu silmas pidades peaks ta ju siis oma vaateid katoliku kiriku kohta revideerimisele võtma.

Kuid mõnedki luteriusu pastorid ei ole nähtavasti enam suutelised seda tegema. Näib, et nad tõepoolest kuuluvad nende hulka, kellel „mõlemad silmad on pimedad." Ainult sellega on siiski seletatav, kui eespool mainitud kõnes katoliku kirikut Aafrikas nimetatakse jumalatuse ja muhamediusu kõrval evangeeliumi vaenlaseks.

Ainult sünnipärase pimedusega katoliku kiriku vastu saab seletada niisuguste väärotsuste tegemist. Selles pimeduses võetakse kogemata üle poleemika keel 16. sajandist, ilma et ise märgatakski, kui vähe see keel sobib meie ajale.

Samuti on lugu ka väitega, nagu *oleks katoliku kirik riigistatud*. Millisel maal on see tänapäeval üldse veel tõsi? Ei kusagil maailmas, kui jätta arvesse võtmata väike Vatikani riik oma vaevalt tuhande elanikuga. Ja kui on olnud maid, kus katoliku kirik oli riigikirikuks, see tähendab, domineerivaks kirikuks, ja seda vahest siin ja seal veel on, siis ei olnud ju sellepoolest lugu luteriusu kirikuga ka mitte teisiti, ja selle seisukoha alusel oli Rootsis, Taanis, Norras, omal ajal ka Eesti ja Liivi kubermangus katoliku kirikut aastasadasid hoitud vägivallaga eemal. Kas on siis luteriusu kirik sellepärast juba riigistatud kirik?

Kuna ollakse pime katoliku kiriku vastu, siis jõutakse ka niisugustele väärotsustele, et hakatakse katoliku kirikut samastama fashismiga ja nimetatakse kogu seda asja „poliitiliseks katolitsismiks". Kas siis tõesti ei teata midagi nendest võitlustest, mis katoliku kirik ka Itaalias on fashismiga pidanud noorsoo kasvatuse pärast ja alles viimastel kuudel rassiteooriale rajatud seadusandluse pärast? Ei, kes arvab, et ta neid asju saab ära otsustada nii labaste, 16. sajandist võetud sõnadega, see näitab ainult, kui vähe tal on arusaamist katoliku kirikust. — Sellestsamast annab tunnistust ka terve rida teisi väiteid, mille juure aga meie ei saa siin lähemalt seisatama jääda.

Oleks küll juba aeg kõrvale heita neid ülistusvääritu mineviku iganenud vaateid, oleks aeg loori silmade eest võtta ja katoliku kirikule vaadata nõnda, nagu ta on.

Eesti luteriusu kirikule ei tule see tõesti mitte kuulsuseks, et tema usuteadlaste konverentsil veel selliseid mahajäänud vaateid ette kantakse ja ilma vasturääkimiseta ka kuulda võetakse. Tema heale nimele võiks aina kasuks tulla nii sise- kui välismaal, kui avasilmi vaadatakse katoliku kiriku tõelisele tähtsusele nüüdisajal, ja sel viisil murtaks enesele tee läbi nende vaadete juure, mis tänapäeval ikka enam ja enam on saanud tõsise kristliku teaduse ja hariduse üldvaraks.

E. P.

Religioosuse tunne inimkonnas.

5. Religioossuse arenemine.

B. Uuenduspüüded.

Filosoofia on osutunud üldiselt võimsaks vastujõuks laostumise nähtustele usundlikul alal. Filosoofia kõrval esineb inimkonna kasvatajaina ka prohveteid.

2) Prohveteid*) on alati inimkonnas olnud ja seda mitte ainult aegadel enne kristlust. Ja ka ristiusueelsel ajal ei tohi meie mõelda mitte ainult Iisraeli rahva suurtele prohvetitele. Nagu eelpool juba nägime, oli ka paganate usundeil oma usugeeniusi, jumalikkude andidega varustatud müstikuid, kes usutunde uuendajaina tegutsesid rahvaste keskel.

Väga huvitava näite pakub siin meile antiikse maailma hellenism. Juba ammu enne seda, kui ristiusu jutlustajad kandsid evangeeliumi kõikjale üle maailma, leiame seal paganausu jutlustajaid, kes jämedast riidest rüüs, kepp käes ja kotike seljas, rändasid paljajalu ja ilma rahata neidsamu teid mööda. Nad pidasid endid nagu mingi kõrgema läkituse kandjaiks, Jumala käskjalgadeks, kes saadetud siia maailma inimeste keskele. Nad tundsid endid kutsutud olevat keset tolle aja kõlbelist lodevust ja langust ravida haiget inimkonda. Nad püüdsid inimesi viia järelemõtlemisele, teadvusele, arusaamisele oma tõelisest olemusest. Nad püüdsid inimesi panna otsima ja leidma vastust küsimustele: „Mis sa oled? Milleks sa oled määratud siia elama?"

Iseloomulikuks nende tegevuse kohta on nende sageli käskivalt rõhutatud nõudmine, igal õhtul enese täpsa järelekatsumise läbi teha kindlaks oma sisemist kasu või kaotust möödunud päeva jooksul. Vastandina väärusule ja lapsikule kujude kummardamisele, välistele usukommetele ja sõgedatele palvetele labaste asjade pärast, nad nõudsid südamepuhtust kui parimat ohvrit ja alistumist Jumala tahtele kui parimat palvet. Nõnda nad tegid suurt tööd ning saatsid rahva valgustamiseks, kõlbeliseks kasvatuseks ja kindlate kõlbeliste põhimõtete kasuks väga palju korda. Keset ähvardavat laostumise aega nad töötasid nõnda kui tõukejõud rahva kõlbelis-usundliku taseme tõstmisel.

Samasuguseid nähteid usundlikkude vaadete uuendamise taotlustes me leiame ka mujalt. Ja meie ei suuda nende usumeeste tegevust mõista mitte ilma Jumala juhtimiseta, mis nendele osaks saanud. Kirikuisade õpetuse järele külvatakse ju „jumalikku valguseseemet" välja kogu üle maailma. Ja see seeme on võimeline äratama inimeste hingedes usuelu kõikjal maailmas. Usub ju kristlane, et mitte ainult too maailm, mis oli enne Kristust, vaid ka see, mis seisab kristlusest väljaspool,

*) Sõna „prohvet" tarvitame siin laiemas mõttes, nõnda et ta haarab kõiki Jumala õnnistatud usuinimesi, pühakuid, müstikuid, usugeeniusi ja usu-uuendajaid.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

on valgustatud selle valguse läbi. Kristlane on kindel selles, et „Jumala vaim hõljub vete peal." Ja ulatugu need veed nii kaugele alla pimedasse sügavusse kui tahes, valguse helk tungib ikkagi neist läbi.

Tõsi küll, kristluse täieliku valgusega võrreldes on sellest helgist ikkagi vähe. Seal näib meile tõepoolest, nagu istuksid inimesed väljaspool kristlust „pilkases pimeduses ja surmavarjus." Siiski jääb tõeks, et ka selles pimeduses on Jumal tegev. Piibli keeles üteldakse seda: „Jumal on kõigil aegadel juba mitmesugusel viisil kõnelnud meie isadega" ja „ta ei ole end kunagi jätnud ilma tunnistuseta."

Nõnda näitab usundite ajalugu meile rohke mitmekesisuse kõrval usundlikul alal siiski ka inimkonna sisemist sidet, vaimset ühtekuuluvust sellel alal. „Kogu inimkond moodustab ühe üksuse, mitte ainult vaimses, vaid ka usundlikus suhtes" (Hauer). Usundlik üksus seisneb ühelt poolt selles, et seesama Jumal on oma valgusega avaldamas tegevust kõigi inimeste südametes, teiselt poolt selles, et inimesed omavad ühist kindlat usundlikku põhialust — „igatsust Jumala järele ja armastust Jumala vastu."

Järgmiseks küsimuseks inimkonna usutunde arengu vaatlemisel on see, kas meil on usutunde juures tegemist ainult millegi sarnasega, mis on kõikidel ühine, või on meil ka tegemist usundliku arengu tõusuga üha kõrgemale, käsikäes inimsoo üldarenguga. Nimelt on nii mõnedki esindanud seda seisukohta, et inimkond tõuseb ka usundlikus suhtes iga sajandiga üha kõrgemale, „muutub järjest helgemaks ja õilsamaks" (Blüher). Teised selle vastu vaatavad aga maailmale usundlikus suhtes kui „taevalaotusele, kus püsivas pilkases pimeduses säravad igavesed tähed." Kumma vaate poole siin üks ehk teine kaldub, see sõltub suurelt osalt sellest, kuidas keegi isiklikult vaatab objektiivsetele sündmustele ja millise mõtte ta nendele annab.

Juba püha Augustinus jõudis intuitiivselt sellele seisukohale, et rahvad maailma ajastuil sammuvad oma arenemiskäigus läbi neistsamust astmekäikudest ja samas järjestuses, nagu seda teevad üksikolendidki, indiviidid oma arenemises eluea kestel. „Inimkonna kogu elu algusest lõpuni on otsekui üksiku inimese elu," ja „niihästi maistes kui ka taevastes asjades" tõuseb kogu inimkond" lapselikust arenematusest küpsemale, rohkem arenenud vaimsele astmele." Jah, Augustinus ei kahtle sugugi oletamast niisugust tõusu, mis „viib üles inimese kõlbelise väärtuse üha kõrgema aate juurde, kui inimesed jõuavad kord kõige kõrgemale ja täiuslikumale küpsusastmele."

Kes sellist arenemiskäiku peab tegelikult õigeks ja usub seda, peab siiski möönma, et see areng ei toimu kõikjal sugugi ühtlaselt ega sirgjooneliselt. Pigem ta näitab siin ja seal sagedaid tagasipõrkeid, tagurpidi-samme, ja ikka jälle eelmiste arenemisastmete jäätmeid. Ja isegi need, kes kaitsevad vaadet inimsoo vaimse elu alastisest pidevast tõusust, ei saa jätta kahe silma vahele, et selles kõrgemas õhkkonnas on „usklikku inimest" ähvardamas küll teissugused, kuid sugugi mitte väiksemad ohud. Suurima ohuna ähvardab inimest siin küll „tarkade uhkus", millised targad on valmis rahuldama iseendiga ja saavad sel viisil „sõgedaiks" — enesejumaldamise läbi.

Kuidas meie üldse ka vaatame sellele inimkonna vaimse üldarengu teooriale, üksikule inimesele aga ei ole usundlikus suhtes sugugi otsustav, kas ta seisab kõrgemal või madalamal vaimsel astmel. Üksiku inimese isiklik väärtus on niivõrd vähemalt sõltumatu tema vaimse taseme kõrgusest, kuivõrd „Jumal ei vaata isiku seisukohale," vaid armastab isegi „madalaid välja valida."

Veel üks teine asi inimkonna usutunde arenemises puutub meile silma. Nimelt näib, et inimkond oma arenemises usundlikul alal läheneb järjest rohkem kristlusele. Hoolimata kõigist kõhklusist ja viivitusist liigub inimkond pikkamisi, küll ütlematu pikkamisi ristiusu poole — ilma et keegi suudaks ette näha, kas kõigi teiste usundite ühinemine ristiusuga üldse kunagi teostub ja millal see sünnib.

Selle kohta kirjutab väga ilusate sõnadega suur kardinal Newman:

„Imeilus on vaadelda, milliste pingutuste, viivituste ja kõhklustega, edasilükkamiste ja katkestustega, kui rohkete hälvetega paremale ja pahemale poole, kui rohkete seisakute ja tagurpidi minekutega — aga millise kindlusega edasi-sammumises toimub kogu see liikumine — kuni selle paigani, kus meie vaimusilmade ette kerkib täiuslikkuse varjatud tarkus, enne maailma algust Jumala poolt ette määratud tema au-hiilguseks" — kus kristlikule lootusele särab vastu see Kristuse sõna: „Et teie kõik oleksite üks, nagu sina Isa oled minus."

„MIS ON MAAILM?"

Pariisi maailmanäitusel sai suure auhinna — „Grand Prix" — üks filmiteos, mis püüdis vastata küsimusele: „Mis on maailm?" Maailm on Jumala loodud, seda usub ja teab kristlane. Pärast filmi vaatamist väljendas tuntud ja tunnustatud saksa loodusteadlane, salanõunik Planck: „Noldani (nii on filmi looja nimi) film „Mis on maailm?" haaras mind nii tugevasti eriti just sellepärast, et ta väljendab seda suurt aukartust looduse seaduste vastu... Sellest aukartusest lähtudes teab igaüks, kui väike on inimene ja kuidas ta esindab ainult tähtsusetut lüli suures, mõõtmatus, määratus kõiksuses, universumis... See alandus lõpmatuse eest, see äratundmine, et inimesel on küllalt põhjust olla alandlik ja tagasihoidlik oma tähtsuse piiride määramisel, — see kõik on selles filmis loodud nii tugevast, uskuvast võimisest, et peale filmi teenete veel seda Noldani kunstitööd tuleb tunnustada rõõmustava loominguna... Salanõunik Planck kirjeldab siis üksikasju filmist ja kõneleb niisugusest äratundmiste küllusest, et inimene nende tekkimise suhetest arusaamise läbi võib saada veel aupaklikumaks igaveste seaduste ees, millest kõik saamine ja tekkimine on tingitud... Kui kõik see mitmeid miljoneid aastaid kestnud tekkimise paljusus selle vaimse suhtumise ja alandliku hoiaku alusel ka veel leiab haripunkti kunstiliselt just hetkel, kui Noldan ikka pisemaks muutuvat maakera planeetide kosmoses laseb kaduda — siis kipub iseenesest keelele sügavat muljet jättev koorilaul, mis kroonib filmi lõpupilte: „Taevad laulavad Igavese kiitust."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Pidulik leinajumalateenistus.

paavst Pius XI. surma puhul.

Laupäeval, 18. veebruaril kell 11 hommikul toimus Tallinnas pidulik leinajumalateenistus lahkunud paavst Pius XI hinge eest. Kirikus oli altaripilt ümbritsetud leinarüüga, samuti oli leinarüü tõmmatud kiriku kesklöövi alla ühest sambast teise. Siinsamas seisis ka küünlajalgade vahel musta riidega kaetud Tumba (kirstu asemel), millel asus paavsti ametlik peakate-tiaara. Kirstu ümber seisid paljastatud mõõkadega auvalvel sõjakooli noored ohvitserid.

Jumalateenistusest võtsid osa vabariigi president K. Päts, sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, peaminister K. Eenpalu, välisminister K. Selter, siseminister R. Veermaa, propagandaminister Oidermaa, linnnapea kindral J. Soots, linnapea A. Uuesson, sõjavägede staabiülem kindral N. Reek, Tallinna garnisoni ülem kindral H. Brede ja palju teisi asutuste ja organisatsioonide esindajad. Osa võttis ka terve diplomaatlik korpus.

Vabariigi presidendi K. Pätsi võtsid kirikusse tulles vastu peapiiskop Profittlich koos teiste vaimulikega.

Jumalateenistust pidas Püha Tooli saadik Eestis, paavsti nuntsius monsignore A. Arata. Jumalateenistust kaunistas laulukoor ja orkester.

Paavsti mälestuseks pidas meie ülemkarjane Apostlik Administraator ülempiiskop E. Profittlich järgmise leinakõne:

„Oleme täna kogunenud siia leina-jumalateenistusele Tema Pühaduse paavst Pius Üheteistkümnenda eest, kes surma läbi on lahkunud meilt. Need on tõesti leina tunded, mis seejuures täidavad meie südameid. Sest lahkunut leinavad nüüd mitte ainult umbes nelisada miljonit katoliiklast kogu üle maailma, kes temaga on kaotanud oma Isa Kristuses. Teda leinab kogu kristlik maailm, kes temas on austanud kristliku tõe, kristliku armastuse ja õigluse mehist kaitsjat. Jah, teda leinab kogu kultuuri-maailm, kes temas on näinud julget ja vahvat võitlejat inimkonna kõrgeimate kultuurivarade eest, eelkõige inimese isiku vabaduse ja väärikuse eest.

Kui mul nüüd tuleb siin lahkunu isiksusele pilku heita ja tema elutööd lühidalt kokku võtta, siis sooviksin ma seda teha Pühakirja sõnadega Siiraki raamatust:

„Sinu vaim ümbritses kõiki maailma-maid,
Kuni kõige kaugemategi saarteni tungis sinu nimi.
....Sina olid armastatud oma rahu pärast." (47, 14—16).

I.

Tõepoolest:

Paavst Pius Üheteistkümnenda vaim ümbritses kõiki maailma-maid.

Asetatud elama siia maailma, mis peaaegu kõigil aladel oli maailmasõja läbi kõige sügavamini vapustatud, oli temal oma elu töökavaks sedasinast maailma jällegi viia õige korra juurde seeläbi, et ta püüdis selles maailmas teostada Kristuse riiki, kristlikku tõde, õiglust ja armastust.

Seda kõrget eesmärki taotlesid usundlik-sotsiaalsel alal tema suured läkitused, entsüklikad „kristliku kasvatuse üle", „kristliku perekonna üle", „kristliku ühiskonna-korra üle", samuti entsüklia „ateistliku kommunismi vastu". Need läkitused leidsid oma mõtte-sügavuselt ja juhendeilt kogu maailmas suurt tähelepanu ja kõrget hinnangut.

Kui kristliku tõe kartmatu kaitsja ta astus üles iga ohu vastu, mis ähvardas ristiusku uus-paganlike aadete läbi ja liialdatud natsionaalsete, maru-rahvuslikkude tendentside läbi.

Enne-kõike aga ta tõstis korduvalt oma häält kristlaste julmade tagakiusamiste vastu, inimese põhiõiguste vägistamise vastu, kristliku kultuuri hävitamise vastu, nagu meie seda oma päevil pidime nägema Venemaal, Mehhikos ja Hispaanias.

Kiriklik-poliitilisel alal taotlesid seda kõrget maailma uuendamise sihti, Kristuse vaimus uuendamise eesmärki, hoolitsemised heade suhete eest peaaegu kõigi ristiusu riikidega maailmas. Suhted vanade riikidega leidsid uut kindlustamist konkordaatide sõlmimise läbi, milledele tuli lisaks uute suhte jaluleseadmisi, nagu Inglismaaga ja Ameerikaga. Uued riigid leidsid lahket ja rõõmsat tunnustamist, kõigepealt Poola, siis Eesti, Läti ja Leedu — ja kõigile nendele ta tuli vastu tõelise kristliku armastusega ja kõrge lugupidamisega ning püüdis ka nendega seada jalule häid suhteid.

Nimetan ma veel lahkunu huvi teaduste vastu, mida ta harrastas igal viisil, eriti paavstliku Teaduste Akadeemia asutamise läbi, kuhu ta kutsus õpetlasi kõigist maailma maadest, tegemata vahet usundite vahel — siis ma olen sellega tõendanud: „Paavst Pius Üheteistkümnenda vaim ümbritses tõesti kõiki maailma-maid."

II.

Ja tema nimi tungi kuni kõige kaugemategi saarteni.

Teda tundsid ja tema nime nimetasid aukartuse ja armastusega enam kui nelisada miljonit katoliiklast kõigis maailma maades, peaaegu küll igal saarel, kus asub inimesi. Eks ole just Pius Üheteistkümnes töötanud rohkem kui ükski teine paavst enne teda Jumala riigi levitamise kallal kõikjal kogu üle maailma. On ju tema — pärismaalasist preesterkonna välja--õpetamise läbi ja pärismaalasist preestrite kutsumise läbi isegi kõrgeimatele vaimuliku ameti kohtadele — kuulutanud Kristuse nime kõigile rahvastele. Ja selle läbi on ka tema nimi tunginud kõigisse paikadesse üle maailma.

Ja need kristlased, kes mõnedeski maades on pidanud võitlema oma usu eest, need, kes oma usu eest on Venemaal vanglates vaeveldes surnud, need tuhanded preestrid, kes Hispaanias on ära tapetud, leidsid endile lohutust sellest teadmisest, et on olemas üks Isa, kes kannab muret nende eest ja palvetab nende eest.

Ja tema nimi tungis kõigisse maailma-maadesse ennekõike tema suurejoonelise armastustöö läbi. Ei leidunud küll ühtki suuremat õnnetust, katastroofi maailmas, kus ta mitte ei oleks oma lohutava sõnaga ja oma abistava käega lähedal seisnud. Olgu siin paljude hulgast mainitud vaid seda, et Türgi-Armeenia sõja ajal ta võttis oma suvi-residentsis vastu viissada peavarjuta last ja toitis neid, et ta Venemaal suurel nälja-ajal päästis sadakuuskümmed tuhat inimest kindlast surmast. Nõnda aitas ta paljusidki — nii hästi kui ta seda suutis — tegemata vahet usundite vahel. Ja nõnda tungis tema nimi kuni kõige kaugemategi saarteni ja austusega nimetati tema nime kõikjal kogu maailmas.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

III.

Ja ta oli armastatud oma rahu pärast.

Levitada Kristuse rahu Kristuse riigis — see oli paavst Pius Üheteistkümnenda elu töökavaks. Seda rahu säilitada ja kindlustada — see oli tema tegevuse sihiks. Ja selle rahuga maailmas oleks lugu tunduvalt parem, kui inimesed oleksid võtnud rohkem kuulda tema häält. Aga mis iganes oli võimalik teha, seda ta tegi. Ja kui möödunud aastal sõja puhkemine näis juba seisvat ukse ees, ta ohverdas pühalikult kogu maailma ees Jumalale oma elu rahu säilitamise eest. Ja kui meie oleme õigesti informeeritud, siis olid tema viimsed sõnad siin maa peal rahu sõnad, siis ta suri rahu palvesõnadega huultel. Tõesti, tema oli armastatud oma rahu pärast.

— — — —

Paavst Pius Üheteistkümnendaga on läinud nõnda hingusele kõigiti suur ja südamlik inimene, inimkonna heategija, rahu eest võitleja. Ja nõnda ta läheb kui suur kuju ajalukku ja elab seal edasi.

Kui selline suur mees lahkub meilt surma läbi, siis näib meile, nagu variseks kokku üks neid alussambaid, mis kannavad maailmakorda. Kuid Pius oli vaid inimkonna suurte aadete kandja.

Nende aated aga elavad edasi. Teine mees astub juba varsti tema asemele ja kannab edasi tema lippu.

Kui mõnede aastate eest Inglismaa nimetas Püha Tooli juurde ametisse oma suur-saadiku ja kui siis tuli kuuldavale hääli selle vastu, oli tolleaegne välisminister Chamberlain see, kes ütles selle sõna: „Kiriku pea on tänapäevalgi suureks võimuks maailmas.“

Seda tunnustasid omal ajal ka Eesti Vabariigi juhid, kui nad sõlmisid Kiriku Peaga diplomaatlikud suhted. Sellega nad andsid tunnistust oma veendumusest, et suured ja kõrged aated tänapäevalgi veel kujundavad ja õnnestavad rahvaid, et seepärast kristliku õigluse ja armastuse aated, inimese õiguste ja inimese väärikuse aated, nagu neid esindas Kiriku Pea, on kristlikule riigile põhjapaneva tähtsusega. Et need ideaalid ka edaspidi ikka jälle leiavad Kiriku Peas truud ja kindlat kaitsjat, see olgu meile lohutuseks selle suure paavsti surma puhul.

Lahkunule aga tahame meie kõige selle eest, mis ta on suurt korda saatnud ja tahtnud, hüüda tänu ja õnnistust hauda järele Kiriku palve-sõnadega:

„Issand, anna temale igavest rahu,
ja igavene valgus paistku temale.
Aamen.“

Leinajumalateenistus kirikus kestis ligi poolteist tundi. Rahvast oli kirik puupüsti täis, kuigi inimesi lasti leina-jumalateenistusele eripääsmetega. Jumalateenistus ja leinakõne tehti teatavaks raadio kaudu.

KATOLIIKLUS JAAPANIS.

Harilikult peetakse Jaapanit üheks kõige viljatumaist misjonialadest ja tõsi on, et sääl misjonärid leiavad takistusi, mida mujal ei tunta. 1937 a. statistikas leidub arve, mis väärib tähelepanekut kõigilt, kellel on huvi misjonitöö edust. — Jaapanil, välja arvates Koreat ning Formoosa saart, on 319 katoliku kirikut või kabelit, neist 20 Tokios. Pärismaalasist teenivad 115 preestrit, 127 venda ja 672 õde. Pääle selle välismaalased: 293 preestrit, 104 venda, 489 õde. Preestrikandidaate on 112 suures ja 271 väikeses seminaris. On olemas üks katoliku ülikool, 53 keskooli, kus õpivad 15036 õppurit mõlemast soost, 27 vaeslastekodu 829 orvuga, 8 vanadekodu 152 raugaga, 2 pidalitõvehaiglat 178 haigega, ja 15 haiglat, kus igal aastal ravitsetakse hulk haigeid.

Katoliiklaset arv, mis oli 1926 a. 87.581, on tõusnud täna 111.870-ni. Seega on aastane juurekasv 2500.

Koreas edu on veel tunduvam. Katoliiklaste arv on kümne aasta jooksul tõusnud 97.930-st 143.212-ni, see tähendab igal aastal 4500 võrra. Formoosas katoliku elanikkond kasvas samal ajal 5698-st 9040-ni.

Kogu Jaapani keisririigi katoliiklaste arv on 264.122 ristitut ja 16.588 katehumeeni.

ISA OMA LAPSEGA KLOOSTRISSE!

Hollandis, Weerti frantsisklaste kloostris keegi noviits, fraater Saturnin, andis oma ordutõotused. Mõlemal pool seisid kaks orduvenda, kes polnud muud kui tema enda pojad. Fr. Saturnin, kelle ilmlik nimi on Arnold Willems, astus frantsisklaste ordusse 12 aastat pärast abikaasa surma. Kuna pääle nende kahe poja ka kolm tütart on Haarlemi fransisklannade kloostrisse astunud, terve perekond on ühinenud suure Assiisist kerjuse, püha Franciscuse perekonnaga.

Koguduste elust:

TALLINN.

7. veebruaril leidis eset kogu piiskopkonna preestrite koosolek, kus vaimuliku kõnega esines preester Robert Lenzbauer ja referaadiga moraalteoloogia üle kohalik abipreester V. Denis.

12. veebruaril ilmus esmakordselt k. a. ülempiiskopi vaimulik ringkiri (nn. paastu-karjasekiri), milles ülempiisikop kutsub oma karjalambaid üles väärikalt käima oma püha usu järele. Kirjas ta tuletab meelde neid kahte suurt Kristuse kingitust, „usku ja rahu“, mille eest võitlemise ta on juba ülempriiskopi ameti vastuvõtmise päeval võtnud oma tegevuse eesmärgiks.

15. veebruaril toimus kirikus leina-jumalateenistus lahkunud paavsti Pius XI hinge eest. Jumalateenistusel pidas koguduse preester B. Borucki kõne Ülemkarjase suurest armastusest oma lammaste vastu, toonitades, et see oli armastus Kristuse armastuse järele. Pühal armulaual käis palju rahvast.

18. veebruaril peeti pidulik leinateenistus Apostliku Nuntsiuse ülempiiskop Ant. Arata poolt, millest eelpool juba kirjutatud.

TARTU.

Juba 12. veebruaril toimus leina-liturgia lahkunud paavsti Pius XI hinge eest, rahva rohkel osavõtul. Jumalateenistusel kohalik preester Berard Huber kõneles suure Ülemkarjase teenetest.

Ka Rakvere, Pärnu, Narva ja Petseri kogudustel osutus võimalikuks korraldada leina-jumalateenistusi. — Paavst Pius XI surm ja matmine leidsid kõigis Eesti ajalehtedes heatahtlikku tähelepanu.

Trükitud „Edu“ trükikojas Tallinnas, Vene 16. 10. märtsil 1939. Tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Nr. 4 **Aprill 1939 a.** **VII aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

SISEMINISTEERIUM Sundeksemplar

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Ülestõusmise pühad — usu võit.

Võidukas usk on ülestõusmispühade põhimeeleolu. Võidukas usk on ülestõusmislaulude põhiheli.

Usk ongi too jõud, mis elustab usklikku, mis elustab kirikut, too jõud, mis nüüd juba on üle elanud peagu kahetuhandeaastase katseaja. Ja see, mis selle jõu taga oli varjul, see tungib ülestõusmise pühade ajal otsekui välja, see lõõmab ja leegitseb paljude tulukestena, see heliseb kõigist tornidest, see rõkkab kõigis oreleis, ta läheb üle kõigist maist nagu pidurdamatu alleluujahüüd.

Hümn.

Pühendage Paasatallele
kiidulaule, kristlased;
Sest Tall lunastas lambad;
Jsaga lepitas
Kristus, Puhas,
kõiki patuseid.
Surm ja elu võitlesid sääl
imelikus kahevõitluses:
Elu võirst, allunud surmale,
valitseb kuningana ja elab.

See on võidukas usk Jumala sõnasse.

Sõna „usk" on paregu mitmeti alavääristatud, teotatud ja labaseks muudetud. Kõneldakse usust inimestesse ja inimeste sõnadesse, usust iseenda jõusse ja hävitamatusse igavesse jõusse, mis elab rahvaste elujõus.

Kristlik usk ei ole usk inimesesse. Kristlane usub sellepärast, et Jumal on rääkinud. Kristlane toob Jumalale usu, mida inimesele üldse tuua ei või.

Meie usume, kuna Jumal on ennast ilmutanud oma ainusündinud Poja läbi ja kuna see Poeg oma läkituse tunnistuseks surnust on üles tõusnud.

Teda, Jumala poega on uskunud Peetrus ja teised apostlid tema ülestõusmise pärast. Nad ei uskunud Kaivast, kes rahva nimel mõrva võttis enda peale. Nad ei uskunud Pilatust, Rooma impeeriumi esindajat. See impeerium oli oma vägedega maailma toonud õudusi. Nad ei uskunud Heroodest, kes laskis püstitada uhkeid paleid, kes pühitses suurepäraseid pühi ja oma riiki valitses sultanitujudega. — Sest mitte Kaivas ei ole surnust üles tõusnud, mitte Pilatus, mitte Heroodes.

Aga Kristus on ülestõusnud, Kristus üksi, omast jõust. Ülestõusmispühade aluseks on see asiolu ja mitte mingi müüt. Tõsiasi on saanud võitu müütosest. Tõsiasjast on süttinud usk ja on ära võitnud kogu saatana varjumaailma. Usk on võidukas, kuna ta on rajatud Jumala võidukale sõnale.

Läkitus ülevalt.

Muidugi võib uskuda ka inimesi. Võib ka uskuda iseennast. Kuid see pole ristiusu võidukas usk. Kristlik usk suundub hävimatuile varadele, mitte hävinevaile, kaduvaile.

Neid hävinematuid varasid püütakse küll ikka jälle asendada hävinevate, kaduvate varadega. Kuid kaduvate varadega kaob ka usk, mis neile on rajatud. Ja siis ilmneb, et see usk ei olnud võidukas usk, vaid ainult pettunud ebausk.

Nii on ustud teadust, kuid ta pole lahendanud elu mõistatust. Nii usuti kunsti, kuid selle kõige oivalisemad teosed kaovad.

Kuulutati usku tehnikasse, kuid see ei lunasta, ta lööb ainult köidikuisse, kui mingi kõrgem vaim teda ei valitse.

Nii tunnistati usku majanduskollektiivi, kuid see ei toida isegi inimest leivaga, kui ta ei ole mingi ainest kõrgemaloleva sihi teenistuses.

Nii jutlustatakse usku rahvusse, kuid

rahvad on elavate koondised, kui nad mitte enam usklikult üles ei vaata tähtede poole.

Meie kahekümnenda sajandi inimesed, kes oleme kogenud kõige raskemaid katastroofe, oleme näinud kulisside taha. Meie oleme avastanud nende väärtuste kahtlase iseloomu, mida meile ülistatakse kateedrifilosoofide, võimuahnitsejate poliitikute, rahvapetjate, etiketieetikaga lihvitud mõrtsukate ja propagandatuusade, kõigi värvide ja varjunditega messiate poolt. Meie naerame selle usu võidu üle, mida siin kuulutatakse, selle usu võidu üle, mille juure lihavõttetulena kuuluvad helgiheitjad, lihavõttehõisetena õhupommide mürsud, lihavõtteviirukina mürkgaaside ving. Meie naerame selle üle, kuigi kibedalt ja rangelt, kuid meie naerame.

Meie usume Jumalasse, Kristusesse, Lunastajasse, tema kirikusse ja et põrgu väravad teda mitte ei pea võitma. Jumala lapse seisust usume meie ja surematust, valgust ja jõudu, armu ja rõõmu ülevalt. Ja see on meile jõuks ning rõõmuks.

Äraseletatud inimkonna usu võit.

Hävitamatu on inimeses vajadus võida uskuda. Ilma selle usu jõuta on võimatu elada. Kõik vajub halli argipäevasse, kõik pudeneb tuhandeks killuks. Puudub iga tõuge, igasugune julgus ja igasugune jõud.

Ja kuna uskmatus ei usu igavestesse väärtustesse, siis ta usub ometi oma varjuväärtustesse. Kuid teeseldes jäetakse oma pankrott kahe silma vahele.

Või kas inimene võib tõesti seda uskuda, et hiigelsõjavarustused inimkonnale tulevad õnnistuseks? Kas mõtleja inimene tõesti võib uskuda, et tugevad sõjaväed võivad kaitsta ühe rahva tõelisi varasid? Kas mõtleja inimene tõesti võib uskuda igavesse rahvasse?

Ja mida vähem ise hingesügavusis seda ustakse, seda enam püütakse valjude kõnedega kahtlusi iseenda rinnus sumbutada, katsutakse neid kahtlusi surnuks karjuda. Seda valjemini ja valjemini peab raadio kogu maailmale ülistama neid imelisi teoseid, mis on loonud oma jõud. Kuid need valjud sõnad ei suuda varjata kahtluse kõrvaltoone.

Tõesti uskuda võime ainult Jumala töödesse, Jumala sõnadesse. Ja usu sõnum on see: Kristus on ülestõusnud ja meie tõuseme temaga üles.

Usu võit: Kristus on elu ja ta annab elu. Usu võit: Kristus kingib kõigile rahvastele, kõigile rassidele, kõigile klassidele oma läkituse ülevalt. Ja kus seda vastu võetakse, seal õitsevad kõige toredamad kultuurid. Nad õitsevad vabaduses, vabade inimeste keskel, ilma terrorita, ilma sunnita.

Meie elame usust ühe teise maailma saladusisse.

Meie elame usust ülestõusnud Kristusesse.

Au Kristusele, meie kuningale! Alleluuja.

Minu esimene küllakäik katoliku kiriku.

Kui ma olin laps, viisid mu vanemad mind vahest katoliku kirikusse, et õpiksin tundma ja imetlema õilsat ehituskunsti ja ülevaid pilte ning kalleid kujusid. See oli just nii nagu käiakse muuseumis. Esimeses koolis, milles käisin üheteistkümnenda eluaastani, oli mul katoliku sõbratar. Temale ma jutustasin vahest, et ma olin isa ja emaga käinud katoliku kirikus, aga „mitte selleks, et palvetada", lisasin siis alati juure. Sageli kõnelesime üksteisega armsast Jumalast, kaitseinglist, lasksime üksteisel vaheldamisi lugeda oma usuõpetuse raamatuist ja minu sõbratar näitas mulle väikseid pühakute pildikesi, milliste juures oli midagi, mis minus äratas salapäraseid tundeid ja lugupidamist.

Siis kolisime kaugemale ja ma ei puutunud peagu kunagi enam katoliiklastega kokku. Esimese varajase lapsepõlve muljed tumenesid. Koolis ja leeriõpetusel õppisin tundma tavalisi eelarvamusi katoliiklaste vastu. Õpetaja, kes meile kõrgemais klassides andis usuõpetust, oli vabameelne protestant ja teda täitis vastumeelsus kõige katoliikliku vastu. Aga kui imelik — kuigi ma väga kõrgelt hindasin seda õpetajat, kes meile ka väga huvitavalt andis emakeele tunde — tema usuliste vaadete ees ma ennast ei painutanud. Salajane armastus laidetud kiriku vastu hakkas minus juuri ajama. Ja kui ma nüüd jälle oma vanemate saatel astusin ühesse vaatamisväärsesse katoliku jumalakotta, tundsin teatud kojuigatsust — võib-olla see oli minu lapsepõlve kindla usu vastu, mis ammugi juba kahtluste tormide poolt oli vankuma löödud.

Nende arvamiste hulka, mida levitatakse vastaspoolel, kuulub ka see, et katoliku kirik kavalalt katsuvat jumalateenistusel käijaid püüda ilusa „meeleolu" võrku. Välised ehted ja muusika pidavat meeled mähkima meelituse looridesse, viiruk olevat kui peen, uimastav udu. Nii inimesed hõljutatakse magusaisse tundmusisse, et nende selge otsustamisvõime muutuks tuhmiks. Uudishimu, kuidas küll selline meeleoluline uim minu peale mõjuda võiks, andis mulle kord üliõpilasena hoogu minna katoliku jumalateenistusele.

Armas Jumal korraldas asja nii, et ma just siis pidin leidma tee katoliku kirikusse, kui seal keegi noor preester pühitses oma esimest missaohvrit. Kuid seda ma ei teadnud, kui astusin tollesse kõrgesse ruumi. Minu ees voogas tihe inimmass ja kaugel altari juures säras paljude küünalde valgus. Pühast talitusest ma ei näinud midagi, kuulsin ainult pühalikult voogavat muusikat. Varsti hajus muusika. Kantsli katuse all vilkus preestri valge riietus. Preester näis olevat veel väga noor ja tema vaimse ilmega nägu oli sümpaatsete teravate joontega. Tema hääl kajas heledalt ja selgelt üle inimmassi, kui ta sellele kuulutas, et ta nüüd, selle

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

päeva puhul, tahab kõnelda katoliku vaimuliku rõõmudest.

See oli esimene katoliiklik jutlus, mida kuulsin oma elus. Ükski teema aga poleks mind suutnud rohkem üllatada kui see. Rõõmud! Ma olen sin endale katoliku preestri elu ette kujutanud süngena ja kannatusrohkena. Mõtlesin, et see elu on nagu käik läbi leina ja pimeduse, nagu vaevlemine patukahetsemise ja vihamõtteis patuse inimkonna pärast, kestev hirm igaviku õuduse ees, mida niisugune vaimulik igal ketkel peab arvestama. Veel palju aastaid pärast seda, kui ma viimati usaldasin ennast ühe peene huumoriga vana katoliku preestri juure õpetusele, imestusin, et katoliku preester üldse võis naerda. Ja ometi tundsin juba siin, selle noore preestri kantsli all, et ta kõneles sügavast sisemisest õnnetundest, võitja rõõmuga, kes tunneb end tugevana võitmise jõudude poolest, mis teda on kandnud üles kõrge sihi poole. Vaimuliku rõõmude hulka, mida preester mainis, kuulus ka laste õpetamine: kui imeline see olevat kogeda, kuidas püha aukartus suurte Jumala saladuste ees haarab noori hingi. Siis oli mul tunne, nagu seisaksin jälle hetke oma kõige esimese väikese kooliõe ees. Ma mõtlesin sellele, kui tihedalt ja innukalt tema oma kirikuga koos elas ja kui õnnelik peab olema lapsepõli, mis möödub nii tihedas sõpruses Jumalaga, lapsepõli, mida elustavad pühade sümbolite muljed, ilma milleta nähtamatu mitte küllalt tugevasti ei saa hingesse kiinduda, kuna ju inimvaim on seotud keha ja selle meeltega ning ka seesmine ettekujutusvõime peab appi võtma piltlikku mõtlemist.

Jutlus oli lõppenud. Orelihääled heljusid tasa; siis nad voogasid ikka võimsamalt läbi ruumi ja kandsid inimhääli nagu kohisevail tiibadel. Helidest kostis inimsüdame kõrge, pühalik tõsidus, mis teab, et ta on seotud maaga, ja mis vabiseb jumaliku majesteedi ees. Aga siis nad hõiskasid ülespoole, nagu avaneks nende kohal taeva õndsus. Hõbedaselt auras viiruk ülespoole. Ja siis korraga muutus kõik täiesti vaikseks. Hääletult jäi rahvas põlvili ootama. Kelluke helises imeliselt selgelt ja puhtalt ... ja siis veelkord ... ta saatis oma kutse sügavasse vaikusse ... ma tundsin midagi kummardava aukartuse lainest, mis ujus läbi ruumi.

Ma ei teadnud, mis sündis altari ees, ma ei aimanud sellest midagi, mida see püha missaohver õieti tähendas. Ma ei tea ka praegu enam, kas ma tollal langesin põlvili või mitte. Ma ei tea, kas ma kummardasin. Aga seda ma tean, minu hing kummardas millegi tundmatu ees, millegi püha ees, mis kellukese helina saatel hardas vaikuses inimhulgale avaldus.

Muusika jatkus. Ma ei tea, kas seal diasporakirikus sel pidulikul päeval püha ohvrit saadeti ühe üsna suure andeka helilooja muusikaga, võttes appi kõiki helijõude. Ma olin läinud otsima teatud liiki kunstilist elamust... aga minu tundmus ei hõljunud mitte õilsa naudingu pehmeis, peeneis võngetes ... tundmus oli haaratud ühe suure mõtte vägevusest, mis oli tunginud minu hingesse nagu äratushüüd: Siin, katoliku kirikus austatakse Jumalat rohkem kui meie juures.

Muusika jäi vait ning ähmaselt nägin paar valget, lilledega ehitud last läbi keskmise käigu minemas. Teistega ühes tõugati mindki jälle välja tänavale ja ikka veel, tervel koduteel ja veel pärastki, tärkas minus see ainuke mõte, see hiigelmõte, mille küll Jumal ise nagu sütitava kiire on heitnud minu hinge, et õnnistada minu esimest pühal missal käimist.

Nii sai mulle osaks arm, et ma kohe, esimese otsese mulje puhul sain aru katoliku jumalateenistuse olemusest. Sest korraga nägin ma päris selgesti, et kõik see ilu, millega katoliku kirik oma jumalateenistust ehib, kõik see muusika on seal ainult Jumala auks. See on ehtis, tõeline jumalateenistus. Kui nõrgalt kõlab ometi ilus, aga ikkagi pisut isekas kavatsus, endale kirikus leida naudingut, selle leegitseva tormihüüde kõrval: Kõik tulgu minu Jumalale auks! See hüüd oli nüüd esmakordselt tunginud minu kõrvu ja kuigi ma ei tundnud ühtainustki missapalvet ja ei saanud aru püha talituse käigust, oli minu hing tollal siiski juba laulnud oma esimese „Gloria in excelsis Deo". **M. B.**

—:—

Paavst Pius XII muusika-armastus.

Tuntud Prantsuse klaverikunstnik Adolph Borchard lisab uue paavsti iseloomustusele juure veel ühe joone: muusika-armastuse.

See oli 1929. aastal, kui Borchard kutsuti esinema Prantsuse suursaadiku poolt Vatikanis korraldatud õhtule. Kohale ilmus ligi kakskümmend kardinali. Kaks nendest näisid erilise tähelepanuga kuulavat Borchardi ettekandeid: Juba elatanud Merryl del Val, esteet, suur kunstide harrastaja, aristokraat, kirikuvürst, kes meenutas renessansi ajastu kardinale — ja võrdlemisi alles noor Pacelli, kõrge kasvuga, kuivetu, kahvatu, põlevate silmadega. Pärast kontserti kardinal Pacelli kõnelusel Borchardiga tähendas, et temale on muusika — „kõrgeima naudingu allikaks". Kunstnik andis need sõnad edasi suursaadikule ja viimane tegi otsekohe nendest järelduse:

„Teie võiksite vahest pärida kardinalilt, kas ta ei sooviks teid veel kord kuulata. Aga siis juba üksinda, ilma teiste juuresolekuta."

Rõõmuga Pacelli avaldas oma nõusoleku. „Ainult kuidas seda teha? Minul klaverit kahjuks ei ole. Vahest tohiksin ma tulla siia, saatkonda —"

Ta tuli juba järgmisel päeval. Prantsuse saatkonna suures saalis ei olnud kedagi peale kardinali. Adolph Borchard mängis temale ette Chopini, Liszti ja Beethoveni „Kuu sonaati", helitööd, mida praegune paavst Pius XII eriti armastab ja hindab. Avaldades jumalagajätul kunstnikule tänu kardinal kordas temale, et muusika on — „ainuke kunst, ilma milleta elada ei saa."

„Mida vanemaks ma jään, seda rohkem ma armastan teda ja — seda harvemini ma saan teda kuulata."

(„Posl. Now.")

—:—

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Religioosuse tunne inimkonnas.

6. Usundite võrdlus.

Mitmesuguste usundite võrdlemisel tuleb kõigepealt pidada silmas ainult ideesid ja väärtusi. Võrdlus peab seega kõigepealt jätma arvesse võtmata need ajaloolised avaldusvormid, milledes usunduslikud ideaalid nähtavale tulevad ja puudulikult teostuvad. Nõnda võib kõige täiuslikumgi usund puuduliku arusaamise ja mitte küllaldaselt kõrgel tasemel seisvate esindajate läbi saada jalge alla tallatud — ja ometi ta jääb selleks, mis ta iseenesest on. Samuti võib ka vähese väärtusega usund silmapaistvate isikute abil, kes kuuluvad tema alla, tõusta enesest kõrgemale, näida puhtamana ja ülevamana kui ta tõepoolest on. Seepärast ei tule kristlikku ideaali mitte võrrelda teiste usundite varjukülgedega, ehk ümberpöördult, ristiusu puudusi võrrelda näiteks buddhistliku voorusõpetuse ülevate, kõrgete joontega.

Just kristlus kannatab eriti selle vastuolu all, mis idee ja ajaloo vahel olemas. Teisi usundeid täita on võrdlemisi kerge, sest nende ideaal ei seisa nii kõrgel. Kristlik ideaal aga on ülikõrge. Ta seisab nõnda kõrgel, et teda õieti ei saa üldse täita. „Olge täiuslikud, nagu teie Isa taevas on täiuslik.“ Kristlus kui ideaal on nimelt midagi jumaliku päritoluga, midagi, mis asub „üle“ inimese. Ja see ideaal seisab rohkem „üle“ maailma kui Buddha ideaal, kes oma järelkäijailt hoidis ära üksikasjalised positiivsed mõttevahetused maailmaga ja laskis nad maailmast põgeneda üksildusse. Isegi rohkem määral „üle“ inimese kui Konfutse, kes oma järelkäijatele andis nõu olla hea heade vastu ja vaenlane vaenlaste vastu. Kuna nõnda kristlik ideaal seisab nii kõrgel, tuleb ka vastuolu selle ideaali ja tõelikkuse vahel seada tugevamini nähtavale.

1. Usundite võrdlemise võimalus.

Kristlus ei tarvitse võrdlemist teiste uskudega mitte karta. Tõepoolest on sellepärast ka kristlikud usundi-filosoofid juba algusest peale teinud niisuguseid võrdlusi, kuigi igakord mitte just õnnelikult. Nimetada võiks siin näiteks Aristidest tema kirjas Diognetile, Justinust, Irenaeust, Lactantiust, Minucius Felixit, Athenagorast, eelkõige aga Augustinust tema „Jumalariigis“.

Seejuures ei ole need mehed ilma pikema jututa teisi usundeid mitte kõrvale heitnud, vaid nad on koguni tunnustanud ka teiste usundite positiivseid väärtusi. Kristlus tunnetab nimelt „ürgselt puhta jumalakuju“ jooni mitte ainult igas inimese hinges, vaid ta näeb ka kogu inimkonnas veel Jumala juhtimist, näeb madalamaski kultuses ja usus ikka veel Logose valguskiiri. Kui Tertullian nimetab „inimese hinge juba loomu poolest kristlikuks,“ siis ei ole aru saada, mil põhjusel ei peaks selles hinges leiduma ikkagi veel midagi head. Kui edasi nõustuda sellega, et inimkonnale on Kristuses saanud osaks eriline Jumala ilmutus, siis peame ühtlasi ka möönma, et maailmas on olemas üldine Jumala ilmutus.

Võib koguni ütelda, et ainult kristluse vaatepunktilt osutub usundite võrdlemine võimalikuks. Sest „igat madalamat usundit võib mõista kõrgema usundi seisukohalt, osa võib mõista terviku seisukohalt, mitte aga ümberpöördult, kõrgemat madalama seisukohalt“ (Möhler).

Kuid kristlus suudab paganlust mitte ainult mõista, vaid tema alles teeb ka selgeks paganluse mõtte. „Mida teie austate, ilma et teie seda tunneksite, seda ma kuulutan teile,“ nende sõnadega on Paulus lõplikult ette ära näidanud kristluse suhte teiste usunditega. Kristlus oma idees heidab paganausu eksimused kõrvale ja viib nende tõe täiusele. Nõnda on kristlus teiste usundite parandajaks ja täiendajaks“ (Seeberg).

2. Positiivsuse tunnustamine teistes usundeis.

Kristlane võlgneb aukartust ka teiste usundite vastu. Eks ela ju ka nendes „Jumala ilmutuse“ kiiri, olgu et meil on seal tegemist jumalavalguse kiirtega, mis ürgilmutusest pärit, olgu et seal avaldub Jumala „ilmutus“ inimese hinge sügavuses. „Jumal on inimesed loonud nõnda, et nad pidid teda otsima, kas nad saavad leida ja puudutada teda, sest ta ei asu ei ühestki inimesest kaugel.“ „Ta valgustab iga inimest, kes tuleb siia maailma.“

Nõnda leiame meie, et kõigis usundeis inimene saab selgesti tunda, et ta on ühel ehk teisel viisil puudutatud jumalikust võimust. Nõnda on kõigil usundeil ühine mingi „jumala-elamus“.

Kui nüüd küsida, kuidas tuntakse hinges seda jumala-elamust, siis on siin küll esimeseks nähteks, et inimene „satub imestusse, hämmastusse“, kui saladus tuleb tema üle. See on „kartmine ja värisemine“, aga mitte nii väga kartlikust hirmust, kui vahest just aukartusest. See on imestus ja hämmastus selle üle, et Jumal on nii hea ja armurikas. — (Kui populaarseis rahvausundeis ja mütoloogiais tehakse juttu teatavaist ilmutusist kui välistest sündmustest, siis on meil seal küll tegemist sisemiste sündmuste projekteerimisega meie meelte tajumisväljale).

Kui meie püüame nüüd nende „müstiliste ilmutuste“ olulisi jooni tabada ja kokku võtta, siis näib sellest järgnevat kolm momenti: et nad on üldised väljaspool aega, et nad väljenduvad väga mitmesugusel kujul, ja et nad on purustanud juba loomulikkuse raamid ja saanud üleloomulikeks kristlikus mõttes.

1. Müstilised kogemused Jumalast lasevad endid peaaegu kõikjal teha kindlaks. Ja need jumala-kogemused näitavad üllatavalt üksteisele sarnaseid valgustusi ja teadumusi. Kui mitmekesised need usundlikud kujundid iseenesest ka võivad olla, läheb nende vaimne arhitektuur kõikide juures ikka välja „lõpmatuse tundmisele ja mõistmisele.“ „Kogu inimkonna ajalugu on Jumala vastastik mõjustus inimkonna vaimse sisemusega“ (Tröltsch). Üldilmutuse läbi Jumal astub igapäev ajalooliste sündmuste käiku,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

inimese hinge tegevuspiirkonda — „valgustab igaühte".

2. „Müstiliste kogemuste" mitmekesisust tavatsetakse kokku võtta kahte peatüüpi: platooniline tüüp ja antiplatooniline, Aristotelese oma. Inimkonna „platoonilises" voolus domineerub kontemplatiivne müstika, passiivne vaatlemine oma sisemuses (kõige ühekülgsemal kujul buddhismis). „Antiplatoonilises" voolus on ülekaalus pühaduse praktiline käsitus, tegev armastus (kõige ühekülgsemal kujul Ameerika kalvinismi ekstaasis tegude alal). Õigupoolest on mõlemad need tüübid tegelikult ainult jämedate joontega tõmmatud skeemid tõelikkuse lõpmatute teisendite ja üleminekute kohta. Otsatu pikk rida usundlikke kujundeid, igaüks midagi ikka omaette, eralduvad siin usundliku elamuse lõpmatuseni differentseerunud vormidesse. Ja kõik need süsteemid on ühe igavese hingeõhu, hõngu ajalooliselt tingitud väljendusvormid. „Ajalugu on jumaluse eksoteeriline elu" (Görres).

3. Seda vana ja ikka jälle uut ilmutust võib nimetada üleloomulikuks, sel määral mil ta avaldub inimeste juures küll puudulikes väljendusvormes, kuid seesmiselt suundub jumaliku vaimujõu tõukel inimese igavese üleloomuliku sihi poole. On ju suurimadki teoloogid veendumuses, et Jumala lunastustahe ja arm ei piirdu nähtava kiriku tegevusväljaga. „Valgus valgusest" võib ka neid inimesi, kes täielikku tõde veel ei ole õppinud tundma — kes väliselt seega sammuvad eksiteed — viia siiski igavese sihi juurde, tänu Jumala armujõule, mis ühtki inimest ei jäta maha, kes ise ei lükka temale „riivi" ette.

Paljudki teoloogid seletavad, et ka näiline „loomulikult hea" tahe inimkonnas, kus iganes seda leida, on tingitud Jumala armust ja lunastustahtest. Esimese usundliku mõtlemise kohta aga seletas juba Oranges'i kontsiilium, et ei leidu ühtki õiget, sündsat järelemõtlemist usu asjade üle ega võigi leiduda ilma Jumala valgustuseta, ilma üleloomuliku armuabita. — Sellega näib inimkonna kogu usundlik liikumine, sel määral mil see taotleb ehtsat, õiget ja head, kuulutatud olevat kuuluvaks „Jumalariigi" alla.

—:—

Kardinal Pacelli paavstiks valimise hetkel.

Oma karjasekirjas paavsti kroonimise puhul kardinal Verdier kirjeldab sündmusi viimse hääletamise juures konklaavis.

„Minu koht konklaavis oli otse kardinal Pacelli oma kõrval. Kui häälte arvud viimsel hääletamisel andsid temale ikka enam tõestuse, et tema ise saab paavstiks, ja viimne hääletamissedel oli avatud, vaga kardinal sai kahvatuks, sulges silmad sügavas liigutuses ja süvenes hardasse palvesse. Järgnes mitmeminutiline vaikimine pidulik. Milline silmapilk ja milline palvetamine! Ülejäänud kardinalid lahkusid oma kohtadelt ja ümbritsesid valitud paavsti. Auväärne dekaan küsis temalt pidulikult, kas ta tahab alluda Püha kolleegiumi soovile ja vastu võtta paavstiametit. Väriseval häälel vastas valitu:

„Teie hääletamine väljendab nähtavasti Jumala tahtmise. Ma nõustun, ma palun teie palvet minu nõrkuste eest ja nimetan end Pius XII-daks."

—:—

Paavst Pius XII valimise vastukaja.

Nagu tunnistab ülemaailmne osavõtt Pius XI surmast, nii kõlab ka ülemaailmne vastukaja uue paavsti valimise puhul, kui suur on tänapäeval paavstluse vaimne võim ja kui kõrgelt hinnatakse tema tähtsust ka maailmlike võimude poolt. Riigipeade telegrammid paavstivalimise puhul annavad tunnistust sellest lugupidamisest ka seal, kus nad ei ületa tavaliste viisakusväljenduste piire. See lugupidamine pole sugugi iseenesestmõistetav nähe, kui tuletada meele, et veel sajandi pöörangul tulevikuprohvetid kuulutasid ette paavstluse peatset lõppu.

Veel selgemad võib-olla kui mitmesuguste riikide õnnesoovid on suurte ajalehtede kommentaarid. Neist nähtub, kuivõrd tugevasti paavsti valimine tekitas elevust, kuivõrd silmatorkavalt see sündmus seisis teiste ärevate maailmasündmuste esiplaanil, kui ulatuslikud on järeldused, mis tehti Eugenio Pacelli valimisest.

Esmajoones kiidetakse siin tema kõrgeid isiklikke omadusi, milliste väärtust ta võis näidata mitmel tähtsal kohal.

Nii kirjutab „Popolo di Roma": „Pius XII on tõesti kõige väärikam. Kogu tema elu oli üleva kristliku hardusega, tema kõrge kultuur, tema selektne vaim, tema põhjalik lugemus kiriklikes ja poliitilisis küsimusis, tema laiaulatuslik ja viljakas töö viimase kolme suure paavsti all olid põhjused, mis valitut soovitasid valijate valgustatud südametunnistusele. Konklaav, mis valis Piuse, oli kõige lühem viimase kolme sajandi jooksul peetud konklaavidest".

„Pester Lloyd", Budapest: „Pius XII on tugev isiksus, suurte annetega mees ja askeet, kelle elu ja vagadus, kelle süvenemine kristliku kuninga religioonisse tõesti kehastab talle Malachiase legendaarses ennustuses antud hüüdnime „Pastor angelicus".

„Daily Mail", London: „Poliitilistele põhjustele vaatamata Pacelli on populaarne ja tugev isiksus."

„Epoque", Pariis: „Uus paavst on universaalse loomuga diplomaat, ta valitseb üheksat keelt ja on näinud kogu maailma."

Saksa ajakirjandus: „Uut paavsti peetakse kiriklikes ringkonnis sügavusklikuks iseloomuks." „Tema täpsus töös on tuntud, tema seisukoht katoliku kiriku missiooni suhtes on laiaulatuslik..." „Paavstliku legaadina ta on tundma õppinud kaugeid maailma osi ja seejuures ta on võitnud vastavate maade piiskopkonna sümpaatiad."

Nii on hinnang laialt see, et tema näol on astunud „paavstide aujärjele kirikuvürst suure ajaloolise ulatusega."

Mis puutub paavsti seisukohta suurte

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

maailmaprobleemide suhtes, siis võib märgata püüet teda teha kõige mitmesugusemate poliitiliste ideoloogide poolehoidjaks. Nii kirjutab Itaalia ajakirjandus: „Fašistlik Itaalia astub uuele Püha Isale usalduse ja sümpaatiaga vastu.“ Prantsuse ja Inglise ajakirjandus seevastu tahavad paavsti näha „ülemaailmalises rindes diktaatorite vastu“, nad tahavad teda tembeldada „rahvarinde poolehoidjaks“.

Kuid on võimatu paavstis näha tahta teatud poliitilise suuna esindajat. Õige on see, et uus paavst juba Piuse nime valimise läbi on vihjanud, et ta tahab jatkata oma suure eelkäija „poliitikat“. See „poliitika“ polnud aga mitte poliitika mõne poliitilise suuna poolt või vastu, vaid „rahu ja leppimise“ poliitika, poliitika, mis kristlikku kõlblust ja eetikat jälle tahab teha tunnustatuks üksikute rahvaste ja kogu rahvaskonna elus. Poliitika, mis „usku, kirikut ja tema õigusi saab ma“ ja seeläbi kaavitab, et maailmas valitseks „õigluse rahu“.

Selle uue paavsti „poliitika“ eesmärgi ta sõnastas ise 1937. a. ühes kõnes Pariisis järgmiselt: „Et korda ja valgust tuua segadusse, kirik laseb kuulda oma häält suurte päevaküsimuste puhul. Seega ta ei ründa ega soodusta ühtegi leeri ega ühtegi poliitilist parteid, sest ta ei pea silmas mitte midagi muud kui vaid Jumala laste vabadust ja väärikust.“

Mis aga pärast paavstivalimist on kõige rõõmustavam, on osavõtt, mis ilmnes teiste kristlike usutunnistuste juures. Kriku esindajad pole küll veel igalpool jõudnud sellele õilsa meelsuse tasemele. Näis, et mõnel kirikulehel paavstivalimise vastu pole rohkem huvi kui selle vastu, et kuskil kandis valiti uus vallavanem. Teised seevastu on selgesti ära tundnud uue paavsti valimise tähtsuse. Selleks mõned näited:

York'i anglikaani ülempiiskop Temple avaldas oma usklikele üleskutse, et nad paavstivalimise eest palvetaksid. Ta andis ka käsu, et pühapäeval pärast paavstivalimist kõigis anglikaani kirikuis tuleks palve selle eest, et Jumal uut paavsti õnnistaks.

Ka Bradfordi anglikaani piiskop kutsus usklikke üles, et nad palvetaksid paavsti eest, et Jumal annaks talle jõudu kanda paavstluse rasket koormat.

Wales'i anglikaani vikaar kirjutas kirja „Western Mail'ile“, milles ta seletas: „Mõned minu koguduse liikmeist, kellel oli väga hea meel paavsti rahuläkituse üle, esitasid mulle erakordse palve, meie kirikus laulda iseäraline „Te Deum“, et pühitseda paavsti valimist ja paavsti kroonimist“.

Kokkuvõttes võib kinnitada prantsuse lehe „Epoque'i“ otsust, mis rõhutab, „et Püha Tooli võim vastureformatsioonist alates võib-olla ei ole olnud nii suur kui tänapäeval.“ Kuidas ka ei suhtuta ususse ja eriti katoliku kirikusse, seda tõsiasja nentimist ei saa salata.

Paavsti tervitus maailmale.

Päeval pärast oma valimist, Sixtuse kapelli altaril, paavst Pius XII pidas kardinalide juuresolekul mikrofoni ees oma esimese kõne, mille Vatikani saatejaam levitas kogu üle maailma. Paavst ütles:

„Ülema karjaseameti raske koorem, millise Jumal on pannud meie õlgadele, liigutab meid sügavalt ja vapustab meie hinge. Me tunneme end sunnituna pöörama oma mõtteid ja oma isalikke sõnu kogu katoliiklikule maailmale.

Esialgu embame armastuses püha kolleegiumi kardinale, kellede vagadust, voorust ja hiilgavaid vaimuandeid me tunneme oma kauaaegsest läbikäimisest nendega. Siis tervitame täis head tahtmist auväärseid vendi piiskopiametis. Samuti õnnistame preestreid, neid Jeesuse Kristuse teenreid ja Jumala saladuste jagajaid, kui ka ordumehi ja ordunaisi, ning neid, kes oma töö läbi misjonites levitavad Kristuse riiki, või piiskoppide juhtimisel tegutsevad katoliiklikus aktsioonis ja toetavad nende hierarhilist apostolaati. Lõpuks palume härdasti kõigile meie lastele kogu maakeral, eriti nendele, kes on rõhutud vaesusest ja piinatud valudest, taevalist armu ja lohutust. Meie mõtted pöörduvad ka kõigile neile, kes seisavad väljaspool Katoliku Kirikut. Meie usalduse järele nad rõõmuga kuulevad, et sel pidulikul tunnil me oleme neile palunud Kõigekõrgemalt Issandalt taevalist abi.

Sellele meie isalikule läkitusele tahame lisada soovi ja üleskutset rahule. Me mõtleme sellist rahu, mida meie õndsa mälestuse eelkäija soovitas nii tungivalt inimestele ja mida ta palus nii härdas palves, et ta vabatahtlikult ohverdas oma elu Jumalale, et saavutada üksmeelsust inimeste vahel. Me mõtleme rahu, Jumala kallimat andi, mis ületab kõik mõistuse; rahu, mis on kõigi heatahtlike igatsuseks, rahu; mis tekib õiglusest ja armastusest.

Me manitseme kõiki tasase südametunnistuse rahule sõpruses Jumalaga; rahule, mis juhib ja korraldab perekondlikku elu pühas Jeesuse Kristuse armastuses; rahule, mis ühendab tõuge ja rahvaid vastastikuse vennaliku abistamise läbi; rahule ja üksmeelsusele, mis peab rahvaste vahel nõnda jalule seatama, et üksikud rahvad kooskõlas, sõbralikus koostöös ja tõhusas abiandmises võistlevad Jumala abiga kogu inimkonna hüveoluks ja õnneks.

Neil murelikel ajul, mil nii paljud suured raskused näivad takistavat seda tõelist rahu, mida kõik ihaldavad nii innukalt, me palume hardas palves Jumalat kõigi riikide valitsejate eest, kes kannavad rasket ja aulist koormat, juhtida rahvaid jõukusele ja kodanlikule edule.

See on meie esimene soov teile, kardinalid; teile, auväärsed vennad; teile, armastatud pojad; soov, mille Jumal laskis tekkida meie isasüdamest. Rasked kitsikused, mida põebinim-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kond, seisavad meie silme ees. Relvadeta, toetudes vaid Kõrgeima Jumala abile, me peame neid raskusi tervitama. Püha Paulusega manitseme teid: „Saage meist aru!“ Me loodame usaldavalt, et teie, pojad ja vennad, toetate tõhusalt meie põlevat soovi rahu taassaabumiseks.

Jumala abi kõrval me usaldame kõigepealt teie abivalmist ja agarat meelsust. Toetagu Issand Kristus, „kelle täiusest me oleme kõik saanud“ (Joh. 1, 16), seda meie soovi taevast ja levitagu teda pühade lohutuste toojana kogu üle maailma ühes apostliku õnnistusega, mida me jagame teile kõigest südamest.“

—:—

Meie paavsti elust.

Paavst Pius XII on pärit aadlikust patriitslaste võsust ja paljudki tema esivanematest seisid paavstlikus õukonnas kõrgetel ametikohtadel. Vanaisa Eugenio Pacelli oli ametikohuste täitjaks Kirikuriigi siseministeeriumis. Isa Filippo oli paavstlike nõukogu advokaatide juhatajaks ja suri kaheksakümne aasta vanuses. Eugenio Pacelli ema oli õilis ja peenetundeline naine ja järgnes oma abikaasale surmas aastal 1920. Vend Francesco, kes noorena suri 1935., sai kuulsaks oma teenete läbi Laterani lepingute sõlmimisel. Ta oli Vatikani linna kindralkonsultoriks; Pius XI tõstis ta markkrahvi pärisseisusse. Mõlemad õed on abielus ja asuvad Roomas.

Juba nelja ja poole aastaselt väike Eugenio võis astuda algkooli ja ta hakkas varakult võõrkeeli õppima. Seejuures aitas teda silmapaistev mälu. Midagi imestamapanevat nii mälu kui keelteoskamise poolest näitas pärastine kardinal Eugenio Pacelli oma esinemisega paavstliku legaadina eukaristlikul kongressil Buenos Aires'is. Vallates juba ladusalt hispaania keelt, ta õppis aurikul portugali keele veel juure ja oskas selles keeles järgneva külaskäigu puhul Rio de Janeiros pidada mitmeid avalikke kõnesid, millede juures keegi ei tundnud ära algajat portugali keeles.

Seitsmeteistkümne-aastasena ta sooritas gümnaasiumi küpsuseksamid summa cum laude. Siis ta andus mõtteteaduslikele ja usuteaduslikele õpingutele paavstlikus Gregoriana ülikoolis ja Rooma preestri seminaris. 2. apr. 1899 ta pühitseti preestriks ja 1901. ta saavutas doktorikraadi usuteaduses ja õigusteaduses.

Varsti pärast seda ta kutsuti paavstlikku kongregatsiooni kiriklikke asjade jaoks. Samal ajal ta töötas kirikuõiguse professorina Rooma seminaris. — 1909. ta sai väga austava kutse avaliku ja rooma õiguse professori kohale Washingtoni ülikoolis. Kardinal-riigisekretäri Merry del Vali palvel ta jättis selle vastuvõtmata, kuna kardinal oli ta ära valinud tähtsateks ülesanneteks riigisekretariaadis. 6. märtsil 1911 sai Pacelli alamsekretäriks, järgneval aastal juba sekretäriks kongregatsioonis erakorraliste kiriklike asjade alal. Sellisena ta võttis osa kirikuõiguse seaduste kinnitamisest (kodifitseerimisest).

Aprillil 1917. paavst Benedikt XV pühitses Pacelli isiklikult piiskopiks Sixtuse kapellis ja saatis ta nuntsiusena Baierisse. Alates 1920-st aastast ta tegutses ühtlasi ka Püha Tooli nuntsiusena Berliinis. — 1917. ta oli Püha Tooli esindajana paavstlike rahuettepanekute üleandjaks, mis oleksid vastuvõtmise korral hoidnud maailmast eemale palju häda ja viletsust!

Oma tähendusrikkas ametis ta saavutas oma suure inimtundmisega, sooja inimarmastusega ja püüetega tõelise rahu järele laialdasemate ringkondade poolehoiu. — Teda huvitasid seejuures kõik usulised küsimused, ja mitte ainult erikatoliiklikud. Seal tal oli võimalus põhjalikult saksa protestantismi vooludega tutvuneda. Et ta seejuures ei näinud mitte ainult lahutavat, vaid ka ühendavat, tõendab asjaolu, et ta Magdeburgi katoliiklaste päeva puhul ei jätnud andmata oma visiitkaarti sealse evangeeliumi kiriku juhi juures.

Niisiis võime olla veendunud, et ta laseb end juhtida neist põhimõtetest, milliseid ta kord kuulutas programmina Magdeburgi kaotliiklaste päeval:

„Mida järsemad on lahkhelid, milliseid riid ja vaen, klassivõitlus ja rahutus on kandnud inimestesse, seda käskivamana paistab leegikirjas meie silme ees Päästja suurematud sõnad, millega ta tembeldab usu- ja ligimesarmastust lahutamatus ühenduses kristliku elu põhikäsuks. Seda armastuskäsku teostada, teda eraelu ja avaliku elu, ühiskondliku, riikliku ja üleriikliku elu kõigil aladel ikka rohkem tegelikusesse üle viia, see on kõikide nende suureks ja pühaks ülesandeks, kes tahavad edendada Kristuse riiki maa peal.“

Ja manitsuse, millega paavst pöördus Berliini nuntsiusena välismaa-ajakirjanduse poole, suunab ta täna kõigile maailma võimukandjatele:

„Ma avaldan oma ausalt sügavaimast südamest tulevat soovi, et te laseksite oma suurvõimul kõlbeliste jõudude poolel võidelda kõige ebatõelise, kahjuliku, alatu vastu; kõige vastu, mis ähvardab rahvaste õnne ja jõudu lõhastada; et kindlustada vaimu eesõigust aine üle, tõe võitu eksimuse üle, õiguse võimu vägivalla üle.“

—:—

Usuline pöördumine teaduslikus laboratooriumis.

Dr. Herbert E. Cory jutustab sellest, kuidas ta konverteerus. Esimese tõuke selleks andsid mõttemõlgutused, mis dr. Coryl tekkisd seoses loodusteaduslike katsetega, milliseid ta sooritas oma laboratooriumis. Dr. Cory on Washingtoni riigiülikoolis vabade kunstide teaduskonna dekaan. 28. septembril 1933. ta luges katoliku usutunnistuse ja võttis Seattle'is püha Joosepi kirikus vastu püha ristimise sakramendi.

Ajakirjas „Catholic Northwest Progress“ toob dr. Cory artikli pealkirjaga „Teadus viib tõe allikale“. Artiklis jutustab teadlane, et ta juba oma küpsema meheea algul oli kaotanud huvi kongregatsionalistliku sekti vastu, millesse ta kuulus oma noorpõlvest saadik. Ta oli juba otsimas uut religioonilist usku. Alguses ta arvas, et ta endale võib rajada uue usuhoone puhta loodusteaduse alusel; ta tõmbus täiesti tagasi oma laboratooriumi ja püüdis siin elu saladustele saada jälile. Mida enam ta aga süvenes orgaaniliste elutoimingute uurimusse, seda selgemaks muutus talle, et võimatu on elu küllust seletada juhuslikkuse ja mehaanika mõistetega, nagu ortodokssed bioloogid seda väidavad. Ta ütles endale, et peale ja väljaspool nähtavaid elunähtusi peab olema veel midagi, millele mikroskoobiga ei saa ligi pääseda.

Uuemate loodusteadlike teoste lugemine kõvendas teda selles veendes ja tegi talle selgeks, et teadus tänapäeval usule seisab palju lähemal kui aastakümnete eest. Ta leidis, et isegi „astronoomia ja füüsika mehaanilised teadused uute seisukohtadega

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

teevad algust sellega, et nad mateeriat vähem materialistlikult tõlgendavad." Seeläbi nad annavad meile, kinnitab dr. Cory, mateeria seletuse, mis ainult siis on täiesti arusaadav, kui teda vaadelda Jumala olemasolu seisukohast. „Tahaksin ütelda, et teadus kirjeldab meile maailma, mida meie ei või uskuda, kui meie teda ei mõista kui Jumalusest läbi immutatuna (ingliskeelses tekstis üteldakse — saturated)."

Dr. Cory lõpetab lausega, et teadus meile tänapäeval õpetab täpselt sedasama, mida katoliku kirik on õpetanud alati, nimelt ühest küljest niihästi materialismi kui ka puhta spiritualismi eitamist, teisest küljest dualismi mahasalgamist, mis ei tunnusta vaimu ja mateeria olulist ühendust. Teadus õpetab meid uskuma — ja selles ta on täiesti kooskõlas roomakatoliku kirikuga — et inimese vaim ja mateeria on väga tihedalt ühendatud ja ikka jälle püüavad selle ühenduse järele, mille läbi dogma liha ülestõusmisest saab teadusliku toe.

—:=:—

Kirik.

„Katoliku kiriku püsimine maa peal pole selle läbi hädaohus, et maailma võimukandjad ja rahvad tema vastu mässavad, ega pole ka seeläbi kindlustatud, et vürstid ja rahvad teda kaitsevad, vaid ta elab ja püsib maa peal selle kõikvõimsa tahtmise läbi, kes kord ütles: „Saagu!" ja kes selle sõnaga tekitas maailma mittemillegist; kes siis inimese kujul on rääkinud sõnad: „Sina oled Peetrus ja selle kalju peale ma tahan ehitada oma kiriku ja põrgu väravad ei valluta teda;" kes lõppeks oma kirikule on andnud tõotuse: „Taevas ja maa kaovad, aga minu sõnad ei kao mitte." Kas sellepärast kiriku teenrid nagu kord apostlid ja nende järele nii paljudki usukuulatajad rändavad ilma igasuguse võimu ja suuruseta, ilma kodu ja kindla asukohata, ühe kuuega, ilma kepi ja kingadeta, ilma kulla ja hõbedata, või kas rahvaste aukartus neile ehitab paleed ja neid ümbritseb maise võimu ja hiilgusega, see ei suurenda ega vähenda kalju kindlust, millele on ehitatud kirik. Kristuse kiriku üle inimestel pole teist võimu kui ainult see, mis neil oli Kristuse enda üle. Nad võisid katsuda Kristust hüüda kuningaks ja võisid jällegi teda jälitada, teda pilgata, võisid teda teotada narrimantliga, võisid teda risti lüüa. Et ta aga omast jõust surnust üles tõusis, seda nad ei saanud takistada, et tema riik maa peal edasi kestab, seda nad ei võinud keelata. Nõnda on lugu ka Kristuse kirikuga. Inimesed võivad talle ohverdada maa aardeid ja talle valmistada istme kuningate trooni kõrvale, nagu seda tegid meie esivanemad; ning nad võivad temalt röövida kõik maise, võivad teda mõnitada ning alandada, nagu see sünnib nüüd; aga seda jumalikku jõudu, mis elas ristilöödud Kristuses, nad ei saa röövida ka ristilöödud kirikult mitte, ja selles jõus ta püsib edasi ning kestab aegade lõpuni." Piiskop Ketteler.

KEEGI EI SEISNUD, KÕIK LASKUSID PÕLVILI!

1934. aastal Roomas peetud pressipäeva puhul ootas 70 ajakirjanikku, kes esindasid 400 lehte, audientsi Püha Isa juures. Need olid inimesed mitmekesiseilt mailt, inimesed mitmest erinevast usust ja mitme erineva nahavärviga. Iga audients nõuab kannatlikku ootamist, nii ka Vatikanis. Selle ootamise ajal lehemehed võisid otsustada, kas ka nemad tavalise kombe järele paavsti ette kavatsesid põlvitada. Selle tseremooniaali suhtes ei jõudnud kirju pere aga kokkuleppele. Nüüd vaikis kõnelemine ja nõupidamine, sest üks paavsti õuediplomaate oli sisse astunud ja ütles naeratavalt: „Niisiis, mu härrad, igaüks oma maitsele vastavalt, igaüks tehku seda, mis ütleb talle tema tundmus." Kohe pärast seda ilmus paavst ja — mitte ükski ei jäänud seisma, kõik laskusid põlvili! Kellelgi, nii kirjutas selle kohta keegi protestantlik ajakirjanik, polevat selleläbi mõni pärl kroonist kaduma läinud...

USK JA HINGETEADUS.

Maailmakuulus psühhoanalüütik dr. Jung, alateadvuse õpetuse apostel, on äsja avaldanud oma raamatu, mis toob mõndi silmapaistvaid märkmeid tiitli all „Psühholoogia ja religioon". Muuseas ta märgib: „Usuline elamus on absoluutne. Ta on vaieldamatu. Võib ainult ütelda, et säärast elamust pole millaski omatud ja vestluspartner vastab siis: „Kahju, mul on see elamus olnud." Ja sellega vaidlus on juba leidnud oma lõpu. Mis maailm ka ei seletaks usulise elamuse, usulise peirimuse kohta: See, kellel see elamus on olnud, omab suure aarde, mis talle on elu allikaks, mõtte ja ilus allikaks ja mis tal aitab näha maailma, nagu inimkonda uues säras. Kes julgeks väita, et säärane elu pole õige, et selline elamus poleks väärtuslik, ja et selline rahu on puht illusoorne nähe? Kas viimaste asjade sügavaimat tõelisust ei tunnustata juba palju tõsiasja läbi, et nad meid aitavad paremini kannatada elu?"

MEIE UUS PALVERAAMAT.

Juba 1937. a. septembrikuus ilmus Tartus trükikojast „Tungal" meie uus palveraamat: „Au olgu Jumalale, palved ja laulud katoliiklastele. Teine täiendatud trükk, koostanud Robert Lenzbauer O. M. Cap."

Raamat on preester P. Heinrich Werling'i palveraamatu ümbertöötatud trükk ja sisult ligikaudu kolm korda suurem. Praegusel ajal ei tohiks küll kuskil leiduda mõnd eesti katoliiklast, kellel puuduks see hädavajalik palveraamat.

Leidub seal üksikasjaline püha Missa seletus ja ladina ning eesti tekst; käsitellakse põhjalikult kõiki 7 püha sakramenti, ka ristimist, kinnitamist ja abielu. Palvusi on rohkesti, kirikuaasta järele. Eriti pakutakse püha ristitee'd, Vaikse Nädala talitusi, püha roosipärga, litaaniat ja matmise talitust. Ka lauludekogu on paisunud kahekordseks ja laulude vahele on paigutatud muuseas Schuberti ja Haydni missad kristlikule rahvale.

Raamat on ka soovitatav mitte-eestlastele, kes aga oskavad eesti keelt, kuna nendel on sagedasti kasutada meie ajal mitte enam küllaldaselt sisustatud raamatud ürgvanas väljaandes. — Ja kes tahab põhjalikult tutvuneda Kaotliku Kiriku usupõhimõtetega, tema sakramentide ja palveviisidega, kes tahab oma südamest ära heita kõiksuguseid eelarvamusi, näiteks Püha Neitsi „kummardamise", sakramentide „nõiduse", pühakute „jumaldamise" kohta, peab küll selle raamatu kätte võtma ja läbi uurima, kui ta ise ei taha jääda ebaõiglaseks Kiriku arvustajaks.

Lisame, et raamat on tellida trükikojast „Tungal", Tartu, Veski 3 (katoliku kirkla!). — Hind on kal.-köites 1 kr., poolnahkköites 1,50 kr., postikulud 10 s. — Sisu: XVI + 448 lhk. joonistustega. Autor.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 4. aprillil 1939. Tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 5 **Mai 1939 a.** **VII aastakäik.**

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis** Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kes see on?

Uskmatus ja uuspaganlus ei taha enam midagi teada Jeesuse Kristuse jumalapojasusest. Lugematuid kordi tõstetakse mässuhüüdu tema vastu ning see mässuhüüd kostab ka heade inimeste kõrvu. Kes aga usub Jeesuse jumalapojasusse, nagu seda õpetab kirik, sellele on kõik selge, niihästi Jeesuse Kristuse inimeseks saamine kui ka kannatusnädal, ja sellel pole vaja otsida vastust. Kes aga seda lahendust ei võta vastu, see seisab maailma ajaloo suurima saladuse ees.

Mõtle järele: Vaene käsitööline, kaks-kolm aastat rändjutlustaja — ja see oli maal, mis täiesti maailma ajaloost on väljalülitatud, millel isegi enam pole iseseisvust ja mille elanikud on põlatud ja vihatud, kui neid veel üldse suvatsetakse tähele panna, — astub mõneks hetkeks suurprotsessi ereda valguse kätte, ta mõistetakse hukka, piinatakse mõningaid tunde nagu tuhandeid teisigi pärast teda ja enne teda, ning ta sureb ristil. Siiski ta saab maailma ajaloo pöördepunktiks.

Jah, kui see mees oleks olnud suur väejuht nagu Hannibal, keegi avastaja, nagu olid Columbus ja Kopernikus; kui ta oma vaimuga oleks hiilanud nagu Plato või Dante või Goethe; kui ta ennast leiutiste läbi oleks jäädvustanud nagu Gutenberg, Franklin või Röntgen ja oleks siiski langenud rahva viha ohvriks, siis meie saaksime sellest aru, et tema nimi on jäänud alale järeltulevale maailmale.

Aga kõik see polnud ju sugugi nii. Mis meil temast on, need on ju ainult jutlused ja kõnelused. Need pole isegi tema enda poolt üles kirjutatud, nad pole isegi korraldatud süstemaatiliselt, rohkem kirjutatud võrdluste näol, ja ometi ongi tema see mees, kes vana aja vaimse maailma vallutab ja loob uue maailma. Mille läbi?

Jah, mille läbi? See on paraku see küsimus ja suur mõistatus, mida ei suuda seletada need, kes ei võta vastu kiriku seletust. Inimlikku, loomulikku seletust pole siin olemas. Suured mehed, nagu Aristides või Franciscus, on järeletulevaile põlvedele mõjunud oma suurte aadetega ja mõtetega. Aga Kristuse juures avaldab isik mõju kuni praeguse tunnini. Miljoneid kordi kordub selle isikliku ligioleku saladus. Jeesus on üle elanud aastatuhanded, isikuna. Laps võtab aukartusega vastu püha armulaua ja surev ristiusuline ühendab ennast selsamal pühal armulaual Jeesuse Kristuse isikuga. Sõdurid surevad oma elava valitseja ning väejuhi nimega huulil, aga kus oleks seda kuuldud, et keegi selline väejuht veel kahetuhande aasta pärast nii mõju avaldab nagu Kristus? Kuid märter ja kristlane sureb Jeesuse Kristusega ühes ja tema eest. Siin lõpevad kõik võrdlusvõimalused.

Nii erinevad ka armastus ja vihkamine, mida Jeesus leiab, sellest armastusest ja sellest vihkamisest, mida me muidu kohtame maailmas. Mõned inimesed on saavutanud oma ligimestelt suurimat imetelu ja vaimustust, kuid ükski vaimustus ei kesta 2000 aastat. Vaimustus Kristusele kestab alati ja igavesti. Sarnlev on lugu Kristuse vihkamisega. Kuna mõndi inimesi vihatakse ja neid unustatakse pärast nende surma, elab vihkamine Kristuse vastu lakkamatult edasi. Nende Kristuse vihkajate esivanemate galerii on esmajärguline: Heroodes on nende esi-isa, Nero, Decius, Diocletianus ja teised tulevad selle järele. Uuemal ajal ilutsevad Robespierre ja Voltaire, Lenin ja Calles ja nende vaimsed seltsimehed. — Vihata võib ainult kedagi, kelle poolt end tuntakse ähvardatuna, kes niisiis on elus, ja nõnda Jeesuse vaenlased annavad vastu oma tahtmist tunnistust edasielavast Kristusest. Kristus on paljudele tee peal komistuskiviks ja sellepärast teda vihatakse. Kuid kõik need vihkajad varisevad kord hauda ja kaovad lõplikult, kuna Kristus on ükskord üles tõusnud ja elab võimsalt ning igavesti. — Või kas pole tegelikult siiski ometi kaks, keda vihatakse igavesti: Jumal ja kurat. Ja kuna Jeesus pole kurat, siis ta peab olema Jumal. See järeldus on loogilisele mõtlejale sundiv.

Kes see on, kellele ühel päeval hüütakse vastu „Hosianna", teisel päeval aga „Löö risti" ja keda kolmandad jällegi tervitavad ülestõusnuna?— Ristiusku on võrreldud teiste maailma usunditega. Kuid nende usundite asutajate elus leidub pöörde-

punkt, valguse tund (Mooses, Muhamed). Kristus aga küsib juba lapsena: „Kas te ei tea, et mina pean olema selles, mis on minu Isa oma?“ Ja kohtusaalis ta kuulutab oma jälletulemist, kuigi teda sellest maailmast kõrvaldatakse. Siis peame tunnistama pealikuga risti all: „Tõesti, see on Jumala Poeg!“ — Ühelgi suurmehel ei ole nii palju mälestussambaid kui Jeesusel. Kõik kirikud ja kabelid ja ristid on sama palju mälestusmärke temale. Iga pühapäev on tema mälestuspäev, iga reede, jah isegi iga päev, iga tund, mil pühitsetakse püha missat.

Veel üks mõte. Mis on 2000 aastat? Ühe rahva elus nad tähendavad ajavahemikku. Miks ei võiks ka ristiusk kord kaduda, kuigi ta on nii vana? Aga seejuures jäetakse midagi kahesilmavahele: kui vesi kakstuhat aastat voolab mäest all, siis see pole mingi ime. Aga kui vesi üks päev jookseb mäest üles, siis see on küll ime. Et ristiusk on juba 2000 aastat vana, seepole ime. Aga et ta on nii vanaks saanud sellest hoolimata et ta on ristiusk, s. t. võitlus inimkonna puht loomulike himude vastu, see on ime. Seda võib seletada ainult Jumala jõuga.

Kes see on? Paljud, alates Pilatuse ajast kuni meie päevini, on saanud suurteks meesteks ja lisiks isikuiks ainult sellepärast, et nad olid Kristuse vastased. Uuspaganlus võtab tema vastu teise pühakuiks, tema läbi. Teised on saanud ajalooseisukoha, ükskõiksuse seisukoha. Otsekui oleks Jeesus ainult mineviku nähtus. Otsekui oleks tähtsamaid asju kui tema üle vaidlemine. Pigemini ei räägita temast üldse mitte, ei lugemisraamatuis, mis antakse laste kätte, ei lasteajakirjades, ei pildiraamatuis, ei ajalehtedes, ei teaduses, ei perekondliku kolde ümber. Tegelikult masside ükskõiksus Kristuse vastu on kasvanud. Kuid ka kõige tihedamad pilved ei suuda täiesti maha salata päikese olemasolu. Et kristlikku ellusuhtumist ikka enam välja tõrjutakse avalikust elust, rahvaste elust, see tasub end veel inimkonnale kord rängasti kätte. Ikka jälle inimesed peavad tagasi pöörduma küsimuse juurde, kas Kristus või ei. Vastust võib küll edasi lükata, kuid tema eest ei saa kõrvale puigelda.

Meie hoiame kinni usust Kristusesse ja Kristlusesse ja elame elu Kristuses!

Katoliiklik Läti.

15. mail 1939 on möödunud viis aastat sellest, mil praegune riigipresident dr. Karl Ulmanis Lätile kinkis ühtlase ja kindla korra. See annab ka meile põhjust heita pilku katoliku kiriku oludele Lätis. Tõsiasi on see, et väljaspool Läti piire on väga puudulikud, isegi udused ettekujutused katoliiklaste arvu ja üldse katoliku kiriku olukordade kohta. Lubatagu selle artikli autoril nii mõndagi õiendada, pärast seda kui tal neli aastat on olnud võimalust seal töötada.

Sissejuhatuseks tuletame meele üldisi andmeid, mida meile pakub k.-ü. „Looduse“ väljaandel ilmunud „Väike Entsüklopeedia“. Vastavalt sellele teosele elab 65.791 km² kohta 1,9 miljonit elanikku, kellest 75,5% olevat lätlased, 10,6% venelased ja siis veel muid vähemusrahvusi. Usundilt on 56% luteriusulisi, 24% rooma-katoliiklasi, 9% õigeusulisi, 5% (vene) vanausulisi ja 5% juudiusulisi. Juba need arvud vihjavad sellele, et Lätit mitte pealiskaudselt ei tohiks pidada täiesti protestantlikuks maaks, kuna laiu alasid asustavad muu-usulised. Nii näiteks Latgale provints (567.000 el.) on peagu täiesti mitteprotestantide käes, osalt ka Zemgale provints. Isegi Riias kohtame üle 42.000 katoliiklase. Arvesse võttes, et ülaltoodud andmed on juba tublisti vananenud ja peab möönma, et elanike arv on tõusnud peagu kahele miljonile, peab ka katoliiklaste arvu vähemalt 450.000 hindama, kuna katoliiklastel on ka kõige suurem loomulik juurekasv.

1. Kust need Läti katoliiklased siis pärit on?

Katoliku kiriku algmed ulatuvad tagasi meile hästituntud varasesse balti ajalukku. Siin me ei taha käsitella vaidlusküsimust, kas ristiusk tuli Lätisse esiteks ida poolt slaavi usukuulutajate kaudu, see tähendaks õigeusu kiriku vahetalitusel, millele vihjavad ka mõned usulised nimetused (baznica = kirik jm.), ja siis alles Rooma kiriku kaudu lääne poolt; veel vähem tahaksime kindlaks teha, millal täpselt rooma-katoliku usk on levinud Lätis, kasvõi tublisti enne kolmeteistkümnenda sajandi algust. Kõige võimsamaks kujuks rooma-katoliku kiriku esimesel esinemisel on kahtlemata Riia asutaja piiskop Albert. Sest ajast alates katoliku usk levib terves ülejäänud Baltimaa osas (väljaarvatud Leedu). Iseloomustav katoliku kiriku seisule Lätis oli tolleaegne maa nimetamine Maarjamaaks ja tema kuulumine paavsti üldise valitsemise alla.

Kriitiliseks muutub katoliku kiriku seisukord Lätis nn. usupuhastamise ajastul. Mõisnike, äralangenud ordueliikmete, vabameelsete linnakodanike kaasabil ja Saksamaalt sisseränanud jutlustajate mõjul kaotas katoliku kirik aja jooksul peagu täiesti need maakonnad, kus puudusid katoliiklikult häälestatud valitsejad (nagu näiteks Poola kuningad). Liivimaa ja Kuramaa (osalt) muutuvad nagu Eestigi täiesti katoliiklastest lagedaks. Teisiti on lugu aga Poola valitsuse all oleva „Inflant'iga“, kus aastakümneid veel säilis mõnituhat katoliiklast ja mõned tuhanded isegi pöördusid tagasi katoliku kiriku rüppe (aastail 1561—1629). Praegune Ida-Läti s. t. Latgale jäi edaspidi Poola kätte ja siis lõplikult tsaaririigi alla. See seletab meile ka asiolu, et seal katoliiklus jäi püsima meie ajani.

See oli lühike väljavõte ajaloost. Teine küsimus on aga see, millistest rahvustest koosneb Läti katoliiklaskond. Selles küsimuses valitseb üldiselt ränk eksiarvamine. Harilikult ju räägitakse „poola kirikust“, „poola usust“, „poola ksendsist“ jne. Nii tekib mulje nagu oleks katoliiklaste kandvamaks osaks Lätis poolakad. Tegelikult

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

võibki rahuldusega möönda, et poolakad koos oma rahvusega on kandnud ka edasi „oma“ usku, s. t. rooma-katoliku usku, kuhu nad ka iial on siirdunud, näiteks Riiga, Latgale provintsi, Leedu ja Poola piiri lähedusse. Aga sellest hoolimata jääb eeltoodud väide rängaks eksimuseks. Ütleme kasvõi, et poolakate arv Lätis oleks kuni 80.000, siis on ikkagi veel hiigelsamm 450.000-ni. Katoliiklike leedulaste arv ei ületa 30.000. Paartuhat katoliiklast võib kuuluda ka veel mõne muu lääne katoliku rahva perre. Eriline seisukoht kirjus rahvusteperes on veel valgevenelastel Kagu-Latgales, kus peagu kõik on katoliiklased, keda aga raske on eraldada lätlastest, ja keda kindlasti pole üle 30.000. — Selle arvestamise juures jääb üle vähemalt 300.000 puhtläti katoliiklast, asiolu, mis kindlasti ei õigusta katoliku kiriku nimetamist Lätis „poola kirikuks“.

Meie seisukohast on veel märkimisväärne, et Latgale provintsi keskel, Lutsimaal, leidub dr. Kalda omaaegse arvestamise järele umbes 4000 e e s t i päritoluga rooma-katoliiklast. Need eestlased pidid arvatavasti seoses usupuhastusega omal-ajal endale otsima uue kodu. Samuti olevat mõned kohalikud saksasoost mõisnikud oma katoliikliku usu säilitamiseks Eesti- või Liivimaalt välja ränanud Latgale provintsi Poola riigi võimkonda.

2. Katoliiklaste asukoht Lätis.

Läti nimetab end meeleldi „Kolme Tähe Maaks“. Selle kolme tähe all tuleb mõista Vidzeme (pluss Riia), Kurzeme (pluss Zemgale) ja Latgale. Need kolm tähte esinevad ka Läti vapis ja uuel Lätil on ka teenetemärk „Kolme tähe orden“. See jaotus iseloomustab ka teravalt katoliiklaste asukohti Lätis.

R i i a s, Läti pealinnas, asub, nagu juba mainitud, 42.000 katoliiklast. Nad on laiali pillatud terves linnas, eriti neid asub aga aguleis: Latgale eeslinnas p. Franciscuse kiriku kui vaimse keskuse ümber, teispool Väina jõge p. Albertuse kiriku kihelkonnas, aga ka kesklinnas. Kesklinnas asuvad ka peakirikud: püha Jakobuse katedraal, s. t. Riia ülempiiskopi toomkirik, ja Maarja kirik lossiplatsil. Viimane kirik on küll sellepärast kõige tuntum, kuna ta on ainuke kirik, mis oli katoliiklaste kasutada juba aastakümneid. Kõige vanem kirik on katedraal ise, mis aga alles pärast sõda konkordaadiga katoliiklastele tagasi anti. Ülempiiskopi käsutuses on veel püha Magdalena kirik, mis ajajooksul isegi ümber ehitati õigeusu kirikuks ja alles hiljuti restaureeriti uuesti katoliku kirikuks. Kõige uuemal ajal koondati ka linnaäärsed katoliiklased äsjaehitatavate kirikute ümber, nagu on Kristuskuninga kirik metsapargi ääres ja püha Antoniuse kirik Latgale eeslinnas. Nimetamisväärsed on ka veel mõned teised katoliku tsentrid maailmakuulsates suvituskohtades Majoris (Riia lahes) ja Kemeris (ühtlasi kuulus kuurort). — Märkimisväärne on asiolu, et enne sõda eelkõige hiigelvabrikute pärast Riia ümbruses tohutu hulk poola, leedu ja latgali katoliku töölisi valgus Riiga, nii et Riias katoliiklaste arv enne sõda tõusis peagu sajale tuhandele. Uute rahvusriikide asutamise tõttu enamik neist rändas jälle kodumaale, nii et sõja lõpul Riias pole leida isegi enam kahtekümmend tuhat katoliiklast. Loomuliku juurekasvu tõttu, eelkõige aga katoliikliku rahvastiku juurevoolu kaudu Latgalest suurenes peagi katoliiklaste arv pealinnas praegusele tasemele. Samas võib ka mõista, et katoliku kirik Riias tublisti on lätistunud.

V i d z e m e ehk Läti Liivimaa on tuntud puhtprotestantliku alana. Sellest hoolimata leidub seal vähemalt 15.000 katoliiklast, kes aasta-aastalt juure võtavad. Vidzeme katoliikluse eluallikaks on vaesem aga rahvarikas katoliiklik Latgale. Viimaste sajandite jooksul katoliiklastest peagu „tolmuvabaks“ muutunud Vidzeme omab peagu igas oma kolkas katoliiklasi, nagu võidi näha hääletamistulemustest veel mõne aasta eest. Neile katoliiklastele on vaimseks keskuseks uuesti asutatud katoliku kirik Cesis'is. Sealt külastatakse siis aegajalt suuremaid kohti, nagu Valmiera, Valka, Ruijena. Suvitajaile Väina ääres peetakse jumalateenistusi eriti Ogre's.

K u r z e m e ja Zemgale moodustavad kokku endise Kuramaa. Nüüdne Kurzeme asub Riia lahe ja Läänemere vahel Jelgava, Ventspils'i ja Liepaja linnadega. Katoliiklasi leidub siin muidugi Leedu piiri ääres, eriti Liepajas, aga ka Jelgavas ja teistes väiksemates kohtades. Huvitav on, et viimasel ajal Läti valitsuse terve asustamispoliitika tagajärjel Talsi ümbruskonnas ja Läänemere rannal Saka ligidal tuhandeid katoliiklasi Latgalest on leidnud uue kodu.

Z e m g a l e g a lugu on teisiti. See nn. Ülem-Kuramaa ulatub Bauskast kuni peagu Vene piiri ääre, piki Leedu-Poola piiri, sellepärast leidub ka siin rohkesti katoliiklasi. See on ka sellega kergesti seletatav, et need alad peagu viimase ajani olid Kaunase või Vilno valitsuse all. — Kõige huvitavamad kirikuajaloolisest seisukohast on need paar kohta, kus katoliku usk on säilinud algusest peale lakkamata: Alsvanga (Kurzeme) ja Skaistkalne (Zemgale). Mõlemal juhul on tegemist sellega, et vastavad mõisnikud kindlalt on jäänud truuks katoliku usule ja nendega ühes jäi truuks ka maarahvas. Et siin eelkõige on tegemist jesuiitide õnnistusrikka tegevusega, näeme sellest, et ümberkaudsed muu-usulised katoliiklastele külgeluuletasid sõimunime „jesuiidid“. Veel praegu nimetatakse A l š v a n g a katoliiklasi „suiitideks“. Nüüd see pole aga siiski enam halvakspanev sõimunimi. Seal maarahvas on kiindumusega säilitanud isegi oma ürgse rahvariide. — S k a i s t k a l n e ' s ehitati jesuiitidele kirik, nn. jesuiitide barokkstiilis. See võimas ja ilus jumalakoda võeti hiljuti muinsuskaitse alla ja selle kõrvale asutati 1929. a. kaputsiinlaste klooster. See kirik on vaimseks keskpunktiks ja peagu emakirikuks laiale ümbruskonnale. Mõnedel pühadel valgub sinna ka massiliselt piiriäärseid leedulasi, nii näiteks augustikuu algul ja kõigil pühadel Neitsi Maarja auks, kuna selles Maria kirikus leidub kuulus Jumalaema pilt.

Kolmas täht on L a t g a l e. Muidugi annaks meile siinsete linnade külastamine hoopis eksiteele viiva pildi, kuna elanikkonna tähtsa osa moodusta-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vad juudid (Daugavpils, Rezekne, Ludza, Krustpils). Kuid maal leidub suures ülekaalus katoliiklasi. Seal kohtame ka rohkesti suuri kirikuid, osalt vanast ajast, osalt üsna uuesti ehitatud templid. Vanust kirikuist on pälvinud erilist mainimist Peetri kirik Daugavpils'is, omapärases klassikalises stiilis, püha Ludvigi kirik Kraslavas ja kirik Dagdas. Eriline seisukoht on Maarja kirikul Aglonas. See hiigelsuur kirik omab kuulsa Maria pildi, mida eelkõige nelipühil ja Jumalaema taevavõtmise pühal 15. augustil, kümneid tuhandeid inimesi (räägitakse isegi sajatuhandest) külastama tuleb. See on Läti katoliikluse elus kirikuaasta suurimaks sündmuseks. Kirik on endine dominiiklaste kloostrikirik, kellel teatavasti Latgales oli rida teisigi kirikuid, nagu Rušani's, Pasiena's (ja Riias). Uuematest kirikutest mainime ainult vägevaid ehitusi moodsas gooti stiilis: Liksna kirik, mille omalajal ehitas praegune Riia ülempiiskop Antonius Springovičs, Rezekne kirik ja Vilaka kirik.

(Järgneb).

Religioosuse tunne inimkonnas.

6. Usundite võrdlus.

II. Ristiusu erinevused.

Kristlust ja paganlust on püütud võrrelda teineteisega sel viisil (Tröltsch), et paganus paistaks varjatud, kinnikaetud kristlusena ja kristlus kattest vabastatud paganusena. Kristluse „omapärasus" seisvat siis selles, et ta kujutavat kõikjal laialipillatud väärtuste kokkuvõtet. Põhimõtteliselt alluks selle vaatepunkti järele ajaloo üldseadustele ainult senine kõige küpsem usutunde areng ja seda viimast võiksid edaspidi ületada veelgi küpsemad, kaunimad, väärtuslikumad vormid.

Kuid kristluse olemusse kuulub, et ta ei ole mitte ainult kõigi üksikutes rahvausundites leiduvate väärtuste kokkuvõte, vaid ulatudes sellest kaugele üle ta sisaldab veel midagi täielist uut, mida nendes usundeis ei leidu. See täiesti uus on usk inimeseks saanud Jumala Poja sisse: „Mitmesugusel viisil on Jumal end ilmutanud, kõigeviimaks aga oma Poja läbi." Seepärast väljendab Dostojevski selgesti kristluse olemust ja tuuma, kui ta ütleb: „Usk Kristuse jumalusse on ilma vastuvaidlemata kristlik usk."

Ristiusu erinevus põhineb nõnda siis tema nõudlusel omada ühekordset, kõike haaravat ilmutust lõplikult ja jäädavalt Kristuses, kelles Jumal ise, Isa ainusündinud Poeg, on saanud lihaks ja võtnud meie keskel elada, nõnda et ainult tema on see „tee", „vahendaja Jumala ja inimeste vahel", „lunastaja", õndsuse allikas kõikidele.

Võrreldes teiste uskudega on ristiusk „absoluutne religioon." „Põhimõtteliselt ei leidu ühtki kõrgemat Jumala eneseilmutamist maa peal kui seda on ilmutamine tema poja Jeesuse Kristuse läbi, ja ei mingit kõrgemat inimkonna kutsumist kui seda on kutsumine Jumala laste hulka Kristuse sees ja ihuliselt tema koguduse liikmete hulka" (Rademacher).

Tröltsch püüab niisugust vahenditut „Jumala sissemurdmist" inimkonda seletada „võimatuks", toetudes usundite ajaloolise arenemiskäigu kindlale seadusepärasusele. Kuid see „kindel seadusepärasus" ei ole mitte usundi-ajalooliste uurimuste tulemus, vaid meelevaldne väide. Kui aga nõustutakse sellega, et geeniused usu alal on absoluutsuse ilmutajad, „Jumala kõnemehed", siis ei saa jätta tunnustamata võimalust, et Jumal ise esineb kõnelejana inimese näol, selle asemel et lasta enesest kõnelda neil, kes usuliselt haaratud.

Ristiusk on sedamööda Jumala enese vahenditu avanemine, ilmutamine Kristuse sees. Kristuses elab seega iseteadvus, et tema sees me võime kohata Jumala saladust isiklikult. Sellepärast ta esitabki inimkonnale tingimatut nõudmist enese tunnustamise, maksvusele pääsemise kohta. Ta nõuab otsuse tegemist tema isiku poolt. Usklik inimene peab valmis olema oma elu tema eest kaalule panema, kui asjaolud seda nõuavad. „Kes oma elu kaotab minu pärast, see säilitab elu." See „minu pärast" on siin tähendusrikas. Üheski teises usundis ei leiduselle kohta paralleeli. Ei Buddha, Ramanuja ega Ramakrishna vastu ei olda sel viisil kohustatud, vannutatud, kui tahetakse olla buddhist või hinduist, küll aga ollakse vannutatud Kristusele, kui tahetakse kristlane olla. See on Jeesuse erilisus. Ja selle kohta ei ole mingit usundlik-psühholoogilist seletust leida. Sest on ju see maitsetu fraas, kui tullakse väitma, et Kristuse isiksuse mõjust olevat küllaldaselt ulatunud selleks, et vähema kui ühe aastakümne jooksul tõsta jumalate hulka inimest, kelle üle oldi väga hästi orienteeritud.

Ristiusu iseloomustavaks jooneks on sedamööda, et temas on maksev mitte mõni seadus või ilmutus, vaid isiksus kui tõe ja pühaduse norm, kui Jumala ilmutus. See isiksus on ristiusule kõigi asjade mõõduks. Tema on „vahendaja Jumala ja inimeste vahel", temale peab sellepärast iga kristlane vannutatud olema. Kristus ei ole mitte ainult „ärataja, virgutaja", kelle küljest süttib usuelu leegitsema, vaid ta on ka „vahendaja". Ta ei ole mitte ainult „uks", vaid ka „tee", mitte ainult „nüüdse ajani kõige täiuslikuma usulise mõtte esindaja", vaid ka „maailma valgus", ja „keegi ei saa Isa juurde muidu kui minu läbi."

Siit tuleb täieliku selgusega nähtavale ristiusu oluline vastuolu teiste usundite prohvetlikkude ettekuulutustega, inkarnatsioonidega, teofaaniaga ja ilmutustega: Seal on eestpalvetajaid, virgutajaid, kuulutajaid terve hulk — siin aga ei leidu „üheski muus lunastust ega õndsust." Seal on terve rida samalaadilisi ilmutusi — siin aga on ainukordne ilmutus just see otsustav. Seal on leida osalisi ilmutusi, üks ikka asendamas

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

teist, üks täiendamas teist, antud tingimata korduvalt, tingimata lakkamatult isegi — kristlik ilmutus aga on oluliselt antud ainukordselt, kuid seejuures antud kõigiks aegadeks. Seal on suured juhid Brahma armurikasteks kiirgumisteks ja kõik nad suhtuvad Brahmasse otsekui lained meresse — kristluses aga on üksainus selleks allikaks, „millest meie võtame vastu armu armu peale," „armu ja tõde." „Kristlaseks saada" tähendab ürgkristlaste sõna järele „vette kastetud saada Kristuses." „Kristlane olla" tähendab Pauluse järele „temas surra, temas nõnda ka elada." „Ristikogudus" tähendab seega: „Pea ja keha, kuid üks Kristus" — „tema seest, tema sees ja tema läbi kõik", „tema ise aga (ja meie tema sees) Isa oma."

Niisugust „tarkust" ei saa omandada mõistusega ainuüksi, vaid siin peavad aitama kaasa usuteod, mis ulatuvad kaugemale üle mõistuse. Mitte et see „tarkus" seisaks mõistusega vastuolus, pigem ta eeldab koguni mõistust kuni teatava määrani. Mõistus võib aidata ilmutuse läkituse usutavust silmade ees hoida. Selles seisabki nn. kriteeriumide (tundemite) tähtsus, mis kõlbelise tõsikindlusega teevad selgeks kristliku ilmutuse erilise jumaliku päritolu. „Kuna meie andumus usule peab seisma mõistusega kooskõlas, siis tahtis Jumal oma sisemise armuabiga siduda ilmutuse väliseid tõendusi: jumalategusid, eelkõige imesid ja prohvetite ennustusi, mis selgesti tõendavad ilmutuse jumalikku iseloomu ja on kohandatud kõikide taipamisvõimega" (Vat. kontsiil III, 3). — Nad aitavad meie vaimu valmistada ette Kristuse läkituse vastuvõtmiseks. Selle kriteeriumi kinnitusena tuleb siis veel juurde läkituse sisu ise, kristliku õpetuse tuum, tema sisemine väärtus ja tema pühadus, mis kannab enese küljes jumalikkuse pitserit, siis see kõlbeline suurus, millele meid ristiusk üles kutsub, samuti see jõud, mida ta selle ideaali saavutamiseks meile annab. Nõnda kujundab Kirik „oma imepärase levimise, oma üleva pühaduse, oma väärtuste ammutamatu külluse, oma laiaulatusliku üksuse ja oma võidetamatu tugevuse tagajärjel võimsat ja püsivat motiivi oma uskumisväärsuse kohta" (Vat. kontsiil), ja nõnda ta seisab ajaloos otsekui kõlbeline ime.

Sageli on käsiteldud küsimust, kas ristiusk ka ilma välise tõestuseta imede ja märkide läbi, juba oma sisulise väärtuse poolest ainuüksi, näib esindavat jumalikku absoluutset usundit ja mitte ainult seisvat kõrgemal kõigist teistest uskudest. Arvamused selles lähevad üksteisest lahku. Kuna aga imed ja märgid on tõepoolest olemas, mis annavad tunnistust ristiusust kui absoluutsest usundist, siis on siin tegemist puht akadeemilise küsimusega, millel tegeliku elu kohta oluline tähtsus puudub.

Tegeliku elu jaoks on need „Jumala märgid" kristliku ilmutuse kohta olemas. Ja need Jumala märgid on suutelised niisugust inimest, kes ei ole kütkestatud jumalavastaste huvide poolt, kes on täis armastust tõe vastu ja kindlasti võtnud nõuks jälgida tõele, viigu see teda kuhu iganes tahes — niisugust inimest on need märgid suutelised viima „kuni püha paiga läveni". Sellega on igatahes väljendatud, et usk nõuab teatavat sisetõuget hea tahte poolt ja „vanale inimesele" ei ole ta igakord mitte just kerge asi. — Seletatav on see juba sellega, et kristlik ilmutus kui läkitus nähtamatuist asjust jääb ikka enam ehk vähem varjatuks. Välised „Jumala märgid" pakuvad meile küll välist usaldatavust ja kindlust, mitte aga sisemist endastmõistetavust, sisemist arusaamist ilmutuse sisust enesest. Ja nõnda jäävad järele saladused. Võib koguni öelda, et ristiusk mitte ainult ei sisalda saladusi, müsteeriume — „tema on iseenesest juba müsteerium ja järelikult pakuvad kõik tema üksikud momendid meile müsteeriume. Siin on kogu tervik salapärane ja sellepärast salapärased ka tema osad" (Möhler).

Siia lisandub veel, et isegi need inimesed, kes suudavad seda ilmutust vastu võtta, ei viibi oma vastuvõtlikkuselt Jumala suhtes paradiisiaegses seisundis. Nõnda on olemas võimalus ja isegi loomupärane kalduvus põikuda jumalikkuse eest kõrvale ja seista tuhandete „kui ja aga-dega" sellele vastu. Sellest siis ka religiooni alatine manitsus puhastada kirgedest oma hinge, sest ainult puhta hingega saab võtta vastu seda, mis on puhas, õige ja igavene.

Sellepärast tuuakse ka usutõe viimse tõendusena ikka ja jälle ette usuelu ennast, elu usu järele. Juba Kristus ütleb: „Käige minu õpetuse järele ja teie näete, et see õpetus on Jumalast."

Ja ümberpöördud, inimesele ilma ettevalmistuseta näib ristiusk olevat tema igatsuste täidesaatmise asemel otse „pahanduseks". „Õieti on pahanduseks mitte müsteerium iseenesest, vaid iseteadvusliku inimese alandamine. Sellepärast ütleb Kristus ise oma isiku tunnustamise suhtes, et „mitte liha ega veri ei ole teile seda ilmutanud, vaid minu Isa, kes taevas on." Lõppude lõpuks on see armutöö — inimese poolt aga andumus, alistumine. Alistumine armastusest.

Sellest selgub ka kristluse usundlik-psühholoogiline struktuur. Kristlik usk on inimese vaimu jaa-sõna elava Jumala kohta Kristuse saladuses. See jaatamine eeldab küll veendumust Jumalasse ja kindlate märkide läbi tõestatud sõnumit Jumala ilmutamise tahtest, kuid usu sügavaimaks juureks on ikkagi midagi täiesti isiklikku, intiimset: armastus. Armastus aga on armu tegu ja teda ei saa, nagu igasugust armastust, väljaspoolt mitte sõnadega peale meelitada, kõnelemata veel peale surumisest. Sellepärast „ei tohi ühtki inimest vastu tema tahtmist sundida katoliku usku vastu võtma" (Kirikuõiguse kaanon 1351). Usk on vabatahtlik Jumala au ülistamine.

—:—

Rõõmustavaid nähtusi.

Kui hiljuti Stokholmi katoliku Eugenia-kirikus peeti paavst Pius XI surma puhul pidulikku leinamissat, oli sääl katafalki ehtivate pärgade hulgas näha ka üht toredat valgetest nartsissidest ja kollastest mimoosidest põimitud pärga. Selle pärja rootsi rahvusvärvides lindilt võis lugeda: „Tänu

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

tunnustuseks paavst Pius XI-le Rootsi evangeelsed ristiusulised".

Üldse tuleb rõõmuga nentida, et peagu kõik kristlikud usutunnistused, anglikaanlased, õigeusulised ja muud protestandid osutusid Pius XI surma läbi sügavasti liigutatuiks. See spontaanne, üldine kristlik lein ühe paavsti pärast on ajalooliselt midagi hoopis uut, ta on otsekui kristliku ühtluse spontaanne sähvatus, ta on otsekui kristlike usundite üksteise leidmine Peetruse kaljul asuva karjase ümber.

Esimesena pühendas Canterbury ülempiiskop kirikukogus lahkunud paavstile järelehüüde ja kiitis tema vahvat väljaastumist vaimsete varade säilitamise eest. „The Times" kirjutab, et tema võitlus ristiusku ja tsivilisatsiooni ähvardavate hädaohtude vastu, eelkõige aga äärmusesse aetud tõuõpetuste vastu „tegi tema kõigi maailma usuliste ühingute eest kõnelejaks ... ja on viinud tema prestiiži haripunktile".

Ühendriikides 24 miljoni protestandi juhid on avaldanud katoliku piiskoppidele oma siirast kaastundmust. Üldiselt nimetatakse lahkunud paavsti „kristlike tõdede suureks kaitsjaks", „esimeseks võitlejaks kultuuri eest".

Kui väga ka protestantlikus kirikus sel puhul mitte ainult paavsti isikule, vaid ka paavstlusele endale au avaldati, sellest kõneleb artikkel rootsi ajalehes „Nya Dagligt Allehanda", millest väljavõtte toome siin iseloomustavana:

„Püha Isa on tõesti surnud ... See teade, mida vanasti Rootsis oleks vastu võetud õlakehitusega, kutsub nüüd kristlike ja mittekristlike rootslaste juures esile aukartliku tundmuse, et maailm on muutunud vaesemaks. Paavst Pius ei olnud mitte ainult valitseja üle mitmesaja miljoni katoliiklase ja 261. valitseja dünastias, millel üksi on olnud püsivus, kuna muutusid ideoloogiad, kasvasid ja kadusid võimud, kukkusid kombed ja vaated, — ainuke jatkuv muster ajaloo suures räbalavaibas ... Tihedaks muutuvas maailmahämaruses võis arvestada seda, et oli ometi üks suverään, pealegi see, kes seisis astme poolest kõige kõrgemal, kes kõneles leplikke ja lahkeid sõnu, ja, kui see oli vajalik, mitte selle eest tagasi ei põrganud, et ütelda: „Tagane, saatan!" Pius XI-ndal õnnestus silda luua mitte ainult kuristiku üle, mis eraldas üksteisest kristlikke usutunnistajaid, ta suutis ehitada silla ka üle selle sügaviku, mis eraldab kristlasi ja paganaid. Sügavas austuses, pühalikus lugupidamises tema kuju ja tema töö ees ühinevad kõik õhtumaalased, kes mitte ei austa vägivalda nagu mõnd fetiši .

„Tänapäev võib rootsi riigikiriku kristlane möönda, et ta katoliku kiriku püsivust peab kristliku kultuuri tähtsamaks asjaks praegusel tunnil.

„Tänapäev võib rootsi riigikiriku kristlane möönda, et ta katoliku kiriku püsivust peab kristliku kultuuri tähtsamaks asjaks praegusel tunnil. Kui paganlus tormab üle maailma, kui julmus ja toorus igalpool pidutsevad, siis peab mõlema silmaga pime olema, kui aru ei saada, et katoliku kiriku võitlus barbaarsuse vastu on võitlus ka meie eneste vabaduse eest. Ka protestant saab aru: „Nunc tua res agitur". Oluline ei ole mitte enam arvamiste lahkuminek kristliku dogma üle. Valjusti ning tasa, puhtalt ja maailmas kogenult, uhkelt ja alandlikult kõneles elatanud paavst kristlikust evangeeliumist.

„Katoliku kirikul on meie ajal olnud rida ainuolelevaid juhte. Traditsioon näib pilkavat muidu nii üldiselt kehtivat teesi, et maailm juhitakse pisikese tarkuse poolt. Missugused paavstid! (Siin nimetatakse siis Leo XIII, Pius X, Benedikt XV ja Pius XI). Ja milline rida riigisekretäre: Rampolla, Merry del Val, Gasparri ja Pacelli! Eksitakse, kui pannakse rõhku teadmisele, kogemusele ja diplomaatilisele finessile, kui palju need ka tähendaksid. Rõhk on kõlbluse valdkonnas. Need on mehed, kes on maha jätnud õnne ja kodu, kasu ja naudingu, kes on heitnud end tugeva distsipliini ja karmi askeesi alla, et viimati tunnustada, et nad kuulevad ühe Issanda ja Kuninga sõna, kelle kohtujärje ees kahetseva roimari tunnistus tähendab rohkem kui kõik nende töö.

„Aga inimliku mõõdu järele mõõdetult Pius XI on suur. Ta pole lausunud sõnakestki, ta pole andnud ühtegi käsku, mis poleks tulnud Kristuse kogudusele kasuks. Selgemini kui ükski teine ta on ütelnud tõtt selle maailma isandaile ..."

„Pius XI kandis purpurit. Kuid ka siis, kui ta seda poleks mitte kandnud, tuleks meil ütelda, et ta selle purpuri oli ära teeninud."

Kui suurvaimud sellest maailmast lahkuvad, siis nad jätavad endist järele hiilgavad jäljed nagu komeedid. Seda võib kindlasti ütelda ka hiljuti surnud paavstist Pius XI. Ikka jälle teatavad ajalehed sündmustest tema elus, mis annavad tema iseloomust ikka selgema pildi. Kirikuvaenulised kirjanikud teadsid jutustada, et paavst Pius XI ja üldse kõik paavstid olevat sõltuvad oma ümbrusest. Oletati, et see või teine vaimulik oli tegelikult selle või teise tema otsuse sisendajaks. Nii saksa prelaati Kaasi või endist kardinal Pacellit või veel mõnda teist vaimulikku tehti vastutavaks mitme paavsti korralduse eest, näiteks omistati neile ringkiri moodsate voolude vastu Saksas.

Et paavst Pius XI aga oli täielik iseseisev mees, sellest kõnelevad juba need suured asiolud, nagu näiteks misjonite laiaulatuslik edendamine, hiina rahvusest piiskope pühitsemine, teadusliku akadeemia asutamine, tihedad sidemed idakirikutega ja teaduste jõuline arendamine. Peatükiks omaette on tema võitlused tervete rahvuslikkude eksivoolude vastu (näiteks „Action Francaise'i" ja enamluse vastu). Toome alljärgnevalt mõndi üksikuid jooni tema elust, mis vahest rohkem kui kõik muu näitavad tema rippumatut otsustamisvõimet.

Kord paavst tegi kardinal Perosi'le ülesandeks väga suure ja vastutusrikka ameti. Kardinal vabandas ennast oma vanadusega ja oma jalahaigusega ja palus Püha Isa, et see annaks ameti mõnele nooremale, värskemale jõule. „Selle ameti jaoks teil pole vaja jalgu, vaid pead!" vastas paavst lühidalt ja sellega lugu lõppes. Kardinal pidi alistuma.

Teine juhtum. Üks mingisuguse Roomas peetud kongressi esimees pühendas Pühale Isale kongressi aruande ja palus samas ka audientsi. Audients võimaldati. Audientsi eelõhtul kongressi esimees saatis Vatikani esimese eksemplari kongressi aruandest. Järgmisel päeval ta ilmus ise audientsile ja tema tervitussõnad olid järgmised: „Mul

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

on suur au Teie Pühadusele üle anda meie kongressiaruande esimest eksemplari." — „Mul on samuti au Teie kõrgusele üle anda Teie kongressiaruande esimest eksemplari," vastas paavst ja ulatas kohe laual lebava raamatu esimehele tagasiandmiseks. Aruande sisu nähtavasti ei olnud kooskõlas Püha Isa kõrgete aadetega.

Milaano kardinal Tosi oli surnud. Milaanolased arutasid nüüd isekeskis, kes pidi saama kardinali järeltulijaks. Ka Püha Isale teatati neist kuuldusist. Tema vastas: „Kui milaanolased valimisega valmis on saanud, siis valin mina!" Ja ta valiski täiesti oma heaksarvamise järele.

Oma teed läks paavst Pius XI ka omas testamendis, kuna ta kõik oma isiklikud kirikuriided, altarivarustuse, karikad, ja muud esemed pärandas propagandakolleegiumile, kus ette valmistatakse preestreid maailmamisjoni jaoks.

Mitmel viisil maailm väljendab oma suurt l u g u p i d a m i s t ja suurt tänutunnet lahkunud paavsti vastu. Pius XI sünnimaja muudetakse muuseumiks. Desio kogudus ja vald tahavad nõnda tähistada oma suure poja mälestust. Castelgandolfo kodanikud püstitavad paavst Pius XI marmormälestussamba. Nagu nüüd kuulda, oli leinajumalateenistusele paavst Pius XI eest Ateena linnas ilmunud ka Greeka kuningas Georg kogu oma kabinetiga. Seda tuleb hinnata seda kõrgemalt, kuna Greekamaa teatavasti tunnistab õigeusku ja hiljuti veel kindlustas kõvasti õigeusu seisukohta riigiusuna. — Eriti muljekad olid leinatalitused Poolas. Seitsmendal päeval pärast paavsti surma olid kõik asutused ja koolid suletud. Sel päeva Vabariigi president, Poola marssal, kogu kabinett ja avaliku elu juhtivad tegelased võtsid osa ametlikust leinajumalateenistusest. — Sarnlevaid teateid saabus mitmelt maalt tervest maailmast. Kuid kõik see räägib kogu maailma suurest lugupidamisest selle suure paavsti vastu.

—:—

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII pühitses 2. aprillil oma preestrikspühitsemise neljakümnendat aastapäeva (1899/1939). — Kardinalriigisekretäriks nimetati kardinal Luigi Maglione. See õpetlane, kolmekordne doktor, diplomaat, nuntsius Šveitsis ja Pariisis (1926/1935), võttis senini erakordselt osa kiriku diplomaatlikust elust professorina ja Püha Tooli saadikuna. — Paavstlik piiblikomisjon Roomas on katoliku kiriku kõrgemaks asutuseks piibli uurimise ja seletamise alal. Selle eesotsas seisavad kardinalid Maglione ja Pizzardo, kes alles hiljuti määrati sellele kohale paavsti poolt. Edasi nimetati veel kolm kardinali-õpetlast, kes ei asu Roomas, selle komisjoni juhatusse, nimelt kardinal Faulhaber München'ist, kardinal Liénart Lille'st (Prantsusm.), kardinal Villeneuve Quebec'ist (Kanaada). Kõik need õpetlased olid kord piibliteaduste professoriteks. — Paavstlikus universiteedis Roomas, kõige kõrgemas usuteadusülikoolis, õpib praegu 2300 õpilast tervest maailmast.

Hispaanias seatakse suure agarusega kiriklik töö jälle jalule. Hispaania on Toledo kirikukogust alates aastast 639 kogu aeg katoliiklik. Alles alates 19. sajandi algusest hakkasid laastavat mõju avaldama liberalism ja hiljem sotsialism. Uus Hispaania valitsus ja rahvas aitavad nüüd koos ühiselt Hispaania kiriklikke olusid korraldada. Praegu valmistab end vaimulikeks seminares ette umbes 4000 preestriameti kandidaati.

Kodumaalt.

Konverents. Seekord peeti korraline preestrite konverents Tartus 12. aprillil. Vaimuliku loenguga esines preester Vassiili (Esna), kuna paater Tadeus (Narva) kandis ette teadusliku arutluse, millele järgnesid läbirääkimised ja tegelike küsimuste lahendamine, nagu Poolast toodavate tööliste eest hoolitsemine, leerilaste kursuste organiseerimine jne. — Kohe pärast konverentsi, 13. apr., sõitis ülempiiskop Msgr. Eduard Profittlich välismaale, kuhu ta kavatseb jääda kaheks kuuks. Vaimulikes asjus jäi tema asemikuks Heinrich Verling. — Preester Methodius Houtkamp (Narva) saabus pärast pikemat välismaal viibimist Eestisse tagasi. Ta on pidanud rohkesti loenguid Hollandis. Viibides Roomas võis ta kaasa elada unustamatuile suursündmustele, mis olid ühenduses paavst Pius XI surmaga ja uue paavsti troonile astumisega. — Isa Vassiili Bourgeois (Esna) esines loengute sarjaga Tallinna prantsuse töökeskuses. Loengute üldteemaks oli võetud „Inimisiku vabanemine prantsuse mõtlemises". Lektor näitas üldjoontes, kuidas kõik kaasaja pahed tulevad peamiselt nähtest, et on liiga palju tähelepanu pööratud inimesele kui indiviidile ja selle tagajärjel on varju jäänud inimene kui isik. Lühidalt sirviti seejuures läbi tähtsamate prantsuse mõtteteadlaste ja suurmeeste aateilma leheküljed. — Preester dr. Zacharias Anthonisse (Narva) pidas Eesti-Itaalia sõprusühingus 13. aprillil Tallinnas teadusliku itaaliakeelse loengu Galileo Galilei üle.

Tartu. Tartu kogudusele p a a s t u a e g tõi elava tegevuse. Vaikuse ja süvenemise nädala puhul peetud koosolekutele ilmus rahvast suhteliselt rohkel arvul, nimelt naisterahvaid 22.—28. veebr. saksakeelsetele ja 1.—7. märtsini alates eestikeelseile koosolekuile, millede juhtlauseks oli laul: „Jumal, sull' ligemal ihkab mu vaim". Ettekanded alati ja lõpetati lauluga. Tuleb mainida, et niihästi naised kui ka mehed võtsid osa neist nädalaist isegi suurte isiklike ohvritega.

P a a v s t P i u s XII kroonimise päeval, 12. märts., leidis aset pidulik jumalateenistus. Koguduse liikmed näitasid oma austust ja armastust Püha Isa vastu eriti armulaua vastuvõtmisega. Elmar Jakobsoni hümn paavstile, kohaliku preester Berard Huberi helitöö, tõmbas kaasa kuulajaid, kes teise salmi juures laulsid juba kaasa.

Samal päeval meie näitlejaskond esitas n ä i t e m ä n g u: „Pihisaladuse ohver", koostatud ajaloolise tõiga järgi, mis sündis Prantsuses möödunud sajandi lõpul. Näitemäng haaras rahvast, kes 3 korda täitis kirikla saali, niihästi oma mõjuva sisuga, näidates katoliku preestri võitlust ja suurust, kui ka suurepärase etendusega. Kuigi me tunnistame krooni „preestri" omaks, kes mängis oma raske ja pingutava osa suurima innu ja südamlikkusega, peame siiski kõigile teisile kaastegijaile avaldama oma ausat tunnustust ja kiitust, näiteks „köstrile", kes oskas täitsa ustavaks teha oma muutumist kurjategijast kahetsevaks vangiks Uus-Kaledoonias. Ütleme, et igaüks oli omal kohal. Tuleb kiita ka lavastust, mis pakkus meeldivaid pilte, nende seas eriti kolmandas vaatuses vangikongistseenis inglite ilmumise ja lauluga. Näitemäng oli sihitud paastuajalise pihi ettevalmistusele ja me oleme veendunud, et töö ja vaev polnud asjata tehtud ja toodud etenduse jaoks tema suure pedagoogilise väärtusega. Soovime südamest õnne näitlejaskonnale ja palume mitte väsineda ega tüdineda oma ennastsalgavast tööst, et meile pakkuda aegajalt veel

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

niisuguseid sügavaid elamusi. Meie ja teised peaksime neile väga tänulikud olema.

Uus altar. Ülestõusmise pühadeks valmistus kogudus hästi ette osa võttes pühadest sakramentidest ja kiriku kaunistamisest. Juba möödunud suvel värviti koor, pihitool, uksed ja põlvepingid, milledele anti ka mugavam välimus. Nüüd värvis hr. Leszczinski suured aknad peaaltari kõrval ja andis sellega altariruumile sobiva valguse. Samuti sai kõrvalkabel ilusa välimuse. Endine altar kaunistab nüüd Petseri kabelit. Peab tunnistama, et uus altar — oma inimeste teos — on hästi õnnestunud: Seinalt tervitab suur puurist; tema ees asub itaalia kunstnik Cotazzi ilus „Pieta", s. o. surnud Jumalapoja kuju Ema süles, alabastrist raiutud, ja tema ees kahest sambast kantud altarilaud, lihtsais joontes, valgeks värvitud ja vähe kullatud. Altarilaua all asub „püha haud", s. o. Jeesuse kuju hauas. Esimene missa uuel altaril toimetati valurikka Jumalaema pühal, kuid eriti praktilisena osutub kõrvalkabel Vaiksel Nädalal, millal sinna pannakse pühim Sakrament rikkalikus lillede ja küünalde ehtes, kuna alt valgustatud sädelevate õlilambikestega „püha haud" paistab tõsises hämaruses. Suurel Reedel käis rahvas rohkearvuliselt seal ja palus, haaratud meeleolurikkast ruumist, mis helendas oma oranživärvilises toonis täitsa võluvalt; oli loodud meeleolu, et pärast preestrite leinapalvet käia ristiteed ja kuulata paastujutlust ning vastavaid koorilaule Haydn'ilt, Rihovsk'ilt ja teisilt heliloojailt.

Ülestõusmine pühitseti Vaikse Laupäeva õhtul kell 9 preestrite kooripalvega, jutluse ja protsessiooniga. Haaravalt mõjus silmapilk, kus preester (Dr. Arthur Hauer, Riia ülikooli professor, kaputsiinlane) kuulutas rahvale: „Kristus ülestõusnud!", millele vastas koor juubeldava allelujaga. Ja siis protsessioon pühima Sakramendiga! Tõesti kaasakiskuv pilt: Valgustatud ja kaunisti ehitud gooti kirik, lippude ja kirikuteenrite riiete värvid, preester baldahhiini all, monstrants käes, mis särab nagu kuldne päike, ja rõdult kõlab Haydni koor „Loomingust": „Taevad kuulutavad Jumala kiitust" meie suurepärase oreli saatel: See kõik pidi juuresolijaile vist andma mulje, et Ülestõusnu viibib tõesti nende keskel, ja meie katoliiklased võisime rõõmsalt tunnistada: „Alleluja, ta on meie keskel — pühimas Sakramendis!" Veel tõusis ühislaul üles võlvikaartele: „Jumal suur, sind kiidame", ja sakramentaalsel õnnistamisel näis meile, nagu Ülestõusnu sirutaks käed ja ütleks meile: „Rahu olgu teiega!" — Pühadel teenis mainitud Dr. P. Arthur, kes oma jutlustega oskas hinge vajutada ehtsat Ülestõusmise rõõmu.

Kohalik preester P. Berard Huber sõitis maale, et Põltsamaal ja Lustiveres pidada jumalateenistusi. Eriti jumalateenistusele Lustiverre, perekond Paadise kenas majas, kogunes palju rahvast ja võttis elavalt ja innukalt osa pühast teenistusest.

Tartu kirikus esimesel pühal laulukoor kandis ette kuulsa preester-helilooja P. Griesbacher'i missa „in honorem sancti Augustini", musikaalselt meistriteos. Õhtul pidulik vesper lõpetas püha.

Ettevalmistamine pühadeks ja neist osavõtmine näitas Tartu koguduse üüksmeelt ja ohvrimeelsust. Ühtlasi võisime pühadeks ka vaeseile rõõmu teha nagu juba Jõuludel. Tuleb ainult soovida, et see kõik nõnda jääks ja veel areneks Kõrgeima auks.

Narva. Suurel Reedel ja Laupäeval toimus „püha haua" ääres püha Sakramendi adoratsioon ehk kummardamine. Haua ehtimiseks oli annetatud rohkesti lilli koguduse liikmetelt. Adoratsioon kestis kogu päeva, hilisõhtuni. Katoliiklased kohustusid teatud kellaaegadel vaheldamisi adoratsioonist osa võtma, aga ka muu-usulisi nähti rohkesti külastajate seas, paludes aukartlikult ja hardumusega. — Ülestõusmise rõõm puhkes valla Vaikse Laupäeva õhtul kell 10, mil peeti pidulik protsessioon pühima Sakramendiga koraalide saatel. Kirik oli inimesi tulvil täis. Preester Tadeus Kraus pidas pühade jutluse teemal: „Jeesuse Ülestõusmine õpetab meile hinge surematust ja liha ülestõusmist". Kiriku koor kandis ette kiiduväärselt koraali „Te Deum laudamus", mille järele preester jagas rahvale õnnistuse pühima Sakramendiga. Pidulik suurmissa aga peeti esimesel pühal kell 11 hommikul.

—:—

Tähelepanuks.

Emadepäeval, 14. mail kristlane mõtleb esmajoones püha Neitsi Maarjale, iga kristliku ema eeskujule, edasi aga ka just meie kohusetruudele lugematuile emadele. Mõnes koguduses korraldatakse lasterohkele emadele erilised austusavaldused. — 15., 16. ja 17. mail on nn. palvepäevad. Protsessioonil (seespool kirikut) enne püha missat palvetatakse litaania kõigi pühakute auks. Kristuse taevaminemise pühal 18. mail on kohustuslik püha. — Sellest päevast alates nelipühini peetakse üheksapäevak (noveen) Püha Vaimule, et ta meile annaks armu oma seitsme kalli ande näol. — Nelipühi laupäeval (27. mail) pühitsetakse ristimisvesi. Paastupäev, kuid liha on siiski lubatud. — Püha Vaimu väljavalamise suurpühal, püha kiriku sünnipäeval läheme kiriku ja võtame eranditult jumalateenistusest osa, sellega rõhutades, et see päev on pühimaid päevi terves kirikuaastas, kuna aga uuspaganad, unustades Jumala, selle päeva on muutnud lausa pillergaaritamiseks rohelises. — 31. mail, 2. ja 3. juunil on paastupäevad. Lihasöömine on aga keelatud vaid reedel. — Iga maipäeva õhtul peetakse kirikus maipalvusi Jumalaema auks. Nelipühil algavad leeritunnid. Lapsi, kes leeriõpetusest veel pole osa võtnud, palutakse registreerida kiriklais. — Samuti oleksime väga tänulikud, kui kohalikud katoliiklased on nõuks ja abiks saabuvaile poola töölistele üle maa. Eriti palume neid aidata katoliku kiriklate leidmisel. — 4. juunil, Pühima Kolmainuse pühal, lõpeb ülestõusmise pühade aeg, millal katoliiklane peab vastu võtma meeleparanduse ja altarisakramendi.

Katoliku kiriklate asukohti.

Tallinn — Munga 4—4; tel. 432-88.
Narva — Must 9.
Rakvere — Vilmsi puiestee.
Kiviõli — Koidu 10; tel. posti kaudu.
Pärnu — Possieti 2.
Tartu — Veski 1; tel. 86.
Petseri — Poska 55; tel. 9.
Valga — Maleva 5.

Samas on saadaval „Kiriku Elu" ja „Ühise Kiriku" üksiknumbreid ja palveraamat „Au olgu Jumalale", hind 1.— kroon ja 10 senti postikuludeks.

LUGEGE TELLIGE LEVITAGE
ajakirja
„KIRIKU ELU"

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16, 12. mail 1939. Tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Nr. 6 7 **Juuni/Juuli 1939 a.** **VII aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2. || Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

Vaimude eraldumine.

Inglanna R. Murray, tuntud professori Gilbert Murray tütar, on kirjutanud oma eluloo. Juba see elulugu on väga huvitav. Aga mis talle annab erilise huvi, on asjaolu, et ta oma elu otsekui sümboliks on asetanud tänapäeva sündmuste käiku.

R. Murray on üles kasvanud ennesõjaaegses vabameelses humanistlikus õhkkonnas. Pärast pikki sisemisi arutlusi ta on leidnud tee katolitsismile. Tema otsustav elusamm vabameelsest maailmavaatest katoliku usule on aga nüüd tema arvates see otsus, mille peaks tegema kogu praegusaja inimkond, kui tal oleks küllalt vaimset jõudu asjade lõpuni mõtlemiseks, ja kõlbelist tugevust, vaimsest äratundmisest teha tegelik järeldus; sest iga tänapäeva haritud inimene, nii ta ütleb õigusega, peab ometi ehmatama selle äkilise barbaarsuse esinemise üle meie kultuuri keskel. Ennesõjaaegsele humanistile see on lihtsalt katastroof, mille ees ta on nõutu ja abitu. Sest see pole ometi inimene, nagu ta teda kujutles, kellesse ta oli uskunud. — Nii kaasaja sündmused saavad kultuurinimese luhtumiseks, pankrotiks, inimesele, kes arvas, et tal enam ristiusku pole vaja.

Ristiusuline ei ole üllatunud; sest talle on tuntud ala-inimlik, ta teab pattu ja nõtrust. Ristiusuline tunneb rikutud loomust ja deemonlikke jõude ja ometi asetab ka tema barbaarsuse esiletung suure tõsise küsimuse ette, mille eest ta ei saa kõrvale põigelda: „Kuidas on võimalik, et euroopalik inimene üle aastatuhande kestvast ristiusulisest tööst hoolimata veel on niisugune?"

Murray arvab, et paraku ristiusk pole rahvaid haaranud täiel määral, et ristiusk pole tunginud veel rahva hinge viimastesse soppidesse, nii et kristliku kamara all ikka suiguvad salapärased paganlikud jõud. Need jõud olevat aeg-ajalt ikka jälle esile tunginud. Nii Prantsusmaal prantsuse revolutsiooni ajas, Saksamaal valgustusajajärgul, Itaalias renessanssi kaudu. Niisuguseid paganliku vaimu valanguid ta näeb ka praegu fašistlikus ja natsionalistlikus aateilmas.—Autor teeb sellest järelduse, et on olemas ainult üks pääsetee; stiilipuhas, totaalne ristiusk, mis teiste aadete ja võimudega milgi viisil ei lepi.

Autori väide, et kristlik usk rahvaid ilmaski pole täiesti haaranud, on küll kahtlemata vaieldav. Muidugi inimkond on aeg-ajalt kogenud paganlike jõudude esilepuhkemise. Kuid selle kõrval on ka kristlik endale kestvalt ürgjõuliselt teed murdnud. Loetagu näiteks prantsuse dominiiklase Ducattilon: „Une Renaissance Francaise!" — Siin näidatakse, kuidas uuel Prantsusmaal antiklerikalism on juba vananenud nähtus. Usk, religioon, kirik, preesterlus leiavad ka laiemais rahvakihtides uut lugupidamist, poolehoidu ja armastust. Tervest maast käib läbi otsekui tõeline katoliiklik uuendus. Seda iseloomustab muuseas viis, kuidas sel aastal kogu Prantsusmaa pühitses rahvuspühaku Jeanne d'Arc'i püha (14. mail). Sõjavägi pidas piduliku paraadi pühaku monumendi ees ja rahvuslike ühingute möödamarssimine kestis neli tundi. Eelkõige on usuline elu ärganud noorsoos ja selle noorkatoliikliku taassünni elustav puhang hakkab juba rahvuslikku vaimuelu laialt viljeldama (vrdl. siinkohal Louis Chaigne'i tööd: „Anthologie de la Renaissance catholique").

Ärgu unustatagu, et nagu üksikisikus esineb võitlus valguse ja pimeduse, elu ja surma, patu ja armu vahel, nii on ka iga rahva juures mõlemad kõrvuti. Samuti võime märgata paganlikkude süvavõimude kõrval ka kristliku elu alalist uuenemist. Ikka jälle toimub nii iga rahva juures vaimude eraldumine.

See vaimude eraldumine on toimunud ka Kristuse elus. Ühed nägid Kristuses ainult oma inimlikku ideaali, lootsid temalt oma Messiaseunelma täitumist, mil maa voolaks üle piimast ja meest, ja kus elu võiks nautida, ilma et oleks vaja palju töötada. — Mass on alati otsinud maist hüvangut. Kes lubab tema maisi lootusi täita, see on siin Messias. Täna nad marssivad punase lipu taga ja laulavad internatsionaali. Homme valmustus annab maad rahvuslikule sangarile. Täna ollakse patsifist ja naerdakse iga vormi üle,

homme ollakse militarist ja põlatakse iga eraisikut. See on iseloomuta inimeste suur mass, kes Palmipuude pühal Kristusele hüüavad oma „Hosanna" ja Suurel Reedel oma „Poo ta risti". Nad on poliitilises ja usulises elus kaasajooksjad, järelejooksjad. Nad võivad ajutiselt olla näiliselt kristlased, tegelikult nad seda aga pole.

Teine rühm on need inimesed, kes Jeesuse imetegusid imestusega on näinud ja hardalt on kuulanud tema jutlust. Nad olid samuti võidetud Kristusele, nad uskusid temasse kui Messiasse ja võtsid vastu tema läkituse. Kuid nad olid oma loomus ainult pealiskaudselt haaratud. See polnud tunginud kuigi sügavale. Kui sellepärast tuli pahandus ristiga, nad langesid jällegi ära. Mõned leidsid küll pärast jälle tee tagasi tema juure. — Need on poolikud, „niihästi kui ka" — inimesed. Ka neid võib leida kõigil ajul. Paganlikku ja kristlikku leidub kõrvuti nende hingis. Nad on pühapäeval ristiusulised, argipäeval paganad. Jah, isegi pühapäeval nad on ainult teatud tundidel ristiusulised. Ristiusk on tõelise jõuna nende hingis, kuid ta ei pääse küllalt mõjule nende elu, nende abielu, nende kutsetöö kujunemisel, nende seisukohavõtul avaliku elu küsimuste puhul. Nad on tugevasti sõltuvad õhkkonnast, milles nad elavad. Katoliku ümbruses nad võtavad kiriklikust elust osa. Mittekatoliiklikes kohtades nad muutuvad leigeks, loiuks. Aegadel, kui ristiusk on määravaks teguriks avalikus elus, nad tunnistavad endid ka selle pooldajaiks. Kui aga ebakristlikud võimud tõusevad etteotsa, siis nad on hädaohustatud.

Kolmandaks rühmaks on täiuslikud kristlased. Jeesuse elus esindasid seda rühmitust apostlid, Nikodeemus ja teised. Kuid ka nemad pidid veel läbi tegema oma kriisi. Neil olid isegi oma nõrgad tunnid. Kuid oma sisemuses olid nad ometi haaratud usust Kristusesse. Ning nad pidid saama kuulutajaiks, kes tema läkitust kandsid laiali kogu maailma. See oli vähemus. Kuid see oli Jumala usust ja vaimust tõesti haaratud vähemus. Ning ta pani end kõigest hoolimata maksma. Ta on vallutanud maailma. Ta on uuendanud maa ilme. Ta on üle elanud Jeruusalema templi põlemise, Jeruusalema hävitamise. Pärast antiikmaailma kokkuvarisemist ta on ehitanud uue ristiusulise maailma. Ta on üle elanud humanismi, renässanssi, valgustuse, revolutsiooni tormid, jumalasalgajate liikumise ja kõik antikristlikud ning deemonlikud võimud.

See vähemus elab ka tulevikus üle kõik deemonlikud võimud. Ta vallutab maailma ikka jälle uuesti, kujundab maailma uuesti, vormib uuesti, elustab uuesti maailma. Need vähemusinimesed, keda leidub igas rahvas, on iga põlve lootuseks, tuleviku kandjaiks, uue maailma ehituskivideks ja ehitusmeistriteks.

See on hea, neid mitmekesiseid inimrühmitusi ikka jälle ära tunda. See arusaamine kaitseb pimeda, lapseliku optimismi eest. Ta kaitseb aga ka halva pessimismi eest. Need täielikud kristlased hoiavad maailma üleval. Nende ümber peavad koonduma inimesed teisest rühmitusest. Nad peavad nende esimeste ümber koonduma nagu raku tuuma ümber, nagu kristallisatsiooni punkti ümber. Ja mõlemad koos suudavad siis ka ikka jälle mõjutada kolmanda rühmituse inimesi. Ikka see on võitlus. Ikka jälle tuleb kriise ja vapustusi. Ikka jälle peab võitlusi pidama. Täna on Palmipuude püha meeleolu, homme on Suure Reede masendav läbielamus. Peagi on Ülestõusmisaja rahulik ülesehitus, peagi Nelipühi vaimustus. Tollal ja täna ja homme.

Dr. R. G.

—:—

Kas usulõhe peab tõesti olema?

Gertrud Le Fort on kirjutanud sügavmõttelise romaani: „Die Magdeburgische Hochzeit" (Magdeburgi pulm). Vaevalt millaski usulõhe tõsiasja on väljendatud nii vapustavalt kui selles teoses. „Tõelise usu eest" on Saksamaal mõlemad sõjaleerid üksteise vastu väljas 30 pikka verist aastat, kuni Saksamaa sarnleb kõrvele. Tilly, „kotoliiklik ekstsellents", on keisri generalissimus. Ta võitleb Öndsaima Neitsi sinise lipu all. Ning ta võidab Magdeburgi juures. Protestantlik linn süttib — vastu Tilly tahtmist — põlema ja leegid neelavad kõik kuni toomkirikuni. See oli võit, kuid ühtlasi ka kaotus. Sest julmalt verine kohus ajab protesteerivad seisused lõplikult rootslasest riigivaenlase kätesse. Keisri „riik" variseb kokku ja usku on lõppeks sama vähe teenitud... Otse oivaline on teose lõpp. „Te Deum'iga" tahetakse toomkirikus pühitseda „võitu". Aga preester kaitseb Tilly vastu tõelist religiooni: „Kuidas võib laulda ‚Te Deum'it" 20.000 surnu juures?" „Katoliiklikule ekstsellentsile" endalegi on „De Profundis" lähedasem. Kuid julma sõjaloogika nõdrameelsus ei anna enam vabadust. Kes usku põrgu relvadega tahab kaitsta, langeb ise kurja mõju alla. Mitte uhkus, ainult armastus võidab kõik ... see on Neitsi lipu alati jälle võõriti mõistetud saladus: „Maarja ei võida mõõgaga käes, Maarja võidab mõõgaga südames, ta võidab oma jumaliku Poja kannatava armastuse kaudu." „Kristus ei võida mitte võitluses risti vastu, vaid risti peal... Kristus võib usulõhe risti peal võita... Kristus võidab ainult oma armastuse müsteeriumis."

Sellal kui toomkirikus pühitsetakse pidulikku suurmissat, põgeneb protestantlik jutlustaja Bake, vaevaga päästes oma elu, linnast. Seal ta kuuleb äkki toomkirikust usutunnistust „Credo in unum Deum", mis on ometi ka tema usutunnistuseks. See sunnib teda laskuma põlvili. „Esimest korda oma elus immitseb tema teadvusse vapustav mõte, et peale kõiki usutunnistuste lõhesid on olemas kogu ristirahva üksmeelne usutunnistus . ." Ning temas tärkas lootus uuele Saksamaale, mis „viimati jälle on jõudnud rahule kõigi oma liikmete vennaliku meelsuse läbi isade ühisele tunnistusele", uuesti

tärkavale armastusele, mis võidab kõik lõhestuse.

Haaravalt lõpeb romaan, kusjuures toomkirikust ära-aetud prädikant (jutlustaja) ühes oma vaenlaste kaugelt kostva „Credo'ga" palvetab: „Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum". (Tunnistan ühte ristimist pattude andeksandmiseks).

Kui seda raamatut lugeda, tärkab paratamatult mõte: „K a s s e e p e a b n i i o l e m a, et nende päevade julm nõdrameelsus kestab kõik sajandid läbi? Kas see peab nii olema, et „tõelise usu" nimel sama Issanda jüngrid, armastuse õpetaja jüngrid, arusaamatult, jah isegi vaenulikult üksteise vastas seisavad?

E i, s e e e i p e a n i i o l e m a. Kuid see kestab ometi nii kaua, kuni ei teostu p ö ö r d u m i s t igal pool. Lunastamine usulõhestuse pahest tuleb aga ainult siis, kui kristlased järele mõtlevad ja julguse leiavad — a l a n d u s e leiavad, Kristuse armastuses kõik uuesti alustada.

Mitte uhkus, mitte iseteadlik omaõiguse tagaajamine, vaid armastus suudab kõik. Kui poleks olnud uhkust, kui armastus oleks olnud elav kõigis asjaosalisis, siis 16. sajandi usuline liikumine oleks tõesti võinud saada kiriku uuendamiseks, siis ta oleks saanud reformatsiooniks ja mitte revolutsiooniks.

Kuid see alandlik armastus puudus kiriklikel autoriteetidel, „kes reformaatori positiivseid jõude" kirikule ei teinud kasutatavaks. Alandlik armastus puudus ka reformaatoril endal, ja see puudus ajas ka teda ebamõistlikkusele. Ta laskis end juhtida auahnusest ja omaõiguse tagaajamisest ja see põhjustaski tõsiasja, et hävines kiriku väärtuslikemat usulist vara.

Kadugu omaõiguse tagaajamine, mis ei otsi Kristust, vaid ainult oma arvamise võitu. Kadugu eelarvamused, mida visalt veetakse ja peetakse sajandeid läbi, kuigi nad sageli ka juba teadlikult on ümber lükatud. Kadugu see kergus, millega kaldutakse vastastikku kahtlustama üksteise ausust ja otsekohesust. Peab olema valmis vastaspoole seisukohta arusaavalt hinnata.

Meie, katoliiklased, võime möönda, et mõned teesidest, mis 1517 a. Wittenbergis üles löödi, tõesti tabasid väärnähteid kirikus ja õigustatult püüdsid saavutada nende väärnähete parandamist. — Kuid teised ärgu jätku ka tähelepanemata asjaolu, et enamik reformatsiooni muresid — meie, katoliiklased, arvame, kõik õigustatud nõuded — vahepeal on leidnud laiaulatuslikku täitmist emakirikus. Nad küsigu üksteiselt ka, kas mitte nii mõndagi, mis Martin Lutheri juures oli püha, mitte tema järelkäijate poolt pole hävinenud ja täna „rooma" kirikus on paremini alal hoitud kui „luteri" omas?

Nii on alandlikkus mõlemal pool psühholoogiliseks eelduseks, mis alles teeb võimalikuks mõlemate leeride ristiusuliste lähenemise.

Kuid inimlikud vaevanägemised üksi ei saa olema võimelised kõrvaldama seda needust, mis lasub kristlaskonnal. Ainult Jumala eriline arm võib ristirahva vabastada lõhestamise needusest. Seda armu peab aga kätte ootama ja kätte palvetama.

Ja meie võime Jumala armuga seda pigemini arvestada, mida rohkem meie ise kõrvaldame kõik takistused, mis tema mõjule seisavad teel ees, mida ennastsalgavamalt, alandlikumalt ,armastusrikkamalt meie tööle asume, sellele tööle, mis meile ometi Jumalast on antud ülesandeks: k õ i g i r i s t i u s u l i s t e ü h e n d a m i n e ü h e s k i r i k u s.

—:—

Põhja-Euroopa ja katoliku kirik.

„Minu lugupidamine Rooma kirikust on suur! Minu aukartus tema aate ees on piiritu!"

Need Taani luuletaja ja noorsoojuhi Kaj Munk'i sõnad valgustavad muudatusi ja murranguid Põhjamaa vaimses elus, kus pikkamisi e e l a r v a m u s t e j ä ä k a m a r 400 aasta eest mahajäetud katoliku kiriku suhtes murdub ja tõde oma paratamatuses saab eestvõitlejaks usuühtluse eest.

Põhjariikide üldise usulise seisukorra taustal võib märgata esilekoitvat äratundmist, et usupuhastus 400 aasta eest tähendab usulise õitseaja ummikusse jäämist, lahkumist kõrgest kiriklikust kultuurist. Kõikjal tõuseb ajaloolasi, kes julgelt toovad valge ette, et mitte kiriklikud väärnähted, mitte dogmaatilised raskused, vaid kuningate ahnus on olnud murrangu ajendiks. Suure katoliikliku mineviku katkestamine niihästi Islandis kui ka Rootsis, Norras, Daanis ja Soomes sõltus poliitilisist ja majanduslikest põhjusist, mitte usulisist.

On tulnud aeg, kus paljastatakse reformatsiooni tõelised põhjused ja kus need rahva seas äratavad imestust. Kasvab teatud i g a t s u s v a n a e m a k i r i k u j ä r e l e. Kõneldakse ja kirjutatakse võimalusest leida sidepunkte katoliikliku vana aja imetlusväärse traditsiooniga. Rahvas loeb tänapäev sellest suurest osast, mida etendas põhjamaine noorus Keskaja ülikoolides Saksamaal, Prantsusmaal, Itaalias. Snorri „Heimkringla" Islandist ja Saxo „Gesta Danorum" on reastatud ajalooteoste parimate hulka. Tohib ka jälle kirjutada, et Rootsi püha Birgitta „ilmutused" kuuluvad maailmakirjanduse hulka, ja et see vaimukas naine julgelt mõjutas keskaja paavstlikku poliitikat. Vana kirikliku elu hoovus läheb ikka veel läbi põhjamaisest rahvast ning teda tuntakse selgesti ära, kui silmapaistvad luuletajad ja kirjanikud avastavad ning kirjeldavad päritud usuvara peeneid niite.

R o o t s i protestantide keskel on olemas liturgiline liikumine, mis jällegi toob välja koraalid, mida lauldi kodudes ja kirikutes, kui Rootsi oli alles katoliiklik. Keegi rootsi teadlane kirjeldab seda aega, mil „meie esivanemad laulsid oma palveid gregoriaani viiside järele". Nagu Inglismaalgi Leo XIII ajal, nii hakkab ka Rootsis aset leidma vaidlus riigikiriku piiskoppide apostliku suktsessiooni (järgivuse) pärast. Riigikirik on ometi teatavasti jäänud „episkopaal" (piiskoplikuks) kirikuks. Ka siin nendib ajalooline ja teaduslik juurdlus esialgu,

et rootsi rahvas pole tahtnud reformatsiooni, vaid et tema käest peteti poliitilisil põhjusil teatud osavusega usu tuum tema enda kuninga poolt. Apostlik suktsessioon näib olevat materjaalselt kindlustatud, tegelikult aga rööviti temalt tema sisemine üdi: — usk reaalsesse Kristusesse altarisakramendis.

Silmapaistvaid konvertiite, nagu Krogh-Tonning, Johannes Jörgensen ja Sigrid Undset avasid Põhjamaisile lugejaile katoliku elu varakambrid Euroopas. Nad läksid tagasi keskaegsesse ajalukku ning näitasid katoliikliku kultuuri ilu, jõudu ja tähtsust Skandinaavia mais enne usupuhastust. Nende kirjanike paljuloetud raamatud peletavad eemale eelarvamuste ja usulise kitsarinnalisuse vaimu. Kaks äsjasurnud daani luuletajat, Helge Rode ja Kaj Munk pole jõudnud üleastumiseni, kuid need kiritööd on saanud katoliikliku mõtte teerajajaiks ja teostavad, et nende autorid on aru saanud ja austanud katoliku usuaardeid. Katoliku kiriku sakraalliturgiline ja sakramentaalne elu tõmbab ligi laiu haritlaste ringkondi kaugel Põhjamaal. „Protestant katolitsismis" — nii nimetab Rootsi ülikooli professor dr. E. von Bahr-Religius oma raamatut. Tema ja teised juhtivad vaimuinimesed protestantlikus leeris ei näe vahet ristiusu ja kiriku vahel; kiriklikku ühtlust aga esindatavat Rooma paavstikiriku poolt.

Põhjamaine ajakirjandus on samuti lahti katoliku ajaloole, kultuurile ja liturgiale. Ta ei too mitte ainult oivalisi reisikirjeldusi katoliiklikelt mailt, eriti just Itaaliast, ta avab oma veerud ka suure keskaegse mineviku kirjeldustele ja võtab nõnda osa selgitamistööst. Ka avab ta meeleldi oma veerud teadete jaoks maa katoliikliku elu kohta ja tunnustab katoliiklike isikute või katoliku haiglate saavutusi.

Daani kuningapaar külastas Kopenhageni katoliku kloostreid. Benediktiini nunnade püha Augustinuse ja Birgitta kloostri külastamisel võeti kõrged külalised vastu paater Czernini poolt. Kuningapaar laskis endale esitella kõik õed. Oma kõnes kuningas kõneles suure aupakkumisega paavstist ja seletas, see olevat talle olnud eriliseks rõõmuks Roomas daani katoliiklaste pühamule teha kingitust. Kuningas soovis püha Benedictuse ordule kestvat kodu Daanis. Samuti südamlikult mõõdus kuningapaari külaskäik assumptsionistide juures. Daani ajakirjandus on neist kuningapaari külaskäikudest toonud väga põhjalikke teateid. Katoliiklasi see täitis aga erakordse rahulduse ja isamaalise rõõmuga. Katoliiklikud pühitsused Daani teadlasest preestri Niels Steenseni (piiskop Nicolaus Stens) 300 surmapäeva puhul leidsid Daani ajakirjanduses elavat vastukaja. Taani Ringhääling pühendas juubelile isegi ühe saate. Ka on Daani ringhääling 6. jaanuaril 1938 a. esimest korda üle kannud katoliku jumalateenistust.

Omapärane meetod, osalt isegi uskumatuid eelarvamusi katoliku kiriku kohta kõrvaldada, leiab Norra konvertiit Lars Eskelandi juures rakendamist. Ta on Voss'is Bergeni läheduses asutanud rahvaülikooli, milles eraldatud kodudes kaks korda kuus kuud noormehed ja tütarlapsed õpivad tundma ristiusku. Nad pole, kuigi nad väliselt endid nimetavad ristiusulisteks, milgi viisil ristiusuga tuttavad. Siin esitatakse neile Kristuse õpetust ja tema kiriku ajalugu rahulikult ja objektiivselt. Kõhklevalt nad astuvad usu valguse kätte, näevad tõtt, see haarab neid ning sellest nad teevad järelduse, et ristiusk on suur usuline võim, mida inimsugu peab arvestama. Mõned lähevad siis äärmise järelduseni, äärmise järjekindluseni ja pöörduvad tagasi koju emakiriku, teistele aga jääb südamesse aukartus Kristuse ja tema kiriku ees. Peagu ebateadlikult nad rajavad tõsidusega, millega nad on õppinud kohtlema ristiusku, usulisele tõele uusi teid.

Professor Lars Eskeland, kes oma katoliku kiriku astumise juures selle rahvaülikooli juhtimisest pidi loobuma, sai oma isamaalise peonäidendi „Kuningas Olaf" eest tunnustuse püha Olevi esimese klassi rüütliordeni näol.

Dr. P. Louis.

—:—

Katoliiklik Läti.

Järg.

Muidugi ka Latgales pole katoliiklased jaotatud ühtlaselt. Nii näiteks äärmine Põhja- ja Kirde-Latgale on võrdlemisi katoliiklastest tühi, samuti asub seal rohkesti õige- ja vanausulisi. Ka on loodeosas rohkesti protestante, kuid sellele vaatamata võib Latgalet nimetada katoliiklikuks. Sealt voolab igal aastal kümneid tuhandeid, peamiselt noori inimesi-katoliiklasi üle terve maa.

Tähtsat osa etendavad ka need tuhanded katoliku põllutöölised, keda varemalt rohkearvuliselt Leedust, nüüd viimasel ajal aga peagu ekslusiivselt Poolast Läti põllumajandusele appi ruttas. Kuna kõik see aeg teatud protsent neist külalisist kohale jääb, kui mitte muidu, siis vähemalt abiellumise läbi, siis on ka siin jälle tähtis tegur katoliku kiriku levimise hooguviimiseks. Muidugi need elemendid toovad katoliikluse ellu rahutust selles mõttes, et nad enne veel peavad kohalike oludega kohanema. Eriti raske on sellepärast vaimulikel, kelle hoole on usaldatud muretsemine hingede eest. Riik ise tuleb vastu ja palkab ning varustab isegi vaimulikke autodega, et nad võiksid külastada laialilolevaid katoliiklasi ja rahuldada nende hingelisi tarvidusi. See on eriti vajaline Vidzemes ja Kurzemes. — Mõne aasta eest, Latgale ikalduse ajal, saadeti tuhandeid katoliku lapsi Vidzeme'sse muu-usuliste kätte ja nende hoole alla. Kas need uued kasvatajad on ka kohusetruult täitnud oma lubadusi, nii et need lapsed võinuksid kasvada katoliku vaimus, see on meile teadmata. Suur osa neist siirdus hiljemini kahtlemata tagasi.

Vanal ajal, kuni viimase ajani, olid just eriti katoliku alad Lätis need, mida peeti kõige mahajäetuimaks. See on nüüd põhjalikult muutunud.

Ajalehed, turism, autobused, raadio, ilukirjandus ja teised kultuuri laialikandjad levitavad teadmisi katoliiklaste, katoliikluse, katoliku usu ja usukommete kohta. — Nii juhtus nende ridade kirjutajale, et kord muinsuskaitse ametnikud tulid tema hoole usaldatud Skaistkalne kirikusse ja pidid tunnistama, et neil polnud aimu selle kiriku ilust ja vaatamisväärsusest, ja ministeeriumi otsusel võeti terve kirik katusest kirikuaia müürini muinsuskaitse alla. Igal aastal tuleb nüüd tuhandeid turiste sellesse varemalt nii üksildasse maanurka ja riik ehitab sinna toreda esimeseklassi maantee. — Ja alles hiljuti võidi kuulda tundideviisi saadet õisest ülestõusmisjumalateenistusest Riia katedraalis. — Eriti tuleb tunnustada, et nn. katoliku aladele Läti riigi iseseisvuse ajal maailmatu palju tehti (maanteid, algkoole, kõrgemaid koole, rahvamaju ja organisatsioone).

3. Läti katoliku kiriku korraldus.

Enne sõda Läti katoliiklased allusid Mohilevi peapiiskopkonnale. Aga Kurzemes katoliiklased olid ühendatud Kaunasega. Suuremalt osalt hoolitsesid nende eest leedu preestrid ja idas ka poola preestrid. Muidugi põlvenes ka Latgalest katoliku preestreid. Mõned neist töötasid kodumaal (Latgales), kuna suur osa töötas laial Venemaal, kus sadatuhandeid katoliku lätlasi elas. Ei tohi unustada, et Euroopa Venemaal, tema praeguses ulatuses peaks elama kaks ja pool miljonit katoliiklast, kes kaugeltki ei ole kõik poolakad või leedulased. Ühed preestrid said oma hariduse Peterburis, teised jälle Kaunases või Vilnos.

Revolutsioon toob uue ajajärgu ka katoliku kirikule Lätis. See on tõsiasi, et eelkõige katoliku preestrid Latgales on otsustavalt kaasa aidanud Läti ühendamisel. Rida preestreid (Skrinda ja teised) etendasid tähtsat osa Läti poliitil. elus. Kolm poolust avaldasid oma külgetõmbejõudu Läti katoliiklastele: õigeusuline Venemaa, katoliiklik Poola ja protestantlik Lätimaa. Venemaa poole tõmbas keel, mida juba sajandeid oli tuubitud, ja teatud traditsioon, Poolamaa poole kiskus usk ja Läti poole rahvus. Et Latgale liitus lõviosas protestantliku Lätiga ja mitte ei liitunud tugevasti Vilno kaudu põhjapoole tungiva Poolaga või enamliku Venemaaga, selle eest praegune Läti võlgneb tänu katoliku preestritele. Et saa ka mitte küllalt kõrgelt hinnata paavsti tegu, kes esimese riigina tunnustas noort, edasirühkivat läti rahvast. Konkordaat Püha Tooli ja Läti Vabariigi vahel oli läti katoliiklastele tasuks nende teenete eest läti rahva ühtluse ja heakäekäigu suhtes.

Eelmainitud konkordaat näitab, mis head võivad korda saata kirik ja riik, kui neil mõlemail on hea tahtmine. Esiteks seati katoliiklased kõik üheainsa ja nimelt Riia piiskopi valitsuse alla (1918). Varsti muudeti aga kiriklik valitsemisala Riia ülempiiskopkonnaks (1923). Paavst saatis oma esindaja internuntsiusena Riiga. Esimeseks internuntsiuseks oli ülempiiskop dr. Antonino Zecchini. Pärast rajati sinna nuntsiatuur (suursaatkond). — Esimeseks Riia piiskopiks oli küll nimetatud Msgr. O'Rourke, kes aga tegelikult ei asunud tööle. Tema asemele nimetati esimeseks Riia ülempiiskopiks tema generalvikaar Msgr. Antonius Springovičs. 1937. a. ta sai mitropoliidiks, kuna asutati uus Liepaja piiskopkond piiskop Urbšs'iga eesotsas.

Riia ülempiiskopkond haarab Riiat, Latgalet ja Vidzemet, kuna ülejäänud Kurzeme ja Zemgale kuuluvad Liepaja piiskopkonna alla. Riia ülempiiskopkonna praostkondade peapunktid on: Riia, Aglona, Dagda, Daugavpils, Kraslava, Livani, Ludza, Nautrani, Rezekne, Preili, Varaklani, Vilaka. Liepaja praostkonnad on: Liepaja (Kurzeme), Griva, Ilukste, Jelgava, Skaistkalne (Zemgale). Kogu territooriumil tegutseb umbes 180 preestrit. Riia on residentsiks ap. nuntsiusele, ülemp. dr. Antonino Arata'le, Riia ülempiiskop Antonius Springovičs'ile, piiskop Joosep Rancans'ile ja piiskop Boleslaus Sloskans'ile, kellest mõlemad viimased on usuteaduskonna korralised professorid. Liepajas asub piiskop Antonius Urbšs. Kiriku ülemvalitsus, kiriklik kohus ja vaimulik seminar asuvad aga ühiselt Riias.

Sellest hoolimata et üle kogu maa on asutatud kogudusi, preestrite arv pole veel kaugeltki piisav kõigi nõuete rahuldamiseks. Nii mõnegi kiheikonna läbimõõt ületab 50 kilomeetrit, nii et vaimulikul on äärmiselt raske hoolt kanda oma karja eest. Laste õpetamisel aitavad kaasa nn. katehistid, keda on õpetatud eriistel kursustel. Sellest hoolimata jääb vaimulikule veel suur hulk tööd, kui arvesse võtta, et ta on perekonnaseisuametnik oma ametitalituste puhul. Haigete ja vaeste külastamisel vaimulik peab nägema palju vaeva ja raiskama palju aega, eriti talvel ja sügisel ning sula ajal. Paljud vaimulikud on nende oma ametikohuste täitmisel langenud vaevade ohvriks. Iga aastaga aga täituvad preestrite read ja sellega võib loota, et katoliiklastele ka kauges diasporas suudetakse küllaldast vaimutoitu pakkuda.

4. Läti katoliiklaste õppeasutused.

Kõigis algkoolides, keskkoolides ja gümnaasiumes on usuõpetus kohustuslik ja riigi poolt tasutav. Aga ainult mõned üksikud alg- ja keskkoolid on täiesti ühe katoliku organisatsiooni käes. Nendest on nimetamisväärne Aglona reaalgümnaasium ning Jaunaglona tütarlaste gümnaasium. Aglona gümnaasiumis valmib suurem osa preestrikandidaate. Hoone on tuliuus ja looduskaunis ümbruses kahe järve vahel. Jaunaglona gümnaasium asub 5 kilomeetrit eemal vanas lossis 16 ruutklm. suuruse Rušona järve lahe ääres katoliku orduõdede juhatuse all. Mõned vaimulikud on gümnaasiumide direktoreiks, näiteks Kraslavas dr. Ancans, Rezeknes Msgr. D. Jaudzems. Paljud teised preestrid on aineõpetajaiks.

Seejuures me ei tohi unustada, et Läti katoliiklased endile oma koolid pidid rajama alles hilisemal Läti iseseisvuse ajal, sest vene ajast nad ei võtnud vastu mitte mingisugust pärandust. Imes-

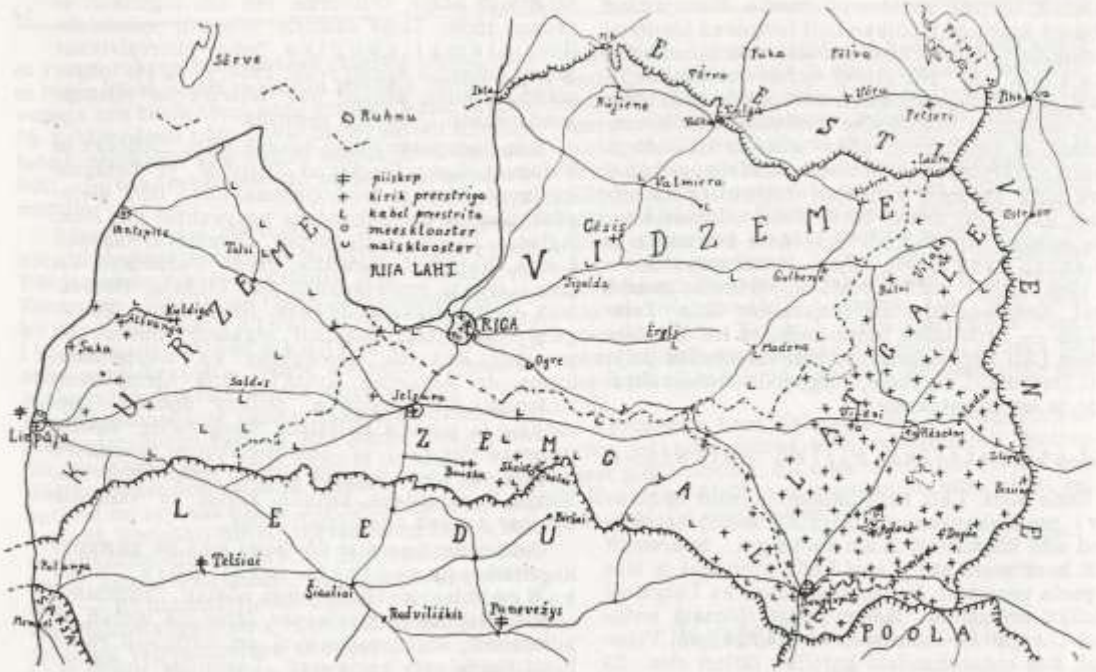

Katoliiklik Läti. „Ausekla" kalendril 1939. a. toodud statistika ja andmete

tamisväärse kiirusega ja energiaga asusid eriti nooremad vaimulikud selle kallale, et väljaspool oma usuteaduslikku tööd ka Läti ülikooli juures õppida teisi aineid, säärase tagajärjekusega, et nad eelkõige peamiselt Aglona gümnaasiumi võisid varustada oma jõududega.

Preestrikandidaatide ettevalmistamine on läti katoliikluse ajaloos jällegi auline lehekülg. Alguses katoliiklased pidid kõik ise korraldama ja valitsus lõi kaasa. Ülempiiskop Springovičs pidas seda oma tähtsamaks ülesandeks otsekohe asutada vaimulikku seminari ülikooliga. Kõige soodsama kohana näis kõne alla tulevat Aglona oma esindusliku kirikuga, laiaulatuslikkude endiste dominikaanikloostri hoonetega ja suurte maa-aladega. Küll olid alguses tehtavad sammud rasked, kuid nad olid siiski lootusrikkad. Konkordaadiga anti ülempiiskopi kätte Riias Jelgava eeslinnas asuv tore maja pargiga, mida aja jooksul veel suurendati. Seal on nüüd moodsalt sisustatud vaimulik seminar ja mõttening usuteaduslik ülikool, piiskop Rancansi juhatusel. 1938. a. septembris see ülikool liideti valitsuse toetusel Riia universiteediga kui rooma-katoliku usuteaduse fakulteet. Peab imetlema, kui heatahtlikult ja rikkalikult see usuteaduskond on varustatud ja korraldatud kõige vajalise poolest.

Õppejõududena töötavad selle kõrgema õppeasutuse juures järgmised professorid:

Piiskop Joosep Rancans, mag. theol. teaduskonna dekaan, pastoraalteoloogia ja homileetika korraline professor;

Piiskop Boleslaus Sloskans, spirituaal, moraalteoloogia ja askeesi korr. prof.;

Prelaat Aleksander Novickis, mag. theol., kirikuõiguse k. p.;

Msgr. Paul Ozoliņš, mag. theol., kirikuajaloo ja kristliku muinsusteaduse k. p.;

Peter Laurinovičs, dr. theol., uue testamendi kirjaseletuse k. p.;

Konstantius Kolfschoten, dr. theol. (Hollandist) vana testamendi kirjaseletuse k. p.;

Artur Hauer, dr. theol., (Saksast, kaputsiinlane) dogmaatika k. p.;

Bronislav Valpitrs, dr. theol. (marinistide ühingust), fundamentaalteoloogia k. p.;

Prelaat Peeter Strods, dr. phil., teaduskonna sekretär, mõtteteaduse k. p.;

Anton Žuromskis, dr. jur. can., vanem dotsent liturgia alal;

Longin Lapkovskis, lic. phil., filosoofia lektor;

Bronislav Kokins, lic. phil., filosoofia lektor.

Üldkokkuvõttes võiks märkida, et niisiis usuteaduses õpetab 8 korralist professorit ja 1 vanem dotsent, kuna filosoofia alal tegutseb 1 korraline professor ja 2 dotsenti. Sellest nähtub, et kõigi teaduslike harude eest on hästi hoolitsetud. Preestrikandidaatide kasvatamine jääb täiesti piiskopi juhatuse alla, kuna fakulteet kui niisugune Läti ülikooli valitsusele allub. Vaimuliku

seminari rahu on kaitstud seeläbi, et loengud vabakuulajaile soovikorral peetakse väljaspool seminari kuski ülikooli avalikes hooneis. Praegu õpib teaduskonnas 60 üliõpilast internidena ja 20 isikut (preestrit) eksternidena. Kuna see õppeaasta on alles esimene, siis see on väga ilus algus äsjaasutatud fakulteedi kohta.

5. Katoliiklik elu.

Kuna uues vabas Lätis ka katoliku kirikul on takistamatu vabadus oma tegevuses oma laste eest hoolitsemisel, siis võib usulises elus tähele panna suurt edu. Kultusekohad rohkenevad aasta-aastalt, preestrite arv tõuseb ja katoliku organisatsioonid haaravad rahva elu ning avaldavad üldist mõju avalikule elule. Eelkõige on ka vaimulike seisukoht avalikus elus muutunud väga silmapaistvaks. Kui võrdleme praegust olukorda endise Vene ajaga, siis meile on kohe kõik selge. Esmajoones võimaldab ka uute koolide asutamine vaimulikele ligipääsu lastekasvatusele ning kergendab tuntavalt vaimuliku tööd.

Katoliku kirik esineb Lätis aga ka sageli avalikkuse ees. Juba kümme aastat üllatab Riiat ikka rohkem suurejooneline eukaristlik protsessioon läbi pealinna tänavate Maarja kirikust Franciscuse kirikuni. — Ka heategev pidu pealinna katoliiklaste korraldusel meelitab kokku laiu masse. Suurte katoliiklaste hulkade kokkuvoolamist Aglonasse nimetasime juba varemalt. — 19.—21. augustini 1937. a. peeti Riias hiilgav sinod 3 piiskopi ja 57 vaimuliku osavõtul. See koosviibimine oli ka Liepaja uue piiskopkonna sünniaeg. — Mõistagi on igal kirikul oma erilised suured kirikupühad, kuhu kokku voolab kümneid tuhandeid inimesi.

Alles vabas Lätis võidi asutada ka kloostreid. Siin ei tule kõne alla üksikud orduliikmed, nagu näiteks jesuiidid, dominiiklased jt., kes juhuslikult või üksikult võtavad kätte mõne hingehoolduslíku või teadusliku töö, vaid siin tuleb jutt kloosterlikest koondusist. Vanadest ordudest on esindatud kaputsiinlased, kes Skaistkalnes (1929. a.), Riias (1933. a.) ja Vilakas (1936. a.) omavad asulaid. Selle orduprovintsi eesotsas seisab dr. theol. et phil. P. Leopold (Münchenist), kuna keegi teine preester dr. P. Artur on professoriks fakulteedi juures. Kokku on juba 12 preestrit, 4 usuteaduse üliõpilast ning 8 ilmlikvenda. — Vilanis (Latgales) on marianistide kongregatsioonil klooster endises frantsisklaste kloostris (ja haruklooster Rezekne uue kiriku ja trükikojaga). Seal tegutseb 7 preestrit, kellest üks, dr. Valpitrs, on usuteaduse professoriks Riias. Muid meesõrdusid pole olemas.

Naiskloostritest tuleks nimetada Jaunaglonat, kus Vaese Jeesuslapse õed juhatavad tütarlaste gümnaasiumi ja töötavad ka Riias naisüliõpilaste seas. Püha Risti õed töötavad Skaistkalnes, Riias ja Liepajas. Eriti nad töötavad lastehoolekande alal. Juurevool neisse naiskloostreisse on erakordselt suur. Õdede tegevus pole mitte ainult piiratud katoliku kiriku huvidega, vaid nende majanduslikud saavutused on eeskujuks tervele ümbruskonnale.

Eriti tuleb mainida nende üksikkloostrite suurt ühtekasvamist ümberkaudse rahvastikuga. Ei tohi arvata, et nad ainult kirikus palvetamise läbi teenivad oma kaasinimesi. Neil on arusaamine kogu rahva kultuurelust, millele nad elavalt kaasa löövad. Nii näiteks on laialt tuntud kaputsiinlane paater Armin, praegu õpetajaks Aglona gümnaasiumis. Mainitud paater on kuulus oma oivaliste teatrilavastuste poolest. Ordurahvas Lätis ehitab osalt kloostrid täitsa oma käega. Kloostriaiad on silmapaistvad oma suurte aianduslikkude saavutuste ja oma ilu tõttu. Sellest näeb selgesti, et kloostrid pole eluvõõrad, vaid et nad on ainult õnnelikkude inimeste saared rahutus maailmas. Seda tunnustatakse ka väljaspool katoliku kiriku piire.

Tähtis osa katoliikliku elu hooguviimisel on ajakirjandusel. Katoliiklastel on 2 trükikoda, üks Cesis'is (juhatab preester A. Piebalgs), teine asub Rezeknes, marianistist preestri J. Grišans'i juhatusel. Tähtsamad perioodilised trükitooted on: „Rigas Vestnesis", nädalaleht; ilmub Riias, peatoimetajaks on prof. P. Ozolinš, „Latgolas Vords", nädalaleht, ilmub Riias, peatoimetajaks on gümnaasiumi õpetaja H. Trups. Edasi veel kuukirjad „Gaisma" (Cesis), „Katolu Dzeive" (Riia), „Zidunis" (Riia) ja „Sauleite" (Rezekne). Kõige suurema tiraažiga on „Katolu Dzeive". Tegevtoimetaja prof. A. Novickis on osanud seda lehte teha populaarseimaks katoliku ajakirjaks. Tal on ka suur edemus, et tema kaastöölised on peagu kõik adakeemikud, nimelt preestrikandidaadid.

* * *

Ja lõpuks — Läti ja meie!

Läti ja Eesti katoliiklased olid üksteisega seotud juba sajandeid sama saatusega ja samade kogemustega. Veel viimastel aastakümnetel nad kuulusid ühiselt Mohilevi ülempiiskopkonna alla. Samad preestrid tegutsesid nii Lätis kui ka Eestis. Jah, isegi veel 1925. aastani Riia ülempiiskop oli samal ajal ülemkarjaseks Eestis asuvaile katoliiklastele. Seepeale nimetati Läti nuntsius Zecchini apostlikuks delegaadiks Eestis, ja alles 1930. a. Eesti sai praeguse ülempiiskopi Msgr. Eduard Profittlichi all isiseisvaks apostlikuks administratuuriks. — Paljud Eestis elutsevad katoliiklased on läinud läbi Läti, mõned neist on isegi Lätis sündinud, teised jällegi Riias aastate otsa elanud. Viimaseks suureks sõpruseaktiks Eesti ja Läti katoliku kirikute vahel oli Läti piiskopi Rancans'i ja rohkearvulise vaimulikkude pere osavõtt meie apostliku administraatori piiskopikspühitsemisest 27. detsembril 1936. a. Tallinnas. — Ka Rooma on allakriipsutanud mõlemate maade katoliiklaste ajaloolist ja hingelist lähedust, saates mõlemaile maile sama esindaja nuntsius ülempiiskop dr. Arata. Niisiis võib Läti katoliiklaste jõud kujuneda Eesti katoliiklaste moraalseks seljataguseks.

P. Robert O. Cap.

Religioosuse tunne inimkonnas.

6. Usundite võrdlus.

III. Ristiusu väärtuste kõrgus.

Kui meie katsume ristiusku tema idee poolest võrrelda üksikasjaliselt teiste uskudega, siis tuleb seejuures nähtavale kristliku usundi väärtuste suur kõrgus.

a) See ristiusu väärtuste kõrgus avaldub kõigepealt tema jumalamõistes. Kristluse mõiste Jumalast on mõiste vaimsest, elavast Jumalast ja Isast, kes armastusest on loonud maailma, kes ilmutab end oma Pojas isikulise armastusena ja näitab vahetpidamatult oma armu üles ka süüs ja patus temast kaugenenud inimkonna vastu.

Kui uus-platoonikud ja brahmanid näevad Jumalas rohkem abstraktse tõe Jumalat, hiinlased looduses valitseva korra Jumalat, siis ristiusk vaatab temale kui elavale Jumalale, „hinge Jumalale" (Pascal). Kristlasele ei ole Jumal ka mitte mõni üleinimlik valitseja oma rahva üle, kes sellele rahvale siin maises elus kord maksab tasu, kord jälle karistab teda (Israel). Ristiusu Jumal on armastuse Jumal, kes täidab nende inimeste südameid, keda ta on enesele omandanud, kes immutab neid ühtlasi läbi ka alandlikkuse ja jõuga, kindlas teadmises igavesest armastusest.

b) Niisugusest jumalamõistest tekib siis ka tung elada õiget elu. Kõige kõrgemaks, mis paganus on suutnud saavutada, oli soov taotleda head ainult hea enese pärast, puht armastusest korra vastu, seaduse vastu — õilsa inimesena esinemise vastu — kuid silmas pidamata elavat Jumalat ja arvesse võtmata selle armastuse isikulist pöördumist meie poole, kes kutsub meid headusele, pühadusele.

Küll on teatavas mõttes ka niisugused mehed, nagu Buddha, osanud samasugustel motiividel teostada kõrgeid aateid. Kuid pühadust täies tema ulatuses ei ole nad mitte suutnud näha, veel vähem teostada teda. On ju küll võimalik ka ilma Jumalata olla „püha", kui piirata pühaduse mõistet ja katsuda loobumise läbi põgeneda elu eest, nagu seda teevad askeedid idamail, selle asemel et elu seesmiselt üles ehitada.

Kes aga pühadusest saab aru kui „inimsuse täitumisest" ja tunnustab positiivseid kohustusi, see saab ka tunda, et tõsises tõelikkuses ja pikapeale leiab headuse seadus täitmist ainult armastaja olevuse poolt, niisuguse poolt, kes teab, et teda armastatakse ja kes ise armastab. Et taotleda pühadust, selleks inimene vajab rohkem kui vastutustunnet, rohkem kui kartust. Ta vajab selleks armastust. Kuna kristlus kujutleb „Jumalat kui armastust", annab ta sellega ka kõlbelise elu jaoks kõige tugevamaid ja sügavamaid ajendeid. Miski ei või inimesele headuse poole püüdmisel nii suureks abiks olla kui see äratundmine, et ta seisab selle palge ees, kes kutsub teda head tegema ja kes neid inimesi, kellel hea tahe ei puudu, teeb oma lasteks.

c) Õigest armastusest Jumala vastu kristlane omandab enesele ka õige seisukoha maailma asjade suhtes. Küll ei eita ristiusk ühes buddhismi ja teiste usunditega „maailma ihasid". Aga kuna Dhamma patas näiteks lükatakse igasugune armastus maailma vastu tagasi, hoiatab ristiusk ainult niisuguse armastuse eest, mis ei tunne kõrgemat armastust, Isa armastust. Kes aga tõesti Jumalat armastab, see tohib armastada ka maailma asju, küll mitte ilma seoseta igavikuga, aga kui vahendeid igavese elu võitmiseks. Nõnda manitseb meid ka liturgia „tegelcda maiste väärtuste ja varadega ja tunda nende vastu huvi sel viisil, et meie seejuures ei kaotaks igavesi väärtusi."

d) Veelgi rohkem vahenditult lähtub meie armastusest Jumala vastu meie suhtumine oma ligimestesse. Kristlusele on patt ligimese vastu patuks „Kristuse venna" vastu.

Küll õpetavad teisedki usundid, et inimesed oleksid head, isegi head „kõigi elavate olendite vastu." Kuid see headus on midagi täiesti muud kui armastus ristiusu mõttes. „Siin puudub südamesoojus — täielik ja salapärane, müsterioosne andumus" (Bergson). Ei kohata mitte Jumala võrdkuju ega vendagi mitte, vaid tuntakse ainult enese mina valgumist teise isedusesse, sulamist temaga, ligimesega. Siin on tegemist loomuliku andega, loomuliku poolehoiuga — millegi maagilisega — mitte aga isikulise armastuse pühadusega. Ja armastuse kohustest ei saa siin juttugi olla.

Kristlane aga ei saa keegi olla, kes vähemalt oma kohusetundelt ei püüa olla hea, kui tal loomupärane südamesoojus selleks peaks puuduma.

e) Kristlikust armastusest moodustub kristlik ühiskond. Kaastunne ainuüksi ei vii veel mitte usundliku ühiskonna loomisele. On olemas ainult üks usund, mis annab ühiskonnale tervistava, õndsusttoova tähenduse. Armastuse corpus mysticum'i ei tunne isegi Vana Seadus mitte. See tunneb ühiskonda, ühendust ainult tõu poolest, veresuguluse poolest. Kristlus on ainuke usund „jumalariigist" ja tema ühiskond ei ole mitte mõni sekundaarne, teises järjes arenenud nähtus, vaid iga üksik isik omab oma elu ainult ühiskonna läbi ja ühiskonna ees, „Ecclesias".

Seda näitab meile väga selgesti kirikuisade õpetus: Inimene on kristlane ainult Kristuse üksuses ja ta on jumalalaps ainult sel määral, mis ta nähtavalt või vähemalt vaimselt asub selles ühiskonnas. See ühiskond omab asendamatut tervistusjõudu ja „kui üks liige eraldab end tervest kogust, kaotab ta oma elu" (Augustinus).

f) Kuid nagu kristlus omistab usundlikule ühiskonnale võrreldamatut tähtsust, nõnda ta on ka isiksuse tõstnud kõrgeimale astmele:

Iga üksik isik on jumaliku elu kandja, igaüks on oma jumaliku ürgkuju eriline jäljend, taaskujund, igaüks „on tema nime läbi kutsutud". Ja kuigi ta oma alandlikus meeles palvetab: „Mis on inimene, et Sina temale mõtled?" — teab ta, et

Jumal mõtleb temale, teab seda, et teda on üles tõstetud. — Tema alandlikkusel ei ole midagi ühist selle sünge surutusega, rõhutud olekuga, mis on nii iseloomulik paganusele, kus indiviid, üksikolend ei maksa õieti midagi ja on vaid ebamääraseks, hajuvaks nähtuseks.

Kui palju mahedust ja tasasust ka ei sisalda hindude vagurus, kui palju häbelikkust eneseülistamise ja hooplemise üle kreeklaste mõistlikkus, kui palju kohusetruudust roomlaste mehisus — kõikjal on inimene siiski oma võimete ja jõudude piiratust tundnud nagu saatust, mis annab inimese millegi halastamatu Fatumi võimu ja meelevalla alla. Teed alandlikkuse juurde ü h e s k o o s õilsa iseteadvusega, et meie oleme Jumala lapsed, rajab aga inimkonnas alles ristiusk. Hoolimata oma nõrkuste äratundmisest teab iga kristlane, et tema on igal tunnil ja igas olukorras otsitud ja armastatud lõpmatu armastuse poolt. Selles ellusuhtumises omandab siis ka k õ i g e t ä h t s u s e t u m j a t ü h i s e m e l u s u u r e v ä ä r t u s e.

Nõnda on kristluses ja mujal ei kusagil need mõlemad, niihästi ühiskond kui ka üksik isik — „Meie Kristuse sees" ja „Mina Kristuse sees" — samaväärselt olulisteks tunnustatud ja usuvalguses ülistatud. Täitumise usund ei saa nimelt kummastki loobuda, ei ühiskonnast ega isikust.

Ja vahest seisab selles reformatsiooni sügavaim traagika, et ta oma alguses, lähtes juba pidi teise lendest polaarväärtustest laskma langeda.

Katoliku kristluse seisukohalt omab isiksus, subjektiivsus niihästi loomulikul kui ka usundlikul alal oma eluruumi ainult ühiskonnas, ühtekuuluvuses ärmastusega. See aga ei tohi muidugi mitte tähendada vaimset ühtlustamist, tasalülitamist ühel ehk teisel kujul. Pigem on üksiku isiku elu kui niisugune tingitud tema omapärasuste läbi, mis seega ei tohi terves kogus kaotsile minna, ja tervik lakkaks siis olemast elav olend, kui tema üksikute liikmete omapärane elu peaks kaotsile minema" (Möhler).

—:•—

Lord Halifax ja katoliku kirik.

Briti välisminister lord Halifax seisab katoliku kirikule lähedal, juba oma isa tõttu, kes oma terve elu pühendas mõttele, anglikaani kirikut katoliku kirikuga jälle ühendada. Kaua aega vana lord Halifax oli „English Church Union'i" presidendiks ja pidas sel ajal väga elavat kirjavahetust tolleaegse Mechelni ülempiiskopi kardinal Mercier'ga.

Belgia kirikuvürstil oli nii suur lugupidamine raugaeas lord Halifax'ist, et ta viimasele testamentlikult pärandas oma piiskopisõrmuse ja lord Halifax jättis selle kalli pärandusena oma pojale, praegusele välisministrile.

Varsti pärast „English Church Union'i" moodustamist kirjutas 1016 anglikaani õpetajat alla otsusele, millega varsti liitus veel 2000 ametikandjat, et „igapäevasesse jumalateenistusse võtta palve, mille eesmärgiks oleks taevast saada armu, et anglikaani kirik varsti jälle leiaks tee tagasi Rooma karjase karja juure."

Viimasel aastal astus selle deklaratsiooniga liitu veel 3000 anglikaani vaimulikku, nii et ajakirjanduse teadete järele peagu veerand kõigist anglikaani kiriku vaimulikest väga soodsalt suhtuvad ühendusele rooma-katoliku kirikuga.

Veel ajal, mil vana lord Halifax oli esimeheks, moodustati „English Church Union'ist" anglikaani kiriku kõrgete aukandjate ja teiste õpetatud usuteadlaste komitee, „Christian Doctrine Commission", mille ülesandeks oli leida ühinemiseks aluspinda. 16-aastase töö järele see komitee on just üks nädal enne briti riigimeeste külaskäiku Roomas avaldanud oma ettepanekud, milles inglise kirikute kokkuliitmise võimalust jaatati.

„Christian Doctrine Commission'i" ettepanekute puhul on jällegi mitmeid tuhandeid anglikaani vaimulikke oma usklike nimel nõudnud anglikaani kiriku tagasipöördumist Rooma emakiriku.

John Mac Halone esitas seejuures inglise ajakirjanduses nõudmise: „Anglikaani kirik peab katoliku kiriku rüppe tagasi pöörduma ja jälle vastu võtma paavsti primaadi ja Rooma kiriku distsipliini."

Kõneldi isegi oletusest, Inglise välisminister, kes ise soodsalt suhtub oma isa aadetesse, olevat oma külaskäigul Pius XI juure keskustelnud ka unioonikiisimusest. Vaevalt võib aga küll arvata, et see tõesti sündis, kuna oli tegemist ametliku külaskäiguga. — Igatahes on võimalik, et teiste isikutega selle küsimuse üle kõneldi.

Ametlikul „Church of England'il" on praegu 25 miljonit usklikku Inglismaal. Teiste protestantide arv, kes kuuluvad mitmete kirikute alla, on ümmarguselt 6 miljonit, katoliiklasi on 2.400.000. Möödunud aasta tõi jälle 10.374 konvertiiti katoliku kirikusse.

—:•—

Kaasaegne anglikanism.

„Kui tuletame meele, mis anglo-katoliiklik liikumine saja aasta jooksul on saavutanud, siis me ei suuda küllalt imetella. Ta on uuesti elu sisse puhunud surnud kirikule; kirikus, mis katoliikliku traditsiooni peagu oli kaotanud, ta uuendas kõik elulised katoliiklikud üritused; ta on ehitanud silla idamaiste katoliku kirikute poole ja püstitanud nahksilla rooma kiriku poole, kellega ta kord oli ühendatud ja kellest ta nüüd juba nii kaua on lahutatud kibeduse ja vaenu voogude läbi. Aga mis on kõige imelikum, „Catholic Movement" on kogu anglikaani kiriku katoliku vaimuga läbi immutanud. Ka anglo-katolitsismi kõige suuremad vaenlased on tema mõju all.

„Piiskopiameti ja apostliku suktsessiooni sisseseadmist peetakse kõigi erakondade poolt aus. Sakramentaalne elu on ka evangeelseis ringkonnis ütlemata kasvanud. Katedraalides, mis muidu on kõigile anglo-katoliiklikele uuendustele suletud, peetakse igapäev euhharistiat. Radikaalne puritanism on peagu täiesti kadunud. Ka „low-church'ides" (alam-kirikuis) leiame peagu igalpool altareid ristide ja lilledega. Kuna saja aasta eest põlevad küünlad olid kõvasti põlu all, on nad nüüd euhharistia pühitsemisel üldiselt tarvitusel; kuna

saja aasta eest valge koorisärk katoliikliku uuendusena oli viha all, siis on praegu üldse mõeldamatu, et keegi anglikaani vaimulik tänapäeval teeniks mustas talaaris. Erapiht ja „retreats" (vaimulikud harjutused) on terves anglikaani kirikus praegu kodunenud; ka evangelikaalsete ringide poolt peetakse vaimulikele kursusi pihtimise hingehoolduse alal. Pühakute austamine pole juba ammust ajast mitte üksi anglo-katoliiklaste omapäraks. Canterbury peakirikus, mis mitte milgi viisil anglo-katoliiklastele kalduvusile järele ei anna, peeti püha Assiisist Franciscuse 700. sünnipäeva puhul suurepärane mälestusteenistus, mille juures lõpul Poverello päikesehümni terve koguduse poolt ühisclt lauldi. Oikumeenilised püüded, isegi läbirääkimised Roomaga, leiavad heakskiitmist ja edustamist ka niisuguste anglikaani kirikumeeste poolt, kes anglo-katolitsismist seisavad eemal. Toompraost Bell Canterbury'st (nüüdne Chichesteri piiskop) pidas sealses katedraalis isegi mälestusteenistuse kardinal Mercier' eest ja kiitis tema teeneid taasühinemispüüete alal. Kogu Inglise kirik on niisiis Oxford-liikumise läbi saanud uue näo.

„Anglo-katoliiklik liikumine kitsamas mõttes on kestvalt kasvamas; isegi protestantlikult häälestatud anglikaanlased rõhutavad, et ta veel ammugi polevat jõudnud oma haripunkti. Need ajad on möödas, kus loota võis anglo-katoliiklikku liikumist alla suruda vägivalla abinõudega."

Prof. dr. Heiler raamatus „Im Ringen um die Kirche" (lhk. 433/34).

Damaskus ühe prantsuse diplomaadi elus.

Kui loeme püha Pauluse pöörmisest Damaskuse juures, siis haarab meid imetelu Jumala armu jõu ees. Nii otsene on Jumala interventsioon! Nii võimas on mõju! Ja nii mõnigi võiks mõtelda, et meie päevil niisuguseid vägevaid pöörmisi enam ei ole.

Kindlasti säärased pöörmised pole sagedased. Nad olid haruldased aga ka algristiusu ajastul. Kuid ka veel tänapäev inimesed kogevad selliseid võimsaid armuhetki nagu tollal Paulus Damaskuses.

Säärast pöörmist tahame lühidalt kirjeldada. Sjin on tegemist ühe silmapaistva prantsuse diplomaadi, Paul Claudel'i pööramisega.

Paul Claudel.

Ta oli heast kodanlikust perekonnast. Aastasadu oldi nii isa kui ema poolt teenitud kirikut. Uhkusega võidi üles lugeda mitmeid preestreid mitmete põlvede liikmete hulgas. Kuid vanemad olid muutunud ükskõikseks. Kui nad oma mõlema lapsega kolisid Pariisi, 6. aug. 1868. a. sündinud Paul kaotas varsti oma usu. Ta luges kaasaja usutut kirjandust, muu hulgas ka Renan'i „Jeesuse elu", kus värviküllases, meeldivas keeles Jeesust kirjeldatakse puht-inimesena.

Kuid need raamatud ja need ideed ei teinud noort Pauli mitte õnnelikuks. Piinatult otsides püüdis ta leida elumõtet. Siis jällegi otsis ta meelelahutust, et neid piinavaid küsimusi unustada. Siis Ettenägevus tõi talle inimese, kellel tema elus pidi olema suurim tähtsus. See oli luuletaja Arthur Rimbaud. Tema juurest leidis ta arusaamist oma otsimisest ja oma igatsemisest. Siit ta leidis ka vihjeid Jumalale, puhtusele kui asendamatule hüvele. Kuid need olid ainult vihjed. See polnud mingi kindel eluviis.

Siis tuligi ootamatu armutund.

1886. a. jõulupühadel see sündis, kell 5 p. l. Paul läks Pariisi Jumalaema kirikusse õhtuteenistusele, et kuulda ilusat muusikat ja võib-olla saada ka õhutust mõne valulise luuletuse põimimiseks. Ta oli jäänud nii võõraks kõigele katoliiklikule, et ta isegi ei tundnud ära „Magnificat'i" viisi. — Siis korraga aga tuli tema südamesse midagi, mida ta ilalgi

varem polnud tundnud. Temas tärkas igatsus. „Kui õnnelikud on ometi need inimesed, kes võivad uskuda! — Kui see aga tõsi oleks? — See on tõsi! — Jumal on olemas! Ta on tõesti olemas! — Ta on keegi! Ta on sama isiklik olend nagu minagi! Ta armastab mind! Ta kutsub mind!" — Nende sõnadega luuletaja jäädvustas hiljem nende imeliste sekundite sündmusi, kui Jumala arm teda vallutas ja säärase jõuga enda poole tõmbas, et ta tollest silmapilgust peale iialgi enam ei tundnud hetkegi mingisugust kahtlust usus.

Kuid sellega polnud veel kõik sündinud. Vaene ei tundnud ju peagu mitte midagi usu sisust. Et usu all võis tulla kõne alla ainult katoliku usk, see oli talle enesestmõistetav. Kuid ta oli ju eelarvamustega kiriku vastu täidetud otse kaelani! Tema ringes peeti seda ju „ebapeeneks", „tüllikaks", noormehena minna kiriku, pihtida, reedeti mitte liha süüa. — Juba mõtte juures, sellest kõnelda kodus või oma samavanuste kaaslaste ees, tuli talle külm higi otsa ette. Kuid ta tundis küll, et sellel teel ei ole tagasiminekut. Ta oleks oma truudusetust jumaliku kutse vastu pidanud maksma oma hinge kaotamisega. Nii ta läks tööle.

Ta tõttas koju ja laenas endale oma õelt piibli. Ta luges ja luges ja tundis ära, et kõik oli vale, mis ta oli lugenud kuulsa Ernest Renani kuulsast raamatust „Jeesuse elu": Kristus ise oli tundnud end Jumalana ja selleks ta oli end ka tunnistanud! Kõigil kiriku õpetusil olid oma juured Kristuse õpetuses!

Agaralt käis Claudel nüüdsest peale kirikus, mille liturgia teda vallutas oma sügava mõtte ja iluga. Ta palvetab, otsib, uurib. Kolme aasta pärast söandab ta viimaks läheneda pihitoolile ja ta imestab, et preester ei näegi tema ümberpöördumist kui ei tea mis suursündmust ja eelkõige nõuab, et ta oma pöördumisest kodu teataks.

Pettunult ta läheb ära. Veel möödub aasta, kuni ta julgeb veel kord korrata oma katset. Seekord ta on aga ka valmis ohverdama oma edevust. Iialgi pole ta unustanud tänulikkust preestri vastu, kes teda vastu võttis heatahtlikkuse ja arusaamisega. 1890. a. jõulupühal võtab ta Lunastajat vastu teist korda. Nüüd ta kuulub talle ka igavesti.

Samal aastal ta sooritab katse oma maa suursuguseima kutse jaoks — ta saab diplomaadiks. Alguses konsulina, siis saadikuna ja viimati suursaadikuna saadetakse ta kõige mitmekesisemaile Euroopa maile, Põhja-Ameerikasse, Hiinasse ning Jaapani. Aastal 1935 ta läheb oma vanuse tõttu erru.

Claudel on aga luuletaja Jumala armust. Tuntud on tema müsteeriumimäng „Kuulutamine". Järgnesid mõned draamad, mis lähemalt püüdsid selgitada, missugune on Euroopa areneva dekristianiseerimise mõju prantsuse revolutsioonist saadik: „Pantvang", „Kõva leib", „Alandatud isa".

Kaks usulist luuletust on erilise omapäraga. Esimene, „Ristitee", annab meile võimaluse heita sügava pilgu luuletaja laadisse. Tundub, nagu areneks Kolgata draama meie päivil meie hulgas ja nagu peaks igaüks meie hulgast selle kohta võtma seisukoha. Sarnlev on „Missa", mis tekkis 1917. a. Luuletaja toob teatud määral terve oma elu missasse kaasa; mis ta on kogenud, kannatanud, ära tundnud. Kogu loodus kohiseb tervesse inimeste ja rahvaste saatusse, kuni kõik lõpeb kogu maad ja taevast haarava sõnaga viimasest evangeeliumist: „Ja Sõna on lihaks saanud."

Seda tõde Claudel on oma noores põlves ära tundnud. Tema elu riigimehena ja luuletajana on talle olnud selleks, et ta on võinud sügavamale laskuda sellesse tõesse ja seda tõde teenida nagu kord püha Paulus. Nagu püha Pauluski, tahab ka Claudel ainult ühte. Ta tahab inimesi, keda ta on kohanud oma arvurikastel, maailmaläbistavail teil, oma luuleteoste lugejaid, oma näidendite vaatlejaid viia ikka lähemale Jumala, tema Poja ja tema kiriku juure.

E. P.

—:—

Rist ja poolkuu

Rist ja poolkuu, mõlemad sümbolid, mis aastasadu kui tõemärgid põhjast ja tõusust üksteise vastas seisavad, töötavad kaua selle kallal, et võita Aafrikat endale. Sealjuures on pidanud misjonärid kinnitama, et islam võidab primitiivsete rahvaste keskel õige hõlpsasti pooldajaid, ja et teisestküljest peaaegu on võimatu, võita muhameedlasi kristlusele. Selle põhjured on mitmesugused: Islam annab oma pooldajaile Koraanis õpperaamatu, mis miinimumile kitsendatud usulist tarvidust küll ja küll rahuldab. See äratundmine Jumala ühtlusest ja valitsemisvõimust sisendab nendesse uhkust ja usaldust. Paastukirjad ja kehalikud suretamised on soodsad kliimale ja oriendi mentaliteedile. Moraalsetes vaadetes on jäetud üksikule suur vabadus.

Asjatundja, piiskop Durand, on islami, mitte ainult kui usku, vaid ka kui sotsiaalset olukorda tähistanud, ei korralda ta ju üksi inimese vahekorda Jumalaga, vaid seab ka reegleid nende endi suhtes, olgu nad siis majanduslist või poliitilist laadi. Muhameedlane ei saa vabaneda oma usust, kui tema samal ajal kohe ei taha loobuda seltskonnast, kuhu ta ennem kuulus. Islami kaupmees võiks pärast seda kui ta ületulnud risti usku, sattuda hädaohtu, nälga surra, sest nüüd puuduvad tal võimalused kauplemiseks oma usukaaslastega. Kui nüüd selle läbi ületulek risti usku muhameedlaselt nõuab kangelaslikku ohvri, siis peab ta samal ajal loobuma oma rahvusuhkusest, mida just islam oma pooldajaile kahtlemata sisendab. Ärge unustage iialgi, et poolkuu märk kord enamuse Aasia, Aafrika ja Euroopa üle valitses, ja veel ikka loodavad nad, et tema hiilguserikas valitsus taas tõuseb. Vastu nendele primitiivsetele rahvastele, kes Aafrikas ekslevad veel mitme jumala austamises, juhatab islam oma ainsamale Jumalale. Tsiviliseerituimas kohis ülistab ta ennast tähelepaneku pärast, mis temale osaks saab koloniamaade valitsustelt. Vähe ära-

tatavad on ka eeskujud pööramiseks kristlusele, mis antakse mõnedelt halva elukommetega kristlastelt. Siiski loodab kirik aeglase aga järjekindla apostolaadi tööga teed murda võivat islami juure. Ta arvab eesmärgile jõuda kaudsel teel, mitte aga otsekohese apostolaadi misjonipaiga kaudu, nimelt palved ja usklikkude kristlaste heakstegevad tööd peavad siin osutuma sillaks.

Mitte avalikkude jutluste kaudu ei või muhameedlasi võita, palju enam aga nende keskel elutsevate katoliiklaste eeskuju kaudu, tõsise veenva ja kõigepealt õigel tunnilesitatud kõne läbi usu ja religiooni üle, mis iseäranis muhameedlaste intelektuaalsuse juures alati leiab vastukaja. Nõnda tuleb külvata seemet muhameedlaste keskele, lõikust oodates peab kannatust harjutama ja rahva ja maa kommetele rohkem sisendama arusaamist. Tervitatav on ka kohalik misjonitöö, mis avastas naise väärtuse kodus kui ka seltskonnas. Ta on ka vaimsel pöördel poolkuult ristile elementaarne pioneer ja teelaiendaja.

Asatundja, piiskop Durand, on islami, mitte ainult kui usku, tähistanud, mis korraldab üksi inimese vahekorda Jumalaga, vaid ka kui sotsiaalset olukorda, kuna seab ka reegleid usklike suhtes, olgu nad siis majanduslist või poliitilist laadi.

—:—

Püha Sunniva.

(8. juulil)

Sigrid Undset armastab oma norra rahva ajalukku tagasi minna ja oma ülivõimsa keelelise jõuga pilte ürgvanast sündmustikust joonistada. Norra pühakute hulka kuulub iiri neiu Sunniva, kellest Sigrid Undset jutustab väikses, piltidega varustatud raamatukeses.

Sunniva olevat kümnendal sajandil Iirimaal sündinud kuningatütrena ja tagasi lükanud ühe vaenulise vallutaja kosimise. Ta põgenes ja pääsis Norra saarele, mille nimeks Selja. Siin ta suri oma saatjatega ühes koopas, mille välismaailmast täiesti eraldas mäe allavarisemine. Sangarkuningas Olaf Tryggevesson leiab pühaku ja kaevab tema maised jäänused välja. Seljas ehitatakse tema auks peagi kirik ja klooster. Selja saab isegi piiskopi asupaigaks. 1170 a. paigutatakse piiskopiresidents ümber Bergeni ja sinna viiakse üle ka püha Sunniva reliikviad.

Kuningas Olaf Tryggvessoni retk Selja'le ja iiri kuningatütre jälgede ülesotsimine ja temaga ühe asustamatu saare üksildusse põgenenud iirlaste lugu õhutanud ja vaimustanud suure norra jutustaja luulelist nägemist, nii et ta maa, kuninga ja püha iiri kuninganna joonistab veetlevas pildis. Esiteks ta näitab meile omapäraseid vanu vaikirikuid ja viib vagajutust Norra ristiusu alg-aja pildi kindlaisse ajaloolisisse raamidesse.

Pühal Sunnival on Nidarose missaraamatus eriline missatekst. Ta on Vestlandi ja Bergeni kaitsepühak. Norramaa pühitseb tema püha 8. juulil.

Inimsööja.

„Usu mind", ütles vana neegripealik Membetua misjonärile, „kui keegi minuealine neeger väidab, et ta mitte ilmaski pole söönud inimliha, siis ta on häbematu valelik. Kõigile meile see maitses oivaliselt. Kas näed seda poissi?" Seejuures ta näitas oma käega, mis oli must kui eebenipuu, kellelegi möödakargavale poisikesele. „Kui tema isa mind oleks solvanud, oleksin poisi kaela murdnud ja teda lasknud praadida. Mina olen suur pealik. Ja kui meil poleks tegemist mitte just teie valgetega (Belgia-Kongo! Toim.), siis minu surma puhul oleks tapetud kakskümmend inimest ja ühel minu naistest tuleks ühes minuga elavalt hauda minna."

Nii närib mälestus vanadest aegadest, mis mitte enam tagasi ei pöördu, vana pealiku südant, kes on vanade kommete ja harjumuste hoidjaks. Muidu ta võib esineda väga hästi kasvatatuna ning püüab end valitsuse ees näidata truualamliku andumusega. Osavalt ta jagab oma sõprust katoliku misjoni ja mingi rikka ameerika usulahu vahel, laseb sektis kasvatada oma tütreid ja saadab oma pojad meie juure. Tema naised, keda on nii umbes saja ümber, on talle kinkinud kaunis suure karja järeltulijaid, nii et ta neid kergesti vajaduse järele võib jaotada.

Küla vanemad on tema ümber koondunud ringiks, mis ristiusule suhtub eitavalt, vana neegrite põhimõtte järele: „Kes vanade riiet kannab ja vanade kommete järele elab, peab ka palvetama nagu vanad!" Nad ei taha midagi tegemist teha noortega, kes on kasvatatud ja tsiviliseeritud ja ütlevad: „Meie riietume nagu valged, meie tahame ka nende usku!" Vanade kõnelused lasevad juba aimata, et nende südamed on peagu ligipääsematud evangeeliumi valgusele.

Selle vaenluse võrgu niidid hoiavad mähitult üksikuid, eriti just vanu, ja esimeses järgus pealikut, kes on suguharu kehastus. Üksikud on ainult pealiku rakud. Pealik on kindlalt suletud ja purunematu rõnga väline märk, mille läbi tõrjutakse tagasi iga sissetungija. Iga vööras on vaenlane, keda iga hinna eest tuleb eemal hoida, kelle vastu on lubatud kõik, kelle suhtes ei ole mingisugust kohustust, kelle suhtes pole maksvad suguharu seadused. Oma suguharu liikmete suhtes pealikul on puutumatuse eesõigus; see ei tohi tema üle kohtu mõista, ta on esivanemate pärija, temas esivanemad elavad edasi.

1937. a. lõpu poole Bikoro misjonärid võisid tuua rõõmsa teate, et Mbaka, Tumba-Bosogno pealik, on vastu võtnud ristimise. Kuigi see teade on väga lühike, annab ta siiski võimaluse vaadata raskesse, pikka hingevõitlusse, seesmisse ümbersuhtumisse, väikse neegrivõimukandja tervest ellusuhtumisest kõrvalpöörmisse. Enne kui ta tegi otsustava sammu, ta on läbi mõtelnud kõik oma sammu tagajärjed pikas mõtiskelus, selge ja avali pilguga. Ilma kiirustamata ta on kuulanud, järele mõtelnud, otsinud. Alati, kui ta Niondo'st läbi läks, kuulis ta gongi, mis sektante kokku kutsus; ta läks sisse ja kuulas tähelepanelikult jutlust; Bikoro's ta külas-

tas katoliku misjonäri või katehisti (usuõpetajat) ja tunnistas, et ta on vankuvas seisukorras.

Katehistile see vankuv seisukord aga kestis liiga kaua: „Ristimisenõudjad ei võta asja tõsiselt; nad ei pööra tähelepanu minu seletustele. Üheltpoolt nad tahavad valmistuda ristimisele ja siis nad jälle jooksevad oma naistele järele. Kõiges selles viletsuses on süüdi ülempealik, see Mbaka: ta teeskleb, nagu palvetaks ta palju, seejuures tal on aga viis naist ja veab misjonäre ninapidi. Üks kahest — kas ta on tõesti ristimisenõudja, või jäägu ta siis paganaks ja tal pole vaja alati õpetusele tulla."

Nii see läks kuus aastat, 1930—1936: pea ta kaldus ameeriklaste poole, pea ta läks katoliku misjonäri juure, kuni ta viimati otsustas jääda katoliiklaste juure. Ameeriklaste juures asi oleks läinud küll palju kiiremini ja kergemini, kuna nad meeleldi ühe silma surusid kinni, vahest isegi kaks. Kuid Mbaka ei lähe enam nende poole, siis mitte, kui nad teda Niondo's külla kutsuvad. Kui nende gong hüüab, teavad kõik, et ta jääb oma kohtunõuku aujärjele koju.

Misjonär on kannatlikum kui tema üliagar katehist; ta palvetab ning laseb pealiku eest palvetada ja ootab Issanda tundi. See pagan on paraku täismees, iseloom, millest peab lugu pidama; ta kindlasti jõuab sihile. Pidanuks kuulma tema kõnet, mida ta suure kätevehkimisega ja näomoonutustega pidas oma politseile ja ihukaitseväele: „Teie ei tohi kedagi lüüa ega halvasti kohelda. Kui teie ühe minu ülesandega tulete kuhugi külla ja teile üteldakse: Olge rahul selle peavarjuga, kuna meil midagi muud ei ole, — siis olge tõesti rahul sellega, mis teile pakutakse. Ärge minge kuhugi onni vargile ja end varustama lubamatul teel. Eelkõige ärge piinake kedagi. Ärge ütelge mulle, et ma pole küllalt karm, et minu alamad kuuleksid paremini minu sõna, kui ma oleksin karmim. Ütlen teile, meie keskel on nüüd misjonär; tema jutlustab meile õiglusest ja rahust ning mina käin tema juures õpetust võtmas. Kas usute, et mina võiksin kabelist tulles kedagi piinata või lüüa?"

Ja Mbaka pole oma absoluutse võimuga ilmaski enam teostanud kuritarvitusi, ka pole ta seda teinud siis mitte, kui ta pidi kaitsma oma lähemaid omakseid. Üks tema poegadest oli ennast täis võtnud. Mbaka laskis ta paigutada vanglasse. Misjonär ise arvas, et ta peaks tähendama: „Aga siin on tegemist sinu oma verega!" Pealik vastas: „Igatahes. Kui ma aga pean kohut, siis ei tohi kõnelda minu isasüda, vaid peab kõnelema kohtuniku süda."

Suurimaks takistuseks pööramisel olid mõistagi tema naised. Nemad otsekui tähistasid tema jõukust ja tema au. Juba kahekümne aasta eest ta oli mõtelnud kristlaseks saamisele; aga oma naiste pärast ta oli jäänud paganaks. See ei olnud siin mitte puhtal kujul meelelisuse hääl, siin oli mängus ka alamate lugupidamine tema vastu, tema seltskondlik osa, ja nii ta ütles alati jälle iseendale: „Ka mina võtan vastu Õnnistegija, kuid mitte veel sel aastal. Mul on viis naist; tuleval aastal ma loobun neljast ning jätan endale ainult esimese, keda tõeliselt armastan ja kellega olen elanud üle kolmekümne aasta õnnelikult."

Siis juhtus aga veel üks viimane asi, mis sügavalt haaras seda hinge, mis Õnnistegijale oli juba nii lähedal. See oli põrgu. Misjonärid linastasid usulise filmi, milles kujutati ka hukkamõistetute needust. Pärast etendust istus pealik oma telgi ees toolil, tema truud alamad ringis tema ümber. Siis pealik võttis sõna ja lausus: „Meie neegrid naerame kõige üle ja kahtleme kõiges. Kas olete nüüd näinud põrgut? See on midagi õudset!"

Keegi ihukaitseväest tahtis teha nalja ning tähendas: „Jah, pealik, põrgu peab tõesti olema midagi õudset. Aga üks asi lohutab mind jällegi. Seni põrgus on ainult valged. Meie pole mitte ainustki mustanahalist leekides näinud."

Nüüd aga pidi pööramine tõesti teoks saama. Ta oli ehitanud uue maja, kus ta tahtis oma seadusliku naisega elama asuda. Misjonär kutsuti uue elamu pühitsemisele. Teistele naistele määrati läheduses üks teine onn. Kuid misjonär ei olnud veel nõus ja vaidles vastu: „Kas sa karistaksid ühte varast pehmemalt, sellepärast, et ta oma saagi on peitnud kööki ja mitte oma eluruumi?" „Kindlasti mitte. Just vastuoksa, ma saaksin alles eriti vihaseks." „Hüva, ka sinu kõrvalepuiklemine pole piisav Jumala meelehea jaoks."

Norgu vajunud peaga läks Mbaka minema, vaikides. Õhtul ta tuli püsti peaga ja avali, rõõmsa pilguga jälle misjoänri juure tagasi: „Mul peab tingimata rist kodus olema. Aga praeguses seisukorras ma ei saa elada Õnnistegija pilgu all. Ma ei lähe sammugi oma majja, kui ma veel pole kõik jutti ajanud." Seejuures hea mees puhkeb nutma. Viimne võitlus on läbi võideldud. „Isa, miks teie misjonärid olete tulnud nii hilja? Kui õnnelikud on need lapsed! Ah, kui ometi võiks jälle nooreks saada!"

12. aprillil 1936 sõidab paat pikkamisi Irebu misjonijaama poole, maabub ja Mbaka väljub sellest, saadetult oma ihukaitse poolt. Nagu harilikult, ta võtab istet misjonäri kõrval ning kuulutab talle sõnumit otsustavast võidust: „Naisteküsimus on korras. Mul on veel keegi majas, kes parajasti on ootamas oma last. Pärast sünnitamist ka tema läheb koju oma ema juure."

Loobumine naistest pidi olema avalik ja pidulik. Küla oli tulvil uudishimulikke lähedusest ja kaugelt. Kohtunikud ja aukandjad vahetasid ärritatult mõtteid. Mbaka astus nende keskele oma naiste saatel ja rääkis: „Olen teid kokku kutsunud tähtsale läbirääkimisele. Tahan saada ristitud! Niisiis, kas naised või Jumal!"

Vanade eestkõneleja vastas: „Kuidas sinu vana naine võib hoolitseda kogu majapidamise eest?"

„Võtan endale teenijad, nagu teevad valgedki."

„Aga mis saab sinu pealikuaust?"

„Armsad sõbrad, Lukolola asevalitseja on ometi suur isand. Ta on oma naisega sõitnud Euroopasse ja sama naisega tagasi tulnud."

Veel on raskusi külasortsiga. Mbakal kui ülempealikul peab säärane ametnik olema, tal peab olema nõid eraldi iseenda jaoks, kes teda igalpool saadab, et vaime sajatada ja kurje vaime eemal hoida.

Naisteküsimus on lahendatud. Tal on ainult üks naine. Mbaka on aga ebausklik, nagu kõik neegrid. Tema maja on täis nõidumisesemeid, amulette ja talismane. Kuid pole vaja mingit ergutust misjonäri poolt, oma enda algatusel ta saadab võluri minema. Amuletid, lehed, juured, antiloopide sarved, krokodilihambad, sisalikkude sabad, kotikesed nõiarohuga: kõik kuhjatakse ühesse suurde kotti, mille ta ise mitme tunnistaja juuresolekul järve heidab.

„Katehist," hüüab ta võidurõõmsalt, „mulle heidetakse ette, et ma vahest polevat päris otsekohene. Nüüd võid läbi otsida kogu minu maja ning sa ei leia sealt enam ühtegi fetiši." „Katehist usub teda täiesti. Ka misjonär ei taha pealikut häbistada ja tema avameelsuses kahelda. Seda otsekohesust kinnitab tema alamate üksmeelne tunnistus, mis väljendub sõnades: „Tõesti, armastusest Jumala vastu ta on ohverdanud kõik."

Raskustega rakendub Õnnistegija õpetus tegelikku ellu, ja seda mitte ainult neegrite juures. Kui ligimesearmastus on Jumala armastamise katsekiviks, siis ei tohi kahesilma vahele jätta, et neegril on olemas hoopis teised mõisted ligimesearmastusest. Ta pole iialgi kogenud armastust kui vaid oma kõige lähema ümbruse poolt, oma suguharu käest. Mis on väljaspool suguharu, see on võõras ning vaenulik. Niisiis ta armastab küll seda kõige lähemat ümbrust, kuid see, millel on juures teine tunnus, see on tema loomulik vastane.

Ka Mbakal on olemas oma vaenlane; Ingeli, botuaalide pealik, valitses enne belglaste tulekut ka tumba-bosognolaste üle. Nüüd olud muutusid vastupidiseks: Ingeli sai Mbaka alamaks ja „õuekond" hoolitses juba selle eest, et nende mõlema'e pealikute leppimine ei tulnud toime. Millaski polnud veel juhtunud veriseid kokkupõrkeid; selle eest hoolitsesid juba belglased. Diplomaatilised suhted olid lihtsalt katkestatud. Kui Mbaka tuli Ingeli külla, siis ei tervitanud teda keegi, keegi ei pakkunud talle kingitusi. 1930. a. botuaalid valmistasid mässu. See käärimine suruti aga ruttu alla, ning vaenlus muutus veel kibedamaks. Kuid Mbaka ei mõtle enam nagu pagan. Trummid kuulutavad põrisedes teadet üle järve, ja varsti tuleb kauguses nähtavale vaenuliku ekspealiku paat, mis läheneb kiiresti maabumiskohale. Ingeli seisab uhkelt paadis, väljub. Teda ootab ristimiskandidaat Mbaka galavormis. Mbaka läheb talle vastu ja paremat kätt välja sirutades ütleb ta: „Ingeli, annan sulle kõik andeks ja kui sa mulle pisutki vastu tuled, siis meie saame üksteisest hästi aru. Täna sa oled minu külaliseks ja sööd minu kalu. Annan sulle õiguse olla kohtunikuks botuaalide tülides; sina korraldad kõik raskused, ja kui ma sinule külla tulen, võid ka mulle teatada, mis on sündinud. Olen parajasti ristimisele valmistamas; kuid ma ei saa Jumala juure pääseda, kui mul südames on sinu vastu vastumeelsust. See ongi põhjus, miks olen sind külla kutsunud."

19. detsembril 1937. oli suur püha Bikoro misjonis. Keegi äsjapühitsetud preester laulis püha Vincentiuse kirikus oma esimest püha missat, mille juures ristiti Mbaka ja tema naine; siis nad said ka kristliku abieluõnnistuse, ja võtsid vastu esimese püha armulaua. Suur kirik oli tulvil rahvast täis: misjonärid, ristiusulised laulsid võidurõõmsalt „Te Deum'i" selle päeva eest, mille Issand on teinud.

Ser. Weltapostolat, 1939, nr. 2.

—:—

Nõukogude saadiku surm

Võetud raamatust: „Jesuiten, Spiesser, Bolschewiken", mille autoriks Kühnelt-Seddin. A. Pusteti kirjast., Salzburg

„Palvetage „Meie Isa!" rahustas teda jesuiit.

„Meelest läinud!"

Siis istus jesuiit Giovanni Battista Scapinelli tema voodi servale ja palvetas talle ette „Salve Regina't". Kindlusetult ja sosinal lonkasid talle järele surija kordamissõnad.

„Ole tervitatud, kuninganna", kõlas vastu püha Hedvigi haigla valgeks lubjatud seinult. „Halastuse ema, meie elu, meie magusus, meie lootus, ole tervitatud! Sinu poole hüüame meie äratõugatud Eeva lapsed, Sinu poole õhkame meie leinates ja nuttes selles pisarate orus..."

„Äratõugatud Eeva lapsed!" hädaldasid huuled lohkuvajunud palete vahelt, „seda me oleme küll kõik: väljatõugatud ja viletsad!"

Kui oli juba pool tundi palvetatud, tegi saatkonnasekretär käega väsinud, tõrjuva liigutuse, kuna tema hääl muutus järjest hädisemaks ja nõrgemaks. Teine käsi aga haaras veel kramplikumalt puuristist kinni.

„Mul on juba palju soojem", ütles ta tänulikult. „Olen täitsa mähitud ususse ja kustki ei tule mulle külma." Ta puudutas puud oma huultega. Siis vaatas ta jesuiidi poole pilguga, mida Scapinelli mitte otsekohe ei mõistnud. See oli midagi uskumatult rõõmustavat, mida talle surija vahest tahtis teatada. Ka tema huuled vormisid sõnu. Tema näole tekkis suurima pinge väljendus. Higitilgad tulid talle otsa ette.

„Mina," kogeles ta, "mina..."

Jesuiit kummardus tema kohale. Silmad olid saanud anuva ilme. Kortsud tema näol muutusid tasasemaks. Otsekui rõõmusära helkis üle tema näo. Kuid see kestis ainult sekundeid. Siis tuli reaktsioon. Kolp vajus raskelt kaelale, huuled langesid lodevalt hammastele ja silmade jume muutus sisutuks, hingetuks ja tuhmiks. Näis, et ta tahtis veelkord kramplikult neelata, siis ta lebas täitsa vaikselt linadel.

Sotsialistlikkude Nõukogude Vabariikide Liidu Berliini suursaatkonna nõunik Mirhan Nahabedian oli surnud ja jesuiit sulges tema silmad.

—:—

Maailmakirikust

Rooma. Ürgvana kombe järele paavst Pius XII võttis Taevamineku pühal, 18. mail, pidulikult Lateraani kiriku ja lossi (palazzo) oma valdusse. Kirik on pühendatud pühimale Lunastajale. Sääl leiduvate püha Ristija Johannese ja apostel Johannese mälestuste pärast nimetatakse teda sageli Johannese-kirikuks (San Giovanni in Laterano). See kirik väärib kristlaskonna suurimat lugupidamist, kuna ta on vanim kristlik kirik, „kõigi kirikute ema", paavstide peakirik juba 1200 aastat. Constantinus Suure ajast alates ja üliirikas kõiksuguste mälestuste poolest katoliku kiriku ja üldse ristiusu ajaloost. Viis kontsiili peeti Lateraani kirikus, viimne aastail 1512/17. Kohe pärast valimist järgneval pühapäeval sõitis vanal ajal uus paavst pidulikus rongkäigus Lateraani kirikusse ja laskis enda sääl ka kroonida. Peagu 90 aastat ükski paavst ei täitnud enam seda ilusat ja väimustavat tseremooniat teatavail põhjusil. 7. juunil 1929. a. allakirjutatud Lateraani lepingu põhjal võis nüüd paavst Pius XII esimest korda kasutada võimalust ja sõitis lahtises autos, saadetuna kardinalidelt ja kõrgemailt kiriku- ning riigiametnikelt, aeglaselt läbi Rooma tänavate, kuna määratu suur väimustatud rahvahulk (räägitakse 200.000 inimesest) tervitas paavst-kuningat. Vatikani kordnikud ja Itaalia sõdurid andsid auvalve.

Kui Inglismaalt angliksani kiriku juhtidelt pöörduti hiljuti paavsti poole palvega, et ka katoliku kiriku liikmed palveteksid maailma rahu säilitamiseks, Püha Isa häämeelega ühines nende õilsa üritusega seletades, et ta oli juba maikuu algusest saadik üles kutsunud palvele, eriti lapsi ja noori, maikuupalve puhul. — Jugoslaavia printsregent Paul oma abikaasa, printsess Olgaga, võeti paavstilt 12. mail audientsil vastu. Külalised saadeti Quirinaalist Vatikani autos, mis oli ehitud Vatikani ja Jugoslaavia lipukestega, kuna Vatikani väravate ees märgiti Jugoslaavia rahvahümni. Vastuvõtt toimus pidulikult troonisaalis ja kestis 120 minutit. Jugoslaavia välisminister Markovitši juuresolekul. Siis järgnes visiit kardinal-riigisekretäri Maglione juures. Paavst annetas prints Paulile Kuldse Kannuse ordeni ja printsess Olga sai kätte kallihinnalise Madonna pildi. — Omal ajal paavst Pius XI poolt valitud kardinalid kavatsevad mälestussammast panna tema haua ääres Peetruse kiriku maa-alustes käikudes. — Hiljuti surnud kardinal Sbaretti asemele nimetati kardinal-vikaar Francesco Marchetti-Selvaggiani Sanctum-Officium'i kongregatsiooni sekretäriks, kuna paavst ise jääb selle sama kõrgema usuasutuse prefektiks. — Kardinal Mariani surma läbi (23. apr.) langes kardinalikolleegiumi arv 61-le (70 asemele).

„Annuario Pontificio", paavstlik aastaraamat 1939. aastale, toob katoliku hierarhia kohta huvitavaid andmeid: Paavsti nõukoguks on 61 kardinalit; edasi on olemas 14 patriarhi, 255 ülempiiskoppi, 935 piiskoppi, kes valitsevad vastavate piiskopkondade üle, ja 50 prelatuuri „nullius" (ärarippumatud piiskoppidest). Misjonialadel tegutsevad 292 apostlikku vikaari (piiskopid) ja 135 ap. prefekti (preestrid). 38 saadikut (nuntsius) ja 23 apostlikku delegaati esindavad paavsti riikide juures. Muidugi on ka vastavalt esindatud Vatikani juures need riigid, kus on nuntsius, nagu näiteks Eesti või Läti. Arvud annavad aimu maailmakiriku valitsusest!

Itaalia. Aprilli alguses Itaaliaga ühendatud Albaanias olevat ühe statistika järele 830.000 elanikku. Nendest on 560.000 muhameedlast, 172.000 õigeusulist, ja vaid 96.000 katoliiklast. Siiski muhamedi usk pole riigiusk, nii et endine kuningas Zogu võis abielluda katoliiklasega, ungari krahvinna Geraldine Apponyi'ga, pärast seda kui ta lubas paavstilt seatud tingimused täita. Kuningannal oli omal ajal Tiraanas oma kabel, kus peeti püha missat. Hingehooldajatena tegutsevad ilmlikud preestrid, jesuiidid ja frantsiskaanid.

Saksa. „Rändav kirik" kujuneb tähtsaks mureks hingehooldamisel Saksas. Kuna umbes 6 miljonit katoliiklast töötsimise või sundteenistuse tõttu, eriti noored, aga ka terved perekonnad-asunikud, on sunnitud pikemaks ajaks või eluajaks lahkuma oma sünnikohalt ja asuma võõras maakonnas, sageli muu-usuliste vahel, käskisid piiskopid kogudusi ja preestreid pidevalt ühenduses seista selle „rändava kirikuga", hädaohustatud koguduseliikmete eest hoolitseda ja palvetada. Nende isikute registreerimist peab hoolikalt läbi viidama. — Oodatakse õndsa Hermann-Joosepi pühakskuulutamist. Seda munkpreestrit, sündinud Kölnis ja surnud 1241. a., austati rahva poolt pühakuna juba ürgvanast ajast saadik. — Uue statistika järele olevat Suur-Saksal 86,2 milj. elanike vahel umbes 44 milj. katoliiklasi! Sellega rohkem kui 50%! —

Inglismaa. Taevaminekul, 18. mail sõitis kardinal Hinsley, 8 piiskoppi ja 1000 katoliiklast kahes rongis Prantsusmaale, et külastada Jumalaema maailmakuulsat pühamut Lourdes'is. — 21. mail aga tuli tuhandeid katoliiklasi kokku Walsingham'is (Norfolk) paluma Jumalaema rahu pärast. Paavst saatis eeskujulikule ettevõttele maailmarahu saavutamiseks oma õnnistuse. — Ameerika suursaadik Londonis, Mr. Joseph-Patrick Kennedy, valiti Edinburghi aukodanikuks. Mr. Kennedy on agar katoliiklane, 11 lapse isa, pärit vanast iiri perekonnast. — Inglise katoliiklased (ja samuti Põhja-Ameerika katoliiklased) protesteerisid valjusti Inglise sõprusühingu vastu Venega. Paavstlik legaat ülempiiskop Godfrey ütles Liverpool'is: „Meie, katoliiklased, peaksime paluma, et tõeline isamaa armastus algaks ja lõpeks Jumalas. Nüsugune isamaa armastus ilalgi ei saa toetada sõbrustamist riigiga, mis on valmis ristiusku maailmast hävitama."

Šotimaa. Aadressraamatus „Catholic Directory for Scotland" on meil täpne ülevaade Šoti kiriku seisukorra üle. 4,8 miljoni elaniku hulgas leidub Directory uusimate andmete alusel 549 420 katoliiklast 790-ne preestriga, s. o. 12% kogu elanikkonnast. Sellest langeb Glasgow' peapiiskopkonnale 145 000 hinge ja 432 preestrit, Edinburghi peapiiskopkonnale 282 581 hinge 117-ne preestriga, Dunkeldi piiskopkonnale 40 000 inimest 64-ja preestriga, Galloway piiskopkonnale 17 000 hinge 37 preestriga, Aberdeeni piiskopkonnale 13 843 hinge 70-ne preestriga, Argylli piiskopkonnale 11 600 hinge 34-ja preestriga.

Šoti kirik on diasporakirik. Kuid tema edasiarengut ei saa enam tõkestada hoolimata mitmete protestantlikkude ringkondade ka praegu veel sallimatust hoiakust. Meesorduid on Šotimaal veel keelatud. Nagu viiendal sajandil iirimaalt ristiusku viidi piktide ja keltide juure Šotimaal, nii tuli ka uusimal ajal hoovus katoliiklikku elu Šotimaale truukatoliiklike iirlaste poolt, kes ka oma enda maal sajandeid on säilitanud oma usku suurimate ohvrite, raskuste ja tagakiusamiste all ja teistel maadel on saanud katoliikliku elu seemneivaks, nagu näiteks Põhja-Ameerikas ja Šotimaal.

Šotimaa on otse üle külvatud vanade katedraalide ja kloostrite varemetega, mis sellest jutustavad, et see ilus

maa on läbi elanud suure katoliikliku ajastu. Šotimaa õitseaeg oli katoliku usu õitseaeg. Aeglane katoliiklik tõus viib nüüd jälle 400 aasta pärast mahajäetud usuradadele.

Šoti katoliku meesnoorsugu on ühel kongressil Glasgow's otsustanud 1939. a. organiseerida suurt liikumist missa sotsiaalseks uuendamiseks. Katoliku noorsooliidu liikmed otsustąsid missat sügavalt tundma õppida, et jõuda sinna, „et missat elada". Nad loodavad sellega suuta vastu töötada praegu valitsevale sotsiaalsele korratusele. Kõik liikmed on peale selle tõotanud iga päev käia missal, kui ei ole olemas tõsiselt takistavat põhjust. See näib olevat eelmeseks põhieelduseks nende sihi tagajärjeka teostamise juures.

Henri Bergson astus katoliku usku. Kõige silmapaistvam kaasaegseist mõtlejaist ja suurvaimudest, Prantsuse akadeemia liige professor Henri Bergson on hiljuti astunud katoliku usku ja Pariisis vastu võtnud püha ristimise sakramendi. See kõigist lugupeetud ja armastatud intellektuaalne sangar on ka Nobeli kirjanduse-laureaat.

Kodumaalt

Tallinn. Kuna katoliiklasi pole nii rohkesti ühel ja samal kohal Eestis väljaspool Tallinnat, ei saa kõne alla tulla neid ühinguis organiseerida. Ainult pealinnas pakutakse seda võimalust. Nii kavatsevad meie Tallinna koguduse noored, niihästi noormehed kui ka neiud, asutada oma ühingud. Toome seekord pilti neiude grupist (6 liiget puudub), mille juhatajaks on prl. Alma Nurk.

Tähelepanuks.

Pühima Kolmainuse pühaga, 4. juunil, algab harilik kiriku-aasta aeg pärast pühi. — Pühima Sakramendi püha, 8. juunil, on kaunimaid pühi aasta jooksul ja pühitsetakse katoliiklastelt eriti suure armastusega. Meil aga toimub pidulik protsessioon Pühima Sakramendiga järgmisel pühapäeval, 11. juunil. Kõigi katoliiklaste, eesotsas noorte osavõtt on püha aukohustus! Kord peab eeskujulik olema, kuna avaldatakse au Kristusele-Kuningale avalikkuse ees! Parim oleks armulaud sel päeval või nädalal. — 16. juunil Jeesuse Südame püha, kui mitte kohustuslik, siis vähemalt äärmiselt tähendusrikas risti-inimesele. — Võidupühal, 23. juunil, heidame pilgu (meie ajal päris muutlikule) maakaardile ja siis Jumala poole, tänades südamest Jumalikku Ettenägemist ja neid, kes tema ülesandel ennastsalgavalt teenisid võidu! — Püha Johannese (24. juunil) ja apostelvürstide Peetruse ja Pauluse pühadel (29. juunil) tuletame endile meelde ürg-ristiusu sangareid, palvetades usutunnistust hardamini kui tavaliselt: „Usun üht, püha, katoliku (-üldist) ja apostlikku kirikut"! — „Kes elab Kirikuga, elab Kristusega!"

Katoliku kiriklate asukohti.

Tallinn — Munga 4—4; tel. 432-88.
Narva — Must 9.
Rakvere — Vilmsi puiestee.
Kiviõli — Koidu 10; tel. posti kaudu.
Pärnu — Possieti 2.
Tartu — Veski 1.
Petseri — Poska 55; tel. 9.
Valga — Maleva 5.

Samas on saadaval „Kiriku Elu" ja „Ühise Kiriku" üksiknumbreid ja palveraamat „Au olgu Jumalale", hind 1,— kroon ja 10 senti postikuludeks.

LUGEGE TELLIGE LEVITAGE

ajalehte

„KIRIKU ELU"

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 9. juunil 1939. Tel. 460-29.

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 8 | August 1939 a. | VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s, aastas 60 s; postiga üksikn. 10 s, aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Jumalasalgamise traagika.

Nende arv, kes usku isikliku Jumala sisse salgavad, pole tänapäevil mitte väike. Mõned nimetavad end uhkelt »ateistideks« ja arvavad, et sellepärast võidakse nende pääle kui moodsate ja haritud inimeste pääle vaadata. On ju nende arvamises jumalasalgamine moodsa inimese võit keskaja pimeduse üle, »vaba vaimu« võit valitsushimulise kiriku sidemete üle.

See areng, mis viis suure osa uuemaaja inimkonnast usklikust kristlusest jumalasalgamiseni, osalt ka fanaatilise antikristluseni, ei leidnud aset vaimusuuruste juures vapustava sisemise võitluseta. Sellevastu torkab meile tavaliste inimeste juures silma mõtlematus, millega loobuti usust Jumalasse, ilma et selle teguviisi tagajärjed teadvusse tulevad. On raske ütelda, mille üle tuleb rohkem imestada, kas kergemeelsuse üle, mis ei hooli tagajärjist, või mõistmatuse üle, mille teadvusse need tagajärjed pole mittegi tulnud, rääkimata sellest, et nende suurust ei tuntagi.

Aga siiski ei lase ennast traagilised jumalasalgamise tagajärjed maha salata. Vist ükski uuemaaja mõtlejaid pole neid traagilisi tagajärgi nii sügavalt tundnud ja haaravalt kirjeldanud kui Friedrich Nietzsche. Temalt, jumalasalgajalt, laseme endile ütelda, missuguseid tagajärgi põhjustab jumalasalgamine ja missugune traagika temas peitub.

Nietzsche tuli jumalasalgamisele ekslikust kristluse arusaamisest. Ta oli arvamisel, et usk viib maailma eitamisele ja teeb inimese orjaks. Ta soovis aga seda, et meie suhtuksime maailma jaatavalt, ja et inimene oleks isand. Sellepärast nõuab ta kõige teravamat usu eemaltõrjumist: Jumalat ei tohi olla! Selle Jumala eemaltõrjumise elas ta isiklikult läbi võitlusena Jumalaga, võitlusena Jumala vastu, mis lõppes Jumala mõrvaga. »Kuhu Jumal on jäänud? . . . ma tahan seda teile ütelda! Meie mõrvasime ta — teie ja mina! Meie kõik oleme tema mõrvarid«. Nietzsche andis endale ka aru Jumala surma tagajärjist. Ta nimetab esiteks näilikult rõõmustavaid tagajärgi:

a) Mõttevabadus on piiramatu: »Tõesti, meie mõtteteadlased ja ‚vabad vaimud' tunneme koidu kiiri sõnumi juures, et ‚vana Jumal on surnud'. Meie süda voolab sellejuures üle tänulikkuses, imestuses, aimamises, — viimaks paistab meile silmapiir vabana, ka siis, kui ta veel ei ole valge. Viimaks tohivad meie laevad jälle merele sõita; igaühele, kes tunnetab, on risk lubatud; meri, meie meri on meile jälle avatud. »Niikaua kui meie uskusime, olime sarnased väljavoolavale järvele. Aga järv tõkestas vett tammiga ja tõuseb sestsaadik ikka kõrgemale: Nii eraldusime meie Jumalast, ja ‚võib-olla tõuseb inimene sealtsaadik ikka kõrgemale, kuna ta enam ei voola välja Jumalasse'.«

b) Teine Jumala surma tagajärg on, et meid ei piina enam süüteadvus. Kristluse ülestulemisega sügavnes süüteadvus, kristluse langemisega ta väheneb. »Me ei tohi väljavaadet tagasi tõrjuda, et täiuslik ja lõplik ateismi võit lunastab inimkonna sellest tundest, võlglane olla oma algmõjuri, oma causa prima vastu. Ateism ja üks liik teistsugu ilmsüütust kuuluvad ühtekokku.«

Olid neid »rõõmustavaid« jumalasalgamise tagajärgi ateistid juba enne Nietzsche'd ära tundnud ja selle üle juubeldanud, nii tundis Nietzsche ise ka traagilisi tagajärgi, milliseid Jumala surm enesega kaasa toob, ja ta tõstis haaravat surnukaebust mõrvatud Jumala pärast.

1. Jumalata kaotab inimene varjatuse ja usalduse ja satub sügavaimasse üksildusse.

»Sa ei saa iial enam palvetama, iial enam kummardama, iial enam lõpmatus usalduses puhkama — sa keelad enesele peatuda viimse tarkuse, viimse helduse, viimse võimu juures, et oma mõtteid lahti rakendada — sul pole pidevat valvurit ja sõpra sinu seitsmes üksilduses . . . sul pole tasujat ja viimset parandajat . . . sa ei leia enam aru selles, mis sünnib; armastust selles, mis saab sündima — su südamel pole enam puhkepaika, mis oleks talle avatud, kus ta peab ainult leidma ega enam otsima — sa tõrjud tagasi igasugust viimset rahu, sa soovid igavest sõda ja rahu vaheldumist: Loobumuse inimene, kõigis selles sa tahad loobuda? Kes sulle annab jõudu selleks? Senini polnud kellegil seda jõudu!«

Oma enese valusast eluvilumusest teadis filosoof, mis tähendab uskmatu hullumeelsusele viiv üksildus. See üksildus on esiteks inimeste puudumine, kes teda armastasid ja temast aru said: »Kui sa suudaks taibata minu üksilduse tunnet! Elavate seas niisama vähe kui ka surnute hulgas pole mul kedagi, kellega ma võiksin end tunda suguluses. See on ütlemata kurb«, nii kirjutab ta Franz Overbeck'ile.

Aga üksildustundele, mis teda haaras kaasinimeste suhtes, lisandus hirmsaim üksildus, uskmatu üksildus. Vihjega Dante'le ja Spinoza'le arvab ta, et ka nemad tundsid üksildust. Aga ta kirjutab: »Muidugi oli nende mõtlemisviis, minu omaga võrreldes, niisugune, mis laskis taluda üksildust. Ja lõpuks polnud kõigil nendel, kelledele Jumal oli kaaslaseks, seda üksildust, mida mina tunnen.« Ja oma õele kirjutab ta: »Sügav inimene vajab sõpru, välja võetud juhus, et ta usub oma Jumalasse. — Ja minul pole ei Jumalat ega sõpru.«

2. Järgneva Jumala surma tagajärjena kaotab inimene tahtmise hääd teha:

Ateistid olid väitnud, et nende võitlemine usu vastu jätab moraali puutumatu. Selle enesepettuse hävitas Nietzsche põhjalikult. Halastamatult paljastab ta ühetähendusliku jumalausu ja moraali kokkukuuluvuse. »See on naiivsus arvata, et moraal jääb püsima, kui sanktsioneeriv Jumal puudub! Teine maailm on absoluutselt tarvilik, kui moraali tahetakse jätta püsima.«

Oma jätangus lausub ta: »Moraalne tõlgitsus on langenud ühtlasi usulise tõlgitsusega: Seda ei tea muidugi pealiskaudsed! Instinktiivselt hoiavad nad, mida rohkem uskmatud nad on, hammastega kinni moraali lugupidamisest.«

3. Jumalasalgamisega langeb ka tahtmine tõe otsimiseks:

Usuta pole tõde maailma asjus: »Eeldus, et inimesed siiski nii moraalselt toimivad, et inimlikule mõistusele jääb õigus, on naiivsus ja heasüdamlik eeldus; on järelmõju usust Jumala tõelisusse, kui kujutame endile Jumalat kui kõigi asjade loojat... See on ikka veel üks metafüüsiline usk, mille peal lasub usk teadusse, et ka meie tänapäevased tunnetajad, meie jumalatud ja metafüüsika vastased, oma tuld võtame sellelt lõkkelt, mis aastatuhandevanune usk sütitas; see kristlaste usk, mis ka oli Plato usk, nimelt, et Jumal on tõde ja tõde on jumalik.«

Nüüd aga on Jumal surnud. Sellepärast »peame olema südametunnistuseta tõe ja eksimise suhtes« (jätang). Peame taipama, et Jumala surmast saadik tahtmine eksimiseks niisamuti kuulub elu juure kui tahtmine tunnetamiseks. — Sellele järeldusele peame tulema, sest »sellest silmapilgust saadik, milles eitati usk askeetlikku Jumalasse, tõuseb meil uus küsimus: Küsimus tõe väärtuse järele.«

Sellega tuleme vanale lausele: »Midagi pole õige, kõik on lubatud . . . Hea küll, see oli vaimu vabadus; sellega ütlesime endid lahti usust tõe sisse.«

(Järgneb.)

Õige ja vale hardus.

Kui inimene ühe idee, ühe asja eest peab välja astuma ning ohvreid tooma, siis see aade peab talle tunduma suure ja väärtuslikuna.

Kui keegi kristlane andumusega peab vaeva nägema kristlikus vagaduses edasijõudmise kallal, siis see vagadus peab talle olema midagi suurt, väärtuslikku, ülevat ning taoteldavat.

Kui nüüd see on aga tõsiasi, et mõned kristlased kogu oma elu jooksul ei saa »soojaks« oma püüdmisel vagaduse järele, jah, kui nad isegi seda kardavad ja vaeva näevad, mitte vagaks saada ja vagaduse kuulsust omandada, siis tuleb see sellest, et neil on hoopis väär mõiste kristlikust hardusest. Genfi suurvaim ja püha piiskop Franciscus Sales on oma »Philothea's« ütelnud nii mõndagi väärtuslikku õige ja vale vagaduse kohta. Sellest on juba üle kolme saja aasta tagasi, kui ta seda kirjutas, kuid ta kõneleb meile otse nõnda, nagu oleks see tänapäeval meile kirjutatud:

»Ma ei taha õpetada kloostris elavaid inimesi, vaid neid, kes elavad kesk maailma, linnades, perekonnaringides: neid, kes on sunnitud läbi käima maailmainimestega ja kellel just sellepärast sageli ei ole isegi julgust, mõtelda, et neil oleks võimalik vaga eluviis . . . Ja ometi võib õilis ning püsiv hing ka kesk maailma kogeda endas jumalalapsluse nauditavust . . . Mitte, et ma tahaksin nende suhete raskust jätta kahesilmavahele, ei, ma tunnen neid ja sellepärast see on ka minu kõige hardaimaks sooviks, maailmas elavaile inimestele võitlust kergendada ja seeläbi seni tegemata jäänud asjad jälle joonde ajada. Oma nõrkade jõududega tahaksin mina selle väikese töö kaudu abiks olla neile, kes tunnevad endas julgust, maailmas elada usu põhimõtete järele.«

Lisame kohe juure mõned laused »Philothea« kolmandast peatükist, millistest ilmneb, missuguseid tähtsaid ja õigeid vahetegemisi Franciscus teeb maailmas elavate ristiusuliste suhtes.

Ta ütleb:

»Jumala looval käsul iga taim peab ‚tooma vilja oma viisi järele'. Meie oleme otsekui taimed kiriku jumalaaias ja peame kandma harda elu vilju, igaüks oma laadi ja oma seisukoha järele. Hardusel peab olema teine välimus kõrgesti sündinud inimese juures kui käsitöölise juures, töölise või sulase juures, tal peab olema teine välimus tüdruku juures ning jälle teine välimus abielunaise juures, ja jällegi teine ilme lese juures. Jah, ta suundub oma tegeliku rakenduse poolest iga üksiku inimese jõudude, ülesannete ja kohustuste kohaselt. Või kas teie usute, et see oleks teie piiskopile sobiv, kui ta tahaks elada erakuna nagu kartusiaani munk? Või kas oleks see abielurahvale sobiv, kui nad ei tahaks midagi teenida ega säästa nagu kaputsiini mungad? Või kas see sobiks töölisele või käsitöölisele, kui ta igapäev tundideviisi istuks kirikus nagu suured inimesed? Kas selline hardus ei oleks naeruväärne, talumatu? . . .

On olemas nii palju harduseliike kui on kutseid. Õige hardus moodustab terviku iga üksiku

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kutsega . . . Igalpool saame ja peamegi püüdma suurima täiuslikkuse poole . . . Sellepärast on see eksitus, kui mitte just ütelda, et see on ketserlus, tõmmata eraldusjoont vagaduse ja võimlemisväljaku vahele, vagaduse ja kaupluse vahele, harduse ja majapidamise vahele.«

Kes nüüd aga mõtleb, et see nii elulähedase ja elurohke harduse kuulutaja jääb rahule mõne üldise üksiku põhimõtte määramisega, eksib. Franciscus oli liiga hea inimestetundja selleks, et talle mitte ei jäänud kahesilmavahele, kuidas isegi kõige parema püüdmise sekka tungivad sageli veel tühimeelsus ja iseenese armastus. Sellepärast ta seletab oma harduse mõistet:

»On olemas ainult üks õige hardus; valesid ja rumalaid hardusi seevastu on olemas palju. Kui sul mõni vale vagadusliik on silme ees, siis sa võid saada kurja pettumuse ohvriks ning sa võid isegi sattuda lapsiku, ebausulise vagatsemise kütkeisse, mis on tõelise vagaduse moonutiseks.

Väga lähedal on hädaoht, et igaüks hakkab endale konstrueerima erisugust vagadust, iseenda salajaste soovide ja oma ettekujutuse järele. Kes looduse poolest on kaine, see peab end sellepärast juba vagaks ning jätab kahesilmavahele võib-olla suure hulga armastuselagedust, millest tema süda on täis. Nagu on nii mõnigi, kes oma abstinentsi pärast ei julgeks oma keeleotsa tilgakese veiniga niisutada, kuid kes selles ei näe pahandust, kui ta otsekui täiest kõrist oma kaasinimese üle tühja juttu teeb! Keegi teine jälle peab end vagaks, kuna ta päev-päevalt loeb suure hulga palveid. Ja seejuures ta on oma perekonna ja tuttavate ringis mõru, upsakas, hammustav inimene. Nii mõnigi avab oma rahakoti, et vaestele sellest midagi anda, kuid ta nöörib oma südame kinni, kui on tegemist sellega, et andeks anda oma vaenlastele. Teised jällegi on andeksandmisega päri; kuid nad ei saa sellega hakkama, et mõne võlglasega arvet pidada teisiti kui kõige karmima mõõdu järele.

Kõiki neid inimesi peetakse võib-olla üldiselt vagaks. Kuid nad on vagadusest tegelikult kaugel. Mis nad varjavad välise silmakirjalisuse kamara all, see on nagu ebajumala kuju, puine harduse telling. Tõeline, elav hardus on rajatud Jumala armastusele. Ta on ainult Jumala armastus . . .

Armastus — see tähendab meile — pidada Jumala käske; vagadus — seda võib teostada takistamatus, rõõmsas valmisolekus.«

Jah, takistamatus, rõõmsas valmisolekus! Seega tüürib Franciscus sellele, mis talle näib olevat kristlase läkituseks ja sihiks ühtlasi siin maailmas: Täiesti hakkama saada argipäevaeluga. Kellele see õnnestub, see saab täiuslikuks kristlaseks ning muudab maailma vaikselt ja tähelepanematult, kuid seda mõjuvamalt Kristuse pooldajaks Kristuse sees.

Brasiilias olevat uute andmete järele katoliiklaste arv juba ammugi 40 miljonit ületanud. Praegu elab sääl 47 milj. elanikke, peaaegu kõik katoliiklased. Teatavasti kõneldakse Brasiilias portugali keelt, ja ka ürgkodumaal, Portugalis, tõuseb võimsalt katoliiklus praeguse presidendi ergutusel.

Kirik katakombides.

Mis Hispaania rahvas on kannatanud punaste poolt valitsetaval alal, see on juba laialt tuntud. Mõrvatud inimeste arvu võib arvata umbes 8-tuhandele. Me oleme juba teatanud, kui palju piiskoppe, preestreid ja orduinimesi on maha tapetud. Franco ja tema inimesed on Hispaania ära lunastanud peagu lõputust verepisarate ja vaevade ööst.

Kirik polnud enam nähtav. Ta oli põgenenud katakombidesse. Kuid sellegipärast pole tema tegevus kustunud. Preestrite hulgas on märtreid tuhandeid. Hispaania priimas võis ütelda selle uhke sõna, et mitte ükski preester ei kõhelnud usust äralangemise asemel enese peale võtta surmanuhtlust.

Kuid mitte kõik preestrid, kes elasid punastel aladel, pole surnud vägivaldset surma. Kus nad olid? Kas nad varjasid endid kartlikult, ilma et nad oleksid teinud katse, mis muidugi oli seoses elukardetava hädaohuga, salaja teha hingehoolduse tööd? Hispaania ajakiri »Razón y Fe« (Nr. 496, 39. aastakäik) annab meile uue pildi sündmustest. Tema abil võime heita pilgu peidetud kangelaslikkusesse, julgesse, surmakartmatusse organisatsiooni, mis edustab sakramentaalset elu, mis sunnib meid aukartlikult mütsi maha võtma.

Kuna kõik kirikud olid kas hävitatud või rüvetatud, hoiti Pühimat Sakramenti eramajades. Kui kuskil salajas pühitseti püha missaohvrit, jagati usklikele konsekreeritud hostiaid, et neid võidi viia haigeile ja vangidele. Hostiaid võeti kaasa portfellides, paberossikarpides või arstirohtude karbikesis, taskukellade kapslite vahel ja šokolaadikarpides. Nii olid puu- ja pappkarbikesed astunud tsibooriumide ja pateenade asemele. Nii usklikud asusid haigeile ja vangidele Sakramenti viima, eriti naised ja lapsed, kuna neid ähvardas vähem vangistamine ja läbiotsimine.

Kui ükskord kõik tõele vastavalt on üles kirjutatud, siis saaks sellest raamatu kirjutada, mis leiaks terve maailma imestamist. See raamat võiks meile mitmest asjast jutustada, algust tehes selle Barcelona poisikese looga, kes kuuesajale surmamõistetule viis Pühimat Sakramenti. Ta võiks meile jutustada ühest teisest üheteistkümneaastasest poisikesest, kes aiaviljakorvikesega käevarrel jagas 15000 inimesele püha Armulaua Sakramenti, ehk ka sellest Madridi tüdrukust, kes iga päev mõnedele peidus olevatele nunnadele Issanda ihu majja kandis.

Eramajus asutati keskusi, »eukaristliku abi keskusi«, nii nimetas neid keegi nunn, kust püha märtripoisikese Tarcisiuse järeltulijad hostiaid ära tõid, et neid sealt perekondadesse viia. Seal täitis siis mõnikord öölaud magamistoas tabernaakli otstarbeid ja lugematud majad said niiviisi Issanda kummardamise paikadeks. Palvetajad mehed võtsid raamatu, naised kudumisvardad kätte, et niiviisi olla kaitstud ootamatu külaliste ehk ka kahtlaste kaaselanike vastu. Niisuguseid peidetuid pühapaiku oli Hispaanias tuhandeid, üksi Santander'is võidi neid üle 450 kindlaks teha. Üks arhitekt kirjeldab

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

meile oma imestust, kui ühel päeval tema poeg arsti rohtude karbikeses Pühimat Sakramenti koju tõi. Ta ei julgenud seda sellel päeval oma majas ülal hoida, kuna neis päevis Madrid kohutavaima hirmuvalitsuse päevi läbi elas. Aga varsti pärast seda õnnestus tal, et ta suutis ühe preestriga ühendusse astuda. Ta kohtus temaga kusagil äris ja sai temalt silmapaistmatu karbikese hostiaid. See kohtumine kordus siis peaaegu igal päeval, nii et terve perekond peaaegu mitte iialgi polnud püha Armulauata. Palvetustunde pidas perekond kella kümme õhtult kuni kella kaheksani hommikul, kuna päevaajal see liiga hädaohtlik oli. Selle salajase hingehooldamise kohtamispunktideks määrati ärid, apteegid, tubakaärid, lühidalt öeldud, kohad, kus palju liiklemist oli. Äriruumides võisid usklikud pihtida, armulauale minna ja äraolijatele määratuid hostiaid vastu võtta. Loeme ühes jutustises:

Oli 24. detsembril ühes suures kohvikus. Leti juures oli üks mees ametis karamellide sissepakkimisega. Ta kandis valget jakki. Tema usin töö ja väljanägemine tähistas teda kui tublit kondiitorit. Ta oli veel noor ja kandis prilli. Aeg-ajalt ta võttis enesele aega sigari suitsetamiseks selle juures ruumi suitsuga täites. Tasa krabin, uks avatakse ja üks ostja ilmub. Mõlemad tervitavad ennast lahkelt, kusjuures kondiitor ostjale annab karamelli. Sellega on usaldus nähtavasti jalule seatud. Ostja läheb läbi äri ja saadetud kondiitorilt kaob ta sammetist eesriide taha. Kondiitor võtab prilli maha ja nüüd ta näol on hoopis teistsugune ilme. Ta istub naeratusega tugitoolile ja algab ostjaga sosistades kõnelust. Korraga viimane põlvitab maha, naeratus kondiitori näost on kadunud kui ta ladinakeeles sõnab: »Ego te absolvo a peccatis tuis . . . ma räägin sind lahti sinu pattudest . . .«

Peale seda preester tõuseb üles ja avab kõrvalseisva laua juures kummargil seistes suure aukartusega oma portfelli. Avatud portfelli ees ta põlvitab ja võtab säält välja visiitkaardi suuruse ümbriku. Ümbriku sees asetsevad konsekreeritud hostiad. Võõras põlvitab samuti ja võtab siis ümbriku oma kätte. Kõik see toimub imestamisväärse kiirusega. Vaevalt on see toiming lõpetatud, kui mõlemil meestel juba jälle sigar suus on. Nad vahetavad mõningaid tähtsusetuid sõnu valju häälega. Selle vahel teeb preester sosistades mõningaid korraldusi, ja varsti seisab mees jälle üks-kõikse näoga tänaval. Tema kuulub Kataloonia revolutsioonikomiteesse. Nii vähemalt on kirjutatud tema dokumentides, milliseid ta kannab oma taskus koos hostiatega.

Umbes pool tundi on möödunud, kui see sama mees Kataloonia väljakul astub trammi. Ta on oma välimust väga muutunud ja näeb nüüd välja nagu jooksupoiss. Tema kõrval seisab mees, kes paistab välja oma lobisemisega. Vagun on nii täis kiilutud, et hingamine raskeks läheb. Ei välta kaua, kuni mõlemad mehed on kõnelust alanud. Üks sosistab teisele kõrva: »Kõik korras, ainult üks naine, kes jaotas pilte ja roosipärge, on sattunud raskusisse.«

Nüüd saabub mees, keda meie nägime kohvikus pihtimas, oma sihtkohta. See on tema vanemate maja. Harilikus, suures ruumis on kõik jumalateenistuseks ettevalmistatud. Kaks rida toole on vastamisi asetatud. Üks kaasatooduid pakke avatakse. Tema sisuks on bütsantiini stiilis maal, mis kujutab püha Neitsit lapsukesega. Väiksemad lapsed on juba voodisse viidud, ainult suuremad on kogunenud vanemate ümber. Ka mõned üüri-lised suuremate lastega on tulnud. Nüüd lülitakse raadioaparaat, mis senini hoolsasti oli peidetud. Lühikese aja pärast meie kuuleme suure oreli kõla, mis intoneerib »Introitus't« gregoriaani viisi järele. Missa lauldakse Jumalaema kirikust Pariisist. Ligiolevad põlvituvad. Selle mehe vana isa, keda õppisime tundma kohvikus, lausub: »Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel . . . « Kõik palvetavad siis Gloria't ja Kredo't. Keegi loeb epistli ja evangeeliumi ette. See on üks isesugune missa, millega palvetajad on ühendatud tuhandete kilomeetrite tagant. Meie võime neile kirjeldusile usku kinkida, et need, kes seda kaasa elasid, iial oma elus, mitte üheski kirikus, polnud nii liigutatud kui nendes tundides. Meie võime ka uskuda, et mehel kohvikust sellest hirmu ja katakombide kristluse ajast pole mitte ühtki mälestust, mis oleks nii ilus, kui mälestus nende kesköömissadest, millistes tema ise preestri asemele astus, et vanematele ja omastele Pühimat Sakramenti jagada, et siis lõpuks ka ise Issanda ihu vastu võtta sõnadega: »Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam æternam — Meie Issanda Jeesuse Kristuse ihu hoidku mu hinge igaveseks eluks.«

Katoliku kiriku olukorrast Saksamaal.

Kui raskeks on muutunud katoliiklaste olukord Saksamaal, valgustab järgmine Aacheni piiskopi ringkiri.

»Armastatud piiskopkonna liikmed! Neljateistkümne päeva eest, pühal ülestõusmisepühal, olen teid lasknud osa võtta suurest murest meie katoliku usutunnistusliku kooli püsivuse pärast ja olen teile teatanud, et Juhiriigikantsleri poole olen pöördunud väga tungiva kirjaga, et teda veel viimsel tunnil paluda oma katoliku alamaile, kes oma lapsi tahavad kasvatada truu-saksaliselt kuid ka truu-katoliiklikult, jätta usutunnistuslik kool, et nad ei oleks sunnitud oma lapsi saata kooli, kust rist peab kaduma ja kus palve peab vaikima.

Meie peame kahjuks juba tänapäev nentima kurba asjaolu, et kogu piiskopkonna alal usutunnistuslikud koolid on kõrvaldatud. Igaltpoolt saabub mulle andmeid, kui sügav meeleliigutus on haaranud katoliiklikku rahvastikku linnas ja maal ristide kadumise tõttu. Paljude usklikkude vanemate ja nende laste poolt, nii mõnegi kristlikult häälestatud õppejõu poolt on selle eksimuse pärast valatud valusaid pisaraid. Ja nii mõnigi käsi on värisenud, kui ta kõrgemal käsul risti omalt kohalt pidi alla tooma. Ristid on kooliruumile senini annud usulise pühitsuse, ristid, mille poole teie, kristlikud vanemad, ja

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

võib=olla isegi teie vanemad ja vanavanemad, oma lapsepõlves rõõmsalt ja hardumuses olete üles vaadanud. Tärkab ka valus küsimus:

Mis saab ristidest, mida osalt vankritel suurte hulkadena on kokku veetud? Tõesti, katoliiklik rahvastik ei unusta kunagi sündmusi käesoleva kooliaasta algul.

Usuline kasvatus, mis ei taha jääda pinna=pealseks, mis katoliku last peab haarama tema sügavaimas sisemuses, võib saada võimalikuks ainult kõige tihedamas seoses katoliku usuga. Ta võib täielist edu saavutada ainult katoliku usu=tunnistuslikus koolis. Kui üteldakse, et saksa rahvustervik nõuab tingimata ühtluskooli, mis ühen=dab kõigi usutunnistusega lapsed, siis jäetakse kahesilmavahele, et meie kodumaal paraku mit=mesugused kristlikud usutunnistused esinevad üks=teise kõrval ja et oma usutunnistuses hästi kasva=tatud ja sellest kinni pidavad inimesed samalt pinnalt ja samast verest põlvnevate saksa vendadena truult üksteise poole hoiavad, kui silmapilk seda nõuab, nagu kogemused seda ju ka kuni meie päivini selgelt on näidanud. Kui meie kodumaal aga, mille eest Jumal hoidku, terav vastolu usklike ristiusuliste ja ristiusu vastaste vahel ikka veel peaks teravamaks muutuma, siis kistakse seeläbi rahvustervik veel kohutavamalt lõhki kui see sün=dis senini konfessioonide erinevuse juures.

Vihje, et ka teistes maades, näiteks Prantsus=maal, Itaalias, Belgias, Hollandis ja Ameerikas esineb kõigile ühine riigikool, on ekslik, kui sala=takse, et peagu kõigis neis mais sageli usuta ja usuvastaste riigikoolide kõrval esineb palju õitse=vaid erakoole, kuhu usklikud vanemad saadavad oma lapsed, ilma et nad sellepärast peaksid oma laste suhtes kartma mingit hädaohtu.«

Karjasekiri tuletab edasi veel meele pühalikult garanteeritud konkordaadiartikleid, milles on taga=tud katoliiklike usutunnistuslike koolide asutamise ja püsimajätmise õigus. Karjasekiri jatkub:

»Neile ja teistele seaduslikele määrustele toe=tudes, vanemateõiguse ja südametunnistuse vaba=dusele vihjates, meie katoliku piiskopid on juba aastaid ja kuni viimaste päevadeni teinud kõik, mis seisis meie võimuses, et säilitada usutunnis=tuslikku kooli ja **teie ise olete nii sageli ja veel kõige viimasel ajal, kui teie vabalt ja takistama=tult võisite avaldada oma arvamist, tihti saja=protsendiliselt seisnud oma piiskoppide seljataga ja oma katoliiklikele lastele nõudnud katoliik=likku usutunnistuslikku kooli.**

Armsad piiskopkonna liikmed! Kuidas on lugu usuõpetusega ühtluskoolis? — Usuõpetus on korraliseks õppeaineks. Teda antakse õpilastele eraldatult nende usust õppejõudude poolt. Siis on ka usuliselt häälestatud õpetajail ning õpeta=jannadel esialgu veel võimalik ka uues koolis lapsi õpetada katoliku vaimus ja katoliku usu põhimõ=tete järele. — Juhitagu aga tähelepanu järgmisele: **1. juulil 1937 a. keelati kõigil vaimulikkudel alg=koolides usuõpetus ministeeriumi erimäärusega.** Sellest ajast peale võtsid ilmlikud õppejõud kogu õpetuse üle. **Pärast vähendati usuõpetuse tun=dide arv peagu poolele. 1938 a. määras härra minister, et usuõpetuse tundidest pidid välja jääma kõik ained, mis võiksid ohustada rahvus=sotsialistlikku kasvatust.** Sellepeale, kuid ka varemalt, on palju õppejõude piibliõpetuse, eriti Vana Seaduse oma, mis meile katoliiklastele on usu paratamatuks osaks, osaliselt või täiesti and=mata jätnud.

Kui aga kirikuvaenuline vool, mis meie isa=maal on haaranud laiu ringe, osaliselt ka õpetajas=konda, veel laiemale levib, tuleb karta, et usu=õpetus ühtluskoolides varsti saab võõrkehaks ning et ta sealt varsti kaob. Selles arvamises kinnitab mind kellegi Alfred Rosenbergi peakaastöölise väljendus. See isik kirjutas ajakirjas ‚Weltanschau=ung und Schule' järgmist: ‚Aja püüdeile vastab saksa algkool laste era usulise kasvatusega usu=ühingute poolt. See kool oleks siiski antud het=kel veel liiga ennaklik. Aeg selle jaoks ei ole veel tulnud.'

Seejärele oleks niisiis, nii tohime järeldada neist sõnust, praegu kehtimapandud ühtluskool õppekava sissevõetud usuõpetusega üleminekuvor=miks, mille sihiks oleks aga usuõpetuse täie=lik lahutamine koolist.

Armsad piiskopkondlased! Nüüd olete kuul=nud oma piiskopi otsust. Veel üks tähtis asi on mul aga lõpuks juure lisada. Tänasel päeval aval=dan mina, ja oma vaimulikkude kaudu kõigist Aacheni piiskopkonna kantsleist pühalikku pro=testi ristide kõrvaldamise vastu kooliklassidest ja katoliku usutunnistuslike koolide kõrvaldamise vastu. Esinen selle protestiga ka riiklike asutuste juures.«

Viis sugupõlve tagasi...

Jutustus Jaapanist.

25. mail 1935 Jaapani linn Sedai pühitses ühe oma kõige kuulsama mehe, Daimyo Date Masa=mune surmapäeva. Tema oli see, kes kutsus esi=mesed kristlikud usukuulutajad Sendai ning Põhja=Jaapani ümbrusse. Need olid frantsisklased õndsa Ludvig Sotelo juhtimisel. Frantsisklased alustasid Daimyo maa=alal väga viljakat tööd. Täna tahan jutustada väikese elamuse juubelipüha puhul, mille Obihiro Sendai rahvas pidasid suure Daimyo auks ja mille juures mina pidin pidama kõne Date Masamune üle.

Pärast loengut palus mind keegi veel tund=matu härra, teda kord külastada tema majas. Ta tahtvat mulle anda reliikviat Sendai vanakrist=likust ajast.

Juba järgmisel õhtul tegin härrale visiidi. Pärast tavalist tervitust ning mõningaid tähtsuse=tuid kõnekäände tõi ta kapist ühe väikese karbi=kese, milles oli täiesti vati sisse mähitud väike Jumalaema kujukene täitsa elevandiluust. Ta oli aja jooksul kaotanud oma hiilguse ja oli peagu täiesti mustaks muutunud. Sellest haruldasest avas=tusest üllatatud, küsisin härralt, kas ta teab midagi

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

selle kujukese päritolu kohta. Naeratades andis ta mulle järgmise seletuse.

»Nagu te eile oma loengus selgitasite, oli Date Masamune suur kristluse sõber ning kaitsja. Tema järeltulija ajal hakkas ristiusuliste tagakiusamine hirmsa hooga möllama. Kristlased, keda kätte ei saadud, põgenesid mägede üksildusse, jah isegi kuni Yezo saarele, praegune Hokkaido. Praegugi meil on veel tuntud säärane vana asula. See on Date Mombetsu Murora läheduses. Nende kohtade elanikud ei tea tänapäev enam midagi ristiusust, kuid sealt leiti veel mõningate aastate eest terve rida vanu mälestusi ristiusulisest ajast. Ma ise olen pärit sellest kohast ja olen oma vanaisalt saanud selle kujukese, kui ma pärast gümnaasiumi lõpetamist läksin Tokio ülikooli.«

Siin härra võttis kuju karbikesest välja ja ulatas selle mulle. Ma võtsin selle kätte ja vaatlesin täpselt. Ta oli kahtlemata vana päritoluga. Kuju näoilmest võis järeldada, et see on arvatavasti mõne vana jaapani kujuri loodud. Alla olid abitus ladina kirjas graveeritud järgmised sõnad: »Sub tuum præsidium confugimus, Sancta Dei Genetrix — Sinu kaitse ja varju alla põgeneme, püha Jumalasünnitaja.«

»Teid tuleb sellise haruldase omanduse pärast kadestada, kuid kas te ei tea ka mitte midagi selle harulduse ajaloost?«

»Ma sain selle oma vanaisalt. Ühel vaiksel talióhtul, kui minu õed ja vennad juba magasid, ta võtti s mind oma tuppa kaasa, süütas küünla ja käskis mind vaikse häälega ühe laua ääre põlvitada. Siis ta avas oma alati lukustatud kirstu ning otsis välja väikese karbikese, mis oli sügaval riiete all. Vaikides istus ta siis minu kõrvale, ettevaatlikult kasti enda ette lauale pannes. Selle käitumise üle olin väga imestunud. Vaatasin vanaisa otsa ning nägin, kuidas tema silmad otse äraseletatud läikega suundusid kastikese poole. Tema huuled aga liikusid peagu märkamatult. Ma arvan, et ta palvetas. Ma ei julgenud teda segada. Viimati ta võttis minu käe, tõmbas mu lähemale ja ütles mulle sosistades: »Sa oled nüüd küllalt vana, et sa saad teada oma suguvõsa saladuse. Sinu isa suri, enne kui talle sain kõik seletada. Ma ise tunnen, kuidas minu elu pikkamisi hiilib välja sellest kehast ja nii tuleb aeg, et on vaja leida uut selle kastikese hoidjat. Ole oma esivanemate vääriline ning valva seda, mis neile on alati olnud püha.« Seepeale ta avas ettevaatlikult karbikese, võttis selle väikese kuju välja ning pani käed risti. Tol mälestusväärsel õhtul nägin seda kuju esimest korda. Ja ometi ma ei teadnud seni mitte midagi tema olemasolust meie majas, kuigi ma olin vaevalt viieteistkümneaastane, tundsin ometi sel hetkel, et mingi paljude aastate saladus tehti omaseks minu hingele. Ma samuti panin käed risti, kuigi ma palvetamisest mitte midagi aru ei saanud. Pärast tükk aega kestnud vaikimist küsis mind vanaisa: »Kas tead, mis see seal on?« »Võiboolla mingi eriti auväärne hotoke (buddha jumalus)«, vastasin mina. »Ei, ei. See on Birgen Santa Maria (püha Neitsi Maarja). Juba viis sugupõlve läbi see on meie perekonna püha ese. Palju ma ei saa sulle sellest jutustada; sest seda aaret ei näidatud mitte kellelegi ja tema olemasolust teadis ikka ainult üks perekonnast. Kuid niipalju ma tean, et Birgen Santa Maria on meie perekonna hea kaitsevaim ja kui seda väikest pühaeset alati truult alal hoitakse, siis ei lahku millaski õnn meie juurest. Ma ise võlgnen Birgen Santa Mariale oma elu. Kui ma olin üheteistkümneaastane, jäin raskesse haigusse. Mu isa ja ema olid juba surnud ja minu vanaisa kasvatas mind ning mu mõlemaid õdesid, kes minust olid vanemad. Ühel õhtul, kui minu haigus oli jõudnud haripunktile ega keegi enam uskunud minu pääsmist, saatis mu vanaisa naabrinaised, kes mind ravitsesid, ja minu mõlemad õed toast välja, tõstis mind voodist, pani mulle selga minu pühaderiietuse ning viis mind oma suure kirstu juure, mis siin on näha. Kuid ta ei avanud seda mitte, nagu mina seda praegu teen. Ta lükkas selle kõrvale ning seina sees tuli nähtavale üks väike avaus. Vanaisa võttis ühe laua sellest avausest ja brokaateesriide tagant paistis silma Birgen Santa Maria kuju. Mitte ilmaski ma ei unusta, missuguse lugupidamisega vanaisa selle ette põlvili laskus, minu ümbert kõvasti kinni võttis. Ta pööras oma silmad kuju poole ja pomises värisevail huulil järgmise tõotuse:

»Birgen Santa Maria! Sina tead, et meie sulle kõige raskemal ajal oleme andnud kindla kodu. Vaata minu häda ning päästa see laps, sest temast oleneb meie perekonna tulevik. Kui see nii peab olema, et surm siia peab tulema, siis ohverdan oma elu lapse asemel«. Siis vanaisa vaikis. Tema silmad olid ikka veel liikumatult suunatud kuju poole. Ma ise tundsin äkki suurt väsimust, roidumust ning ütlesin sellepärast: »Vanaisa, ma tahan magada. Siis läbistas värisemine kogu tema keha. Naeratus libises üle kogu tema näo ning valju häälega ütles ta: »Tänu, tänu, minu palve on võetud kuulda!« Ta pani laua jälle avause ette seinas ning lükkas kirstu selle ette. Siis ta võttis mind hoolikalt riidest lahti ja ütles: »Maga, maga, mu laps!« Seda ta ütles suure armastusega ning paitas mu pead. Pärast seda ta lahkus toast.

»Ma vist magasin väga kaua; sest kui ma ärkasin, oli päike juba kõrgel taeva serval. Minu aseme kõrval põlvitasid mõlemad õed ning nutsid. Kuna ma teadsin, et eelmisel päeval kardeti minu elu pärast, ma mõtlesin, et nad nutsid minu pärast, ning ütlesin sellepärast: »Ma saan ju terveks; vanaisa on minu eest palvetanud.« Kuid siis nad nutsid veel rohkem ja vanem õde ütles mulle: »Vanaisa on täna öösel surnud.« Kuigi ma olin veel laps, ma tundsin korraga selle tõotuse hirmuäratavat suurust. Ja ma olin kindel, et Birgen Santa Maria on võtnud kuulda tema palve. Mind haaras suur hirm selle olevuse ees, kellest ma ju õieti midagi ei teadnud ning ma ei julgenud iialgi minna selle koha lähedale, kus oli peidetud kuju. Ka ei ütelnud ma mitte kellelegi sellest. Alles pärast, kui seda maja pidi uuesti üles ehitama ja oli olemas hädaoht, et seda pühaeset võidi avastada, ma võtsin ta välja ning varjan teda sest ajast peale oma kirstus.«

»Nii ütles vanaisa ning kõvasti minu käest kinni haarates ta jatkas peagu ähvardavalt: »Sina aga ole ettevaatlik, et sa iialgi minu eluajal ei puutu seda kuju või näitad teda pärast minu surma soovimatuile silmadele,« ütles vanaisa ja pani kujukese kirstu oma riiete alla tagasi.« — — —

Siin lõpetas härra oma juttu ning mulle näis, otsekui oleks tema näol kartlik ilme. Ma küsisin sellepärast: »Kas te olete peale minu seda kuju juba kellelegi näidanud?« »Ei. Ma ei usu; kuid ma kardan esivanemate kättemaksu.« »Ja miks teie just mulle reetsite selle oma esivanemate püha eseme?«

Siis tõusis härra üles ning käis paar korda ärritatult toas edasi-tagasi. Viimaks ta jäi minu ette seisma ning ütles: »Kas teate? Ma tahtsin kord ometi selgust saada selle Birgen Santa Maria kohta. Kord ma tahtsin juba seda kuju müüa kellelegi Vaseda ülikooli professorile, kes selliseid

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

asju kogub. Kui ma aga kujukese kastikesest välja võtsin ning teda vaatlesin, — ma ei tea, kuidas see oli võimalik — siis põlesid mulle need silmad nii hinge, et ma tõotasin, mitte millaski reeta esivanemate pärandust. Kuid sellest päevast saadik ma pole enam leidnud rahu. Võib-olla need on esivanemad, võib-olla see on too Birgen Santa Maria, kes mulle tahavad kätte maksta. Kes on õieti Birgen Santa Maria? Eile õhtul te mainisite seda nime oma loengus kolm korda ning igakord te tegite seejuures väikese kummarduse peaga. Te peate seda teadma! Te peate uskuma Birgen Santa Mariasse! Sellepärast ma avaldasin teile oma esivanemate saladuse!«

Siinjuures tundsin kahte asja kõige selgusega ära: Esiteks, et mul siin on tegemist vanakristlaste järeltulijaga ja teiseks, et arm juba selle hinge kallal töötas. Ma ütlesin talle seda ning jutustasin talle ka põhjalikult meie Issanda emast. Üllatunult kuulas ta mind, ilma et ta oleks mind katkestanud.

»Nüüd olge oma esivanemate vääriline, kes kauakestval, raskel ajal on alal hoidnud seda, mis neile nende teadmise ja võimise järele oli võimalik. Usun, et teie olete selleks kutsutud, veelkord oma suguvõsa usku uuendada selle algupärases puhtuses. Tänage Birgen Santa Mariat; sest tema on alati kaitsnud neid, kelle juures tema pilti alal hoiti. Ning ma sooviksin ainult, et ka teie seda edasi palvetate, mis on kirjutatud selle kuju all: »Sinu kaitse alla põgeneme, püha Jumalasünnitaja.«

Ja ma õpetan teile veel ühe palve, mida ma teid palun võimalikult sageli, kui see läheb, igapäev, korrata.«

Ütlesin talle ette »Ave Maria« ning tema kirjutas endale selle üles. Siis ta kummardas minu ette ja ütles sügava liigutusega: »Tänan teid, sest teie olete minu südamele toonud rahu. Ma palun teid, palvetage esimest korda minuga koos selle kuju ees, mis kindlasti juba on kuulnud nii palju ohkeid sügavaimas hädas.«

Kuidas peaksin aga kirjeldama oma liigutust, kui ma ühe tagakiusatud kristlaste järeltulija ees suure tänulikkusega palvetasin: »Ave Maria, gratia plena!«

P. H.

Maailmakirikust.

Rooma. 2. juunil pühitses Püha Isa oma nimepäeva (Eugenio). Oma kõnes kardinalide kolleegiumile kõneles ta paavsti rahusobitamisest. — Paavst mõtleb lähemal ajal 12 pärismaalasest preestrit Roomas pühitseda piiskopiks. Need piiskopiameti kandidaadid tulevad idast ja läänest, lõunast ja põhjast, et püha Peetruse järeltulijalt vastu võtta preestriameti täiust. See 12 misjonipiiskopi pühitsemine on kiriku elujõu tunnusmärk ja tema ühtluse ning katoolsuse hiilgavaks avalduseks. — Paavstliku piiblikomisjoni uuteks rahvusvahelisteks auhinnatöödeks on: 1. »Kas Antiohhia Ignatius tundis juba Johannese evangeeliumi?« 2. »Ligimesearmastus Vanas Testamendis«. — Frantsisklaste ordu kindraliks valiti uuesti P. Leonardo-Maria Bello. Tal on suurimaid teeneid lugematute teaduslike tööde väljaandmisel ja orduülikooli »Antonianum'i väljaehitamisel. Frantsisklaste ordu, olles jesuiitide ordu kõrval maailma suurim ordu (umbes 24000 venda), omab 4154 misjonäri laias maailmas (eriti Hiinas) 86 misjonialal ja on seega ühtlasi suurimaks misjoniorduks. — Püha Franciscus (Assiisist) ja püha Katariina (Sienast) nimetati paavstilt Itaalia kaitsepühakuteks.

Saksa. Riiklike andmete järele 1938. aastalt on olnud »Vanas Riigis« (s. t. ilma Austriata ja Sudeedimaata) 7.596437 algkooli-õpilast, ja meesõpetajateks 131279, naisõpetajateks 47981. Nende ususTatistika on järgmine:

	õpilased	õpetajad	õpetajannad
rooma-katoliku	2.792 027	39 110	22 363
evangeeliumi	4.680 260	87 073	24 752
jumalausklikud	56 662	4 624	722

Vaatamata asjaolule, et »usundlikkude« ülekaal »jumalausklikkude« vastu õpilaste juures on 132 : 1, õpetajate juures 27 : 1 ja õpetajannade juures 65 : 1, muudeti kõik koolid »neutraalseiks«. Veel silmatorkavam on muudetus Austrias ja Sudeedimaal.

Uue aja edukaim piibli tõlkija saksa keele on kaputsiini ordu preester dr. Konstantin Rösch, kes oma kaasvenna dr. Eugen Henne'ga terve piibli on ümber pannud moodsasse saksa keele (aastail 1914—1921). Juba 850000 raamatut läks maailma! Paater Rösch pühitseb tänavu oma 75. sünnipäeva ja 50. aastapäeva orduelus. 42 aastat ta tegutseb juba oma ordu eraülikoolis Münster'is.

Ungari. Hõimurahva kuulsaimaid kirjanikke, piiskop dr. Tihamér Tóth, suri Budapestis 51-aastasena. Selle suurepärase kõnemehe, raadiojutlustaja, usuteadusprofessori ja pedagoogi raamatud (20) tõlgiti juba 15 keele.

Hispaania. Madridi püha Barbara kirikus peeti pidulik jumalateenistus Hispaania rahva suure võidupüha puhul kindral Franco juuresolekul. Kohal oli suurem osa Hispaania piiskoppe, diplomaatlik korpus ja sõjaväe võidukaid kindraleid. Kiriku peaaltaril oli Barcelonast ületoodud kuulus ning auväärne Kristuse kuju. Usulise võidupüha haripunkti kujutas sümboolse võidumõõga üleandmine generalissimus Caudillo poolt kardinalprimasele. Väeülem põlvitas peaaltari ette ning tegi valju, liigutatud häälega järgmise palve: »Issand, võta armulikult vastu selle rahva ohvrid, mis ikka oli sinu rahvas, mis minuga sinu nimel kangelaslikkusega on ära võitnud tõe vaenlase. Issand, kelle käes on kõik õigus ja kõik võim, aita mind, seda rahvast viia täielisele vabadusele, sinu auks ja sinu kiriku auks. Issand, anna, et kõik inimesed usuksid, et Jeesus on Kristus, elava Jumala Poeg.« — Siis palus kardinal Goma y Thomas: »Issand olgu sinuga. Tema, kellelt tuleb kõik õigus ja kõik võim, õnnistagu sind. Ta kaitsku sind ja seda rahvast, mille ta on usaldanud sinu hoole. Õnnistan sind Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel. Aamen«. Tedeum lõpetas selle haarava talituse.

Hispaania kodusõja viimase aja vältel kuulsa Prado muuseumi aarded olid Genfi saadetud. Nüüd kallihinnalised kunstiesemed on jälle saabunud Madridi. 25 raudteevagunit laoti Genfis kunstiaardeid täis. Aarete hulgas oli ka Medinacelli Kristus. See oli mähitud rahvuslippudesse ja piirist saadik saatis pilti aukompanii. Selle väärtusliku eseme tagasiasetamine endisele kohale oli suure pidulikkusega seotud. Protsessioon, mis sel puhul korraldati (sõjaväelised võimud võtsid sellest tervikuna osa), liikus läbi linna tänavate, kus polnud vähem kui 500000 inimest, kes kõik tahtsid olla selle mälestusväärse hetke tunnistajaiks.

Prantsusmaa. Hiljuti Nantes'is asetleidnud sotsialistliku erakonna kongressil tõsteti mitmelt saadikult kaebust selle üle, et ühtluskool Prantsusmaal näitab langevat tendentsi, kuna sellevastu »klerikalism« kõigis

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

avaliku elu harudes tõstab jälle oma pead. Saadik Camel nentis kibedate sõnadega kasvavat kiriku-vastaste seaduste lagunemist ja tegi selle eest radikaalset sotsialistlikku erakonda vastutavaks.

Selle kongressi puhul oli ka avatud näitus, mille ülesandeks oli näidata »klerikaalse ohu« väljamõõtu. Graafilistest kujutistest ja tabelitest oli näha, et näiteks La Choletais ringkonnas on täna 26 valda üldkoolita, ja teises 21 vallas seisavad sulgemise eel. Kuna selles ringkonnas aastal 1905 usutunnistuskoole külastas 26000 õpilast, tõusis nende arv aastal 1937 39000-le! See olukord on teistes Prantsusmaa ringkondades enam-vähem sarnane, väljavõetud suured linnad nagu näiteks St. Nazaire ja Nantes, kus ülekaaluvalt tugev sotsialistlik vallavalitsus rakendab kogu oma jõu ühtluskooli soodustamiseks.

Teiselt poolt oli ka näha, kuidas ja millise vaimustusega ja kogu avalikkuse osavõtuga pidutseti püha Jeanne d'Arc'i eriti sel aastal teisel maikuu pühapäeval. Teatavasti kuulutati p. Jeanne d'Arc 16. mail 1920 pühakuks ja peetakse Prantsusmaa eriliseks kaitsepühakuks.

Põhja-Ameerika. Ühes usuliselt erapooletus lehes (»Je suis partout«) kirjutab keegi mittekatoliiklane: »18. sajandi lõpul Ameerika mandril on ainult 30000 katoliiklast kolmest miljonist koosneva rahvastiku keskel. Tolleaegne suhe 1:10 on nüüd nihkunud suhtele 1:6. Katoliku kirikul on praegu 26000 preestrit, 7000 algkooli koguduste juures ja 2500000 õpilast. Kiriku loomulik üksmeelsus, tema aktiivsus koolides, ajakirjanduses ja heategevuses, usklike arvu järjekindel kasv äratasid protestantlikus Ameerikas kartuse, et maa võib ühel ilusal päeval muutuda katoliiklikuks. Tasakaal oleks ka varsti muutunud, kui ka sisserändamine katoliku Kesk-Euroopast poleks nii tugevasti tagasi läinud.« — Võrreldagu siinjuures Ühendriikide katoliiklaste arvu, mis on vähemalt 22 000 000!

Kanaada. Inglise kuningapaari külaskäigu puhul astus Kanaada ka meie huvide keskele. Katoliiklased, eesotsas kardinal Villeneuve'iga, võtsid kõrged külalised vaimustatult vastu. Suursündmuseks kujunes Dionne'i perekonnast katoliku viisikute esitamine kuningapaarile. Eht-ameerikalikult toodi viisikud, »preilid« Yvonne, Maria, Cecile, Annette ja Emily Dionne'id, roosas erirongis ühes vanematega ja 7 õevennaga ja suure saatkonnaga audientsile, mis kujunes erakordselt pidulikuks ja armsaks. Uusimate andmete järele on loota, et juba 1941. a. katoliiklased saavutavad Kanaadas 50%.

Aafrika. Hiljuti nimetati paavsti poolt kolm neegrisoost preestrit misjonipiiskoppideks: Ignatius Hamarosandratana Madagaskarilt (Marianarivo ap. vikariaadis), Joseph Kiwanuka Ugandast (Masaka vikariaadis) ja Joseph Faye, kes on sünnilt senegali neeger, 34-aastane usuteaduse professor ja Püha Vaimu isade ordu liige, Ziguinchori prefektuuris.

Austraalias suri ministerpresident Joseph Lyons, eeskujulik katoliiklane, 13 lapse isa. 1931. a. alates oli ta Austraalia valitsuse juhiks. Et katolitsismi lugupidamine ja õiglasem kohtlemine kasvas niihästi kodumaal kui ka Inglismaal, selle eest võlgnevad katoliiklased temale tänu. Eriti toetas ta misjone. Oma surivoodis ta hoidis kätel roosipärga, mille talle paavst Pius XI oli kinkinud.

Kodumaalt.

Tallinna noored võtsid juunikuus agaralt osa Pühima Sakramendi austamisest. Et seda püha mõtet paremini läbi viia, lubasid mõned noored igal kuul eriti austada pühimat Euharistiat ja armualauale tulla. Pühapäeval, 11. juunil, andis üks grupp tõotuse preester B. Borucki kätte.

Uema statistika järele seisab Eesti kolmandal kohal usuliste ettekannete ja jumalateenistuste saatmises raadio kaudu. Selle statistika järele pühendab Hilversum'i (Hollandis) saatejaam 10,1% oma saatmisajast usulistele ettekannetele; siis järgneb Soome (9,2), Eesti (6,9), Rootsi (6,1), Daani (5,3) ja teised vähem.

»Kiriku Elu« endine vastutav toimetaja (aastail 1933—35) mag. phil. Robert Birck, kes senini tegutses E. V. välisministeeriumis, nimetati Eesti saatkonna atašeeks Berliinis, kus ta on juba asunud tööle. »Kiriku Elu« õnnitleb südamlikult edukat Eesti esindajat välismaal!

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1939.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 9 | September 1939 a. | VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Riigiraamatukogu S 5729

»Vanemad, te ei armasta oma lapsi!«

Rumeeniale kuuluvas Banaadis elab 35 000 saks-last, kes järeltulijate puuduse tõttu ähvardavad välja surra. Banaadi piiskop dr. Augustin Pacha sihib oma piiskopkonna alamate tähelepanu haaravate sõnadega sellele asjaolule, et rahvas on välja suremas. Karjasekirjas ta süüdistab oma alamaid veenval kombel. Selle piiskopi sõnad annavad ka meile palju mõtelda.

* * *

Ma teen teile etteheiteid, jah, võib-olla see kõlab imelikult: Ma süüdistan teid. Teie, vanemad, ei armasta oma lapsi! See on karm sõna ja vali kõneviis. Iga isa ja iga ema on sellega oma õrnimais tundmusis puudutatud ja haavatud. — Kui ma ütlesin selle karmi sõna, siis ma pean teda ka tõendama ja selle eest vastutama. Kuulge siis!

Teie tänavad on tühjad! Kord Perikles silmitses suure lahingu järele lahingvälja. Tema rahva noorurid, peaaegu kõik, olid langenud. Raske, valus ohe tõusis temas ja ta lausus: »Selles aastas on meie kevad kadunud!«

Meie olukorras on asi hullem ja saatusrikkam. Siin ei tule mitte ainult mõned aastad arvesse, vaid aastakümned. Minu kohus on külastada linnu ja küli. Ma teen sääljuures kurbi kogemusi. Mängivaid ja rõõmust rõkatavaid lapsi pole näha. Kord siin, kord sääl suletakse kool, kõrvaldatakse õppekoht, kuna lapsi pole olemas. Kord siin, kord sääl jääb maja tühjaks; sees ei ela enam kedagi. Omanikud on surnud, nendel polnud järeltulijaid.

Teie küla on muutunud rauklikuks! See pahe kasvab iga aastaga. Teie lähenete siis pikaldasele, kuid kindlale väljasuremisele. Kes saab kord seisma sinu haigevoodi juures, kes saab sind ravitsema ja lohutama? Kes surub sulle silmad kinni? Sul pole lapsi, kes saadaksid sind su viimsel teekonnal, kes nutaksid isa ja ema surma pärast. Kes palvetab sinu eest üht meie-isa?

Kui rõõmutu, kui õnnetu on ainus laps! Kui ilus on ütelda isa ja ema! Peaaegu niisama ilus kõla on sellel, kui ma ütlen vend ja õde! Sinu lapsel pole venda, tal pole õde. Vanemad ei soovinud oma lapsele seda rõõmu, seda õnne. Kus on teie mees-soost järeltulijad? Teid, vanemaid, kelledel on ainult üks laps, ei tuleks õiguse-pärast perekonnaks nimetada. Ja teie, kelledel pole lapsi, teie pole üldse perekonda asutanud. — Teie, mehed, kus on teie järeltulijad, kus on mees-soost järeltulijad? Teie, naised, mida olete teinud oma lastest? Viies käsk kirjutab ette: »Sa ei pea mitte tapma!« **Ka see on mõrv ja surnuks-löömine, kui hävitakse idanev elu.** See idu on ka inimlik elu, tahab elada ja edasi elada. Ta tahab päikesele tulla, ta võitleb valguse ja õhu eest. Kõik, kõik need lapsed, keda Jumal sulle määras, omavad õiguse valgusele ja päikese pais-tesse tulla. Ja sa takistasid tema sündimist teda surmates!

Kui väiklased, kui mitteotsekohesed on nende abielupaaride sõnad, kes tahavad endid õigustada sellepärast, et neil lapsi pole. Kui armetu ja läbi-paistev on ettekääne, millega sa varjad oma kuri-tööd, oma taevani kisendavat rasket pattu.

Ma kutsun igavikust oma isa ja oma ema teie juure! Ma kutsun oma isa teie juure. Kuule, isa, talupoeg kaebab, et tal olevat vaid üks ses-sioon põldu, või olgu neid kas kaks. Sellega ta ei suutvat üht või mitut last toita. Isa, sa olid vaene tööndaja külas. Sul oli 13 last, ja nendest sa lasid kaks õppida. Sa teenisid meie kõikide eest leiba. Isa, ütle seda meestele, kuidas sa seda korda saatsid! — Ma kutsun ka oma ema iga-vikust teie juure. Kuula, ema, naised ütlevad, et suur lasterikkus olevat tervisele kahjulik, et naised muutuvat liig varajalt vanaks ja inetuks ja pidavat liig vara surema. Ema, sa kinkisid 13 lapsele elu. Sa olid eluaeg terve ja tugev. Sa seisid oma 100. eluaasta lävel, kui Jumal sind kutsus enda juure. Ma ütlen aga teile: Mu ema oli minu silmis ilusaim naine, keda see maapind kandis!

Kuna ma kaeban teie pääle, siis ma pean ka põhjust mainima, mispärast te ei soovi lapsi.

Meie mehed on **saamahimulised.** Mure ja meelehärm vaevad meest, kas ta suudab mitmele

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

lapsele leiba teenida ja rõivaid osta. Raha ja varandus jäägu ühte kätte! Poeg, ainus laps, võtab naiseks tüdruku, kes on ka ainus laps. Need kaks noort inimest ei saa harilikult toime oma liig suure varandusega ja on saamatud. Ja kui ainus laps sureb, kas sinu varandus teeb siis sulle veel palju rõõmu? Kelle eest sa vaevasid end? Kas su elu omab veel iseäralist otstarvet ja võlu?

Ema on perekonna hea vaim, hea hing, ta on pühamu. **Meie naistel puudub ohvrimeelsus.** Issand on sinu selleks määranud, et sa tood lapsi maailmale. Sul on kohus oma last toita, tema eest hoolt kanda ja ta suureks kasvatada. Teil puudub meel ema tõelise õnne taipamiseks.

Ma kaeban teie pääle teie laste ees, kes ei tohi ilmale tulla; kes seda ei saa tunda, et päike neile paistab, et nad vaatavad oma isale ja emale silmisse.

Ma kutsun teid Jumala kohtutooli ette ja kaeban teie pääle. Jumal on käskinud: »Kasvage ja rohkenege ja täitke maailma!« Viies Jumala käsk aga kõlab: »Sa ei pea mitte tapma!« Süvenege iseendisse ja kaalutlege, kuhu see olukord meid viib. Olukord peab teiseks muutuma!

Religioosuse tunne inimkonnas

6. Usundite võrdlus.

IV. Ristiusu väärtuste kõrgus.

Kristlus ei sisalda eneses mitte ainult usundlikke väärtusi nende puhtuses, vaid ta haarab ja tõmbab enese alla ka mujal laialipillatud väärtuste ulatuse, suuruse ja täiuse.

See kõigi usundlikkude varade ümberhaare ei ole aga mitte ainult üksikute osade lihtne liitmine. Tervik on siin suurem kui osade kogusumma. Juba oma oleluse läbi tervik püüab korrigeerida ühekülgsusi, mis osalistel tõdedel, eritustel, lõhedel (ketserusel) kui niisugustel on omased. Mis muidu on alles idanemisastmel ja arenematu, või mis oma erilise külje liigse rõhutamise läbi viib rikkumatu sümmeetria moonutamisele ja peabki sellele viima, see tõuseb Kristuse usus üles ilusale sümmeetriale ja täiusele.

a) Kui täiuse usund haarab kristlus kogu inimest, haarab inimest tema ratsionaalsete ja tema müstiliste omadustega. Ta ei pidurda juurdlemise ja uurimuste julgeimatki lendu, niikaua kui see lend ei eemaldu liiga kaugele tema sisemisest mõttest. Ta pakub ka kaemuslikule vaimule kõiki arenemisvõimalusi, tingimusel, et see vaim ei hoiduks kõrvale ratsionaalsuse vastutoimest. Ta vaatab palvetamisele, uskliku inimese südame kõnele, kui inimese kõrgeimale ja väärikaimale teotsemisele. Palve on hea asi mitte ainult kui inimese hinge pöördumine kõrgeima vara poole, vaid ka sellepärast, et ta annab jõudu õilsate tegude tegemiseks. Järelikult tähendab palve hindamine töö austamist. Ja see ei ole mitte ainult puht kristlik, vaid sellega võib üldse ainult ristiusk tulla toime, mida Lotze on kord ülevas kontseptsioonis väljendanud, et »vahest on kõige auväärsemaks nähteks ajaloos just see võidetamatu visadus ja püsivus, millega silmapaistvamad vaimuinimesed on endid pühendanud väliste elutingimuste täiustamisele, loodusest võitusaamisele, seltskondliku korra õilistamisele, kuigi neil oli teada, et tõelist elumõnu ja naudingut pakuvad inimesele vaid need vaiksed hetked, kus inimene on Jumalaga üksi.«

Oma »seesmise katolitsiteedi« tõttu, tähendab, kõige selle vastuvõtmise tõttu, mis on hea ja õige, võis kristlus lubada eneses ruumi kõige mitmekesisematele filosoofilistele vooludele, ka sellistele, mis teistes usundite süsteemides, kus nad esinevad isoleerituina, on segatud väga mitmesuguste eksimustega. Nõnda näiteks rajab Thomas Aquini filosoofia end Aristotelese filosoofiale, mida kirikuisad, niikaua kui Aristoteles ei olnud kiriku rüpes leidnud oma pühitsust ega kristlaseks tunnistamist, pidasid mitmesuguste jämedate eksimuste allikaks. Ristiusu sees ta võis aga Plato kõrval võtta enda pääle providentsiaalse läkituse, nagu ka Plato oli seda varem juba teinud, ja nad mõlemad võisid siis teineteist vastastikku tasakaalustada ja teineteist äärmuste eest hoida. — Nõnda on kristluses võimalik leida ruumi igal filosoofilisel voolul, mis hoidub oma raamides, »piirdub temale omase ilmavaatega« ega astu omavoliliselt — filosoofilise vaimu seaduste vastu — üle oma piiride usundlikku valdkonda« (Scheler). »Kristlus hoiab kõike ja tahab viljelda kõike, mis paganate vaadetes leidub ilusat ja õilsat — tema tõde sisaldab eneses kõike tõde« (Maurice Baring).

Müstika kui vaatlev ja tugevalt teguvõimne hardumus, korraldatud kiriku üksmeelse vagaduse läbi, on otse just tunnuseks, et sääl, kus ta avaldub, on meil tegemist suure armu osalisteks saanud jumalakartlikkude ja vagade inimestega. Kus aga ratsionaalsemate vagadusväljenduste vastukaal seespool osadust, ühiskonda puudub, sääl me leiame taltsutamatut müstitsismi, eshatoloogilise fantaasia metsistumist ja ebatervet tundekuumendust (lahkusud). Katoliiklikus müstikas on aga puhas inimlikkus imeväärsel viisil ühendatud jumalaarmastuse leegiga. Ja katoliikliku vagaduse tõelikule katolitsiteedile tuleb võlgneda tänu, et siin ühekülgsused on tasakaalustatud ja õige koht nendele kätte näidatud.

Ka kunst on alles kristluses tõusnud oma täiuslikkusele. Alles kristlus on rahvastele kinkinud uuesti tagasi paganliku Antiigi tema säravas iluduses, milles meie teda nüüd näeme. Ta on Priapose raidkuju purustanud. Ta leidis Marsi eest kui toore jõu kehastaja ja tegi temast vahvuse jumala. Ta võttis vastu Veenuse ja tegi temast iluduse ürgkuju, iluduse, millist tavaline pagan vaevalt oli suutnud aimata. Iialgi ei saanud pagana silmad näha seda metsa, mida nägid Wordsworth või Eichendorff. Ja nagu inimese meeled ei suuda looduse ilu tabada ega mõista, enne kui nad ei ole ilusa välimuse juurest edasi tungides

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eesti katoliiklaste † endine ülemkarjane surnud.

Metropoliit ülempiiskop EDUARD parun ROPP on surnud Poznan'is 25. juulil 1939. a. ja maeti säälsesse katedraali 28. juulil.

Kuna ta oli kord hiigelsuure Mohilevi peapiiskopkonna ülemkarjane, oli ta ühtlasi omal ajal ka nende katoliiklaste vaimulikuks ülemaks, kes elasid praeguse Eesti vabariigi piirkonnas. Mõned meie keskelt tundsid isegi isiklikult auväärset kirikuvürsti.

Msgr. Ropp on palju läbi elanud oma 80 eluaasta jooksul. Ta pühitseti preestriks 1886. a. ja piiskopiks 1902. a., millal talle usaldati Tiiraspoli piiskopkond, piiskopliku asupaigaga Saratov'is.

1904. a. ülendati parun Ropp Vilno ülempiiskopiks ja metropoliidiks. Tol ajal vene valitsus võitles visalt katoliiklaste õiguste vastu, mitte ainult usuliselt seisukohalt, vaid ka rahvuslikult. Vene usk pandi vastandiks »poola (katoliku) usule«. Lüüasaamine jaapanlaste poolt sundis valitsust järele andma. »Tolerantsedikt« tõi ka uuele Vilno piiskopile teatava kergenduse. 1863. a. alates piiskopile polnud enam lubatud visiteerida oma piiskopkonna kogudusi. Nüüd valitsus loobus ähvardustest vanglaga, Siberiga ja varanduste konfiskeerimisega katoliku kiriku tegevuse vastu, eriti muu-usuliste ümberastumise puhul. Msgr. Ropp asus kohe teele äralangenuid tagasi kutsuma ja kahjusid kõrvaldama. Kahjuks juba oktoobridekreedid tühistasid peaaegu kõik varemini antud lubadused.

Tekkis venelaste viha usina võitleja vastu. Küll valiti veel piiskop Ropp 1906. a. duuma deputaadiks. Aastal 1907 aga tema tagandati valitsuse poolt Vilno'st ja kuni 1917-ni elas ta pagulasena väljaspool oma piiskopkonna piire, ehkki mitte vangina. Teda peeti »riigivastaseks, rahvusvaenlaseks, kahjuriks, poolakaks«. — Siiski ta sai 1917. a. Mohilevi metropoliidiks asukohaga Peterburis. Enamlased aga teevad ka sellele aule varsti lõpu ja saadavad teda paariks aastaks vanglasse. Alles detsembris 1919. a. võis ta vabana Poola valitsuse vaheleastumise tõttu lahkuda enamlikust paradiisist ja asuda esialgu Varssavi, pärast oma venna juures Poznan'i, kus ta nüüd lõpuks langes raskekujulise kopsupõletiku ohvriks.

Haiglasena pöördus Msgr. Ropp Venemaalt tagasi ja möödunud 20 aastat ta kannatas palju. Sest ajast saadik, mil ta viibis nii kaua vanglais, kandis ülempiiskop Ropp toredat »kaputsiini-habet« mälestuseks ja oli seepärast silmapaistev kuju poola kirikuvürstide hulgas.

Tasugu igavene Ülemkarjane nüüd oma agarale ja kannatajale asetäitjale, mida tema on teinud Jumala kiriku ja meie kasuks!

R. I. P.

saanud vaadelda vaimset ilu kogu üle looduse, nõnda ei suuda inimene ka keha ilu mõista ega hinnata, enne kui ta ei ole saanud tunda oma hinge veelgi kaunimat ilu« (Thompson).

b) Kristlus tunnistab ka elu kogu tema ulatuses ja täiuses. Kõigest sellest, mis olemas, ei ole miski temale põlastusväärne ega mõttetu, sest kogu maailm on Jumala looming.

Maailm aga ei oma absoluutset väärtust. Kuid Jumal on tulnud sellessesinatsesse maailma, et ülendada teda. Jumala poeg on asunud elama siia inimeste keskele, et maailma lunastada. Tema on jumaliku elu istutanud inimhingedesse, et kõik teod ja toimingud saaksid inimesele »igaveseks eluks«. — Siit lähtudes langeb selgitav valgus kogu meie elumõttele ja kõigile asjule. Kõik, mis meile on elus ette määratud — rõõm ja mure, armastuse sära ja lahkumise valu, maine elu ja töö ja maine surm — kõik see peab meid aitama saavutada »igavest elu«.

Sellepärast oleks ühekülgsuseks tulla õpetama, et pühadust me võime kogeda ainuüksi »oma seesmisemas hingesädemekeses«, või ainuüksi reformaatorite »usaldumise usus«, või jälle ainuüksi moodsa kriisisteoloogia »traagilises lõplikkuse tundes.« Kristlik inimene võib usu läbi kõiges leida Jumalat, võib kõiges armastada ja kiita teda ning kõiges palvetada, et »tema tahtmine sündigu nii taevas kui ka maa pääl«, kindlasti lootes, et »nendele, kes Jumalat armastavad, tulevad kõik asjad kasuks«.

c) Kuna kristlus ei heida usundist välja ühtki loomulikku väärtust, võib ta saada ka tõeliseks rahvausundiks. Küll on tahetud kiriku tooni- ja värvirikast kultust kui puht loomulikku väärtust usundist välja heita ja ühekülgsele »vaimsusele« sõna anda. Muidugi ei saa eitada, et välise külje liiga suur lokkamine võib ohustada usundit, kuna välist pilti hakatakse siis vahest juba pidama asjaks eneseks. Kuid see oht võib pääseda mõjule ainult vaimse arenemise algastmel. Mida kõrgemale aga inimene areneb ja mida küpsemaks ta saab, seda rohkem saadab temale kasu piltväljend kui nähtamatu asja sümbol. Mitte asjatult ei armastanud Kristus tarvitada tähendamissõnu ja võrdkujusid, et sel viisil selgemini väljendada nähtamatut tõelikkust. — Kuna ka kristlus tarvitab jumalariigi kohta konkreetseid kujutusi, virgutab ta sellega vaimset elu ja juhib teda konkreetsuse juurest vaimsete asjade juurde. Nõnda oli temal võimalik jumaliku valguse kiirt lasta paista ka »siinse maailma väikese venna« elusse ning saada ise sõna parimas mõttes »usundiks igaühele« rahva hulgast.

d) Ristiusu omadusest, olla usundiks igaühele inimesele, kasvab välja ka tema sobivus inimkonna

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

usundiks, vastandina rahvuslikul alusel seisvate ja rassiõpetusega seotud ususüsteemidele. Ristiusk ei lase end siduda teatavate, kindlate inimtüüpide külge, ei »Kreeka«, »Rooma« ega »Germaani« tüübi külge. Veel vähem ta laseb oma tegevust piirida teatava ajajärguga ehk teatava kultuuritasemega. Ristiusk on »signum in nationibus«, ligipääsetav, kättesaadav igale rahvale ja igale kultuuriastmele, sest tema peab kõiki rahvaid kõigil aegadel viima õndsusele. (Järgneb.)

Miks Albert Schweitzer siirdus Aafrikasse.

Albert Schweitzer on üks silmapaistvamaid protestante tänapäevil. Ta on peaaegu universaalne suurvaim: usuteadlane, mõtteteadlane, muusika harrastaja ja arst. Kuulsale kirjanikule ja organistile olid parimad kohad Euroopas saadaval, aga ta loobub sellest, et arstina Lambarene's Kongo maakonnas abi tuua kannatavale inimkonnale. Oma mõtterikkas, lugemisväärses raamatus (Verlag Warneck, Berlin) »Ich glaube an den Sinn des Lebens — ma usun elu mõtte sisse« endine Berliini hoovkonnajutlustaja Johannes Kessler avaldab pikemat kirjutist Albert Schweitzer'i kohta ja näitab Albert Schweitzer'i, keda ta tundis isiklikult, inimlik-karitatiivseid motiive, mis teda mõjutasid minema Aafrikasse. Nende motiivide tundmaõppimine pakub meile küllalt huvi, kui me arvestame seda, et nad elustavad suuremalt osalt misjonäre, olgu nad katoliku või evangeeliumi usku.

Kessler kirjutab:

Schweitzer'i motiivid ulatavad kaugele tagasi. Juba poisina ta näitas varajaselt sügavat kaastunnet maailmas olevate kannatustega. Mida vanemaks ta sai, seda selgemalt ta tundis mitmesuguseid inimeste kannatusi, nende muresid, haigusi, surmahäda ja haavu, mida nad lõid üksteisele. Tol ajal tõusis temas selge ja kindel otsus, mitte iialgi nende maailma kannatuste suurendamiseks kaasa aidata, vaid need niipalju kui võimalik vähendada ja kõrvaldada.

Sellele kaastundemotiivile lisandus küpsemais aastais teisena tänumotiiv. Kõik maailma valu vaatlemine viis tema selleni, et ta taipas, mis tähendab õnnelik olla. Tema alatasa kasvav rõõm looduse vaatlemisel, tema tegevus muusika alal, tema suur edu koolis, usaldus ja teenete hindamine, mille osaliseks ta sai õpetajate poolt, varajane kutse vastutusrikaste kohtade ülevõtmiseks, esimeste kirjutiste aimamatu edu, oma isiku kasvamine ja küpsemine polnud temale edevuse ja kõrkuse allikaks, vaid põhjustasid temas sügava tänutunde.

Ikka rohkem suurenes temas ka see eetiline tunne, et kõik need anded tähendavad ülesandeid; et nad nõuavad nende kasutamist inimkonda teenides. Sellele kaastunde ja tänu tundele järgnes vanne kolmekümne eluaastaga astuda kannatava inimkonna teenistusse.

Oma brošüüris »Selbstdarstellung — enesekirjeldus« ta jutustab meile sellest tähtsast tunnist, mis tema pärastisele elule andis uut sisu. Ühel hommikul ta leidis kirjutuslaualt teiste hulgas Pariisi misjoniühingu poolt väljaantud ajakirja vihu. Selle ajakirja vaatlemisel torkab talle silma päälkiri: »Kes aitab meid Kongol?« »Ma lugesin ta«, kirjutab ta, »ja asusin siis tööle, sest minu otsimine oli nüüd lõpetatud.« Kindel teadmine, et ta selles tunnis sai Jumalalt kutse ja käsundi, ei hakanud temas iial vankuma, mittegi suurimais raskusis ja pettumusis.

Mida rohkem ta mõtles järele selle üle, mida rohkem ta misjonäride kirjutusist sai teadet ürgmetsa pärismaalaste hirmsast viletsusest, seda vähem ta taipas seda, kuidas eurooplased töötasid nii imestavalt vähe kaasa selle häda kergendamiseks või kõrvaldamiseks. Rikka mehe ja vaese Lazaruse tähendamissõna rusus tema südametunnistusele. »Meie, eurooplased, mängime selle rikka mehe osa, kuna meie arstiteaduse edusammude läbi omame teadmisi ja vahendeid valu ja haiguse vastu. Asumaades aga istub vaene Lazarus, pärismaalaste rahvas, kes tunneb haigust ja valu samuti kui meie, ja veel rohkem kui meie. Abinõu selle vastu tal aga pole. Rikas patustas oma mõtlematuses vaese vastu, kes istus tema ukse ees, kuna ta ei saanud aru viimase olukorrast, oma südame häält mitte kuuldes. Nii ka meie toimime . . . Peab tulema aeg, mil arstid suuremas arvus rändavad vabatahtlikult kõigisse maailma osadesse, et pärismaalaste seas head teha. Alles siis oleme hakanud taipama, mis vastutus meil kui kultuurinimestel on vaeste vastu.« Kindlasti on ka paljudel sama tunne, aga Albert Schweitzer siirdus sellest eetilise kohustuse tundest ohvrimeelse teoni. Ta teadis: »Mis ei teostuta, sellel pole väärtust.«

See vastutustunne pärismaalaste vajaduste suhtes sügavnes Albert Schweitzer'is selle äratundmisega, et siin oli vaja rasket võlga heaks teha. On raske ette kujutada, mis sajandite jooksul eurooplased patustasid oma käitumises pärismaalaste vastu. Kas see pole mitte taevani kisendav, et terved rahvad hukkusid sääl, kuhu valge rass asus elama? Kas see pole mitte pöörane, kuidas eurooplased viinaga, haigustega ja ebasündsate eluviisidega, mida nad tõid pärismaalastele, mürgitasid tervet elu! Kas see pole mitte vapustav, et kolonistid, kes kandsid Jeesuse nime, paganate ees elasid elu, mis on ristiusule pilkeks?

Hirmus süü, mille Euroopa kultuur võttis enda pääle! »Igaühe eest, kes levitas kurja«, nii lausub Albert Schweitzer, »peab üks sinna minema, kes abi toob! Ja kui meie kõik korda saadame, mis seisab meie võimaluses, siis me pole veel kaugeltki tuhandendat osa oma võlast heaks teinud.«

Selle võla- ja vastutustundega läks Albert Schweitzer Aafrikasse.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Ühe uuema-aja misjoni üles-ehitamine.

Ajakirja »The Month« juunivihus avaldab »valgete isade« ordupreester A. G. Howell pääl-kirja »moodne massiline pöördumine« all märki-misväärseid uurimusi Urundi (Belgia-Kongos) mis-joni organisatsioonist ja tööviisidest.

Urundi on Hollandi suurune maa-ala, mille pärismaalastest elanike arv tõuseb 2 miljonile. Massiline pöördumine, mis sääl algas aastal 1922, viis preestrite puuduse tõttu suurimaisse raskusisse, millede tulemusrikas lahendus sai tähtsaks tervele Aafrika misjonitööle. Kui aastal 1912 vikariaat Urundi lahutati valgete isade misjonialalt iseseisva kirikuprovintsina, oli kristlaste arv 14 000. Pa-ganate arv oli kaks miljonit. 1922 aasta lõpul oli kristlaste arv juba 80 000. Siis algas tõeline pöör-dumishoog, mida kiriku ajaloos tunti ainult õhtu-maa rahvaste pöördumisel ristiusku. Aastatest 1932 kuni 1938 ristiti 211 611 isikut. Nüüd on ristitute arv 300 000, katehhumeene on 85 000.

Seejuures on ristimist ihaldavatele ettepandud nõuded suured. Sellega hoitakse ära nende tagasi-langemine. Nad peavad vähemalt neljaaastase prooviaja läbi tegema ja kolmandas aastas kolm korda, neljandas aastas neli korda nädalas usu-õpetusest, mis kestab igakord 1 1/2 tundi, osa võtma.

Oma kirikud ehitavad usklikud ise. Murehe's näiteks sooritasid elanikud kokku 120 000 tööpäeva jumalakoha ehitamiseks. Nende arv, kes tagasi langevad, on väga väike. Päev-päevalt kasvava tööga saavad toime valged isad ja pärismaalastest preestrid. Viimaste arv pole esialgu nii suur, et nad preestrite puudust suudaksid kõrvaldada. Tohime sellega arvestada, et nende arv tõuseb 20 aasta jooksul üheksakümnele.

Et aga hingehooldamise ülesandeid siiski täita, võeti tarvitamisele kõige uuemad abinõud. Mis-jonärid tarvitavad näiteks mootorrattaid. Igas külas, kus alustatakse misjonitööd, püstitakse väike kabel, mille juhtimine on usaldatud katehheedile, ja nende arv on juba 600. Et misjonäridele kergendada tööd, võetakse kolm või neli küla kokku üheks hinge-hooldamise ringkonnaks ja nendest tähtsam ülen-datakse hingehooldamise keskuseks. Siin kohtuvad usklikud ja katehhumeenid, kui misjonär kohale jõuab jumalateenistuse pidamiseks ja sakramentide jagamiseks.

Sellega tehakse võimalikuks, et preester suudab usklikke külastada kolm kuni neli korda kuus. Võhik-katehheet on omas külas niiöelda preestri asetäitja. Ta õpetab ristimisõpilasi, peab palvusi kabelis, kui preestrit pole kohal, on ülevaatajaks misjoni hoonete ja kiriku ehitamisel, kannab hoolt haigete eest jne. Suured teened on misjoni õde-del, kes töötavad haiglas, koolis ja kodudes, mis on määratud tütarlaste kasvatamisele.

Jumalasalgamise traagika.

(Järg)

4. Usuta Jumalasse kaotab inimene oma esi-kohal-oleku maailmas.

Niikaua kui Jumal elas, peeti inimest looduse krooniks, isegi Jumala lapseks. Nietzsche aga nime-tab jumalasalgamise tagajärjeks: »Me oleme kõigis asjus muutunud tagasihoidlikeks. Me ei tuleta enam inimest ‚vaimust' ja ‚jumalusest', me oleme tema asetanud loomade sekka. Teda peetakse tugevaimaks loomaks, kuna ta on kavalaim; selle tagajärg on tema vaimsus. Teiseltpoolt tõrjume eemale seda edevust, mis siin tahab tulla kuul-davale, nagu oleks inimene loomalise arenemise siht. Ta pole sugugi looduse kroon. Iga olevus on tema kõrval, on sama täiuse astmel.« Ja teisel kohal ta lausub: »Tema (inimene) on saanud loo-maks, loom võrdluseta, vähenduseta ja piirava tingimuseta; tema, kes oma endises usus peaaegu oli Jumal . . . Mitmekordselt valelik, kunstlik ja läbipaistmatu on see loom, teistele loomadele jõuga vähem õudusttekitav kui kavalusega ja tarkusega.«

Jah, inimene ei ole mitte ainult võrdne loomale, »seda üteldes väidame veel liiga palju. Inimene on, relatiivselt võetud, ebaõnnestuim, haigla-sim loom, mis eksis eemale oma instinktidest kõige kardetavamal kombel«. Inimese haigus sei-sab tema vaimses elus, mis on vastuolus instink-tidega ja inimeses tahaks esirinnale tungida. — Kuid mitte vaim, vaid ihu on »kõige olulisem asi hästi õnnestunud inimeses«. Kui aga inimene vaimule vaatab kui oma olemusele, ja looduse pääle tahab rajada vaimset kultuuri, siis peame kartma, et loomad suhtuvad inimesse kui oma-sarnasesse olemusse, mis väga kardetaval viisil kaotas rikkumatu loom-mõistuse«.

Ja kuna inimene on ainult loom, peame ka arvestama võimalusega, et ta kord täielikult kaob maailmast. »Juba mitmed loomade tõugud on kadunud. Maailmal ei puuduks mitte midagi, kui eeldame seda, et ka inimene kaob.« Võib-olla oleks inimsoo kadumine tervistamine, kosmiline maailma puhastamine. Sest inimene on ju ainult üks omalaadi maailma »nahahaigusi«. »Maailmal on nahk ja sellel nahal on haigusi. Üht neid haigusi nimetame inimeseks« (Zarathustra).

Kui aga inimene langeb loomade all olevale tasemele, muutub tema elu mõttetuks piinaks. Vapustavalt Nietzsche väljendab seda täielikku sihitust ja lootusetut jumalatu meeleheidet:

»Kas mul on veel sihti? Sadamat, kuhu mu laev purjetab? Head tuult? Ah, vaid see, kes teab, kuhu ta purjetab, teab ka, missugune tuul on hea ja tema pärituul!

»Mis mulle jäi järele? Väsinud ja jultunud süda, püsimatu tahtmine, meelemuutlikkus, murtud selgroog.

»Oh, seda kodu otsimist! Oh Zarathustra, kas sa tead: See otsimine oli minu katsumus, ta hävitab mind.

»Kus on minu kodu? Selle järele ma küsin ja otsin ja otsisin; ma ei leidnud teda. Oh iga-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vene igalpool, oh igavene mitte-kusagil, oh igavene asjatu!«

Nietzsche teadis, mis tähendab see »asjatu«, ja ta kannatas selle all kõige hinge kannatus-võimega.

Nii ta sai, kuna ta oli Jumala mõrvar, ka enese piinajaks, enese »timukaks«. (Järgneb.)

Salome de la Tour-Brissac.

Nende inimeste hulka, kas alati pidid viibima Voltaire'i ümber ja kes temast ei tohtinud lahkuda ka tema kõige kurjemal ajal, kuulus Salome de la Tour-Brissac, õnnetut surma saanud koloneli naine, kes oma mehe surmast saadik oli teadlase majapidajaks, kuigi ta oli katoliiklane ja väga jumalakartlik.

Kuigi Voltaire oma hammustava pilke sappi valas tema üle küllalt välja, kui ta temaga oli üksi ja tema viha katolitsismi vastu oli eriti kibe, ta ei kannatanud siiski, et keegi teine harda naise usule ainult ühe sõnagagi oleks liiga teinud.

Daam oli näinud noid Voltaire'i hiilgepäevi, kui see oli Preisi kuninga sõbrana intelligentsi ja elutarkuse mõisteks ja kui tema mõtteteaduslikud tööd nende Jumalat teotava sisu pärast olid niihästi kardetud kui ka prantsuse teadlaste ringide jumalavastases leeris üpris kõrgeks kiidetud.

Salome de la Tour-Brissac jäi seisma vaikiva ruumi tiibukse ette, mille taga nüüd arenes selle kibestunud, maailma vihkava inimese elu. Nüüd olid möödunud elegantsi ja armastuse aastad.

»Tema südamest on küll vist ainult varemed järele jäänud pärast kõike seda, mis ta on läbi elanud, tootnud, soovinud ja pilganud«, mõtles daam ja astus uksele lähemale. Kõik, kõik oli nii teisiti. Ka Voltaire'i kuulsus oli muutunud kahvatumaks, tema sõbrad olid surnud või eemale jäänud ja tema varandus oli kokku sulanud rohkem kui poole võrra. Ainult tema hammustav pilge oli talle jäänud — see oli kasvanud aastate jooksul — see pilge oli salapäraselt hirmuäratav ja teatud mõttes otsekui prohvetlik. See pilge oli suunatud maailma tühimeelsusele, ja Salome de la Tour-Brissac ei kartnud midagi nii väga kui Voltaire'i üksilduse tunde, millal keegi ei tulnud tema juure või millal ta kedagi ei tahtnud näha oma läheduses, ja millistel ta muutus julmaks nagu loom või jõhkraks nagu türann, ja millal kõigi tema endiste filosoofiate hoone vankus, kui ta oma vanaduse ära tundis. Kuid seda vanadust ta ei tahtnud ära tunda.

»Millal saab kord armuhetk?«, küsis daam igal hommikul, kui ta pidi astuma tema tuppa. — »Kas ma pole veel küllalt palvetanud?« Ka sellel sügishommikul, mil päike läbi akna paistis nagu varakevadeti, surus ta kõheldes ukselingile. Õpetlane oli terve öö olnud rahutu ja nüüd tal vist oli küll väga paha tuju. Daam tahtis teeselda nagu poleks ta midagi kuulnud, sest õpetlane polnud helistanud, ja François, teener, oli talle juba vihjanud vait olla.

»Daamil on viiruki lehk juures, daam on jälle käinud kirikus«, ütles ta, kui proua tervitas teda. »Kas ta ei hakka siis varsti jutlustama, kui ta ei saa jätta maha kirikuskäimist? Kirik on jutlus. Jõle!«

»Jah, härra«, ütles Salome ühel päeval, kui teadlane jälle oma tarkust hakkas ajama, »härral on õigus. Kas tohin teile jutlustada — täna on püha — minu nimepäev muide — Salome . . . tänane päev on eriline jutlus.«

»Salome oli Heroodese tütar ja tema armuke«, ütles mees küüniliselt. »Kas katoliku kirik pühitseb säraseid pühakuid?«

»Salome, kelle auks kirik peab püha, seisis Issanda risti all ja nägi tema surma.«

»Kas ta on surnud? Niisiis ta on surnud. Näete, mu daam, ta on surnud! Mul on niisiis õigus. Armuline proua pole iialgi kuulnud, mis ma olen ütelnud: Nüüd ta tunnistab ise seda . . .« »Voib-olla läheb see täna«, mõtles Salome de la Tour-Brissac. »Ükskord ma võidan selle lahingu ometi.« — »Ma võin seda endale hästi kujutella, kuidas see Salome sääl seisis«, ütles ta kartmatult. »Tema oli Jumalaema õde. Tol hommikul ta küll vist kuulis, et Messias lüüakse risti, ja siis küll jooksis välja. Härra teab, kuidas meie jooksime, kui Berliinis ebasoosing härrat ähvardas. Nojah, Salome oli truu. Tuli ja tahtis olla sääljuures, tahtis aidata, tahtis näha, mis teha oli. Ja kui ülekohus jättis õiguse oma selja taha, siis ta tahtis seista ja tunnistada: Mina olen õiguse poolt! Nii sageli kujutan seda endale ette: Elav inimene naelutatud, rist on tõstetud püsti — tõstetud püsti! — kõigist ristilöömise õudustest see tundub mulle kõige jubedamana. Inimraskuse koorem ripub kahe käe ja kahe jala haavades . . .«

»Ta oli selle ära teeninud — ta oli inimene ning ta tegi end jumalaks.«

»Ah, kui küll kõik need risti lüüakse, kes inimesed on ja jumalatena esinevad . . . Härra, üks küsimus, härra usub niisiis, et Kristus on elanud?«

»Aga, mu proua, ajalooliselt see on tõestatud. Inimesena muidugi.«

»Sellest piisab. Kui ta oli inimene, siis ta oli ka Jumal. Aga ma tahan ütelda seda muud, ma mõtlen Salome pääle, kuidas ta seisis, kuidas ta nägi Messia rippumist, kuidas keha ikka sügavamale alla vajus, raskemaks ja valulisemaks muutus ning kuidas see kannatas, kes oli tulnud inimkonda lunastama.«

»Küllalt — ma olen seda sageli kuulnud, ma ei taha seda enam kuulda. Jätku ta, lugegu ta mulle Cicero'd . . .«

»Härra, ma näen seda nagu unes, kuidas keha tungib ettepoole, õlad painutatud tahapoole. Mis tema küll kannatas, ta kannatas ometi meelemärkusel olles — ja mida pidid need kannatama, kes nägid seda säält ega saanud aidata? Tema ema, Salome, Magdalena või need mehed, kellest kirjas on nimetatud ainult Johannes.«

»Ning Arimatea Joosep«, lausus filosoof vahele.

»Jah, tema andis haua laiba jaoks. Kuid ma tahan jääda teiste juure. Te olete ju näinud, et

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

haavad pidid rebenema, kui ta veel kaua rippus — et ta oma pea jaoks ei leidnud kohta, millele ta selle võis toetada. Kui käte haavad oleksid rebenevud . . .!«

»Nad sidusid keha muidugi köitega risti külge kinni.«

»Jah, võib-olla. Võin endale kujutella, et nende südamed pidid olema öönestatud hirmust ja jubedusest, et nad ei muutunud mitte ainult kaitsetuks, vaid muutusid ka teovõimetuks hirmust ja piinast. Salome oli võib-olla veel see, kes mõtles kõige selgemini, sest ta polnud tema ema ega tal tulnud mõtelda oma pattudele nagu Magdalenal. Kui ma üksi olen, ütlen ma sageli: Salome, kuidas see oli — ütle mulle — lase mul pilku heita Jumala mõtteisse ja Jumala kannatusisse. Tee mulle Golgata selgeks, et minu elu muutuks selgeks . . .«

»Miks proua jutustab mulle seda juttu?«

Vana pilkaja suu muutus kitsaks ja pehmeks nagu lapsesuu. »Kas daam mõtleb, et ma selle läbi võib-olla ka usun? — Mina ei usu.« Salome tahtis vastata: »Kuid ma ei lakka selle eest palvetamast«; siis ta aga nägi, kuidas vanamehe lõug tugevasti värises ja suur ärritus teda haaras.

»Kristus armastab ka härrat, kõigest hoolimata. Ta suri ometi . . .« Rauga käsi tegi liigutuse ja palus daami toast lahkuda.

»Ta suri ometi vaeste patuste eest«, lõpetas ta, kui ta ukselingi kinni tõmbas.

Kui aasta pärast Voltaire karjus preestri järele ja tema sõbrad tema surituba valvasid, et ükski preester ja ka tema, madaam de la Tour-Brissac, enam tema juure ei saaks minna, kuulis ta haiget sageli hingeldavat »Salome« ning ta teadis, et mitte kõik polnud kadunud. Kui haige siis oli vaikne, laulis proua all nii heleda ja valju häälega, et ta seda üleval oma toas pidi kuulma: »Ristilöödud Lunastaja, heida armu meie pääle!« Võib-olla filosoof sai temast aru ja hüüdis neid sõnu kaasa surija häälega.

M. Th. B.

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII võttis viimasel ajal rohkesti kuulsaid isikuid audientsile. Nii tuli 20. juulil Rooma Annami keisrinna Maria N. Guyen Kuohao, kes on veendunud ja agar katoliiklanna ja oli kord augustiniordu õdede kasvandikuks. Keisrinna võeti jutule suveräänsele vürstinnale vastava auavaldusega. Kardinal-riigisekretär Maglione ja Prantsuse suursaadik Annamis saatsid teda audientsil. Kõrge külaline kinkis Pühale Isale krutsifiksi, kaks karikat ja oma 3 lapse ülesvõtted. Vastutasuks sai ta väärtusliku roosipärja. — Ka muhamediusuline Mysore valitseja Indiast, üks rikkaimaid vürste, külastas paavsti tema suveresidentsis Castelgandolfos, üheskoos oma naisega ja suure saatjaskonnaga. Paavst tänas muhamedi maharadžat tema vastutulelikkuse eest india misjonitööl. — 20. juulil oli 270 pruutpaari Püha Isa juures, kes kõneles kristliku abielu suurest tähtsusest inimkonna õndsakstegemisel. — Juba varemini võeti paavsti poolt audientsile maailmakuulsad filminäitlejad-katoliiklased noorpaar Tyrone Power ja Annabella, kes pärast kõnelesid vaimustatult ajakirjanikele sellest lahkest vastuvõtust. — Kristus-Kuninga kongressile Ljubljanas (Jugoslaavias) saatis paavst oma esindajaks Poznani kardinali Hlondi. Kongressist võtsid 28.—30. juulil kümneid tuhandeid osa kõigist maist. — Paavst Pius X surmapäev († 20. aug. 1914) mälestati seekord erilise pidulikkusega. Puhkenud maailmasõja pärast murtud kirikupea suri pühaduse kuulsuses. — Paavst Pius XII töötab praegu uue (tema esimese) »rahu«-entsüklika kallal ja loodab sõjaohu haihtumist.

Prantsusmaa. Nüüd alles tuli ilmsiks, kui palju Prantsusmaa on kaotanud kirikuvastaste seaduste pärast aastalt 1901 ja 1904, mil lahutati kirik ja riik väga vaenuliselt. Prantsuse misjonäride arv välismaal vähenes aastail 1927—1933 45% võrra. Isegi Saksast tegutseb praegu veel 12000 misjonäre! Prantslaste asemele läksid misjonitööle eriti hollandlased ja belglased ja itaallased; iirlaste arv tõusis 200%—ile! Prantsusmaal aga kadusid nii mõned orduseltsid täiesti silmapiirilt, kas välja rännates või välja surres.

Saksamaa. Haruldane jubileum. Passau piiskopkond pühitseb sel aastal oma 1200-aastast olemasolu. Selleks saatis paavst ja kardinal-riigisekretär õnnesoove ja rahvas võttis suurehulgaliselt nädala-kestvatest pidustustest osa. Piiskop dr. S. K. Landersdorfer (ka tuntud orientalist ja püha-kirja uurija) kutsus külla terve endise piiskopkonna alal nüüd asutatud piiskopkondade esindajaid, nimelt Viinist, St. Pölten'ist ja Linz'ist (kõik kolm Austrias), et kaasa tähistada emakiriku juubelit. Nii ongi Passau ja Viini katedraalid pühendatud pühale Stefanusele, ja alles 1786. a. lahutas keiser Josef II Austria osa Passau'st (Baieris). — Uhkelt vihjatakse sellele, et see ürgvana piiskopkond on ühtlasi ka kõige vanema saksa kultuuri hälliks sõna parimas mõttes. Esimene seaduseraamat (730), »Nibelungenlied« (saksa eepos), riigi pealinn Viin, säälsamas ka esimene ülikool (1365), kuna Praha (1346) leidub teise rahvuse piirkonnas; hulk parimaid kloostreid ürgvanade ja kallide käsikirjadega, ajalooliste rikkustega ja aimamatu suur hulk kunstiesemeid ja kunstiehitisi kirikutes kui ka kloostrites tõestavad selle piiskopkonna kultuurilist esikohta. — Sel aastal möödus 700 aastat, kui esimesed frantsiskaanid tulid Itaaliast Saksasse, kus nad leidsid rikka ja viljaka töö-põllu. Praegu tegutsevad Saksas üle 1200 frantsiskaani, kes omavad sääl kuulsaid eraülikoole, näiteks Münchenis, ja gümnaasiume. — Teatatakse, et hiljuti ühes koonduslaagris suri endine Viini »Reichspost'i« peatoimetaja riiginõunik dr. Fr. Funder. Ta oli omal ajal katoliku ajakirjanduse juht ja edukaim esindaja. Tema kõrvaldamisega kaotas katoliku mõte palju mõju Saksa avalikus elus.

Läti. »Latgolas Vords'i« 20-aastane juubel. Muidugi ei saa hoobelda kõrgete arvudega, kui uues riigis uus ettevõte pidutseb oma juubelit. Kuna aga see nädalaleht juba riigi algusest saadik töötas kaasa rahva heakäekäigu ja katoliku kiriku kindlustamise kasuks, on niisugune juubel seda tähtsam. Ajakiri asutati 31. juulil 1919. a. ja ta on hästi levitatud Ida-Lätis ja Riias, kus asuvad tuhandeid latgali töölisi. Endiste toimetajate hulgas olid silmapaistvad O. ja J. Velkme, † dr. Migliniks ja dotsent dr. Žuromskis. Praegu on preester H. Trups selle lehe väljaandja ja peatoimetaja. Kaastööliste seas leidub piiskop Msgr. J. Rancans, prelaat S. Vaikuls ja luuletajanna Naaizmerstule (R. Tabine). — Soovime südamlikult õnne edaspidiseks arenguks ja õilsaks tegevuseks kiriku ja rahva kasuks!

Ameerika. Hiljuti astus uus peapiiskop Msgr. Francis J. Spellman ametisse. Ka mittekatoliiklik ajakirjandus kõneles silmapaistva kirikuvürsti isikust. Nii rõhutab »New-York Times« tema põhjalikku haridust ja tema elukogemusi, seejuures väljendades oma veendumust, et ta vääriliselt jatkab oma eelkäija, kardinal Hayes'i, apostolaati usulisel ja sotsiaalsel alal. »New-York Herald Tribune« kinnitab, et uus peapiiskop kõigi elanike kihtide poolt, vaatamata usutunnistusele, võeti vastu vastavate auavaldustega.

Piiskopkond New-York asutati 8. apr. 1808 ja ülendati 16. juulil 1859 peapiiskopkonnaks. Temas töötab praegust 1650 preestrit, kelledest 774 ordudesse kuuluvad. New-Yorki piiskopkond omab 456 kirikut, 19 seminari ja teoloogilist asutust, 10 ülikooli, 18 akadeemiat naissoost üliõpilastele, 65 katoliiklikku keskkooli 20878 õpilasega, 818 kogudusekooli 90787 õpilasega, 21 vaeslastekodu, 12 vanadekodu ja 35 haiglat. Konvertiitide arv on ümmarguselt 3000 aastas. Piiskopkonna usklike arv on üks miljon.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Brasiilia. Rio de Janeiro'sse, Brasiilia ilusasse pealinna, kutsuti 2. juulil 1939 kokku esimene brasiilia täiskontsiil kõigi piiskoppide ja paavstliku nuntsiuse osavõtul. Kardinal ülempiiskop Seb. Leme da Silvèira Cintra avas pidulikult kontsiili Püha Neitsi Maria katedraalis ja suure euharistliku protsessiooniga lõppes kirikukoosolek. — Kuna alles 1890. a. on olnud koos vaid 11 piiskoppi, oli nende praegune arv juba 105! Brasiilia omab 17 peapiiskopkonda ja 81 piiskopkonda ning iseseisvat prelatuuri ja vikariaati. 3. mail 1500. a. püstitati esimene rist Brasiilia kaldal. Uuema statistika järele ulatub säälsete katoliiklaste arv juba 44 miljonile.

Aasia-Sandšak. Kristlik vähemus Alexandrettis, millele siiamaani Prantsuse valitsuse poolt usu vabadus oli kindlustatud, on kaotanud pääle selle maa-ala Türgimaale tagasiandmist Londoni »Tablet« sõnumi järele igasuguse kaitse. Elanikele on jäetud vaba valik kuue kuu jooksul, kui nad seda soovivad, Süüriasse või Liibanoni välja rännata, kuhu nad ka oma liikuva varanduse 18 kuu jooksul takistamatult toimetada tohivad. Kitsas maariba Süüria piiri ääres, millesse sõja lõppedes asusid armeenia kristlased elama, anti Süüriale lõplikult üle.

India. Kesk murranguid vaimsel ja seltskondlikul alal esineb Indias väikese rühmitusena ristiusk. Tema viis kuni kuus miljonit pooldajat ei loe peagu sugugi 351 000 000-lise rahva seas. Kuid arv ei ole siin mõõduandev. Vaimselt on ristiusuline mõju palju suurem kui ristiusuliste rühmituste arvu järele võiks oletada. Piiskop Rossillon, kes 45 aastat on viibinud Indias, seletas oma suures kõnes India rahvuskongressil Madrases 1938. a.: »Sest ajast saadik, mil Kristus astus India mõtlemisse ja elusse, on igalpool märgata suurt ärkamist ja püha uuenemist. Hindu seltskond kujundab end järjest ümber ning orienteerub, vahest ehk ebateadlikult, ikka rohkem Lunastaja poole. Sellepärast mina ei hooli statistikast ning arvudest ning olen optimistlik kiriku tuleviku suhtes Indias. Tuleb päev, mil India ärkab ning ennast leiab kristlikuna. Sel päeval India on taas leidnud oma hinge ning Kristuse. Selle päeva kiiremat saabumist võime meie, misjonärid, mõjustada.«

Jaapan. Ühe Londoni lehe Jaapani korrespondent kirjutab ühes teates moodsa kasvatuse kohta Jaapanis muuseas: »Koolidest pole Jaapanis puudust. Ning kirjaoskamatute protsent on siin kõige väiksem terves maailmas. Kuid Jaapani vanemail on tingimatu usaldus katoliku ordude kasvatuslike traditsioonide vastu. See ilmneb eriti tütarlaste koolide suhtes. Jaapanil on 41 katoliku kesk- ning kutsekooli tütarlastele 11 170 õpilasega. Suurema osa nende koolide mõju ning kuulsus on väga suured. Jaapanlanna oma nii ilusate hingeomadustega, tagasihoiuga, ohvrimeelega, pikameelelisusega, vaikse tasakaalukusega tunneb end evangeeliumi õpetuse poolt eriti ligitõmmatuna. 1161 nunnast, kes töötavad praeguses Jaapanis, on 672 jaapanlannat. Mullu oli neid ainult 441.

40 aastat võideldi Jaapanis usuliste ühingute tunnustamise pärast. Nüüd saavad usulised ühingud juriidilise isiku õigused. Sellega, et tunnustab riik kirikut, võidab katoliku kirik loodetavasti palju laiemates ringkondades.

Hiina. Apostlik delegaat Hiinas, ülempiiskop Zanin, pidas läbisõidul Šanghai katoliku Aurora ülikoolis õppejõudude ja üliõpilaste ees kõne ning rääkis seejuures väga optimistlikult kiriku kohta Hiinas. Ristimiskandidaatide arv kogu Hiinas on praegu Pekingi delegatuuri ametlike andmete alusel 1 500 000. Need ristimiskandidaadid ei tule mitte ainult vaeseist kihtidest ja sõja läbi vaesunud seltskonnast, vaid ka paremaist seltskonnakihtidest. Eriti rõõmustav on asjaolu, et kestvalt palju paganlikke õpetajaid ning õpilasi Hiina katoliku ülikoolides astuvad kiriku liikmeiks. Hiina katoliku kirik võib kasvavat huvi enda vastu pidada oma heategevuse tulemuseks, mis vahet tegemata hoolitseb sõbra ning vaenlase eest. Nii võib keset sõja koledusi kõnelda kiriku sisemisest õitsemisest Hiinas.

Kodumaalt.

Jumalateenistused poola töölistele. Eriti raske on hingehooldamine vaadates poola töölistele, kes on laiali pillatud peaaegu üle kogu Eesti. Neid kutsutakse seepärast suurematesse keskustesse. Nii õnnestus preestrile Kiviõlist Stan. Rut'ile juba paar korda poola töölistele võimaldada jumalateenistustest osavõtmise: Mõisakülas 23. juulil, Abjas 30. juul., Vändras 6. aug., P.-Jakobis 13. aug., Pärnus 15. aug., Kilingi-Nõmmel 20. aug. ja Viljandis 27. aug. Ta esineb veel 3. sept. Järva-Jaanis ja 10. sept. Amblas, kuna preester Kontny tegutses 20. aug. Türil ja tuleb 3. sept. Põltsamaale.

Ka teised preestrid külastavad poola töölisi (H. Werling, isa Lutsian j. t.) ja pidasid püha missat, nii Türil, Tõrvas, Luunjas, Kobilos, varsti Jõgeval ja Räpinas. — Vastutulek on kõikjal väga lahke ja osavõtt elav. Pärast jumalateenistust on võimaluse järele ka väike seltskondlik koosviibimine. Tulevad harilikult kokku 150—200 töölist. Mõned marsivad kuni 20 kilomeetrit! — Kahjuks ei saa preestrite puuduse tõttu kõikjal vastu tulla poolakate soovidele. Nii ootasid 15. aug. umbes 100 töölist Valga kiriku juures preestrit, kes aga pidi Tõrvas missat pidama!

Kiviõlis ehitatakse kabel vabriku poola töölistele. Vana kabel Narva-Jõesuus lammutatakse ja materjal viiakse üle Kiviõlisse. — Samuti valmib Nõmmel uus koguduse kabel Rahu tän. 17, internaadi kõrval. — Tartus remonteeriti kirikla ja lasteaed, Rakvere kirik ja maja värviti väliselt.

Pärnu kui suvituslinn laseb end tunda ka kirikus. Külalised tulid ka välismaalt, nii Belgia saadik Riiast perekonnaga, ja eriti meeldib meie jumalateenistus rootslastele. »Itaalia ööbik« prl. Desiderati (suvekasiinost) esines lauludega (Gounod »Ave Maria«), kuna Tallinna, Tartu ja Valga koguduste liikmetele, kes meid külastasid, peame südamlikult tänama nende agara osavõtu eest meie jumalateenistustest. Kirikus olijate rahvuslik koosseis oli mõni kord õige kirju, kaasa arvates külalised Poolast, Saksast, Hollandist, Leedust ja Lätist, kes kõik leidsid ühise keele ühise jumalateenistuse vaikses osavõtmises.

Nagu juba teada, ilmub meie ajaleht »Kiriku Elu« 1. aug. alates meie trükikojas »Tungal« Tartus, Veski 3. Isa Robert Lenzbauer määrati uuesti tegelikuks toimetajaks (14. juulil); tema aadress: Pärnu, Possieti 2. — Trükikoda »Tungal« töötab kasupüüdmatult usu ja vaimse kultuuri huvides, kiriku valitsuse järelvalvel. Senini ilmunud kirjandus on huvitav ja väärtuslik.

Kirjandust

N. Proide, RISTIUSU OLEMUSELT. Kas katoliku või luteri kristlus? Tartu 1938/39. lk. 84. hind 25 s.

Rahulikult ja sihikindlalt näitab tuntud autor-usuteadlane õiget teed keerulise küsimuse lahendamiseks. Raamat on artikliseeria »Katoliku kiriku võlu« ümbertehtud ja täiendatud trükk. Probleemi allikaks on meie aja rahutu võitlus tõe pärast. — Raamat on saadav kiriklatest ja trükikojast.

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1939.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jimub 1 kord kuus.

Nr. 10 Oktoober 1939 a. VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Münga 4—4. Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Riigiraamatukogu № S 5729

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Maailmade valitsejale!

Kuningas Kristuse pühaks.

»Ära kirjuta kuningas!«, nii nõudsid Kristuse surmapäeval Pontius Pilatuselt vihast aetud variserid. Pilatuse poolt väljakuulutatud Kristuse kuninga-proklamatsioon ei meeldinud neile sugugi. Kuid nende protest ei aidanud midagi. Pilatus osutus seekord kindlaks. Siis jäi Jeesuse kurjadele vaenlastele lohutuseks vähemalt see, et äkiline päikese-varjutus vihatud pealkirja mähkis pimedusse. Kuid nende rõõm oli väga lühikese kestvusega. Varsti tõusis lihavõttepäike ja selle valgusel hiilgas ja hiilgab veel praegugi kustutamatu läikega see pealkiri: **»Jeesus Kristus, kuningas, kõige aja ja igaviku kuningas«.**

Nood Kristuse vaenlased varisesid kuulsusetult hauda, kuid tõusid uued, kelledele Kristuse kuninga-tiitel oli samuti pinnuks silmas. Nad ei saanud teda hävitada, siis nad püüdsid teda boikoteerida, surnuks vaikida. Nad tahtsid teda uuesti pimedusse kaduda lasta. Oma käsilasi nad püüdsid veenda: »Ärge ometi hoolige sellest kuningatiitlist, ärge hoolige sellest võimetust pettekuningast, kes ristil suri ja kes juba ammu on maetud ja kelle laul sellega on lauldud! Ütelge end temast lahti ning teie võite maa peal vabalt kõndida, võite elada nagu tahate, vabalt, täitsa oma tungide järele. Mitte tema, vaid teie peate olema kuningad, vabad kuningad, kes ei pea end kellegi ees painutama, kõige vähem aga ristilöödud kuninga ees!«

Ja need, kes nõnda eksile viidud masse Kristuse kuningluse vastu püüavad mässama õhutada, teevad kõik, et murda Kristuse valitsust, et kustutada tema kuningatiitlit. Ja nad on kahjuks tõesti nii mõndagi korda saatnud. Nad kustutasid Kristuse kuninganime riikide põhiseadusist, luutsid ta parlamentidest; nad lükkasid selle tagasi kohtusaalidest, kus tema pilt, tema nime nimetamine on põlu all; nad jätsid ta välja õppekavadest, reelasid ta haiglaist; nad ei võimaldanud talle juurepääsu perekondadesse ja kõigisse ringidesse, nad panid ta alles päris boikoti alla vabrikuis ja büroodes, lühidalt, nad katsusid teda järjekindlalt kõrvaldada kogu era- ja avalikust elust, isegi tema nime ei tohitud enam võtta suhu. »Me ei taha, et ta oleks kuningas!« See mässuhüüd, mis kord kõlas Jeruusalema kohtukoja ees, kostab praegu läbi terve kristusvaenulise, uuspaganliku maailma.

Selle jumalavallatu võitluse puhul oli Jeesuse Kristuse asemikul Pius XI-dal omal ajal julgust vastu astuda oma loosungiga: **Elagu Kristus-kuningas!** »Temale, igaviku kuningale, surematule, nähtamatule, Jumalale üksi olgu au ja kiitus igavikust igavikuni!« (1 Tim 1,17)

See uus, kartmatu Kristus-kuninga proklamatsioon ei jäänud maailmas kuuldamatuks. Talle vastas vaimustatud kaja miljonite ja miljonite inimeste juures, kes oma ristiusulise nime veel au sees kanda tahtsid. Ning need inimesed nõuavad üksmeelselt: Jeesus Kristus olgu kuningas ja jäägu kuningaks inimsüdameis! Tema on nad ära ostnud, vabastanud, lunastanud oma isikliku südameverega. — Jeesus Kristus olgu kuningas perekondades! Tema on nad asutanud oma armuga, oma Sakramendi läbi, ning ta pühitseb neis edasi ja edasi. Tema üksi suudab neis koos hoida ning jatkata. — Jeesus Kristus peab olema kuningas meie koolides. Tema on kõige enne ja kõige paremini hoolitsenud laste eest, tema toidab ja õpetab neid ülemkarjase ja õpetajana ja tõrjub tagasi nende vaenlasi hirmsa sõna läbi: »Häda neile, kes . . !« Ja kuningas peab Kristus olema ka poliitikas. Tema igavene seadus on iga maise seaduse tuumaks ja ivaks.

Tema autoriteediga püsib ja langeb maine autoriteet. Tema olgu kuningas kohtusaalides; sest tema on kõige õiguse ülim instants, kõigi kohtunike kohtunik. Kuningas olgu Kristus ka büroodes ja tehastes, sest tema on see, kes kord kõige võimsale tööstusmagnaadile kui ka kõige viimsele käskjalale, maailmakontsernidele kui ka igale üksikule töölisele hüüab: »Anna aru oma asjaajamisest«, ja siis võtab ta ette lõpprevisiooni iga suure pearaamatu veeru kohta kui ka iga kõige vähemagi palgalehe nimistu üle. Ja seda kõike teeb ta hoolimata oma vastaste salgamisest ja tõrkumisest. Karjugu nad veelgi nii kõvasti: »Kristus-

kuningas on surnud!« Meie hüüame: »Elagu Kristus-kuningas!«

Selle »elagu, elagu« hüüdmise juure ei tohi aga jääda. **Meie peame Kristuse kuningavõimu tegema nähtavaks igalpool,** meis endis ja meie läbi peab ta valitsema pääsema nii eraelus kui ka avalikus elus, nii suusõna kui ka kirjasõna kaudu. Mida kristlased plaanitsevad, mida nad kõnelevad ja loovad, see peab olema kristlik, see peab olema tegudeks muudetud lööksõna »vivat Christus rex — elagu Kristus-kuningas!« Seda tahab Kristuse asemik saavutada oma Kristus-kuninga proklamatsi-ooniga, Kristus-kuninga püha kehtima panemisega (oktoobri viimasel pühapäeval).

Kas Kristuse asemiku, Püha Isa lootused, millised praeguse paavsti eelkäija pani omal ajal Kristus-kuninga proklamatsioonile, on läinud täide?

Kui tõsiselt kõlab ometi see küsimus keset ägedamaid kooli- ja palgavõitlusi, rahvaste vintsutusi, rahutusi ja sõjakoledusi, milledel pole piiskagi Kristuse helduse ja armastuse vaimust? Missugune tõsine küsimus selle ärevuse laine puhul, mis meid ähvardab jumalatuse ässitustöö hoogu minekul! Kas me lubame jumalatusel võita rahvaid üksik-inimeste südameid?

Kas on üldse veel vaja esitada seda küsimust? Kas ta pole veel lahendatud? Kas ei tahaks meile otsekui iga pilk meie aja märatsevale, keevale katlale, kasvavale ebakõlblusele, enesetapmiste järjest suurenevale arvule, valevande ja vägivalla kuritegude ning avaliku ulakuse rohkenemisele maailmas ütelda: »Loobugem rumalast lootmisest! Seda aega pole enam päästa!«

Ja ometi see **meeleheide poleks õigustatud.** Tollal, kui Kristuse vihased vaenlased nõudsid tema kuningatiitli kõrvaldamist, näis lugu olevat veel palju hullem kui praegu. Ja kahe päeva pärast tõusis jälle lihavõttepäike. Selle valgusel hiilgab Kristuse kuningatiitel veel praegu. Kirik prokla-meerib päev-päevalt oma tunniaegadel, mis algavad järgmiselt: »Tulgem, kummardagem Jeesust Kristust, apostlite, (märtrite, tunnistlejate, neitsite ja naiste) kuningat, kuningate kuningat; teda, kellele kõik elavad!« See ei tohi mitte ainult preestrite auandmishüüuks jääda; see peab tulema ka kõigi teiste elust, kes kannavad Kristuse nime. Siis pole Kristus-kuninga püha mitte ainult täna ja homme, vaid läbi kõigi maailma ja igaviku aegade vältel.

Patu vili — surm.

Aastast aastasse laseb kirik meil vaadata omapärast matuserongi. Me näeme Issandat oma jüngritega Naim'i linna ees. Just sel silmapilgul, kui ta tahab astuda linna, tuleb talle matuserong vastu. Matuserong on omapärane, sest keda kantakse välja, on noormees, kes seisis parimas eas. Ja see, kes järgneb surnule, on üksildane naine, surnu ema. Ta on sügavas leinas. Lakkamatult voolavad ta pisarad ja oma pilku ta ei suuda ära pöörata surnu kahvatult ja teravate joontega näolt.

See sügav lein on arusaadav. Sest see, keda kantakse välja, on tema ainus poeg, ja tema ise on lesk. Ka inimestel on sügav kaastunne selle naisega, kes kaotas oma viimse inimliku lootuse. Seepärast nad ongi ilmunud suuremas arvus, et saata leinarongi.

Ka Issand näeb seda leinarongi — ta näeb ka leinavat ema. Kas see on vaid kaastunne selle emaga, või kas meenub talle oma enda ema, kes teda varsti saab saatma matusele, või kas ta tahab kõigile leina-vatele emadele maailmas näidata oma kaastundmust ja ütelda lohutussõna? Issand astub surnuraami juure ja lausub ema poole pöördudes: »Ära nuta!« Ema vaatab imestunult tema poole seejuures mõteldes: Kas see mees tahab mulle keelata nutmise? Aga ei! Tema sõnad pole karmid. Kaastundmus kõlab neis sõnades. Ja kui ta vaatab Issandale silmisse, haarab usaldus tema südant Jeesuse vastu. Mis iial see mees tahab, ta soovib kindlasti temale kõige paremat.

Ja mis Jeesus tahtis, seda ta näitab kohe. Ta astub kandjate juure neile käskides, et nad paneksid surnuraami maha. Siis ta astub surnu juure: »Noor-mees, ma ütlen sulle, tõuse üles!« Ja siis juhtus see imeline: See, kes oli surnud, avas silmad, liigutas end, tõusis istukile, hakkas kõnelema ja oma ema nähes ta sirutas käed tema järele välja. Ja see, ehmunud sellest mis siin juhtub, veel rohkem aga rõõmustades, kui ta oma pojas jälle uäeb elumärke, ruttab laialilaotatud kätega temale vastu. Ja kui nad viimaks on toibunud oma suurest imestusest ja ülisuurest rõõmust, laskuvad nad Jeesuse ees põlvili ja tänavad teda oma südame põhjast.

Aga ka inimesed, kes alguses ehmusid seda ime-tegu nähes, tulevad ligemale ja veenduvad selles, et kõik on tõelisus, mida nad näevad. Ja kui nad siis viimati on küllalt näinud ja hakkavad liikuma linna poole tagasi, on nende süda täis imestust ja nende suu ei lakka kiitmast Jumalat.

* * *

Matuserongid pole ju mingisugune haruldus. Terves maailmas nad leiavad aset, igal päeval umbes 80000! Ja harilikult ei jäta niisugune matuserong sügavat muljet. Olgu siis, et surnu on inimene, kes kuulus meie omaste hulka, või kelle surma põhjustasid traagilised asjaolud.

Aga kuigi matuserongid meid harilikult ei liiguta, selles aastas, neis päevis on asi teissugune. Nendes päevades oleme mõtetes nende juures, kes loomuliku asjadekäigu juures mitte ei pidanuks surema, keda aga karm sõda sundis elust lahkuma. Ja vaimusilmaga näeme tuhandeid naisi, kes juba tänase päevani said sõja läbi leinajateks. Ja nagu eelaimdus see rusub meie hinge peal, et see on millegi veel hirmsama algus. Hirmus eelaimdus, et tuhandetest saavad sajad tuhanded ja miljonid; emad, kes oma armsamaid lapsi aastate õitses peavad nägema suremas, et neid siis saata viimasel teekonnal!

Ja võib-olla nad pole nii õnnelikud kui see lesk, keda vaatlesime evangeeliumis: Nad ei saagi omastele seda armastust üles näidata, et neid saata viimsel teekonnal. Võib-olla purustas kusagil granaat armastatu inimese nii, et ei jäänud midagi järele, mida oleks võidud matta. Või puudus aeg matuseks ja inimene, kes meile seisis nii lähedalt, puhkab mingisuguses ühishauas. Ja siis otsivad need kahe-kordselt õnnetud emad ja abikaasad oma surnut vähemalt vaimselt kaugelt lahingväljalt.

Kui me vaatleme kaastundliku südamega neid naisi, kes said juba leskedeks, neid emasid, kes kaotasid juba poja, ja kui me mõtleme sellele, kui

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

palju saab veel tulema valu ja leina, siis tahaksime abi otsides pöörduda selle poole, keda Jumal saatis, kes võiks teha lõpu sellele suremisele ja tapmisele, kes lohutajana saaks astuda kõigi nutvate juure, et neile ütelda: »Ära nuta enam! Ärge nutke enam, õnnetus on lõppenud, maailmal on jälle rahu!«

Miks Jumal tõesti ei lõpeta seda hirmsast suremist? Mispärast ta ei hukka need, kes on süüdlased selles tapmises ja suremises? Jah, mispärast kõik see?

Kui tahame sellele ‚mispärast' leida vastust, siis peame kord katsuma vaadata sõjale ja suremisele Jumala silmadega.

Jumala silmis ei ole surm iseendas õnnetus. Jeesus Kristus pole teinud surmale üldise lõpu. Paljudest surnutest, kes surid tema maise elu ajal, äratas ta ainult kolm uuele elule. Teiste inimeste juures ta jättis asjadele oma loomuliku käigu.

Ja isegi surm sõjas pole suurim õnnetus Jumala silmis. Jumala silmadega vaadatuna sünnivad igal päeval hirmsamad asjad kui surm sõjas. Sest sõjale langeb ohvriks vaid maine elu. On aga olemas asi, millele langeb ohvriks palju väärtuslikum elu, üleloomulik, jumalik elu. Teie aimate, mida me tahame ütelda. Ja teie tunnete ka seda hirmsat võimu, mis põhjustab seda suremist inimhinges: See hirmus võim on — patt!

Ja kui tahame olla ausad, peame tunnistama, et see patuvõim on saanud hirmsaks võimuks viimastes aastakümnetes. Jah, see hirmus võim põhjustab peaaegu massilise suremise.

Ja veel seda peame tunnistama, et inimesed on alla hinnanud patu võimu, et nad katsusid pattu nimetada tühiasjaks, — tema peale vaadates kui asjale, mis elu juure kuulub, mis elu alles õieti teeb maitsevaks. Ja nendel polnud enam silmi, et näha patu hirmsaid tagajärgi, nad pole seda enam uskunud, — või vähemalt ei võetud seda enam tõsiselt.

Jumal aga ei vaata patule kui tühiasjale. Tema silmis pole midagi hirmsamat kui see hingede suremine, mis põhjustati patu läbi. Sõda kõigi hirmsustega pole Jumala silmis kaugelt mitte nii hirmus, kui see kahju, mida patt tekitab inimsüdames. Ja veel hirmsamana näib meile patt, kui me seda silme ees peame — ja seda tohime väita, — et kurja kasvamises, patu hirmsas kasvamises, nii kuidas me seda nägime viimastes aastakümnetes, peitub vastus küsimusele, miks Jumal ei takista seda viletsust ja suremist.

Juba Pühakiri ütleb seda selgesti, et patu vili on surm. Ja see pole mitte ainult selles mõttes õige, et patu, iseäranis pärispatu läbi surm tuli üleüldse karistusena maailma. Ei, ka see eraldi korraline suremine õnnetu juhtumise läbi või nakkava taudi ajal või sõjaajal võib olla otsene Jumala karistus.

Ja kui see nii on, kui ka see sõda võiks olla karistus inimeste pattude pärast, kas meie tänased inimesed oleme selles ka süüdi? Kellel oleks julgust seda salata? Kas meie kõik pole näinud seda, kuidas viimaste aastakümnete jooksul patt pääsis ikka rohkem valitsusele? Kas me pole siis sellest kuulnud ja kas me pole ise olnud selle tunnistajad, kuidas moodne inimene ignoreerib Jumalat ja usku, kuidas ta hullumeelses pimestuses algas võitlust usu, eriti aga kiriku vastu? Kas Jumal võib seda karistamata jätta?

Ja kui hirmsasti on langenud inimeste kõlblus! Asjad, millede eest meie head vanemad ehmusid, kui nad sellest vaid kuulsid, on nüüd muutunud igapäevaseks. Kui me seda arvestame, et iga aasta jooksul tuhanded süütud lapsed mõrvatakse ema rüpes, et siin tõesti tuhandete süütute veri valati, siis alles aimame, kuivõrd sügavalt inimkond on langenud. Need asjad on hirmsad ja nad ei muutu sellest süütumaiks, et neile teine nimi antakse.

Ja perekonnaelu — ja meie nooruse elu! Kui tihti loobuti siin kristlikest põhimõtteist! Kui maailma rusub süü, mis nõuab heakstegemist, kas me pole siis ka kaassüüdlased?

Jah, see hiigelsuur inimkonna süü on viimaste aastate jooksul tõesti kasvanud suureks. Ja kui on olemas õiglane Jumal, ja kui see on õige, et iga süü nõuab heakstegemist, kas pole siis maailma ajalugu ka maailma kohtumõistmise ajalugu? Mitte nii nagu oleks Jumal ise tahtnud sõda! Aga Jumal ei takistanud sõda. Ja ta lubab seda, et inimesed ja rahvad üksteise vastu sõdides viivad täide Jumala kohtuotsust. Meie suudame sõjast ja hirmsast viletsusest, mida ta põhjustab, aru saada, kui me temale vaatame Jumala silmadega. Kui me aga oleme kaassüüdlased maailmasüüs, siis me peame ka osa võtma maailma patukahetsusest. Ma ei taha ütelda, endid seejuures rahustades, et siin valitseb rahu. Kui meie kõik, kui vähemalt kõik kristlased selle aja tähendusest aru saavad ja meelt parandavad, siis saavutame võib-olla palves seda, et Jumal meid tõesti hoiab selle hirmsa õnnetuse eest.

Kui kristlased aga ei mõista selle katsumise tähendust, kui nad nii ükskõikselt ja ebakristlikult edasi elavad, mis siis saab veel tulema?

Parandagem meelt aegsasti! Katsugem tõesti pattu kahetseda kristliku eluga! Kui me seda teeme, siis see katsumine saab meile olema õnnistuseks. Siis Jumal ütleb meile kord ka: »Ära nuta enam!« Meile kõikidele ütleb ta siis: »Ärge nutke enam!« Pühakirja sõnadega ta saab meid lohutama: »Kuna sind kurnab kurbus, kuna sind uuendas valu, ma päästan su, ütleb Issand, sinu Jumal«. Täitugu Jumala soov ka meie suhtes!

Religioosuse tunne inimkonnas

6. Usundite võrdlus: Ristiusk.

IV. Kristlus kasvamas.

Kristlus esitab niisugust ülevoolavat küllust, et ta üheski inimeses, ühegi rahva juures, ühelgi ajal täiesti ei lakka avaldamast oma mõju, vaid näitab oma nägu ja tuleb inimkonnas nähtavale ainult järk-järgult, rohkete mõtlemise ja elamuse toimingute kaudu.

Juba üksikute inimeste juures on usund üha kasvav elu, mis iialgi ei jõua täiusele. Ükski inimene ei sünni küpsena, täiskasvanuna siia maailma, ka kristlasena mitte. »Inimene kasvab tões ja tõde kasvab inimeses« (Euken). Ilusasti ütleb

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

selle kohta püha Basilius: »Oma hilisemate eluaastate usundliku tunnetuse ma olen saanud oma õndsa ema mälestustelt ja olen teda hoidnud kui midagi kasvavat minu sees. See ei olnud mitte ühe aate muutumine teiseks, kui vaim kasvas ja sirgus suureks; vaid mis ma olin põhimõtetena võtnud vastu, selle ma kujundasin ja töötasin välja. Nagu taimeseeme oma kasvamisel sirgub millestki väikesest millekski suureks ja jääb oma kasvus iseeneses siiski samaseks, identseks, ilma et ta seejuures muutuks mõneks teiseks taimeliigiks, nõnda on lugu ka vaimse kasvamisega kristlikus tões.«

Kuigi kristlus kui Jumala ilmutus on jäädav tõde kõigi inimeste kohta, ei valda üksik inimene kunagi seda tõde täiel määral, vaid ta kõigub püha Augustinuse sõnade järele ikka ‚leidnud olemise' ja ‚otsimise' vahel.

Sellega tuleb ka seletada, miks kristlus mitmesuguste rahvaste juures, mitmesugustel aegadel ja mitmesugustel kultuuritasemetel kannab ka mitmesugust ilmet, pitserit. Nagu päikese kiired mitmesugustes keskkondades murduvad mitmesugusel viisil, nõnda peegeldub ka kristlus mitmesugusel viisil, vastavalt rahvuste ja rasside erinevusele, rahva vaimse ja kõlbelise taseme erinevusele. »Uue liidu olukord muutub koha, aja ja isikute järele, sel määral mil ühed isikud on täiuslikumalt, teised vähem täiuslikult võtnud vastu Püha Vaimu armu« (Thomas ab Aquino). Ja »nagu oleks pöörane üksikuilt indiviididelt juba ette loota ja nõuda täie meheea küpsust, nõnda oleks ka absurdne inimkonnalt tema edenemisteel, üldse igalt tema arenemisastmelt oodata sedasama« (Augustinus).

Kuid meil on seejuures tegemist mitte kristluse arenemisega tema olemuses, vaid »religioosse inimkonna arenemisega kristluse läbi« (Seeberg). Rahvaste poole, kes kuuluvad alles madalamate kultuuriastmete valdkonda, kristlus pöörab esijoones selle oma külje, mis temas vastab judaismile, nimelt seaduslikkuse, sest primitiivsed rahvad ei suuda jumalikkust veel mõista ega võtta vaimselt omaks. Vaimselt kõrgematele astmetele ta näitab aga sellevastu rohkem oma seespidist ja vaimset palet, ilma et ta neid rahvaid seadustest täiesti ära võõrutaks, sest ühegi rahvapõlve juures ei saa täiesti heita kõrvale seaduse õiget, tõelist kasvatamist ja arendamist. »Universaalne religioon, just sellepärast, et ta omab eneses võimeid olla usundiks kõikidele — tahab ta ju olla kogu inimkonna religiooniks — peab kõiki usundliku arenemise astmeid kordama enese sees, et igale küpsusastmele olla edustav ja soodustav.« Selles suhtes võime Görres'iga ütelda: »Ei ühtki suurepärasemat ega pühamat põhimõtet ei ole kristlusel hoida ega kaitsta kui oma enese alatise kasvamise põhimõtet.«

Tõepoolest saab kristlus ainult pikkamisi, järkjärgult jõuda oma täiusele alati ‚edasielava Kristuse', paljudest liikmetest koosneva keha elavas esitamises.

Selles mõttes võib ka kristlus, nagu kirik seda aastasadasid juba on mõistnud, ehtsaid, õigeid arenemisprotsessi põhimõtteid võtta omaks.

Juba oma algul, kui Jumal ilmutas end inimeses Jeesuses, olid »tõe sõnad,« mis ta rääkis, määratud küll kõigile inimestele, kuid ta ütles neid sõnu siiski teatava maa keeles ja tarvitas teatavale kultuuriringile omaseid piltlikke väljendusi. Küll on evangeelium rõõmusõnum »Isa ainusündinud Pojast täis armu ja tõde«, kuid juba mitmesuguste evangelistide juures näitab sisu väljendusviis teatavaid erinevusi, vastavalt iga üksiku evangelisti vaimulaadile ja erihuvidele.

Nõnda see jääb küll ka tulevikus. Kahjustamata jumalikku sisu, on väljendusvormid, milledes jumalik olemine ja elamine avaldub inimestele, muutlikud ning vahelduvad inimeste, aegade ja kohtade järele. Kuulutamise väline vorm peabki just muutlik olema, sest siin on tarvis viia jumalikku tõde kätte inimestele mitmesugustel aegadel ja kultuuritasemeil.

Seejuures aga avanevad paratamatult ka uued jumaliku tõe aspektid, ja neidsamu jumalikke saladusi esitatakse ja pühitsetakse uuel kujul, uute riituste all. Nõnda ei teki mitte ainult ida ja lääne kirik, vaid ka Rooma, Aafrika, Gallia, germaani, slaavi kirik — ja nõnda meie loodame — ükskord ka India, Hiina ja Jaapani kirik. — Seejuures aga on kõikjal, kus üks ristimine, üks usk, üks armastus, üks karjane ühendab kõiki, ikka kehtiv seesama »ökumeeniline« kirik, üks püha, katoliiklik ja apostlik kirik.

Sellel kiriku aastasadasid pidevalt kestnud kasvamisel on ka mõningaid »aineid väljaspoolt« võetud kirikusse vastu.

Osalt on seejuures tegemist rohkem teaduslikkude elementidega, nagu juudi, Rooma ehk germaani õigusega, Aristotelese või Araabia filosoofiaga, osalt jälle rohkem usundlikkude elementidega, nagu stoilise eetikaga või Plato ideed müstikaga, või koguni teatavate usundlikkude riituste ja tavanditega.

Tõe elementide suhtes kristlus võttis vastu selle, mis filosoofid ja teadlased õpetasid õigesti, parandas nende eksimusi, täiendas nende puudusi, viis lõpule nende üritusi, arendas nende aimusi ning rikastas ja peenendas sel viisil aste-astmelt oma õppesüsteemi ala.

Kui küsimuse all seisid rohkem usundlikud kombed, siis muudeti need ümber ja täideti kristliku mõttega. Osalt oli seejuures tegemist kommetega, mis olid täiesti head, välja kasvanud inimese loomuse loomulikest tarvidustest või pärit usundlikest ürgilmutusist. Nõnda tõmbas kristlus »kõigist kihtidest maailmas enesele elumahla« (Newman).

See väliste ainete vastuvõtmine ei olnud aga sugugi »sünkretism«, tähendab, võõraste olluste puht väline juurdelisamine, vaid see oli orgaaniline vastuvõtmine, seespoolt toimiva seaduse järele.

Ja miski ei suuda usklikule nõnda selgesti tõestada evangeeliumi jumalikku jõudu kui evangeeliumi võime ühendada eneses kõigi kultuuride laialipillatud väärtusi ja võtta neid orgaaniliselt enesesse vastu, seespoolt toimiva elujõu varal, oma olemuse põhjal: olla »jumalariigiks inimkonnale.«

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Jumalasalgamise traagika.

(Lõpp.)

Kui pole Jumalat, siis pole mitte ainult inimene mõistetud surma. Terve maailm muutub kaootiliseks. Jumalata maailm pole enam organism, mittegi masin. »Astraalne kord, milles me elame, on erand . . . üldine maailma loomus on igavene kaos, mitte selles mõttes, et puuduks vajalikkus, vaid selles mõttes, et puudub kord.« Need kõik on eksimused, mis on seletatavad endise jumalausu seisukohast. Kui pole Jumalat, pole ka enam maailma, vaid on valitsemas kaos. Süvenegem selle üteluse tagajärjisse! Siis saame aru sellest inimesest, kes mõteldes Jumala mõrvale sai hullumeelseks, »ennelõunasel ajal süütas põlema laterna,« jooksis turule ja hüüdis lakkamatult: . . . »Mis me tegime, kui me vabastasime selle maailma ahelast, mis teda sidus päikese külge? Kuhu ta nüüd liigub? Kuhu meie liigume? Eemale kõigist päikestest? Kas me ei lange alatasa? Ettepoole, tahapoole, külje poole, igale poole? Kas on veel olemas all ja üleval? Kas me ei eksi nagu minnes läbi lõpmatu tühjuse? Kas tühjus ei puhu oma hingeõhku meie vastu? Kas maailm pole muutunud külmemaks? Kas öö ei tule alatasa, ja jälle öö? Kas me ei pea süütama laternaid ennelõunasel ajal? . . . «

Olemise lagunemisele järgneb sündimise lagunemine. Jumalata on kõik, mis sünnib, rumal vajalikkus. On hirmus mõnitus rääkida inimese vabast tahtmisest. »Üksik inimene on igas suhtes osa saatusest, üks seadus rohkem, üks vajalikkus rohkem selleks, mis tuleb ja saab olema.«

Pealiskaudsed ateistid enne Nietzsche'd ei suutnudki aimata neid tagajärgi, mida jumalasalgamine pidi põhjustama. Alles Nietzsche avas nende silmad. Ja Nietzche läheb ikka rohkem sügavusse. Ta näeb ette halastamatu järjekindlusega ja õudusttekitava visionäärse jõuga, et jumalasalgamine saab kord põhjustama selle viimse tagajärje: Nihilismi katastroof, kõigi asjade eitamine mõttes ja teos.

Nihilism, »see õudseim külaline«, saab olema vältimatu reaktsiooninähe. Teism on äärmine lahendus. Äärmuse eemaltõrjumine tekitab aga vastupidise äärmuse; sellepärast on teismi eemaletõrjumine nihilism. »Äärmisi seisundeid ei vahetata mõõdukamate vastu, vaid jällegi äärmiste, kuid vastupidiste vastu«.

Ka moraal pole suuteline takistama seda nihilistlikku äärmust. Ennevanasti kristlik moraal pakkus küll suuri eeldisi; ta tagas inimestele väärtuse, maailmale täiuse ja absoluutsete väärtuste tundmise. »Ta takistas seda, et inimene põlgas inimest, et ta elule suhtus vaenulikult, et ta loobus õiguse tundmisest; ta oli enese alalhoidmise vahend.« Üldiselt öeldud: Moraal oli suur vastuabinõu praktilisele ja teoreetilisele ateismile. »Seda ta oli aga ainult seepärast, et ta toetus kristlusele. Langeb aga metafüüsika, kaotab ka moraal oma kindla aluse; kui Jumal on surnud, siis ta ei suuda enam takistada nihilismi tulekut.« »Iga puhtmoraalne väärtuste otsimine lõpeb nihilismiga: Selle peale pidime ootama Euroopas! Loodetakse, et aitab moraalist usulise tagatiseta: sellega on aga tee nihilismile vaba!«

Kristluse ja moraali lõppemisega pakub ennast meile hirmus Schopenhauer'i küsimus: Kas on olemisel üldse mõtet? — see küsimus, mis nii mõndagi aastasada nõuab, kui tahame temast aru saada täielikult ja terves sügavuses. Ja vastus ei saa olema sarnane Schopenhauer'i vastusele, kuna ka tema ei suutnud ennast vabastada ‚kristlik-askeetilisest moraali vaatepunktist', millele enam ei kingitud usku, sest usk Jumalasse öeldi üles. Vastus saab olema nihilistlik: »Millelgi pole enam mõtet; kõik on mõttetu, sihitu, väärtusetu ja asjatu. Tulevik toob meile radikaalse väärtuse eemaletõrjumise,« selle vastu aga tuleb üles ‚usk väärtusetusse'. »Umbusk endiste väärtuste hindamise vastu tõuseb niivõrd, et peame küsima, kas pole kõik väärtused meelitusvahendid, milledega venitakse komöödiat pikale, milledega aga ei suudeta jõuda lahendusele?« Kuna aga tõrjutakse eemale kõik headus olemises, peame ka kahtlema tõe suhtes: Nihilist arvab, »et iga usk ja tõekspidamine on paratamatult vale, kuna pole olemas tõele vastavat maailma«; kõik usk olevat ainult »perspektiivne paiste, mille päritolu asetseb meis«.

Nii peitub nihilistlikus jumalasalgamise järelduses veendumus: Kõik olemine ja sündimine on absoluutselt tühine ja sihitu. Inimene ja maailm on mõttetud, väärtusevaenulikud ja ebaõiged. Olemises ja elus leidub sügav pettumus. Sellest olemise eitamisest mõttes ja tundmises tuleneb olemise eitamine tahtmises: olemise purustamine ja rõõm olemise hävitamisel. »Nihilism«, nii ütleb Nietzsche, »pole mitte ainult asjata vaatlemine ja usk, et kõik väärib hävitamist; nihilism paneb käe enese külge, ta hukkab enese . . . See on võib-olla ebaloogiline; aga nihilist ei näe vajalikkust, mis sunniks teda loogiliselt mõtlema . . . See on kangelasliku vaimu omadus: ja nemad ei suuda seisma jääda eitamise juures, mis sünnib ainult mõttes, sest eitamine teoga on nende iseloom. Eitamisele mõttes järgneb eitamine teos«. Ka Nietzsche tunneb seda »ekstaatilist nihilismi«, mis filosofeerib vasaraga ja annab tõugendit Zarathustra'le purustada vanad tahvlid, et neid siis veeretada sügavusse. »See rõõm, mis on kehtimas tänapäevil — see kõik langeb ja hävineb; kes tahaks teda tagasi hoida! Aga mina, mina tahan teda veelgi tõugata«.

Olemise hävinemine mõttes ja teos: selleni viib meid viimati jumalasalgamine. Esialgu tundis Nietzsche ainult seda järeldust. Seepärast nimetas ta ennast »esimene täiuslik nihilist Euroopas«, kuigi ta, nagu väidab, selleks enesetunnetuseks leidis julgust alles hiljem. Nietzsche tundis ka seda nihilistlikku kurvameelsust, mis sundis küsima Zarathustra't: »Mis? Sa elad veel, Zarathustra? Milleks? Mispärast? Mille läbi? Kuhu? Kus? Kuidas? Kas see pole rumalus veel elada?« Nii kui Nietzsche sai nihilistiks pärast Jumala mõrvamist, nii oli ta ka veendunud, et nihilism saab olema Euroopa saatus.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

»Ja ma nägin suurt kurbust tulevat üle inimeste. Parimad nendest väsisid oma tegudest. Üks õpetus, üks usk valdas neid: ‚Kõik on tühi, kõik on ükskõikne, kõik oli kord!' Lõikus oli küll hea, aga mispärast mädanes ja muutus pruuniks meie vili? Mis kukkus viimasel ööl kuult? Kes tahab meile halba? Asjata oli kõik töö, mürgiks on muutunud meie vein, kuri pilk kõrvetas meie põllud ja südamed nii, et nad muutusid kollaseks. Meie kuivasime kõik; ja kui langeb tuli meie peale, siis muutume tuhale sarnaselt tolmuks; ja isegi tuld väsitasime. Kõik kaevud kuivasid, isegi meri taganes meie eest. Maapinna ma tahaksin lahti kiskuda, aga sügavus ei taha mind neelata. Ah, kus on veel meri, milles võiks uppuda? Nii kõlab meie kaebus üle rabade. Tõesti, suremiseks oleme liig väsinud; nüüd valvame veel ja elame edasi — surnukambrites«.

Need ennustaja sõnad tekitavad Zarathustra's kurva meeleolu ja ta ütleb oma jüngritele: »Tõesti, vähe aega veel, siis tuleb see pikk hämarus«. Ja peateose »Der Wille zur Macht« eessõnas seisavad lapidaarsed sõnad, mis teevad teatavaks hirmsa ennustuse: »Mis ma nüüd jutustan, on järgmiste sajandite ajalugu. Ma kirjutan, mis tuleb, mis teisiti tulla enam ei saa: nihilismi tulemine. Selle ajaloo võin teile juba nüüd jutustada, sest vajalikkus ise on siin teol. Tulevik teeb ennast teatavaks sajas märgis, see saatus saab igalpool teatavaks; selle muusika kuulamiseks on juba avatud kõik kõrvad. Terve meie Euroopa kultuur liigub juba ammust saadik painavas pinevuses, mis kasvab aastakümnete jooksul, nagu läheneks ta mingi-sugusele katastroofile: rahutult, vägivaldselt ülepeakaela; sarnaselt voolule, kes tahab jõuda lõpule, kes ei taha järele mõtelda, kes kardab järelemõtlemist«.

Nihilism Euroopa üle — viimne jumalasalgamise tagajärg!

Piibli lugemisest ja levitamisest keskajal.

Et eelarvamine, katoliku kirik olevat keskajal keelanud piibli lugemise, ikka veel kummitab, leiab tõendust järgmistes ridades, milliseid tsiteerime siinkohal ajakirjast ‚Eesti Kirik' (3. aug. 1939, »Püha kirja tähtsus ja koht evangeelses kirikus«. ‚Eesti Kirikule' kirjutanud piiskop dr. H. B. Rahamägi.):

> »Ükski ei salga, et usupuhastaja dr. M. Luther astus sellega põhjapanevalt tähtsa sammu, kui ta piibli raamatu kettide küljest lahti päästis ja emakeelse tõlke näol rahvale kättesaadavaks tegi. Igaüks võis lugeda ja leida, mis Piibli Raamatus olemas, igaüks kogudusest oli kohustatud Piibli sisse süvenema. Selle läbi oli antud tee õigele usu- ja südametunnistuse-vabadusele«.

Selle vastu on huvitav märkida, mis dr. Hans Rost ajakirja ‚Stimmen der Zeit' juuni väljaandes kirjutab: »Piibel polnud keskajal »pingi all lebav« raamat, mis oli kättesaadav ainult mõnele valitule. Ta oli levinuim raamat. Me peame seda asjaolu tähistama kadumatu kiituse tunnistuseks, et sajandite vältel tuhanded usinad mungad ja preestrid, nunnad ja võhikud pidasid piibli ärakirjutamist ja maalingutega kaunistamist oma elutööks. Sellised piiblid valmistasid keskaegsetele inimestele rõõmu. Ka kingitusena pulmaks oli piibel tarvitatud. Väga levinenud oli piibel XV sajandi kodanike juures. Eriti Nürnberg'ist, Augsburg'ist, Basel'ist, Zürich'ist ja Frankfurt'ist on meil kindlad andmed selle kohta, et sääl piibel oli levinenud mitmes eksemplaaris. Tema massilise levitamise vastu seisis asjaolu, et tol ajal puudusid trükikojad ja käsitsi kirjutatud piiblid olid väga kallid. Nii ostis kunstiosav ilu-kirjutajanna Diemund Wessobrunn'ist ühe kahe-köitelise piibli eest terve talundi.«

Meie, kes tänapäevil võime omandada uue testamendi ühe krooni eest, ei suuda enam sellest aru saada, missugused ainelised raskused takistasid piibli levitamist. Kui sellest hoolimata piibel keskajas oli märkimisväärselt levinenud, võime sellest ära näha, kui agarasti teda levitati.

Kirik vaatas piiblile alati kui oma suurimale aardele. Kui tema tõlkimisel rahvuskeele vead ja eksimused märkamatult sisse hiilisid, pidi kirik manitsevalt ja keelavalt selle vastu välja astuma. Seepärast keelati võhikuile neid väljaandeid lugeda, mis vigade ja eksimuste läbi olid muutunud kahtlasteks. Peaaegu püha kartus piibli pühaduse ees põhjustas osalt paavstide keelu.

Otsus nõndanimetatud piiblilugemise keelu üle kõlab tänapäevil: Üldist piiblilugemise keeldu ei tundnud ega tunne katoliku kirik — küll aga piiravaid määrusi aja ja asjaolude tõttu.

»Usu pärast!«

Selle alarmihüüde leiame nädalalehest ‚Der Reichswart' (11. mailt). Nimetatud lehe kahtlemata tähelepanuväärseist arutlustest võtame järgmist:

»Endise ‚saksa usuliikumise' siht, väljaspool kirikut ja ristiusku asuvaid saksa mittekristlasi kokku viia, oleks tähendanud lihtsalt usulise elemendi kõvendamist, nõrgestamata kirikut ja ristiusku nende elus. Seda sihti ei suudetud saavutada, kuna usuline mittekristlik element arvuliselt osutus liig nõrgaks, et määratella massiorganisatsiooni põhimihust. Praegu esineb olukord, et ühel pool asub ründav bioloogiline materialism, teisel pool aga kristlikud kirikud, mis ikkagi on veel arvuliselt tugevamad usulise elu keskused. Ristiusk on ka see, mis ikka veel moodustab kõige tugevama usulise substantsi. Kus meie saksa maastikus näeme riste, sääl me ei näe neis mitte ainult ristiusu sümboleid, vaid ka saksa inimeste üleloomuliku igatsuse sümboleid, mis talle võiksid olla manitsustähiseks, et inimene on rohkem kui paljas nautiv igapäeva-inimene, ja et maailm on rohkem kui see, mida temast räägivad mõistuslikud seadused või looduse-seadused.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Bioloogiline materialism tahab ristid saksa maastikust kõrvaldada. Aga kiriku ja ristiusu saatus ei tohi seetõttu meile kui usulistele mittekristlastele ükskõikseks jääda. Peaksid kõik vastutusteadlikud sakslased uhkes tundmuses, et nad kuuluvad mõtlejate ning luuletajate rahva hulka, jõudma selgele äratundmisele, et siin on võitlus käimas usu pärast«.

Maailmakirikust.

Rooma. 950 aastat on möödunud sellest, et Venemaa pöördus Vladimir Suure valitsuse all ristiusku. Sel puhul paavst korraldas isiklikult mälestuspüha ärapidamist, mille peale kõigi maade katoliiklaste poolt vaadati kui suurt tähtsust omavale sündmusele. Sellega valitsev paavst tahab, samuti kui Pius XI, unioonikäsimust asetada oma pontifikaadis keskpaigale. Selle tähtpäeva puhul peeti al Gesù kirikus liturgilisi teenistusi idariituses, kui ka püha Peetruse basiilika peaaltaril. Nende ordude ülemad, kellede liikmed töötasid Venemaal või Venemaa kasuks, pidasid kõnesid. Need kõned käsitasid unioonikäsimust, vene rahva usulist omapära, praegust unioonikäsimuse olukorda ja kiriku olukorda Venemaal. Muuseas esinesid kõnedega ka kardinalid Marmaggi ja Pelegrinetti. — Leeduga uuendati head suhted uue nuntsiuse nimetamisega. Msgr. Vallega on esimene paavstlik saadik Kaunases pärast seda, et aastast 1931 katkendati ametlikud sidemed Vatikaniga. Arusaamatuste kõrvaldamisel on suured teened meie Eestis volitatud nuntsiusele, ülempiiskop dr. Antonino Arata'l, kes vaheajal esindas poolametlikult Vatikani Leedus. — Katoliku ülikooli del, mis on ühenduses Roomaga, on suur edu. Milano rektor dr. P. Gemelli O. F. M. asutas psühholoogilise instituudi ja õppis ise 61-aastasena lennukunsti uurimise otstarbeks. Pekingi kat. ülikool suutis 88 õpilasele anda lõpp- ja doktoridiploomi. Ülikool on asutatud 1931. a. ja omab suurt poolehoidu ka paganate seas. Samuti töötab Tokio ülikool eduga. — Katoliku kiriku suhted on veel paranenud Greekas ja Irakis. Greekas võitis ususallivus selles mõttes, et mõned uusima ususeaduse teravused katoliiklaste vastu võeti tagasi valitsuse poolt. Edaspidi ei nõuta enam õigeusu kirikuülemuse tsensuur rooma-katoliku raamatutele; piiskopid ja preestrid vabastati sundmäärusest, elada teatud politsei poolt lubatud asukohal; õigeusulist vastu võtta katoliku usku on vaid siis karistatav, kui teda sihilikult »petetakse, ahvatellakse või kasutatakse tema hädalist seisukorda«! Noh, siis võib ju maailm rahul olla! Irakis elavad 100 000 katoliiklast kõiksugustest riitustest. Muide on maa muhamedi usku. — Teaduslike ürituste kohta on nimetamisväärsed: Püha Augustinuse koguteoste väljaandmise kavatsus Prantsusmaal, 44 köites (3 juba ilmunud), ja uus piibelkommentaar hollandi keeles säälsete kat. professorite läbi.

Belgias võideldakse praegu innukalt kõlbmatute filmide vastu. Katoliku filmühingud algasid selle võitluse, kuna peaaegu kõigis kinodes näidatakse (ameerika) ebakõlblikuid filme. Ka parlamendis käsitati see küsimus. — Benediktiinid, kes idariituses töötavad Venemaa ühendamise kasuks kirikuga, asutasid uue kloostri (Amay asemele) Chevragne'is Namur'i piiskopkonnas. — Belgia-Kongo katoliiklased aitavad agarasti kaasa oma kirikute ja koguduste ülalpidamisel. Usu levinemine edeneb imestamisväärselt.

Saksa. Selle aasta piiskopikonverentsist Fulda's 22. — 24. aug. võtsid kõik Saksa piiskopid, kui ka endise Austria piiskopid ja üks Sudeedimaa piiskop osa, kardinal Bertramiga Breslau'st eesotsas. — Misjoniasutus St. Michael Steyl'is saatis seekord koguni 137 uut misjonäri raskele usutööle. 1927 andis praegune paavst säälsamas 79 misjonärile enne väljasõitu pühitsetud risti üle: seekord ta saatis oma õnnitlusi ja õnnistust. — Raskete aegade ja olukordade kiuste preestrikandidaatide arv ei anna karta. Nii pühitses veel hiljuti kardinal Bertram 89 noormeest preestriteks! — Kaotused: Surnud on kuulsad kirikumuusikud preester dr. Thiel, Regensburgi kirikumuusikakooli juhataja; Viini ülikooliprofessor dr. Nivard Schlögl O. Cist., tuntud piibliuurija ja vanade keelte tundja; Freiburgi ülikooli kirikuajaloo professor dr. Veit, kelle asemele nimetati professoriks ajalooline dr. Mohler München'ist. Haiguse tõttu on tagasi astunud Klagenfurti piiskop dr. Adam Hefter oma ameti täitmisest.

Rumeenia. Peakirja all »Õigeusklik saadik kõneleb katoliku kiriku õnnistusrikkast tegevusest Rumeenias« kirjutasid säälsed lehed: »Rumeenia senatis pidas hiljuti ajakirjanike klubi saadik Agarbiceanu kõne, milles ta teiste hulgas väidab: Sellest on möödunud 230 aastat, et oleme oma aknad pisut avanud rooma-katoliku kiriku poole. Selle kiriku läbi me oleme saanud ajaloo jooksul rahvusliku enesetunde ja teadvuse meie ladina päritolust. Täna me ei vaja enam niisugust tõuget väljaspoolt. Kes aga tahaks salata, et selle akna läbi võiks puhuda meile kasulik õnnistusttoov tuuleke, mis tuleb üldisest katoliku kiriku voolust, tema igapäevasest väsimatust tööst, tema ikka jälle korduvast ja seest tulevast uuestisündimisest sügavamale kristlikule elule ja kõigi kihtide hüveks? Sellest õhkkonnast tohime rõõmu tunda, ilma et me peaksime kartma kahju või hädaohtu! Sest see kõik aitab kaasa rahvaste vaimse ja kõlbelise jõu tõstmiseks. See võib teha tugevamaks ka meie riigi põhialuseid ja võib teenida meie Rumeenia rahva heakäekäiguks«. Nende sõnade eest kõneleja sai suurte kiiduavalduste osaliseks. — Rumeenias elab 15 miljoni õigeusuliste kõrval 3 miljoni katoliiklasi.

Mehhiko. Oma Mehhiko reisimärkmeis, mis tuntud inglise romaanikirjanik Evelyn Waugh praegu alles avaldas, kirjeldab ta ka salajast katoliku liikumist Mehhikos. »Väliselt torkab meile silma relvastatud vähemuse vaatepilt, mis kirikut blokeerib ja näljutab. Rahva vastupanu murrab vahest spontaanselt esile, kuid ta peab jälle kokku varisema, kuna ta on toetuseta. — Nähtamatult aga areneb kiriku töö jälle edasi. Mehhikos pole olemas eukaristlike kongresse, pole olemas katoliiklaste massimeeleavaldusi. Sellest hoolimata on aga arenev religioosne taassündimine, mis muudab katakombidesse aetud Mehhiko kirikut. Kirik on katakombide vaimu jälle elavaks teinud. — Oma Mehhikos viibimise ajal olen näinud nii mõndagi sellest tööst. Kaastöölised peavad jääma anonüümseteks. Nad on kestvalt hädaohus ja mina ei tohi neid ei millegagi reeta. Need on enamikus ilmikud, mehed ja naised, kelledel on vähe varandust, kuid kelledel on siiski hea haridus. Nad on piiskoppide juhtimisel organiseerunud, et korda saata puht vaimset suurtööd. Nende hulgas pole »pistoleros'eid«, nad ei hooli poliitika ajamisest. Nad tahavad õpetajaid üleval pidada ja kasvatada, kes seespool ja väljaspool riigiteenistust võivad ateismile vastu töötada. Nad kergendavad ja edendavad peituläinud preestrite tööd. Nad avaldavad lihtseid apologeetilisi ja usulisi töid. Nad organiseerivad õpperinge, milles täiskasvanud ja noored inimesed arutavad usulisi küsimusi. Kõikumatult on kindel tõsiasi, et mehed, kes saja aasta jooksul on viinud maa tema praegusse haletsemisväärsesse seisukorda, on olnud eranditult usu vastased. Need apostlikud töölised usuvad niisiis, et Mehhiko ainult ristiusu läbi jälle saab terveks ja ühendatuks. Nad ei usu, et see ainult hierarhia taaselustamise ja kirikute tagasiandmise läbi on saavutatav. Neil pole mingisugust kindlat poliitilist programmi, ning nad arvavad, et terve rahvas ise endale loob oma poliitilise organisatsiooni. Vaheajal nad püüavad rahvast usule tagasi viia. Seda sihti nad jälgivad süstemaatiliselt ja suure andumusega. Kogu oma aja võiks veeta mehhiklaste juures ja Mehhikos, ilma et sellest midagi märgata. Kuid see töö on olemas ja naised ning mehed, kes selle kallal töötavad, olid tõesti õnnelikud ja rõõmsad inimesed, õnnelikemaid, keda Mehhikos leidub.«

Veidi statistikat. Jugoslaavia 17 milj. elanike üldarvust on 5 266 000 katoliiklast ehk 37,8%. 20 piiskopkonnas tegutseb 3800 preestrit. Kuna kuni 1918. aastani Belgradis oli vaid üks katoliku kabel (Austria saatkonnas) olemas, leidub sääl praegu juba mitu õitsvat kogudust. Arvurikkam ordupere Jugoslaavias on frantsisklaste oma. Nad töötavad hingehooldamises 700 000 katoliiklase jaoks. Kaks frantsisklast on piiskopid. Nende tegevuspiirkond on peamiselt Kroaatia,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Bosnia ja Herzegovina. — Ameerika Ühendriikides olevat uusima statistika järele 21 322 688 katoliiklast. — Islami ehk muhamediusu pooldajate arv maailmas on hiigelsuur ja üsna kasvamas, eriti Aafrikas. Ajakirja ‚Schönere Zukunft' andmete järele (nr. 49 1939) on muhameedlasi Euroopas 5,7 milj., nendest 1,5 milj. Jugoslaavias, teised Albaanias (1 milj.), Greekas, Bulgaarias ja Rumeenias (teatavasti ka paar inimesi Eestis!); Aasias leidub 250,7 milj., Aafrikas 65,1 milj., Ameerikas vaid 0,3 milj. ja mujal palju vähem. See tähendab, et protsentides on muhameedlasi Aasias 24%, Aafrikas koguni 37%, Euroopas 1,1%, Ameerikas 0,1%. — Iiri anglikaani kiriku priimas kaebab, et 10 aasta jooksul (1926—36) tema koguduste liikmed on kahanenud 220 000-st 194 000-ni. Kirikuülem näeb selle nähte põhjusi perekonnaelu lagunemises, hilises abiellumises ja abielu- ning lastetüdimuses.

Kodumaalt.

Pärnu. 15. augustil, püha Neitsi Maria taevavõtmise pühal, tulid poola töölised rohkesti linna, osa võtma jumalateenistustest. Kell 9 homm. kogunes kohalik kogudus kabelisse. Poolakad aga tulid suurmissale, mis pidas preester St. Rut Kiviõlist. Jumalateenistus ühes litaaniaga ja jutlusega venis kuni kella kaheni. Arusaadav, et pidulik missa ja omavaheline koosviibimine oli laialipillatud poolakatele hingeliselt väga teretulnud. — Pildil näeme gruppi poolakaid isa Robertiga Pärnu kirikla aias.

Nõmme. 8. oktoobril toimus Nõmmel katoliku kabeli õnnistamine. Kaua juba igatsesid nõmmelased oma pühakoda. See valmis nüüd nelja kuu jooksul hr. arhitekt Thamm'i juhtimisel. Puust kabel on väikese internaadi maja juure ehitatud, Rahu tän. 17. Sisemine ruum mahutab 100 inimest. Seinad ja lagi on kaetud Riia kipsiplaatidega, mis on kivivärvides ülemaalitud. Katus on suurte punaste eterniittahvlitega kaetud. Tema all jääb veel suurem ruum internaadi kasutada.

Pühitsemist talitas Msgr. ülempiiskop Profittlich kohaliku preestri Stipa saatel. Kabel oli täis usklikke, ka Tallinnast oli tulnud külalisi. Laulukoor esines ilusa missaga preestrikandidaat Dordett'i juhtimisel, kes ka orelit mängis. Orel on nimelt ka juba kohal, vana, aga ilusakõlaline orelikene, mis seni seisis Tallinna katoliku surnuaia kabelis. — Nagu kuulda, võtavad orelimängimisest ja koori juhtimisest vahelduvalt osa ka pr. El. Thamm ja prl. Ellen Michelson.

Soovime Nõmme katoliiklastele, et see vaimustus, mis sel puhul leegitses nende südameis, ei kustu ka edaspidi ja kutsub kõiki igal pühapäeval sinna jumalateenistusest osa võtma.

Tartu. Neil päevil, 10. oktoobril, sai kohalik preester isa Berard Huber viiekümneaastaseks. Sel puhul Tartu kogudus õnnitles teda südamlikult ja tänutundes. Isa Berard on sündinud 1889. a. ja sai pärast ülikooli lõpetamist 1912. a. preestriks. Siis tegutses ta hingehooldamise alal kodu- ja välismaal, kuni ta siirdus lõplikult Eestisse 21. aug. 1931. a. Siin ta leidis uue kodumaa, mille kodanikuks ta ka praegu on. — Tartu kogudus ja kirik tänab teda palju, eriti jumalateenistuste (orel, koor) ja kiriku (laialdased remonttööd, ka kiriklas) kaunistamise pärast. Koosviibimine koguduse liikmete osavõtuga leiab aset võimaluse järele oktoobri jooksul. — Ad multos annos in vinea Domini!

Tartu katoliku kirikla sai ühenduse telefonivõrguga. Telefoninumber **4360.**

Kirjandust.

Thomas a Kempis
KRISTUSE JÄLGEDES
Eestindanud ja eessõnaga varustanud V. Pabson.
Kirjastus »Loodus«, Tartu/Tallinn.
327 lk. Hind kr. 2,55; kal.-köites kr. 3,35.
Saadav ka Tallinna r. kat. kiriklast, Tallinn, Munga 4—4.
Raamatut, mille kõrgeväärtuslik sisu selges ja tabavas eesti keeles eriti torkab silma, on igale ristiusulisele tungivalt soovitav!

Trükikojas »TUNGAL«, Tartu, Veski 3, on ilmunud:
N. Proide, **RISTIUSU OLEMUSEST,**
Kas katoliku või luteri kristlus?
84 lk. Hind 25 s.

Palveraamat **AU OLGU JUMALALE**
koostanud preester Robert Lenzbauer.
Lk. XVI + 448. Hind kal.-köites 1 kr.

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1939.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Nr. 11 | November 1939. a. | VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Sundeksemplar

Riigiraamatukogu

№ S 5729

Novembrimõtted.

Ruttu, väga ruttu saabub siin sinu lõpp. Seepärast vaata järele, kuidas sa elad, kuidas su seisukord on.

Täna on inimene olemas ja homme teda enam ei ole. On ta kord inimeste silmist kadunud, siis kaob ta ka varsti nende meelest. Kui suur küll on selle inimese südamepimedus ja nüridus, kes ainult olevikule mõtleb ja seda ei vaatle, mis tulemas on. Sa pead igas oma tegevuses ja mõttes nii käituma, nagu sureksid sa nüüd varsti. Kui sul oleks hea südametunnistus, siis sa surma eriliselt ei kardaks. Palju parem ja mõistlikum on patust hoiduda, kui ajutise surma eest põgeneda.

Kui sa täna ei ole ette **valmistatud,** kuidas võid sa siis seda olla homme? Homne päev on teadmatu päev. Või tead sa kindlasti, et sa homme veel elad?

Mis on sellest kasu, et me kaua elame, kui me ennast sääljuures nii vähe parandame? Pikk iga ei tee meid harilikult paremaks, vaid tihti ta ainult suurendab meie pattude hulka. — Jumal tahaks, et me ühe päevagi siin kaduvas maailmas elaksime õigesti ja hästi!

Paljud arvestavad aastaid oma ärkamisajast, aga **elu muutmise vilja** nad arvestada ei saa; seda leidub vähe. — Kui sulle surm nii hirmsana näib, siis peaks sul veel hädaohtlikum olema edasi elada. Õnnis on, kes surmatundi ikka silmade ees hoiab ja iga päev surmale valmistub. Kui sa oled inimest suremas näinud või veelgi näed, siis mõtle, et ka sina pead rändama sama teed.

Igal hommikul mõtle, et sa võib-olla õhtuni enam ei ela. Ja kui oled õhtuni jõudnud, siis ära julge enesele elu lubada hommikuni. Ole siis alati valmis ja ela nii, et surm sind ettevalmistamatuna ei leiaks. Paljud surevad ju järsku ja ettenägematult, võib-olla ka ette valmistamata, sest inimese poeg tuleb ühel tunnil, kui seda ei oodata (Lk 12,40). Kui nüüd viimne tund tuleb, siis paistab sulle kõik möödunud elu päris teises valguses; hoopis teisiti hindad sa seda. Kahju saab sul olema, et sa nii laisk ja hooletu olid oma paranemises.

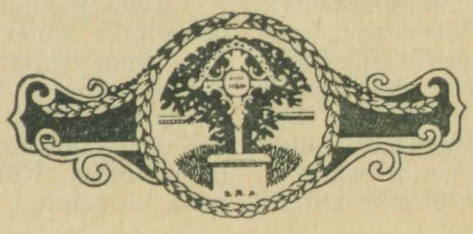

Kui õnnelik ja tark on see inimene, kes nüüd püüab **nii elada, nagu ta tahab oma surmatunnil olla.** Suurt usaldust surma puhul annavad inimesele täielik selle maailma põlgamine, tuline igatsus kasvada kõigis voorustes, tõsine kahetsemine, enesesalgamine, rõõmus alistumine ja sõnakuulmine, kannatus ja rist armastusest Kristuse vastu.

Palju head võid sa teha niikaua kui oled terve; kui sa aga haigestud, siis ma ei tea, mis sa veel teha suudad. Haigus teeb väheseid paremaks, niisama nagu rändamine pühadele paikadele väheseid vagamaks teeb.

Ära looda sugulastele ja sõpradele; ära lükka oma häid kavatsusi tulevikku, sest rutem kui sa uskuda võid, unustavad inimesed sinu ja su kavatsused. Parem on, et sa nüüd, kus veel aega on, midagi head ette võtad ja ka ise ettevaatlik oled, selle asemel et teise abi ootama jääda. Kui sa siin maailmas iseenese eest ei muretse ja head ei tee, kes kannab siis tulevikus sinu eest hoolt? Praegu just on väga kallis aeg, nüüd just on õnnistuspäevad ja nüüd on sobivad päevad (2 Kor 6,2).

Aga häda, häda sulle, et sa neid kalleid, sobivaid päevi kasulikult ei tarvita. **Nüüd oleks sul võimalust koguda varandust taevas,** millest võiksid igavesti elada. Võib tulla aeg, kus sooviksid tundigi selleks, et ennast parandada, aga kes teab, kas sa seda saad.

Seepärast, mu kõige armsam, suurest hädaohust ja suurest murest võid sa vabaneda siis, kui sa surmale alati ettevaatlikult silma vaatad ja temale oma surevuse äratundmisega vastu sammud.

Nii õpi siis nüüd sääraselt elama, et sa surmatunnil võid pigemini rõõmutseda kui karta. Õpi nüüd maailmale surema, et sa sellega õpiksid Kristusele elama. Õpi nüüd põlgama ajutisi asju, et sa siis takistamata saaksid Kristuse juure koju minna. Harjuta nüüd oma keha kasinusele, kahetsedes patte, et sa, kui su tunnike lööb, võiksid heal meelel ja rõõmsasti surra.

Sina rumal ja kergemeelne! Kuidas võid sa enesele lubada kaua elada! **Tegelikult ei ole sa ju ühtki päeva kindel, et sa**

ei sure. Kui paljud juba on ennast petnud. Nagu juhuslikult, igatahes ette valmistamata on nad oma kehast lahkunud.

Kui tihti oled sa seletusi kuulnud: See on mõõga läbi hukkunud, teine uppunud, see on katuselt kukkunud ja kaela murdnud, teine söömise juures lämbunud. Üks on hukkunud mängu juures, teine tules, kolmas katkus, neljas on tapetud! Muud midagi kui surma ei ole inimesel oodata, ta elu kaob nagu vari (Job 14).

Kes mõtleb sinu peale pärast surma ja kes taipab sinu eest siis palvetada? Seepärast, mu armas, tee nüüd, mida suudad. Sina ei tea ju, millal sa sured; ei tea sa ka, mis sind pärast surma ootab. Nüüd, kus sul veel aega on, kogu enesele kadumatuid, igavesi varasid.

Midagi ära otsi suurema usinusega, kui ainult oma õnnistust. Ainult see, mis Jumalast on, olgu su südame lähedal.

Jumala pühakud tee oma sõpradeks, need olgu sinu juures aus, neid võta endale eeskujuks. Kui sina lahkud siit elust, siis nemad võtavad sind vastu igavestesse hoonetesse. Ära unusta, et oled võõras rändaja siin maailmas, ja selle maailma askeldused ei lähe sinule midagi korda.

Hoia vabana oma süda ja tõsta ta üles Jumala juure, sest siin sulle jäävat paika ei ole.

Üles läkita oma palved ja ohked, sinu silmapisarad saatku neid, et su vaim pärast surma õndsalt Jumala juure jõuaks.

(Raamatust: Thomas a Kempis, KRISTUSE JÄLGEDES, 1. raamat, peatükk 23. Vaata meie kuulutus selles lehes!)

Protestantlik maailmamisjonikonverents Tambaram'is.

Maailmaprotestantismi liikumine kirikute taasühinemiseks leiab ka misjonites ikka rohkem arusaamist. Kuskil ei osutunud ju protestantliku kristluse lõhestus nii saatuslikuks kui misjonipõllul. Kui sääl praegu 419 protestantlikku misjoniühingut kõrvuti ja läbisegi töötab, sagedasti jutlustab erisugust evangeeliumi ja sellega edendab uute sektide tekkimist — üksi Lõuna-Aafrikas loeti 536 sekti — siis saadakse aru tungivast hüüdest ühinemise järele.

Maailmamisjonikonverents Tambaram'is Madras'i ligidal Lõuna-Indias oli kolmas sedalaadi. Esimene leidis aset Edinburgh'is (1910), teine Jeruusalemas (1928). Siiski oli detsembris 1938. a. Tambaram'is asetleidnud koosolek kaugelt tähtsaim, kuna siin esimest korda kohtusid täies tasaõigusliikkuses kristlike maade saatvate (misjoneerivate) kirikute esindajad (Euroopa, Põhja-Ameerika, Austraalia), kui ka misjonimaade saavate kirikute esindajad (Aasia, Aafrika, Ladina-Ameerika, Okeaania), eristatud ka »vanade« ja »noorte« kirikutena, nõupidamisiks ja andis niiviisi koosolekule »ökumeenilise iseloomu«, nagu seda senini ükski protestantlik maailmakonverents ei tundnud. Neist 471 osavõtjast, kes pärit olid 69 mitmesugusest maast, koguni 377 esindas oma kirikuid, nende seas 191 pärismaalast noortest ja vaid 186 vanadest kirikutest.

Koosoleku teema oli jagatud viieks peaküsimuseks paljude osaküsimustega. Viis peaküsimust oli:

1. Usk, millest kirik elab: Kiriku olemus ja ülesanne Kristuse saadikuna aja põhivoolude vastu.
2. Kiriku tunnistus: Evangelisatsiooni ülesanne ja meetod.
3. Kiriku elu: Jumalateenistus, kristlik kasvatus, pärismaalasist kirikuteenrid, kellede täiesti puudulik haridus (ka ordineeritud pastorite oma) kirjeldati protestantlike misjonite »suurima nõrkusena«, koolikiisimused, sotsiaalne tegevus, välismisjonäri ülesanne ja koolitamine, kristlik kirjandus.
4. Kirik ja ümbritsev maailm: Noorte kirikute majanduslikud alused, seisukohavõtt sotsiaalsete ja majanduslike küsimuste, rahvusvahelise maailmaseisu ja riigi suhtes.
5. Koostöö ja üksmeel.

* * *

Läbirääkimistel selgus neli põhijoont, mis iseloomustavad praegust maailmaprotestantismi.

Esimese põhijoonena on näha rõõmustav pööre usule ja kristlusele, ärapööramine liberaalmodernistlikust evangeeliumi »ilmlikuks tegemisest ja võõrutamisest kristlikust vaimust«. See kippus üha rohkem saama puht sotsiaalseks kuulutuseks, langema alla usuväljendiks muude usundite kõrval. Koosolekul Jeruusalemas omas veel anglosaksi modernism laialdase mõju, mis pidas mittekristlikud usundid vähem vastastena kui liitlastena säkularismi vastu. Kristlus pidi esikohal kultuurmisjonitööd tegema, koole, tervishoidu, sotsiaalset õnnestamist tooma. Kõneldi juba üsna sageli liberaalseis ringkonnis kõigi usundite sõprustamisest, »üldise inimlikkuse usust«. Seejuures radikaalsed grupid läksid nii kaugele, et nad loobusid »objektiivsest ilmutusest, üleloomulikust Jumalast, loomingust Jumala kõikvõimsuse läbi, Kristuse jumalusest, tema surma lepitamisjõust ja liha ülestõusmisest«.

Niisuguselt eksiteelt pöörduti Tambaram'is kahtlematult ära. »Võib-olla suurim vahe Jeruusalemma ja Tambaram'i koosoleku vahel seisneb just selles, et Jeruusalemas mittekristlikud usundid ühes kristlusega kõrvutati säkularismiga, kuna Tambaram'is ühes säkularismiga neid kõrvutati kristlusega. »Kristus ei ole mitte ainult üks neist paljuist teist, vaid üksainus tee, kuna ta on Jumala tee maailma lepitamiseks«.

Kuigi lubati koolikiisimustele ja sotsiaalsele tööle laia ruumi läbirääkimistel, siiski eitati nende esikoht misjonitöös ja nende väärtuslikkus heideti alla usulisele misjonisihile kui »vahend pööramisele«, mis Jeruusalemas veel rohkesti tagasi lükati kui proselüütide tegemine. — See pöördumine usulisele misjonitöös on kõigiti heakskiidetav.

Teine põhijoon oli selge tahe kirikule. See ilmus juba kõneviisis.

Jeruusalemas kõneldi enam »kristlusest«, nüüd aga »kirikust«. Jeruusalema koosoleku ametlik aruanne nimetas end »World Mission of Christianity«, Tambaram'i oma aga »World Mission of the Church«. Küll on ka see väljendusviis eksitav, kuna ei pandud tähele katoliku misjonid, kuigi

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

nad on kaunis tugevamad kui protestantlikud. Protestantlikud misjonid lugesid 1937. a. ametlike andmete järele 10 971 066 ristitut, katoliiklikud 21 143 328. See tähendab, et protestandid alates 1924. a. on kasvanud 4 430 236 võrra, katoliiklased alates 1927. a. aga 7 812 699 võrra!

Seda pöördumist kirikule, nagu ta ilmnes koosolekul, osa osavõtjaid väljendas järgmiste sõnadega: »Me ei vaata evangeeliumi eraldatuna kirikust ega kirikut eraldatuna evangeeliumist, vaid Kristuse kirikut Jumala sõnumiga käes« (Harrison).

Aga mis on kirik? »Kirik on Kristuse ihu ja kõigi usklike püha osadus taevas ja maa peal, pühade osadus. Ta on ühtlasi Jumala armulise plaani ilmutus loomingus ja lunastuses, Jumala armu edasikestev riist Kristuses Püha Vaimu läbi, kes on elu, kellest ta on läbi immutatud ja kes alati pühastab kõiki tema osi«.

Jah, juleti kõnelda »nähtavast« kirikust. »Kristuse järelkäimine ei ole mitte ainult nähtamatu ja mõtteline, vaid tõeline ja katsutav, kuna ta ajaloos võtab kindlat kuju«.

Nõutakse kuuluvus nähtavasse kirikusse. »Iga Kristuse jüngri kohustuseks on liituda ühe olemasoleva kirikuga, s. t. ühega neist katsutavaist ühinguist, milledes ja millede läbi Kristuse üldine kirik, Kristuse järelkäijate üldmaailmne ühiskond, püüab end ilmutada«.

Kuigi ka siin kirik ei mõisteta veel mitte katoliku kiriku täismõttes, ei saa siiski eitada, et peetakse kirikutut kristlust kahtlustatavaks ja nõutakse peale Kristuse vaba järelkäimise »kirikut«, mis nähtavates kirikutes »püüab end ilmutada«.

(Järgneb)

Religioosuse tunne inimkonnas

6. Usundite võrdlus:

Kristlus: Aade ja tõelikkus.

Aadet ja tõelikkust tuleb ka ristiusus eristada teineteisest.

Aate järele kirik on »pruut ilma vähimagi häbiplekita«, on Kristuse müstiline ihu. Kuid tõelikkuses ei osutu pühaduse täiuslik teostumine üheski kiriku liigis täiesti võimalikuks ega üksik kristlane, veel vähem kogu kirik ei saa kunagi »kiidelda, et ta on selle täiuslikkuse juba saavutanud«.

Aate järele on kirik »jumalariigi tervik«, aga kunagi ei ole seda üksik järk kiriku ajaloos. Ei eilne kirik, ei tänapäeva kirik ega homse päeva kirik ei ole veel kõiksus. Ei rooma-ladina kirik ega katolitsism idamaisel kujul ei ole veel kogu Catholica. Alles rahvaste kirik, tema totaalsuses nähtuna, on seda.

Idee iseeneses — ja kogu tema esinemine ruumis ja ajas — on see, millest võib ütelda, et ta annab ideaalse complexio, annab kooskõla sisu ja välimuse vahel, seaduse ja vabaduse vahel, dogma ja müstika vahel, liturgia ja südamevagaduse vahel, üksiku isiku ja ühiskonna eest hoolitsemise vahel jne.

Kes suudaks aga samasuguse õigusega ütelda seda eilse või tänapäeva empiirilise, palverännaku teel viibiva kiriku kohta? Empiiriline kirik ei ole iialgi veel saavutanud »seda«. Ta on ikka veel rändaja, käib alles oma teed, »alles kaugel oma Issandast« ja »ohkamas« tema järele. Tal on alatasa, püsikestvalt põhjust ise katsuda end läbi, see tähendab, ennast võrrelda oma enese ideedega. Ja nõnda peab küll niihästi üksik inimene kui ka kogu kirik olema alatasa kasvamas, sirgumas »Kristuse täiuslikkuse« poole.

Et see jäljend, mis kristluse aade on oma teostumisel suutnud vajutada praegusele kirikule, on alles ebatäiuslik, puudulik, selle asjaolu teadmine omab suurt tähtsust kiriku misjonitöö kohta. Oma aadetelt ei ole kristlus mitte euroopapärane kujund, kõnelemata veel itaalia-, prantsuse- või germaanipärasest kujundist.

Juba Euroopaski näiteks on katolitsismis olnud mitmesuguseid mõttesüsteeme, augustinism mitmekesiste varjunditega ühelt poolt ja thomism mitmesuguse ilmega teiselt poolt. Kui viimane imponeerib oma loogilise tervikuse ja kooskõlaga, siis avaldab esimene külgetõmbavat mõju oma kaldumusega gnoosise ja müstika poole.

Kui kirik on 2000 aasta vältel võtnud juba enesesse vastu väga mitmesuguseid süsteeme, siis me võime olla ka veendunud, et ta tulevais, kaugemais aastatuhandeis vaevalt on veel suuteline andma meile uusi süsteeme. Ja Konfutse eetika näiteks ning Vedanta metafüüsika vajavad asjatundjate arvamust mööda vaevalt tugevamat puhastust kui Aristoteles, et saada kristlusepäraseks. Sellest mõttest lähtudes hakkavad suured kiriku misjonärid Hiinas ja Jaapanis üha rohkem kalduma oma kristlikus misjonitöös kõrvale euroopaismi meetodeist ja arusaadaval viisil kohalduma nende rahvaste erilistele eluoludele ja nõuetele.

Selles suhtes on juba keskajast saadik kahtlemata astutud rohkeid eksisamme. Mida rohkem kirikliku elu väline külg omandas enesele kindla, mõnikord koguni tartunud kuju, seda kitsamaks muutus kristliku misjoni silmaring. Üha rohkem astus misjonitöö meetodeis domineerivalt esikohale euroopaism. Mitte harva ei puudunud tegelastel küllaldane teadmine tõelistest usundlikest väärtustest »sääl väljas«. Ei tuntud küllaldaselt kohalikkude rahvaste meeleolu ega tundeelu väärtusi, mis nende õpetusega ja kultusega ühenduses, ei tuntud nende täitsa võõrapärast, koguni teissugustes oludes kasvanud kultuuri, ja see mittetundmine sai suurimaks takistuseks nende rahvaste läbiimmutamisele kristliku vaimuga.

Tänapäeval on aga siin muudatus käimas. Nüüdsel ajal püütakse õppida tundma mitte ainult nende rahvaste usundlikke vaateid, kes ei ole veel võtnud ristiusku vastu, vaid püütakse võtta arvesse ja tunnustada ka rahvausundite religioosseid ja eetilisi väärtusi. Väga ilusasti väljendab seda seisukohta keegi kristlaseks saanud hindu, kes läheb oma kaasmaalaste keskele misjonitööd tegema: »Ma püüan hoiduda riivamast oma rahva autunnet ja ütlemast: ‚Teie kirjad on lihtsalt absurd, sest peale Vana ja Uue Testamendi ei ole midagi ole-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

mas, mis omaks väärtust.' Ei, seda ma ei ütle. Mina tahan end sageli toetada oma paganausku kaasmaalaste vana aja tarkadele, õpetajatele ja raamatutele, misjuures ma viin nendele ühtlasi Kristuse valgust ja kõnelen nendega tema vaimus.«

Siin on tarvilik eelkõige avastada nende rahvaste usulist hinge, alles siis on väljavaateid, toetudes sellele, mida juba tuntakse, viia nendele »täielikku tõde«. Otsekui kauasest magamisest alles täiesti unised hiiglased pühivad need suured Aasia rahvad endil une oma silmadelt. Nad on ristiusu puht usundlikule õpetusele suurel määral vastuvõtlikud. Kui kristlus astub nende juurde puht usundliku kujuna, kõigist juhuslikest rahvuslikest, kultuurilistest ja filosoofilistest lisandeist vabana, siis ta leiab sääl, niipea kui tema ettemääratud tund läheneb, laialdast ja soodsat pinda.

Ei ole ju kristlus oma aadetelt seotud ühegi teatava kultuuri, ühegi filosoofia külge. Kui õhtumaalane on rohkem ratsionaal-aktiivset tüüpi inimene ja hommikumaalane rohkem passiiv-müstilist tüüpi (Solovjev), siis ei saa ei esimene ega teine oma erinevat hingelaadi toetada kristluse aatele. Katoliiklik kristlus soodustab pigem just keskpunkti mõlemate mõtteilmalt ja elamustelt erinevate tüüpide vahel. Selle poolt annab tunnistust tema usuline õpetus armu ja vabaduse, jumalateenistuse ja maailmateenistuse, müstika ja tegutseva armastuse põimumisest üksteisest läbi. Ei tule ka seda pidada lihtsalt juhuseks, et ristiusu häll kiikus samuti Aasia ja Euroopa vahemaal.

Katoliku kirik on rohkem kui ükski teine kutsutud suurtes konfliktides Euroopa ja Aasia vahel, mis vältimatult ei jää kord mitte tulemata, juhtimist enese kätte võtma. Rohkem kui ükski teine ta on vali ja järeleandmatu oma usundlikus iseloomus, kuid leplik ja järeleandlik kõiges, mis kannab juhuslikku, ajutist või rahvuslikku ilmet. Kui tema suur juhtmõte: »Jumal inimese loomuses« — mitte »Jumal Euroopas« või »Jumal Prantsusmaal« — saab kord üldiseks varaks, kui misjonärid hakkavad paganaid mitte euroopastama, vaid ristiusku pöörama, siis võib saabuda kord aeg, kus kristluse aate teostumine saab kristlikule inimkonnale tõelikkuseks, kus tõesti teostub Jumala riik maa peal, »Ecclesia Sancta Catholica«, see tähendab, laiaulatuslik, kõiki haarav, ja kus täitub Kristuse palve: »et teie kõik oleksite üks«.

Veel on selle juurde väga palju maad. Meie aga, tänapäeva kristlased, peame endis kandma vähemalt niipaljugi kristluse aateid, et saaksime tulevastele põlvedele pärandada seda palavat soovi: »Adveniat Regnum Tuum.«

Muidugi seisab kristlus kui tõelikkus ikka veel traagilise pinge all. Aga ta püüab üha rohkem ja rohkem teostumise poole, »Kristuse täiuse« poole.

Trükikojas »TUNGAL«, Tartu, Veski 3, on ilmunud:
N. Proide, **RISTIUSU OLEMUSEST,**
Kas katoliku või luteri kristlus?
84 lk. Hind 25 s.

Tõotus.

Nüüd käib käsi natuke paremini, proua B.

Kas tõesti, härra doktor? küsis ema kaheldes.

Palavik on kahanenud ja lima kopsutipul taandub pikkamisi. Pidage täpselt silmas, mis ma olen teile ütelnud! Laske väikesel rohkem istuda kui lamada!

Isa saatis arsti välja ja küsis temalt sääl: Kuidas lugu on, härra doktor?

See jäi hetkeks kõhklema — kaastundest: Ma ju praegu ütlesin!

Jah, aga ma tahan tõtt teada saada.

Et siis minu vastuse üle pahandada!

Aga mitte sugugi, härra doktor! Küll ma suudan vastust ära kannatada. Mina tahan tõtt teada saada.

Olgu siis pealegi, härra B.: Laps on kadunud!

Kuna arst läks pikkamisi trepist alla, hoidis õnnetu isa tugipuust kinni, kusjuures tal oli tundmus, nagu tantsiksid uks, seinad ja trepp tema ümber.

— — — — — — — — —

Oli suurepärane aprillihommik; kõikjalt pulbitses värsket elu. Õienupud kastanipuil lõid lahti ja soojad päikesekiired lehvisid üle haige lapse aseme.

Niisuguse ilmaga ei sure keegi! lausus ema, kuna arst talle oli praegu teinud lootust. Emal oli usaldust. Nüüd ta laskus lapse voodi ees põlvili. Siis tahtis ka isa palvetada, teadmata, mida ta pidi ütlema.

Ta on laitmatu maailmainimene, kes aga ometi kõiges kahtleb ja oma kuueteistkümnendast aastast oma usulisi kohustusi enam ei ole täitnud. On olemas aga silmapilke, millal palvetamine on nii kosutav, et isegi kõige kangekaelsem uskmatu seda märkab kadedusega.

Kui ta nüüd nägi oma naist Jumalaga sügavas valus nii hardalt kõnelevat, hakkas ta äkki temaga kaasa palvetama. Põlvitades väikese elevandiluust ristikese ees, mis ripub kaitsena lapse voodi kohal, palvetasid mõlemad vanemad: Mu Jumal, kui see on võimalik, siis lase sel karikal meist mööda minna!

Sel hetkel oli isal igatsus Issandale anda tagatist ja iseennast millekski kohustada: Kui meie laps saab jälle terveks, siis tõotan sulle . . . ja mõtteis ta otsis midagi, mida ta võiks tõotada — midagi rasket, midagi, mille täitmiseks ta enda juures peaks tarvitama vägivalda, ja mis tema senise elu patust ükskõiksust kuidagi võiks tasa teha.

Ja kindla häälega ta tõotas: Naine, kui meie laps saab jälle terveks, pead sina õnnelik olema. Siis ma — jah, sel aastal hakkan siis jälle pidama lihavõtteid!

Järgmisel hommikul vara küsis arst tüdrukult, kes talle avas ukse, kuidas käib lapse käsi. Ta oli kindlasti selles veendunud, et laps on surnud.

Öö möödus hästi, härra doktor! Lapsetüdruk ütles mulle praegu veel, et väikese tervis olevat palju parem.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Võimatu!

Jah, meie kõik ei suuda seda taibata.

Ja ometi oli see nii. Kümme päeva pärast seda nähti linnapargis ühel soojal kevadpäeval väikest, kidurat poisikest väga kahvatu näoga ja suurte siniste silmadega, mis kevadele vastu naeratasid. Isa viis teda käekõrval. Teda valdas veel täiel määral viimaste nädalate hirm. Kuid ta mõtles ka oma tõotuse peale. Mäherdune mõttetu lubamine! Milline võim ei alistu mitte nende nõrkusele!

Järgmistel päevadel tõotus ei annud talle rahu. Esialgu ta ei saanud teda küll täita. Tema pidi minema pihile? Tema, haritud inimene — teadlane, ülikooli õppejõud — võimatu! Säärane tõotus ei võinud ju kuidagi kehtiv olla. Ja muide, tõotus kohustab ju alles siis, kui ta on tehtud selge mõistusega. Ning tema meeled polnud ju tollal selged. Tollal, kui ta tundis surmahirmu oma lapse elu eest. Aga oma head tahtmist ta tahab ometi näidata. Aga kuidas? — Almuste andmise läbi.

Sellest päevast peale oli kõigil kerjustel neil tänavail professori kodu juurest kuni ülikoolini hea igapäevane sissetulek. Aiva läikivaid hõberahasid veeres väljasirutatud kätesse. Palmipuude pühal maksis professor oma palmioksa kinni paberrahvas; iga ajalehe eest, mille ta ostis, maksis ta kümnekordselt ja tema teener sai neljateistkümne päeva jooksul jootrahasid, milliseid ta polnud saanud millaski enne.

Ja ometi, kui ülestõusmise aeg oli möödas, polnud tal rahu. Ta oli ju kord tõotanud pidada oma ülestõusmispühi! Kas ta ei pidanud oma lubadust ka pidama? Issandale! . . . Jah, aga kas ta siis ka uskus ühte Issandat? Tal oli ju võimatu pihile minna. Tema, kirikus, põlvili? Rahva keskel?

Aga mingi sisemise rahutuse poolt aetuna ta tuli viimase pühapäeva hommikul kirikusse. Kes teab, võib-olla leidub mõni võimalus . . . keegi sõbralik preester, mõni tühi kõrvalkabel. Kuid äkki tuli talle kesk kirikut jälle see hirm peale. Ta kartis, et teda välja naerdakse. Võimatu! Ja põgenedes ta lahkus jumalakojast. Et asjale teha lõpu, läks ta ühte lähedasse kohvikusse, kus ta midagi tellis. Pärast seda, kui ta oli söönud tükikese kooki, tundis ta, et rahutus lahkus temast. Nüüd ta ei saa enam armulauale minna, ta on ju midagi söönud!

— — — — — — — — —

Kui ta lahkub kohvikust, näeb ta teispool tänavat oma last lapsetüdruku käe kõrval. Sääl näeb teda ka väike, ja: Isa, armas isa! — kostab talle vastu, — see on . . .! Väike ei saanud lõpetada oma lauset: Piimaauto tuli täies sõidus ühelt kõrvaltänavalt, haaras lapse, ja enne kui vaene väike millestki sai aru, veeresid rattad üle tema rinna. Jalamaid oli suur hulk inimesi kogunenud ümber õnnetu lapse.

Isa seisis nagu halvatult teiselpool tänavat ega liigutanud ennast. Pidi tarvitatama vägivalda, et teda viia oma korterisse. Nüüd peetakse teda üldiselt vaimuhaigeks. Peagu iga kõne juures jääb ta peatuma, kuna ta vahib juuresolijaile otsa tarretunud pilgul: Mu laps, ma olen ta mõrvanud!

Kuid sa tead ometi, et see oli piimaveoauto!

Ei, ei, see olin mina! Mina tean seda ometi paremini kui teie!

Maailma kalleim raamat.

Maailma kalleim raamat on 42-realine Gutenberg'i piibel, mis enne kuulus püha Pauluse benediktlaste kloostrile Lavanttal'is (Kärnten). Mitme aasta eest osteti see teos kellegi New-York'is elava asjaarmastaja poolt 350000 dollari eest. Hiljem osteti piibel Ameerika valitsuse poolt poolteist miljoni dollari eest. Ta asetseb nüüd Washington'is kongressi raamatukogus.

Siinjuures olgu ka vihjatud sellele kurioosumile, et äsja ilmus Sakata keeles Johannese evangeelium. Väljaandjaks oli Briti ja välismaa piibliselts. See on tuhandes keel, milles iial üks evangeelium on ilmunud. Sakata keel on Belgia-Kongo pärismaalaste keel. Nende pärismaalaste arv on 70000.

Üks täht.

Kirjanik Reinhard-Johannes Sorge kirjutas lahinguväljalt oma üksilduses elavale emale:

»Sinu hõbepulma päev on tulnud. Su abikaasa on surnud, poeg sõjas; sind rusub raske väline seisukord ja kehalised kannatused. See on tõesti väljavaade, mis on vähe lohutav. Aga selles hirmsas tormises öös, milles meie endid katame viletsate riidehilpudega, seejuures külma tundes ja peavarjuta olles, särab valge täht, ja üks kindel seesmine hääl ütleb meile: »Ma tean, et oleviku kurbusi ei saa võrrelda hiilgusega, mis ilmneb meis« (püha Pauluse sõna).

»Ja see täht tervitab meid ütlematu sisendiga, saates meile oma kiiri — see täht, mis tõusis meile meie pikis kannatusis: Jeesus Kristus oma kiriku leivas! Ole tervitatud ainsam manna, kes üksi tõeliselt kustutad meie nälga; ole tervitatud, sa surematuse toit, sa leib, kes toidad meie hinge! Innukalt hüüame sinu poole; sina ainult oled sa, kes meid teed tugevaks, et meie üle selle elu voogude jõuame kindlasti hiilgavasse kodumaa valgusesse. Nii tee meid siis tugevaks, anna meile jõudu, varusta meid taevaliku jõuga, ja tee meist maistest patustest murdmatuiks Jumala pühakuiks!«

»Seda ma ei suudaks taluda!«

Aastal 1879 ungari krahv Georg Esterházy viis oma ainsa poja, üheksa-aastase poisikese, jesuiitide kolleegiumi Kalksburg'is, Viini lähedal. Vastuvõtmisruumis, mis vaevalt suutis eneses mahutada võõraste arvu, — oli ju sisseastumispäev — andis krahv oma poja tolleaegsele juhatajale üle järgmiste sõnadega:

»Kõrgeausus! Sellega ma annan oma ainsa lapse teie hooldamisele. — Kui teie peaksite mulle kirjutama, et mu poeg andekuse puudumise tõttu ei jõua koolis nii edasi, kuidas mina seda soovin, ma suudaksin seda taluda. Kui teie kõrgeausus mulle peaks kirjutama, et ta on lootusetult haigestunud, siis ma suudan ka seda Jumala armuga taluda. Kui aga teie kõrgeausus« — ja seda lausus ta valju häälega — »mulle peaks ühel päeval teatama, et see mu poeg esimest korda raskesti patustas« — ja seejuures ta pöördus oma poja poole — »seda ma ei suudaks taluda!« Ruumis oli tekkinud suur vaikus ja igaüks vaatas imestunult krahvi poole. See aga tegi pojale ristimärgi otsaesisele ja lahkus.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ARVUSTUS.

Prof. Olaf Sild, **Eesti kirikulugu.**
Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus, Tartu, 1938.

Kuigi meie seisukohavõtt selle teose suhtes ilmub vähe hilinenult, loodame siiski, et ta autorile ei peaks täitsa väärtusetuna näima.

Teiste arvustajatega esialgu tunnustame tänulikult selle raamatu suhtes eesti ajalookirjanduse allikate head tundmist. Heakskiidetav on ka autori hoopis positiivkristlik seisukoht vanapaganlike ja muude ebakristlike püüete vastu kui ka seperatistlike tendentside vastu.

Mis puutub sõnastusse endasse, siis on tunnustada selge keel ja aine täpne jaotamine, mis hõlbustab tunduvalt raamatu lugemist. Rõõmustav on ka raamatu rikas joonistusmaterjal, ehkki see igal juhul pole valitud üsna õnnelikult.

Et käsitella üksikasju, siis paavsti hoiaku kirjeldamine Eestimaa ristiusustamise puhul kõlab täitsa uueaegsena — uueaegsena selles mõttes, et ta seatakse puht kristlikuna vastollu ordu seisukohaga, kes laialt püüdis ilmlikke eesmärke. Samuti rõhutatakse, et paavstid innukalt kaitsesid eestlaste vabaduse, asiolu, millest vaikisid endised balti ajaloolased.

Keskaja kiriklike olukordade kirjeldamisel leidub mitmesuguseid ebatäpsusi, mis on seletavad autori mitte küllaldase tutvunemise läbi katoliiklik-kiriklike kommetega. Muis kohtades aga soovinuksime kasutatud allikate tsiteerimist, eriti vastuvaieldatavate asjade juures (näiteks lk. 49, rida 1—3).

Üksikasjalikult võiks siin vastu vaielda järgmisele:

Lk. 60 väidetakse, et »preestriadrad ordu alal olid väiksemad kui piiskopi alal«. Mis allikast seda tõestatakse? Kui võtta kirikehitiste suurus mõõduna, peaks pigemini vastupidist oletama.

Lk. 65. »Jumalateenistust« on palju laiem mõiste kui »missa«, ja mõistet »palvemissa« katoliku kirik üldse ei tunne. Lause peaks niisiis ümbertehtama umbes niimoodi: »Peale püha missa olid olemas ka muud jumalateenistused, näiteks tunnipalvused ja rahvapalvetused.«

Rida 12 väidetakse, et »jutlus puudus«. Mis allik tõestab seda? Säälsamas: »7 sakramendi valitsemine«. Preester jagab (ladina-)katoliku kirikus vaid 5 sakramenti, kuna kinnitamise ja preestrikspühitsemise sakrament allub üksi piiskopile.

Millele toetub siis väide (65), et piht ja viimne salvimine olevat eriti tähtsad? Ka ei vasta tõele, et preester külastab oma koguduseliikmeid vaid viimse salvimise puhul!

Lk. 71 Euhharistia tõhusus kujutatakse kui maagiataoline tõhusus, mis kaugelt ei vasta katoliku mõistmisele. — Samuti ei leidu katoliku kirikus »pühi imeväega varustatud esemeid« (71). »Protsessioonid« ja »rongkäigud« (71) on üks ja sama. — Millele toetub väide, et eestlane kuulas püha missat, sellest aru. saamata? Mis allik tõestab seda?

Maretipäev (72) on 20. juulil, mitte 13. juulil. Siinkohal hiilis vist viga pühakute nimestikku.

Kuidas autor tahab tõestada, et väliste tegudega »võivat heaks teha puudunud või puuduvat usulis-kõlblat südame- ja eluvagadust« (73)?

Kaks korda (lk. 73 ja 93) kõneldakse ka sellest, et »ohverdati« pühakutele. Pühakutele ei ohverdata katoliku kirikus!

Lk. 74 öeldakse: »Tegelikult võis tegemist olla ainult mõne usuõpetuse-raasuga«. Mispärast peame oletama, et on olnud olemas vaid »usuõpetuse-raasud«?

Lk. 81 prof. Sild kõneleb kirikliku reformi katsetest. Vaevalt aga on usutav, et kirik, nagu siin väidetakse, püüdis saavutada kriisi kõrvaldamise vaid välispidiste vahenditega! Igaks juhuks tuleks niisugune üldine väide tõestada küllaldaste tõendustega.

Mis puutub põhjustesse usupuhastuse toomiseks balti maile, siis toodud põhjused näivad üsna rahuldamatuina.

Ennemini toodi ette väliste põhjustena väärnähted katoliku kiriku olemuses (indulgents, kõlvatus) ja seesmise põhjusena esireas õpetuse õigeksmõistmisest.

Eelreformatsiooniliseaja katoliku kiriku suhtes autor ei vaidle vastu, et oldi innukalt töös tekkivaid puudusi kõrvaldada. Ühtlasi nenditakse, et keskajal rahva usuline kasvatus sajandite jooksul tõusis ja saavutas seejuures õige tähelepanuväärsed tulemused (vrdl. lk. 42 ja 94, rida 18 jj.). Välised väärolud kiriku elus siinmail saab niisiis vaevalt ette tuua usupuhastuse seletamiseks.

Katoliku kiriku õpetus õigeksmõistmisest samuti ei peaks õige põhjus olema. Selles suhtes ütleb luteri prof. Heiler, et Tridentinum'i õigeksmõistmise õpetus olevat tema ilusaimaid peatükke ja luterlaste õigeksmõistmise õpetus erinevat sellest vaid mõnede kõrvalasjade ja mõnede arusaamatuste läbi.

Kuna aga ei näi sünnivat usupuhastuse, mis ometi seisab luterluse alguses, jätta põhjendamata, siis prof. Sild teeb seda üsna üldiste sõnadega: »Katoliku kirikus ei kosta enam tõelik Jumala hääl ning sõna, ei teostu kiriku poolt tema tahe.« See üldine väide ei tõestata mitte millegagi ja vaidleb otse tõele vastu.

Et näiteks katoliku kirik on palvetav kirik, pole iialgi salatud kõigilt otsekohestelt luterlastelt. Tõsine eelarvamusteta katoliku õpetusse süvenemine viiks pealegi hr. prof. Sildi veendumusele, et siin leidub tõepärast ausas püüdmine Jumala häält ja Jumala sõna õieti ära tunda ja teda kuulata. Võib juhtuda, et luterlane oma seisuhohast mõnes küsimuses on teisel arvamisel, aga see ei anna veel temale õigust väita, et »katoliku kirikus ei kosta enam tõelik Jumala hääl ning sõna, ei teostu kiriku poolt tema tahe!«

Niisiis prof. Sild jääb andmata rahuldavat vastust küsimusele, mispärast usupuhastus leidis nii ulatuva levimise. Meie arvates usupuhastuse kiire levinemise seletamisel rõhutatakse liig vähe sotsiaalsed ja majanduslikud põhjused, mis omakord on olnud nii soodsad usupuhastuse toomisel. Aga katse, usupuhastuse seletada üksi usulis-kõlbelisist põhjusist, ei õnnestunud veel seni.

Mõned eri märkused:

Esimeste usupuhastuse jutlustajatena nimetatakse (lk. 98) »kaplanid ja vikaarid, kelle ülesandeks oli katoliku kirikus jutluse pidamine«. Et vaid kaplanid ja vikaarid, niisiis nooremad vaimulikud pühendunud jutlustamisele, on meie arvates raske tõendada. Asiolu aga, miks just need liitusid uue liikumisega, leiab arvatavasti oma seletuse selles, et noored inimesed rutemini süttivad vaimustuses kõige uue vastu ja et nende sotsiaalselt vähe soodus olukord mõjutas neid selleks eriti.

Lk. 132 tarvitatakse sõnad »kaitsepühakud« ja »kaitseinglid« vahet tegemata, mis on ebaõige.

Puudub igasugune tõendus, kui katsetakse (133) jesuiitide edu seletada usulise sugestiooniga või autosugestiooniga.

Mis see peab tähendama, kui öeldakse (145): »Nõuti katoliku kiriku mälestuspäevade kõlblusvastase pühitsemise lõpetamist?«

Meie teadmised vaimulikkonna tegevuse ja kiriku elu kohta meie maal esimesel katoliku ajastul on vähesed. Nii tekitab §§ 14—19 lugemine muljet, et siin üldkiriklikud olukorrad kantakse üle Eestisse, mida

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

allikate harv tsiteerimine näibki tõendavat. See tõik ei panda muidugi autorile etteheiteks, peaks aga küllalt põhjuseks olema, olla ettevaatlik üldiste negatiivsete otsustega. Kirikuajaloo uurijaid ootab siin veel suur ülesanne!

Kuna raamat on mõeldud laiemale lugejaskonnale, siis autor püüdis küll mitteüldtuntud väljendeid seletada. Siiski võinuks siin veel rohkem tehtama. Näiteks väljendid »toomhärrad« ja »koorihärrad« võinuksid seletatama (43), kuna mõlemad mõisted ei vasta üksteisele. Samuti väljend »surmapatt« (79). »Eksortsismid« pole mitte »kurjade vaimude ähvardused« (133), vaid kurjade vaimude väljaajamised.

Lõpuks märkus joonistuste kohta.

Kuigi teose rikastamine joonistustega on teretulnud, olgu siin siiski tähelepanu pööratud mõnele lubamatule.

Lk. 16 kujutatakse piiskop reesõidul miitraga. Võimalik, et kunstnik tarvitses miitra oma mõtte väljendamiseks; piiskop aga kahtlematult ei tarvitanud teda sõidul.

Lk. 37 tuuakse piiskop Modena Wilhelmi õuemärk ja hauakiri. Niihästi õuemärgi raamistik (barokk) kui ka kiri lasevad ära tunda hilisemate sajandite väljamõeldise.

Paavst Honorius III ja Gregorius IX joonistused ei saa pidada nende isikute sarnasteks. Juba renessansiaegne raamistik paneb kahtlema ja võrdlus samade paavstide muude kujudega tõendab sellist oletust.

Lk. 67 joon. 41 võib pigemini puududa, kuna ta on maalri puhas väljamõeldis ilma mingisuguste teadmisteta. Kujutatud munk pole dominiiklane, vaid maalri kujutelm. Näib mitte vastavat ajaloole, et õpilased pidid põrandal kükitama. Kuidas nad suutsid sellises asendis kirjutada? Seevastu on ajalooline tõik, et õpilasil oli, vähemalt keskaja lõpu poole, püstpulte. Et õpilane karistatakse ristikuju ees, mõjub enam karikatuurina kui kloostri koolielu iseloomustava nähtena.

Lk. 129 kujutatud jesuiidi rõivastus on samuti puhas kujutluse tulemus. Jesuiidid ei kanna erilist ordurõivastust.

Need ongi ebatäpsused, mida autor ühes edaspidises väljaandes võiks korraldada.

Võrreldes sellega, mis siinmail senini kirjutati katoliku kiriku kohta, tähendab prof. Sildi teos igatahes rõõmustavat edusammu, mille eest võlgneme autorile tänu. Viigu edaspidine põhjalik uurimine veel rohkem sellele, et eesti kirikuloo katoliku ajastust õieti aru saada ja seeläbi ka katoliku kirikust endast objektiivset ettekujutust saavutada! **P. E.**

Maailmakirikust.

Rooma. Vatikani ametlik häälekandja »Osservatore Romano« kuulutas korduvalt Püha Isa kindla tahtmise, meie rahutul ajal, mil nii paljud miljonid katoliiklasi seisavad mõlemas leeris, säilitada erapooletust, seda enam, et Vatikan pole mitte ainult erapooletu, vaid on ka nautraliseeritud (vrdl. Šveits!) riik. — Surnud on kardinalide perest kardinal Dolci (Roomast), kes oli varemini diplomaat Vatikani teenistuses ja paavsti saadik, pärast aga sisemises teenistuses, ja kardinal Mundelein (Chicago'st). — 6. juulil greeka delegatsioon, eesotsas Ateena ladina ülempiiskop Filipucci, tõi paavstile tähendusrikka kingi: See oli kunstiliselt ümbertehtud kivi, raiutud Areopaagi kaljust, mille peal kord püha rahvasteapostel Paulus kuulutas greeklastele evangeeliumi »tundmatust Jumalast«, taeva ja maa Loojast. Paavst tänas selle lootusrikka »palavalt igatsetud ühtluse sümboli« eest ja lõppes palvega, et püha Paulus kinnitagu andjaid ja kõiki greeklasi väsimatus apostolaadis ja edus kristlikus elus, mis kindlasti mõjuvat ka nende kaasmaalasile. — Rooma vanimas, auväärsemas kohas, Colosseo's, peetakse nüüdsest saadik korrapäraselt pühapäevast missat säälses kabelis della Pietà. Suur rist püstitati juba paar aastat tagasi; nüüd muutub kogu see püha esimeste kristlaste verega niisutatud paik ehtsaks jumalakojaks. — Paavsti käsul ehitatakse sel maa-alal, kus peetakse 1942. a. maailmanäitus Roomas, kirik püha Peetruse auks. Pärast peab see kirik saama uue linnaosa vaimulikuks keskuseks. Mussolini ise oli selle mõtte algatajaks.

Väljakaevamistel Herculanum'is, mis nagu Pompeji aastal 79 p. Kr. maeti Vesuuvilt, leiti ühest orjadetoast süsistunud puurist, mis teadlaste arvamise järele pidi olema austatud kristlikelt orjadelt. Kui see vastab tõele, siis see rist on vanim meil tuntud ristikujudest. — Milano's peeti 28. aug. kuni 5. sept. niinimetatud katoliku ülikoolinädal. Muuseas kõneles krahv Castiglione »surematutest suure revolutsiooni printsiipidest«, mis kuulutati just 150 aastat tagasi inimkonna päästena. Need ideed olevat küll tollal uimastanud tuhandeid, pidid aga oma eneste nõrkusse hukka minema, mis seisis ärapöördumisest Jumalast ja ladina rahvaste katoliiklikust traditsioonist. — Abessiinia kolleeg Roomas, mis tegutseb alles 10 aastat ja valmistab abessiinia rahvusest kandidaate preestriametiks Rooma ülikoolides, omab juba 25 seminaristi kaputsiinlaste juhatusel. — Abessiinia pealinnas Addis-Abeba's kavatsetakse ehitada uus katoliku katedraalkirik greeka risti kujul ühes ülempiiskopi elamuga ja toomkoguduse ametiruumidega. — Misjonistatistika näitab, et 13 000 misjonäri kohta, kes tegutsevad pärismaalaste seas, on juba 5 500 pärismaalastest preestrit! Seega katoliku kiriku edaspidine töövõimalus on kindlustatud ka siis, kui rahvuslikkuse põhimõte leiab ikka rohkem poolehoidu.

Prantsusmaa. Langres'i piiskop Firmien Lamy, kes pöördus tagasi ühest euhharistlikust kongressist, langes ühes oma emaga autoõnnetusele ohvriks. 80-aastane ema sai silmapilkselt surma, piiskop aga suri varsti saadud rasketesse vigastustesse. — Vana tüliõun Prantsuse katoliiklaste seas on nüüd kõrvaldatud. »Action Française« liikmed seletasid, et nad kahetsevad oma senist hoiakut ja loobuvad edaspidi kirikuvastasest tegevusest, millejärele paavst võttis oma keelu tagasi. Loodetakse, et äraleppimine toob Prantsuse kirikule tunduvalt kergenduse. — Prantsuse kaunimaid pühamuid, Sainte Chapelle Parisiis, antakse kirikule tagasi. Ta oli ehitatud pühalt kuningalt Ludvigilt (1245/48), et sääl alles hoida väärikalt Kristuse kibuvitskrooni. Revolutsioon tegi kabelist muuseumi. Nüüd ta uuendatakse põhjalikult ja antakse oma kiriklikule sihile tagasi. — Vanadel sõja-aladel Somme jõe ääres, eriti Lille piiskopkonnas, organiseeriti pühapäevane missa ja hingehooldamine. Suure preestripuuduse pärast sadasid preestreid on valmis (ka Belgias) autobussides pühapäeviti välja sõitma, mahajäetud kirikuid ja inimesi üles otsima ja püha missat pidama. 20 aastat enam ei peetud korrapärast pühapäevamissat! Ilmikud saadavad preestreid ja tulemus ning osavõtt rahva poolt olevat väga rõõmustav, samuti ka Belgia piirkondades. — Mont Blanc mäetipul tahetakse ehitada kellatorn, mis on pühendatud rahule. Igal õhtul, kui kõlab tema kellade mäng, peab ta manitsema rahule. Ligidal seisab Les Houches'i külas suur Kristuse-rahuvürsti kuju, mille alusesse kaks aastat tagasi rajati kabel. — Mas Rullier's, 14 km Lyon'ist, püstitati Jumalaema kuju, mis on suurim usuline kuju maailmas, nimelt 32,6 m pikk, seega poolteist meetrit kõrgem kui Kristuse kuju Andide mägedes Argentiina ja Tšiili vahel. Ka siin leidub aluses kabel.

Saksa. Kaks meest tahetakse esitada pühakskuulutamiseks: preester Adolf Kolping Rheinimaalt, kes möödunud sajandil organiseeris sellide ja noormeeste ühingud, ja pankur Hieronymus Jägen Trierist, kes samuti suri pühaduse kuulsuses aastal 1919. — Meemeli maa-ala ühendati uuesti Ermlandi piiskopkonnaga, kuhu varemini kuulus. — Dresdeni imeilus hoovkirik ehitati 200 aasta eest saksi kuurvürst ja Poola kuningas Friedrich August III ajal itaalia arhitekti Gae-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

tano Chiaveri plaani järele. 17 aastat töötati ehitise kallal ja kulutati rohkem kui 1 miljon taalreid. Kaua oli see kirik üksainus katoliku kirik Saksi riigis, kuna vaid kuningas oli katoliku usku, rahvas muu-usuline. — Usuteaduse kandidaatide arvu langus sel aastal on rekordiline. Kuna aastail 1932/34 rohkesti uustulnukaid oli näha, on luteri õpilasi seekord Põhja-Saksas 25%, Lõuna-Saksas 33% tollest arvust (näiteks Erlangen'is 660 asemel 220 terves fakulteedis). Muidugi on katoliku kandidaatide arv kaks korda suurem kui luterlaste oma. Aga siiski võitleb katoliiklus suurte raskustega. Gümnaasiumi lõpetajal tuleb esialgu 2½ aastat töö- ja sõjateenistuses viibida, siis 2 või 3 keelt tingimata selgeks õppida, siis alles oma vaimulikule elukutsele mõtelda. Sagedasti on ümbritsev maailm või isegi perekond noore kandidaadi vaimulikule sihile vaenuline, nii et noor inimene peab tõesti sangarlikult vastu pidama ja minema oma teed. Öeldakse, et lennuohvitseri ja preestri elukutse olevat kõige raskem. — Üks Hamburgi luteri õpetaja kirjutab, et tema 150 konfirmandist suurem jagu pole veel näinud ühe kiriku sisemuse, samuti suurem jagu ei võtnud osa peajumalateenistusest, ja vaid üks veerand olevat osa võtnud lastejumalateenistusest. Kuigi neid arve ei tohi üldistada, siiski nad näitavad meie aja hädaohtu.

Šveits. Šveitsi piiskoppide mured on ajakohased. Nad manitsevad hoolitseda noorte usulise süvendamise eest, anda isamaa armastusele usulist alust, toetada vaeseid Hispaania kirikuid ja kogudusi, palvetada rahu pärast. — Maailmakuulus etnograaf ordupreester dr. Vilhelm Schmidt, kes seni tegutses Mödling'is Viini ligidal, asutas oma Anthropos-instituudi Freiburg'isse Šveitsis, kus on olemas õitsev katoliku ülikool. — Zürich, Zwingli kodulinn ja tema »usupuhastuse« peakorter, oli kuulus oma sallimatuse pärast katoliiklaste vastu. Alles aastal 1874 võimaldati esimese katoliku kiriku ehitamine Zürich'is. Nüüd pühitseti juba 15. katoliku kirik ja kiriklik elu areneb ja õitseb silmnähtavalt. — Genf oli 1798. a. veel täiesti kalvinistide kätes. 1820. a. leiame sääl olevat juba 20 000 katoliiklast, nüüd koguni 75 000 katoliiklast 94 000 protestandi kõrval.

Ungari. »Patrona Hungariæ« püha pidutseti erilise andumusega Neitsi Maria taevavõtmise pühal (15. aug.) Esztergom'i katedraalis, kusjuures kardinalprimas dr. Justinian Serédi pidas pontifikaalmissat. Juuretulnud (Ukraina) maakondade elanikud pühendusid pühale Neitsile. — Ka püha Stefanuse päev mälestati Budapestis kardinali osavõtul väärikalt. — Uuteks piiskoppideks nimetati dr. Julius Czapik (Veszprém) ja dr. Joosep Grösz (Szombathely).

Läti. Rooma-katoliku usuteaduskonda astus sügisel 21 õpilast. Üks sai litsentsiaadiks (magistriks). — 22. oktoobril pühitseti ilma suurema pidulikkuseta uus kaputsiinlaste kloostер ja kirik Vilaka's, Latgales. Vennad ise valmistasid tsementkivid ja töötasid ennastsalgavalt ehitamisel. — Suvekuudel visiteerisid Riia ülempiiskop ja Liepaja piiskop oma kogudused, saadetuna vastavatelt vaimulikkudelt. Niisugune külaskäik on rahvale igakord suurimaks läbielamuseks. — Ikka veel mälestavad Läti katoliiklased juulil Varssavis surnud ülempiiskop Ropp'i (vt. K. E. nr. 9). See kirikuvürst oli sündinud Lätis, Liksna koguduse piirides. Pärast Peterburgi õigusteaduskonna lõpetamist astus ta Kaunase preesterseminari ja sai säälsamas preestriks 1889. a. Kohe nimetati teda Liepaja (Läti) praostiks. Aastail 1889—1902 (mil aastal ülendati Saratovi piiskopiks), ehitas ta Liepaja kiriku täiesti ümber, kasutades vana kirikut eesruumiks uuele jumalakojale. Lubatud oli vaid remonteerida vana kirikut! Kui nüüd kuberner vaatas järele ja pidi nägema seadusvastaselt püstitatud uut, võimsat, tornirikast katedraali, lubas ta siiski toredat ehitist puutumatuks jätta ja protokolleeris vana kiriku »remondi« läbiviimise. Nii võitis mõistus kirikuvaenulise seaduse.

Ameerika. Möödunud on 150 aastat, et rajati Ameerika hierarhia. Paljude piiskoppide vahel, kes seni valitsesid, leidub ka 100 ordumeest, eriti jesuiite. — Katoliku usku astus tuntud kirjastaja Heywood Broun, keda võrreldakse Inglise vaimumehega Chesterton'iga. — Esimesele frantsisklasele, kes 1539. a. maabus Mehhikosse ja tegutses misjonärina ohvrimeelselt ja edukalt metsikuses ja metsikute vahel, püstitatakse Ühendriikides Mehhiko piiril altaritaoline ausammas. — Los Angeles'is (Kalifornia) tahetakse ehitada Jumalaema kirik, mis peab sarnlema täpselt Guadalupe (Mehhiko) Püha Neitsi kuulsale pühamule. — Kalefornia osariik ja piiskopkond nägi suured muudatused oma ajaloos. 1776 tulid esimesed frantsiskslased ja asutasid uued misjonipunktid, milledele nad andsid pühakute nimed. Nii tõusid üles San Francisco, Santa Clara, San José, San Rafael, Los Angeles (kaitseinglid) ja selle linna sadamalinn San Monica (väikese Shirley Temple'i sünnikoht!) ja teised. 1848. a. tulid kullaotsijad, usuline elu aga läks allapoole. Kohe astusid piiskopid langusele edukalt vastu. Praegu leidub Kalifornia 5 piiskopkonnas 720 000 katoliiklast. — Lima's (Peruu) asutatakse preesterseminar. Peruus elavad küll 6 milj. katoliiklasi, tegutseb aga vaid 1200 preestrit raskeis mägestiku ja ilmastiku olukorris.

Belgia-Kongo. Uusimatest andmetest selgub, et kirik on teinud palju rohkem edusamme kui kunagi. Aastal 1938 loeti 176 884 pöördumist, peaaegu kolm korda rohkem kui kogu Ameerikas. Misjonärid õpetavad 600 000 last ja juhatavad peaaegu kõik heategevad asutused, muuseas 524 haiglat ja 102 pidalitõbiste ravilat. Katoliiklaste arv tõusis kahele miljonile, kuna elanike koguarv on umbes 14 miljonit.

Kodumaalt.

Meie nuntsius
Läti ülikooli audoktoriks!

Paavstlik saadik Eestis ja Lätis, ülempiiskop **dr. Antonino Arata,** nimetati septembril Läti ülikooli (Riias) 20-aastase juubeli puhul usuteaduse audoktoriks. Kirikutegelane, kes omab juba mitmekordselt doktorikraadi, on sellega ühtlasi Riia uue roomakatoliku usuteaduskonna esimene doktor. Seega tunnustati ülikooli valitsuse ja fakulteedi poolt hiilgavalt avalikkuse ees Msgr. Arata teeneid teaduskonna asutamise ja hea vahekorra pärast, mis valitseb Läti riigi ja Vatikani vahel. — Meie südamlikemaid õnnesoove!

☛ Tähelepanu! ☚

Palume teatada nende poola tööliste aadressid, kes jäävad talveks Eestisse:
Kat. kirikla, Tallinn, Munga 4—4.

Toome mõnede kiriklate telefoninumbrid:
Tallinn nr. **432 88** Tartu nr. **43 60**

Kirjandust.

Thomas a Kempis
KRISTUSE JÄLGEDES
Eestindanud ja eessõnaga varustanud V. Pabson.
Kirjastus »Loodus«, Tartu/Tallinn.
327 lk. Hind kr. 2,55; kal.-köites kr. 3,35.
Saadav ka Tallinna r. kat. kiriklast, Tallinn, Munga 4—4.
Raamatut, mille kõrgeväärtuslik sisu selges ja tabavas eesti keeles eriti torkab silma, on igale ristiusulisele tungivalt soovitav!

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1939.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 12 | Detsember 1939. a. | VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

Riigiraamatukogu. № S 5729

»Oleme Jumala lapsed.« (1 Jo 3, 2)

Kord jõuluajal enne kesköömissat tuli kuulus prantslane-astronoom preestri juurde, kes riietus jumalateenistusele. Ta palus preestrilt luba, teenida püha missa juures. Preester lubas. Püha muutmise ajal kuulis preester nutmist ja nuuksumist. Pärast missat küsis ta astronoomilt: »Mispärast teie nii nutsite — mis juhtus?« Astronoom vastas: »Oma elukutses ma vaatlen igapäev Jumala suurust lõpmatus tähtede maailmas. Nüüd liigutas mind sügavasti, et ülivägev Jumal teeb ennast nii väikeseks Hostia kujul!«

Jah, ülivägev Jumal sai tõesti väikeseks ja tühiseks! Jõuluööl kuuleme, et Jumal sai lapseks. Vaadelgem uuesti last sõimes, mitte kehalike silmadega, vaid usu silmadega, mis näevad sügavamini ja teravamini, ja küsigem: Mu Jumal, miks sa said lapseks?

»Tema sai, mis meie oleme«, seletab püha Ireneus, »et meid teha selleks, kes tema on«. Ja püha Augustinus lisab: »Teie pärast see, kes on Jumalapoeg, sai inimlapseks, et teie, kes olete inimlapsed, saaksite jumalalasteks. Jumal sai lapseks, et meie saaksime jumalalapsiks.«

Pärispatt püstitas hirmsa vaheseina Jumala ja inimese vahele. Inimene jäi Jumalast kaugele. Jumala inimesekssaamisega tulid Jumal ja inimene üksteisele lähemale: Kristuses nad on koguni lahutamatult koos ühes isikus. Seepärast nimetatakse jumalik laps õieti Emmanueliks, see on »Jumal meiega«. Betlehema lapses on Jumal laulatatud inimliku loomusega: Jumal on inimlikku loomust vastu võtnud ja oma südamele surunud. Kristuses meie kõik oleme tõstetud jumalalapse õigusesse.

Kristus on pea, meie — liikmed. Jeesus on Jumala ainusündinud Poeg igavese sünnitamise läbi. Meie oleme võetud jumalalapsiks ja Jumala loomuse osanikud pühakstegeva armu läbi. Omada Jumala pühakstegevat armu tähendab olla Jumala laps. See on kõige kõrgem suursugusus. Kas siin maa peal inimene seisab aadli nimekirjas, pole tähtis; kas siin maa peal inimene kannab rinnal ordumärki, tähendab vähe; kas ta siin omab kõrgeid tiitleid, ka see on tühine! On ainult üks suursugusus, mis igavesti maksab Jumala ees; on ainult üks ordumärk, mis kunagi ei kahvatu; on ainult üks tiitel, millest kõik sõltub: see on jumalalapse tiitel, jumalalapse ordumärk, jumalalapse suursugusus.

Vaadakem vaest meest: tema elu on raske; vaadakem õnnetut naist: tema igapäevane leib on kastetud pisaratega; vaadakem näotud, vigast last: teda naerdakse ja pilgatakse. Aga ometi nad kõik võivad olla taevase isa lapsed, kuninga lapsed, jumalalapsed. Nüüd nende pühakstegeva armu suursugusus on peidetud inimeste silmade eest. Viimasel päeval saab ta kuulutatud tervele maailmale.

Jumal ja tema arm on meile kõik — kõik muu pole midagi. Seepärast peab kõik tegema, et jääda Jumala juurde, kõik, et tagasi tulla Jumala juurde. Kui sa seda ei taha, siis jumalik laps tuli sinu pärast asjata, asjata laulsid inglid: »Inimestele maa peal rahu!«, ei, siis ei ole sinule mitte Betlehemat ega sõime ega jõule!

Liverpoolis Inglismaal kutsuti kord preestrit mehe juurde, kes äkki oli raskesti haigestunud. Neliteist aastat ta polnud käinud kirikus, aga haigevoodis ta tuli tagasi Jumala ja kiriku juurde. Kui preester ära sõitis, tuli ta teda jumalaga jätma ja väljendas oma rõõmu uue elu üle. Preester küsis temalt: »Miks teie nii kaua lasksite Jumalat oodata?« Ta vastas: »Ma arvasin, et olen Jumalast ära tõugatud.«

Ei sugugi! Jumal ei tõuka ära kahetsejat patust. Ta ootab, ta on hea karjane. Tema käib patuste järel ja kui meie patud oleksid veripunased, andestab Jumal nad ja meie hing saab lumivalgeks. »Ühe kahetseja patuse üle on taevas rohkem rõõmu kui üheksakümne üheksa õige üle, kes ei tarvita meeleparandust.«

Vene luuletaja Dostojevski oma raamatus »Idioot« laseb ühel isikul jutustada järgmist: »Kui ma tulin tagasi võõrastemajja, kohtasin noort talunaist rinnalapsega. Laps oli umbes 6 nädalat vana. Ta oli emale esimest korda naeratanud. Siis ma nägin, kui ema hardalt risti ette lõi. ‚Mis sul on?', küsisin. Ta vastas: ‚Ema rõõm on suur, kui ta esimest korda märkab oma lapse naeratust!'« — Nii suur peab olema ka Jumala rõõm, kui ta

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

taevast näeb, et patune kõigest südamest valmistub palvele. Tõesti, Jumal ise teab paremini patu jälkust, seepärast ta kõige rohkem rõõmustabki kadunud patuse poja tagasituleku üle.

Pühakstegeva armu läbi pean ma olema ja jääma jumalalapseks, aga pean olema jumalalaps ka meelsuselt!

Dostojevski veetis 10 aastat maapaos, raskel sunnitööl. Seda ta kirjeldab raamatus »Surnute majast«. Kõige pahem oli, kirjutab ta, et nende kümne aasta kestel ta kunagi ei saanud olla üksi; alati oli ta kõlvatute kaaslaste seas. Aga jõulupühal sündis nendega midagi liigutavat: Karistusvangid olid hoopis teisiti kui muidu. Nad tundsid, et nad jõulupühade läbi olid ühenduses terve maailmaga, et nad jäid inimesteks ka vangis. Ilmus midagi nagu sõprust nende sekka, kuna muidu peaaegu alati valitses vaenlus sääl.

Palju rohkem kui need vaesed äratõugatud peame meie endid näitama meelsuse läbi taevase isa lastena. Meie vahekord Jumalaga peab olema lapselik.

Inimeste ees võib keegi olla elatanud, rikas, õpetatud, kuulus. Inimeste ees võib ta olla mees, aga Jumala ees — laps! Lapselikud peame olema usus Jumala sõnasse ja Jumala ilmutamisse. Kõrgid inimesed ei või õieti uskuda. Nad ainult oskavad kibedasti, pealiskaudselt arvustada.

Lapselikud peame olema palves. Lapsel on piiritu usaldus isa vastu. Seda rohkem peame usaldama endid taevase isa hoolitsusele.

Lapselikud peame olema oma pattude tunnistamisel — pihtimisel. Tõesti, palju lapsemeelt on vaja alandlikuks pihtimiseks. Kõrgid inimesed pelgavad pihtimist, isegi vihkavad seda. Ometi midagi karta ei ole, sest preester peab olema ja on, nagu ütleb üks luuletaja, »kinniaetud kaev, püha kõrb, saladuste haud«.

Lapselikud peame olema terves elus: siis oleme avatud hinged, kes omavad inimeste armastust ja usaldust. Jah, isegi sügavasti langenud hindavad, armastavad õigeid lapselikke inimesi.

Siis saame tugevaiks, kindlameelseiks inimesiks, kes on hoidnud lapselikku värskust. Siis meie tugevus ei saa kalguseks, meie iseteadvus ei saa upsakuseks.

Lapselikud peame ka olema surmas. Õnnelikule surmale kuulub ka püha lapselik olek. Kõigil inimesil pole õnnelikku surma: aga alandlik, lapselik kristlane uinub kui laps oma ema kätel.

Sa otsid eeskuju selleks lapseolekuks? Vaata! Õilsaim eeskuju lamab, elab, hingab sinu ees sõimes, kus vägevaim, tugevaim Jumal sai lapseks, lapse silmadega ja lapse südamega. See lapsuke õpetab meid liigutavalt, kuidas saada ja jääda jumalalapsiks. »Kui te ei pöördu ega saa lapsukesteks, siis te ei saa taevariiki!«

Dr. phil. Sigbert Riethmeister'i, Rakvere kog. endise juhataja jätangust (surnud 22. sept. 1936. a.)

Religioosuse tunne inimkonnas

Usutunde väärikas hindamine.

1. Jumalatunnetus.

Pärast neid religioosteaduslikke arutlusi ja kaalutlusi jääb meil veel üle küsimuse teoloogiline asetus: Kuidas hindab kristlus, katoliku kirik usutunnet väljaspool kirikut?

Kirjas hebrealastele öeldakse: »Kes Jumala juurde tahab jõuda, see peab uskuma, et Jumal on olemas ja et ta annab tasu nendele, kes teda otsivad.«

Nüüd aga on Jumala tunnetamine paljudegi rahvaste juures nii möödunud ajaloos kui ka nüüdisajal täitsa puudulik. Enamalt jaolt peitub jumalaidee ainult julges »taeva« kujutluses või mitmejumalasuse piltides, või ainult lihtsas tundes, et mingi pühadus, igavene seadus seisab üle inimeste. Kuidas on aga lugu nende inimestega, kes ei jõua selgele ja kindlale äratundmisele, et on olemas Jumal, »maailma looja ja valitseja«?

Jumala äratundmine, mida ilmutus tingimata nõuab kui hädavajalikku meie päästmiseks, ei tarvitse kõigepealt sugugi olla mingi tulemus, millele jõutakse ise oma uurimuste põhjal. On olemas loomulik tunnetus enese uurimuste alusel ja samuti loomulik tunnetus teiste isikute õpetamise ja juhatamise toimel. Nagu teistegi tõdede juures, nõnda tulevad ka usutõdedes, ja just nimelt siin, võrdlemisi ainult vähesed ise oma uurimuste põhjal Jumala äratundmisele. Suurem osa inimesi jõuab sinna ikka teiste isikute õpetamise, oma vanemate ja õpetajate juhatamise abiga.

1. Siin aga seletavad mõnedki teoloogid (Billot, Vega, Victoria) küllaldase jumalatunnetuse puudumist sellega, et nad ütlevad, sellised inimesed (nagu näiteks Konfutsiuse järelkäijad ja budda-usulised) ei olevat saanud vastavat juhatust ega õpetust. »Nad ise ei saa midagi sinna parata«, nad jäävad ilma eneste süüta »ületamatusse teadmatusse« Jumala ees. Seda liiki inimesed viibivat niisuguste teoloogide vaadete järele usu asjades »vaimse lapsena« olukorras. Sedasama ka kõlbluse alal, sest kõlblustunne, hea ja kurja äratundmine ning vastavalt sellele enese absoluutne kohustus teha seda, mis on hea, eelistavat kohustava Jumala tunnetamist. Kuid just see viimane puuduvat nendel. Nõnda siis lapsed nii usu kui kõlbluse asjades olevat need täiuskasvanud paganad. Lastena viibivat sellised inimesed samasuguses seisundis nagu ristimata lapsed, kes enneaegselt surevad: Nad ei saavat võtta osa üleloomulikust õndsusest, küll aga olevat nendele avatud tee loomulikuks täiusele jõudmiseks ja õndsustumiseks.

Selline käsitus, mis esimesel pilgul näib küll pessimistlikuna, on tõeliselt siiski suurejooneline ja leebe, juba selle tõttu, et ta eitab niisugustel inimestel igavesesse hukatusse langemise võimalust selle sõna otseses mõttes.

2. Ja siiski kõnelevad tõsised põhjused selle vaate vastu. Nimelt toetub see vaade oletusele, et enne selget jumalatunnetust ei saavat olla min-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Lugupeetud »Kiriku Elu« lugejaskonnale

Jõulupühadeks ja Ueks Aastaks
JUMALALAPSE kestvat õnnistust ja armuabi!

git kõlbelist kohustust ega vastutust. See aga ei käi mitte ainult suurema osa teoloogide (Pribilla, Mausbach, Claes-Bouvart) seisukoha vastu, vaid ta ei näi ka ise pidavat paika, kui võtta arvesse paganate eneste tunnistusi. Need paganad tunnustavad kõlbluse käske täiesti ja tunnevad väga hästi vastutust hea ja kurja eest.

Sellepärast näib ka palju vastuvõetavamana ja psühholoogiliselt peenetundelisemana teine lahendus, mille poole ammust ajast juba on kaldunud kristlik religioonifilosoofia ja teoloogia. Selle seisukoha järele omavad kõik inimesed kõigil kultuuriastmeil ja kõigis usundeis, sel määral mil nad üldse on inimesed, ja mitte ebanormaalselt vigadega koormatud üksikeksemplarid, moraalset iseteadvust. Nad mõistavad väga hästi teha vahet hea ja kurja vahel. Kui korralikud inimesed nad tunnevad hästi käske: »sina pead« nagu midagi pühalikku — usundlikku, kas nad ise seejuures selgesti usuvad Jumalat, või mitte.

On nimelt inimeses leida algeid, kalduvust tunda ja hinnata kõlbelisi väärtusi, nagu temas on ka sünnipärast otsimise ja püüdlemise tungi tõe järele. Mõlemad need alged eelnevad igale inimlikule tegevusele ja kasvatusele, igale õpetamisele ja juhatamisele. See kalduvus on inimkonna kalduvus, see teadvus on rahvaste teadvus. Ta kuulub inimese enese loomusse, ta on igavese tõe ja pühaduse vastuhelk ja »Jumala pilt« inimeses.

Nüüd peitub aga hea ja kurja mõistes ning selle kohustuses, mis inimest käseb head teha, midagi usundlikku, mis on sinna nagu iduna suletud. Kõlbeline hea, püha astub inimese vaimule vastu nagu mingi üleolev võim, varustatud igavese väärtusega ja võrratu kõrgusega, nagu miski, mis seisab isikutest kõrgemal, mis »nõuab aukartust, väärib ülistamist, äratab igatsust ja püüdlemist« (Augustinus).

Selle püha võimu tunnustamises asetseb tõeline, reaalne suhe ja ühendus Jumalaga. Püüdlemises õilistuse ja õigluse järele peitub Jumala tunnustamine, mis sinna suletud. See on see usundlik hoiak, tõeline, reaalne usk Jumalasse, inimhinge jäänud »jumala-idee põhijoonis« (Aug.).

Kui inimesed sedamööda mitmesugustes Jumala kujutlemise süsteemides endid nagu eraldavad üksteisest, siis nad ühinevad jällegi oma siseteadus, mis ilmutab jumalikkust, varjatult palveldamise all. Selles mõttes ütleb juba Justinus: »Kes elavad Logose järele (Jumala poolt nendele antud südametunnistuse hääle järele), need on kristlased, kuigi neid on võidud pidada ateistideks.« Ja Lactantius: »Hoolimata väärjumalate kummardamise rumalusest võiks suur paganarahva mass leida kannatlikku, leebivat kohtlemist, kuna ta kui mitte just oma aineliselt püsivuselt, siis igatahes oma tahtesuunalt peab kinni (etsi non reipsa, tamen proposito tenent) inimese kõrgeimast kohustusest (Jumala austamisest)«. Nõnda on ka moodsate vaadetega teoloogid (Scheeben, Mausbach) arvamusel, et ületamatu teadmatus või ausameelne, siiras kahtlus Jumala tõelise olemise suhtes ei lülita üht ehk teist paganat armu saamise võimalusest mitte välja, kui see pagan käib oma südametunnistuse hääle järele, kahetseb oma eksimusi selle hääle vastu ja on kogu oma hoiakus »otsija«.

3. Vatikani kirikukogu õpetab, et Jumal on selgesti ja kindlasti äratuntav ka loomulikul teel, see tähendab, ilma kristliku ilmutuse juhtimiseta. Kirikukogu kõneleb »võimalikkusest iseeneses«, mis aga ei ütle veel midagi võimalikkuse kohta üksikuil juhtudel. Siia juurde käib lisandina täiendav lause, mida mööda kindlat teadmist Jumala olelusest ei ole inimkonna ajaloolises olukorras mitte just kerge omandada. Teoloogid kõnelevad oma seletuses otse »ilmutuse moraalsest hädavajalikkusest«, et neid tõdesid, mis »iseeneses« on inimlikule mõistusele ligipääsematud, võidaks inimkonna empiirilises olukorras »kõikide poolt hõlpsasti, täieliku kindlusega ja ilma juurdesegatud eksiarvamusteta ära tunda ja mõista.«

Nõnda siis, »iseeneses« on Jumal äratuntav, kuid »inimkonna konkreetses olukorras« siiski raskesti tuntav. Kus seega ilmutuse läkitus ei ole veel sisse tunginud, sääl ei tule sugugi imestuda, kui »mõttekäigu väärahtused ja kõrvalelibisemised panteismi ja polüteismi suunas ikka jälle tulevad hulgalistes nähtustes tegelikult avaldusele.«

Et »negatiivne umbusk«, mitte veendumuspärane »uskmatus«, ühe ehk teise usundliku tõe paljas mitteteadmine ei sule veel enesesse süütegu, seda on juba Augustinus ja Thomas korduvalt toonitanud. Küll areneb kõlbelises käitumises antud jumala-idee ajajooksul ka »loomulikul viisil« usuks Jumala sisse. Kuid tegelikult religioonitu kasvatuse ebanormaalsete olude all võib paljudegi juures see normaalne arenemine usuks Jumala sisse ära jääda.

Igal juhul on siin mõõduandev »hea tahe«, »pühalik otsimine«, mis Pascal'i järele eeldab juba teatavaid »leidmise märke« ja kõigi teoloogide järele tunnet »esimesest puudutamisest« abistava armu poolt. Ja kus inimene on »siiamaani kahelnud Jumala oleluses, sääl ta peab omama vähemalt vaga meelsust, et ta igatseks tõe järele, mis kõrgeima ja püha võimuna seisab üle inimeste«, teiste sõnadega, et ta ihaldaks kõlbelises sihis juba aimatud ja tumedalt tuntud absoluutse tõe ja headuse täitumist.

Kui aga usundlikku arengut püütaks egoistlikel huvidel, südamekurjuse läbi takistada, »tagasi hoida« (Paulus), siis see juba oleks süütegu. Siiski, otsust teha ja kohut mõista üksiku isiku siseelu üle, mis ei suuda usundlike tõdedega kokku leppida ega toime tulla, see ei seisa meie, inimlikkude kohtunikkude käes, vaid see on Jumala asi.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Sangarlik Hispaania.

Risti võit. 14. sept. 1939. a. Hispaanias leidis aset haarav talitus, täis elavat usku. Toome väljavõtte haridusministeeriumi ringkirjast, mis saadeti laiale mõni aeg varemini:

»Võit Hispaanias on esireas olnud risti võit. Meie sõda nimetati ristisõjaks meieaegsete tõe vaenlaste vastu. Meie surnud puhkavad risti varjul. Selle teateandega käseb ministeerium, et tulevasel 14. septembril, päeval, mil katoliiklik maailm pühitseb risti ülendamise püha, seatakse pidulikult ristikuju kõigis Madridi ja nende maa-alade koolides mis võideti kodusõja viimaste kuude jooksul tagasi. — Toimingute korraldamine on usaldatud provintsi haridusasutustele. Ministeeriumi käsul peetakse sel päeval kõikjal, kus kooles ristikuju uuesti pannakse aupaigale, vastavat jumalateenistust ja palvetatakse katoliku kooli märtrite eest ja eriti kodusõjas langenud õpetajate eest. Tulevikus sarnane toiming leiab aset igal aastal 14. septembril.«

(»La Croix«, 29. 8. 39)

Nagu kuuleme, pandi ristikuju umbes 22 000 koolis uuesti teenitud aupaigale.

Kaks märtripiiskoppi. Selle järele, kuidas arenevad järelepärimised mitme hispaania piiskopi märtrisurma kohta, tulevad ilmsiks traagilised üksikasjad. Hiljuti avaldati üksikasjad Almeria ja Cadiz'i piiskoppide surma kohta. Pärast mitmenädalast vangisolemist viidi mõlemad piiskopid laevalt, kus nad viibisid vangis, 4. sept. 1936. a. kohale, mis asub 20 km Malagast. Sääl nad hukati ühes mõningate teiste isikutega.

Enne surma pöördus Almeria piiskop timukate poole ja ütles neile: »Kes teie keskelt saab mind tapma?« Üks sõdur vastas, et tema teda hukkavat, jäi aga oma seltsiliste rea taga, julgemata ette astuda. »Miks te peidate ennast?« küsis piiskop. »Kas te kardate minu paika?« Mõrvar astus nüüd ette ja piiskop jätkas: »Mis ma tegin teile, et teie kohtlete mind nõnda? Kui ma saan oma vere hinnaga lõpetada kodusõja, siis toimige kartmatult! Parandage aga pärast oma meelt ja laske see patt olla oma viimseks! Jumal andku teile andeks nagu minagi andestan teile. Mu poeg, ma loodan, et saate kord ausaks meheks!«

Siis piiskop sirutas käed ja õnnistas inimese, kes teda pidi hukkama. Käed rinna peal ta suri. Agoonia pole veel möödunud, kui valati tema suhu põletisvedelik ja taheti teda põlema panna, mis aga äpardus. Siis valati sama vedelik üle terve keha, aga ka seekord ei õnnestunud vedelikku põlema panna. Siis jäeti surnukeha lihtsalt lamama. Mõned päevad hiljemini maeti ta Casablanca usklike poolt.

Cadiz'i piiskopi surma kohta on teada, et ta põlvitas hukkumise hetkel: ta andestas oma timukatele ja tema keha põletati ära. (»La Croix«, 29. 8. 39)

Noor sangar. Alcazar'i varemetel Toledos jäi üks kamber puutumatuks. Sääl asetseb lihtne must telefoniseadeldis. 23. juulil 1936. a. peeti sääl ajalooline, unustamatu telefonikõne.

Revolutsionäärne komandant — kolonel Moscardo'le, Alcazar'i komandandile:

»Ma nõuan teilt Alcazar'i kohest üleandmist kümne minuti jooksul. Keeldumise juhul lasen tappa teie poja Luis, kes on minu juures vangis.«

Moscardo: »Seda ma usun küll!«

Komandant: »Tõenduseks, et ma räägin tõtt, tuleb teie poeg telefoni juurde.«

Luis: »Papa!«

Moscardo: »Hüva, mu poeg, usalda oma hing armsale Jumalale, hüüa valjusti ‚Elagu Hispaania!' ja sure isamaalasena!«

Luis: »Südamlikku suudlust, mu isa!«

Moscardo: »Jah, mu poeg, südamlikku suudlust!« (»America«, 26. 8. 39)

Rahva sõber.

Rong peatub Churchill'i jaamas. Kaugemale ta ei sõida, sest see on lõpp-peatus, viimne jaam Hudsoni lahe ääres.

Rongist astub välja keegi reisija. Temal pole veel lõpp-peatus käes, tal on veel 800 kilometrit ees. Ta peab matkama Chesterfield-Inlet'i kohale, eskimote südamaale, ja sääl ta kavatseb jäädavalt asuda elama. See reisija on paater Turquetil ja meie lugu algas kakskümmend viis aastat tagasi.

Isa Turquetil teeb, mis võimalik, et ülatada seda pikka teekonda, 800 km läbi jäätunud lagendikkude. Jõudnud kohale, ta seab end sisse. Sisseseadmine vist ei kestnud kaua ega olnud keeruline.

Kohe ta katsub kokku puutuda pärismaalastega. Esimesed läbirääkimised on masendavad. »Peab natuke kannatama!« lohutab end preester. Kuid möödub terve aasta, möödub kaks, kolm aastat vähimate tagajärgedeta. 60-pügalaline külm, 22 tundi pikad ööd, üksildus ja puudus teevad selle nurjamineku veelgi kibedamaks.

Sõbrad Kanadas halastavad isa Turquetil'i peale ja saadavad temale säält mõned abilised. Aga ühed surevad külma kätte, teised haigestuvad niivõrd raskesti, et peab neid tagasi kutsuma. Preestrile endale tuleb ka tagasikutse. Tema vastus kõlab: »Eskimotel on hinged nagu teistelgi; ma tahan kõige jõuga neil tundma õpetada Jumalat ja nende hinged kinkida Jumalale!« Liigutatult jätavad tema ülemad preestri kohale.

Jälle möödub kaks aastat. Pärismaalased viimaks imetlevad teda: See valge mees jääb kangekaelselt nende keskele, kõneleb nendega ikka sõbralikult ja hoolitseb nende haigete eest. Nad hakkavad isegi temaga juttu ajama, ja aastal 1920 isa Turquetil'il on juba rõõm ristida 16 nende hulgast. Järgmine aasta toob 20 ristimist, ja sellele järgnev 50. Misjonitöö on alustatud ja läheb hoogu. Varsti pärast seda tuleb asutada teine tegevuskoht, 400 km kaugemal, Eskimo-Cape'i kohal.

Aastal 1932 nimetas paavst Pius XI isa Turquetil'i Hudsoni lahe piiskopiks. Tema piiskopkonna maa-ala on kolm korda suurem kui näiteks terve Prantsusmaa. Seni on sääl juba asutatud 12 misjonipunkti.

Jah, 12 misjonipunkti, kaks piiskoppi ja terve rida misjonäre ainult 7000 kuni 8000 eskimo jaoks; sest need hiigelsuured jäätunud üksildused on väga hõredalt asustatud.

Kakskümmend viis aastat pingutusi ja vintsutusi hingede pärast! Selline mees väärib küll nime: rahva sõber!

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Tartu rooma-katoliku kirik

Ajalooline tagasivaade uue kiriku 40. aastapäeva puhul

8. dets. 1899 – 1939

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Tänades ja paludes vaatab Tartu kogudus tagasi päevale, mil 40 aasta eest kirik õnnistati ja anti üle avalikule tarvitusele. Pakub huvi kiriku ehitamislugu lühidalt vaadata. Ühtlasi kasutame juhust, et nii mõndagi vanade Tartu katoliku kirikute ajaloost ja saatusest meele tuletada: sest ajaloost võib alati midagi õppida! Katoliku kirik ei karda ajalugu!

1. Piiskoplik toom.

Kiriku lugu ulatab ajani, mil Riia piiskop Alberti vend Hermann tuli siia Tartu esimese piiskopina ja hakkas ehitama vana toome 1224. a.

Toom, mille varemed veel täna haaravad vaatlejaid, ehitati vist 14. sajandil ja oli pühendatud apostelvürstidele Peetrusele ja Paulusele. Oletatavasti hakkas Lübeck'is sündinud piiskop Johann Vifhusen (1346—73) ehitama kiriku laeva ühes kahe sirutuva torniga; ja nimelt Lübeck'i kuulsa Maarjakiriku eeskuju järele. Sajandi lõpul ehitati juurde preestriruum Gmünd'i Parler-ehituskooli traditsioonide järgi, millede tooja oli keiser Karl V endine erasekretär, piiskop Dietrich Damerow (1379—1400).

Toom näis olevat ehitatud igavikuks. Tema varjul seisid veel 6 kirikut, »ennem eestlaste omad« s. t. katoliiklaste omad, nagu üks ladina kroonika teatab 16. sajandi keskel. Ajaloo kohtu ees jääb see alati kahetsemisväärseks sündmuseks, et vägev toomkirik muutus varemeiks.

Ja see algas siis, kui nahksepp Melchior Hofmann'i mässavate jutluste tagajärjel ligiolevast maailmakohtust tekkis pildirüüste, mis metsikum oli kui Tallinna ja Riia piltide purukslöömine. 10. jaan. 1525. a. joosti tormi toomimäele: Hoolimata Peeter Stackelberg'i vaprast vastupanust rüüstati toomkirik. Aastatel 1596 ja 1598 kannatas ta tugevasti tulekahjude all. 1764. a. lammutati tornid, et nendest saadud kividega üles ehitada kindlustused.

Ka teised kirikud kadusid ära, väljaarvatud Jaanikirik, mis oli samuti palju kannatanud. Kadunud olid kloostrid ja preestrid. Katolitsism näis olevat täiuslikult kadununa. Mööda kõik, mis kord oli, mööda ehk igaveseks ajaks!

2. Poola aeg.

Kuid mõnel kuuvalgel ööl oli, nagu toome varemeis tekiks uus elu. Kas surnud tõusevad üles oma haudadest toome varjul, kas piiskopid astuvad öösi oma katedraali pidama jumalateenistust? Saladuslikud laulud kõlavad; pikil ridadel mööduvad uinujate vaimud; nad kaebavad, nad süüdistavad, nad ennustavad: »Katolitsismi idee ei kao; ta tõusis kord üles märtrite haudadest ja astus üle maailma.« Nõnda nad räägivad ja vajuvad jälle haudadesse. Kuni neid äratab üles »Poola Chrysostomus«, P. Peeter Skarga S. J. oma vägevate Tartus peetud jutlustega 16. sajandi lõpul, vastureformatsiooni ajal, kui ta asutas siin jesuiitide kolleegiumi (1583 a.). Poola kuninga Bathory kantsler Zamoiski lubas katoliiklastele Maarja kiriku kasutada mis asetses praeguse ülikooli peahoone krundil. — Siis lasub jälle suur vaikus üle katolitsismi Eestis kuni 19. sajandini.

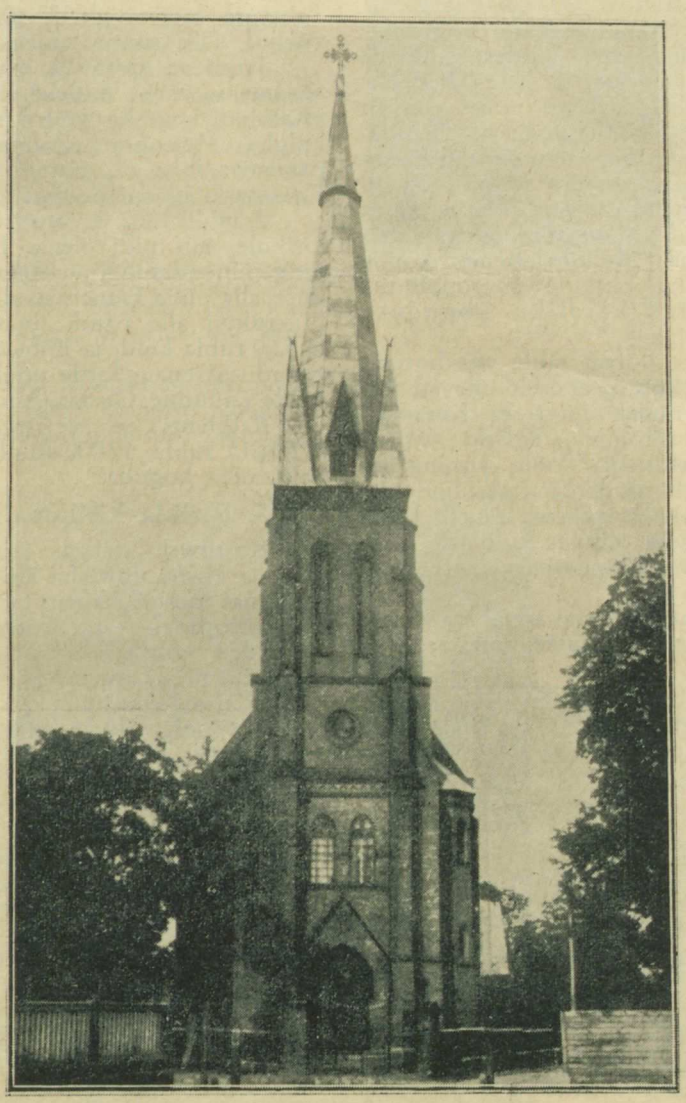

Tartu rooma-katoliku kirik.
(Veski tänavalt vaadatuna.)

3. Preester ülikooli-õppejõuna.

Enne 1849. a. saatis Baltimaade kuberner ükskord aastas »reisupreestri« Liivimaa garnisonilinnadesse, katoliku sõdureile ja teistele katoliiklastele pühi sakramente jagama. Võimatu raske ja kehv olukord tollal, kui Tartus elas Poola üliõpilasi! Neile avati 1849. a. keiser Nikolai I soovil »rooma-katoliku ülikoolikabel, kusjuures pandi ametisse üks preester, kes pidi ülikoolis usu-

teaduse loenguid pidama katoliku üliõpilasile.« — Selle asutuse ülespidamiseks määrati »ökonoomia-summast« 500 rubla aastas. Ühtlasi Karl v. Liphart, kelle abikaasa oli katoliiklane, kohustus määratuks ajaks annetama aastas 300 rubla ja iga katoliku üliõpilane, astudes ülikooli, pidi ainukordselt maksma 3 rubla kabeli heaks. Sellest väikesest summast tasuti kabeli-ruumi ja preestri ning ühe köstri korteri üüriraha, preestri ja 2 teenri palk, küte, valgustus, missavein jne. Mohilev'i metropoliit Kasimir Dmohovski († 1851. a.) nimetas preester Beržanski ülikooli kaplaniks ja Tartu esimeseks alaliseks preestriks. Katolitsism ärkas uuesti.

Tartus ja tema ümbruskonnas elas ka teiste rahvuste katoliiklasi oma perekondadega: Poolast, Böömimaalt, Saksamaalt, Brasiiliast, prantslasi, itaallasi jne.; samuti sisemaakaitse sõdurid Võrus, Paides, »Tšorna-Derewnas« ja Tartus ajuti viibivate kaardivägede ja väliarmee katoliku sõdurid. Eramajas asuv kabel jäi peagi liig väiksemaks, muide oli ta ju ainuke katoliku palvela 200 verstalises raadiuses.

4. Ehitamisplaane.

Loomulik, et kerkis kiriku ehitamiseplaan juba 1852. a. päevakorrale. Majevski projekt lükati tagasi 1854. a.; ülikooli arhitekt Rathhaus'i ettepanek maakonnakool kabeliks ümberehitada, jäi läbiviimata.

Siis pakkus õuenõunik Stankiewicz ülikooli valitsusele oma Tähtvere väljal asetseva krundi suurema küüniga kingiks; küün võivat ümberehitada kabeliks ja krundile püstitada kirikla. Valitsus vastas eitavalt kartes maksuvõimetust »ökonoomiasumma« vähendamisel. Kuna oli karta üheltpoolt, et v. Liphart ei saa kord enam aidata, ja teiseks, et enamus katoliiklasi oli majanduslikult kehv, siis palusid 22. jaan. 1860. a. Tartu katoliiklased, eesotsas prof. dr. Adelmann'i ja dr. Helmling'uga, et preester Leszczynski Mohilevi ülempiiskopile kui Venemaa kõigi katoliku kirikute metropoliidile peaks esitama palve, Tartus katoliku koguduse asutamise ja kinnitamise asjus.

Stankiewicz'i pakkumist võivat täide viia korjandustega neis kubermanges, kust peamiselt tulevad üliõpilased ja katoliiklased, nimelt Liivi- ja Kuramaa, Grodno, Vitebsk, Minsk, Mohilev, Kovno, Vilno, Volõõnia, Podoolia, Bialystok ja Poola kuningriik. Toetust võib loota ka Baltimaade kindralkubernerilt kui ka siin seisvate rügementide kassast, nimelt katoliku sõdurite suhtes. Ülikool tahtvat kindlasti anda pidevat juurdemaksu katoliku üliõpilastele ja preestrile kui ülikooli õppejõule.

Preester Leszczynski kutsuti samal aastal ära teisele kohale. Tema asemele läkitati Tartusse preester Kos-

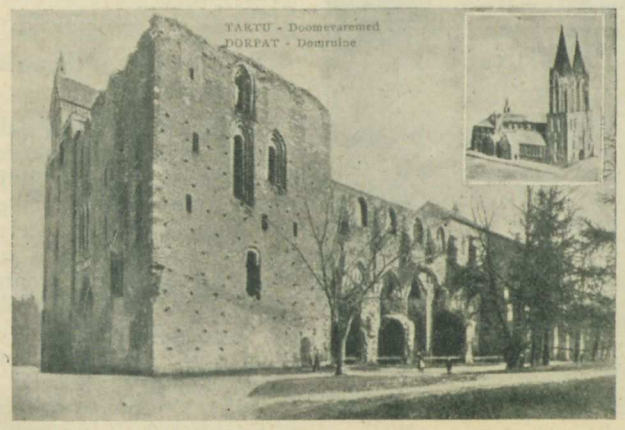

Tartu toomevaremed.
Nurgas: Toome rekonstruktsioon.

Tartu rooma-katoliku kirikla vanal kujul.
Paremal hästi näha kabeli sissekäik ja kellatornike.

sowski. Kossowski, vaga ja teguvõimas mees, võttis kohe energiliselt kiriku ehitamiseprobleemi kätte. Juba 8. nov. 1860. a. palus ta Baltimaade kubernerilt, vürst Suvorov'ilt, luba kiriku ehitamiseks. Kirik peaks seisma Tähtvere mõisnikult 23,40 rubla eest aastas rendile võetud, 4302 ruutm. suuruses, Stanowicz'i krundil.

Järgneva aasta 14. märtsil kordas ta palve ühes »promemoorias«, millele vürst vastas 30. apr. 1861. a.: »Katoliku kogudus võib kiriku ehitada, kuid vaid oma kulul.« Metropoliit Želinski'lt ehitamise ja nurgakivi panemise luba oli saabunud juba 3. apr.; 10. mail sai Kossowski plaani politsei käest.

2. juulil 1862. a. asetati nurgakivi toreda gooti kirikule, mis pidi olema 14 sülda pikk ja 6 sülda lai ning pühendatud Jumalaemale tema Kuulutamise saladuse all: püha Franciscus de Sales valiti peapatrooniks. Nurgakivi alla pandi tinast karp asutamisdekreediga ja 3,60 rubla kuld- ja hõbevääringus. Vundamendid suundusid enam kirde poole s. o. endise Jaakobi tän. poole (nüüdne Gustav-Adolfi tän.).

Rathhaus'i eelarve järgi tuli kirik ja kirikla maksta 21 598,15 rubla, 12 000 ainult kiriku jaoks! Kuidas nii palju raha koguda?

5. Kirikla kirikuna.

Kossowski hakkas esialgu ehitama kiriklat, et tema ja köstri üüriraha ära langeks ja et niiviisi saada suuremat ruumi kabeli tarvis. Üheaegselt töötati ka vundamentidel. — Jumalateenistusi tollal peeti ülikooli poolt 360 rubla eest aastas üüritud linna 3. osas Peterburi tän. nr. 22 asuvas Ivan Petrov Rudaltsov'i majas.

Hädast sunnituna pöördus Kossowski vürst Suvorov'i poole, »kuigi pidi kirikut ehitama koguduse oma kulul«, ja palus 9000 rubla niisugustele otstarvetele määratud kapitalist. Ta kirjutas Saksamaale Fulda toompraost Hohmann'ile. Asjata! Ta saatis palvekirja München'i St. Ludwigsverein'ile. Kas sellel palvel tulemusi oli, pole teada. Tuhandeid puudub veel ainult kirikla valmisehitamiseks! Tungiv palvekiri läheb Suvorov'i järglasele, parun v. Lieven'ile: »Kui töö peaks seisma jääma, siis on jällegi status quo.« 19. aug. 1863. a. lubab siseminister 3000 rubla. »Aga lehes ‚Inland' olevat ta lugenud, et kirik vastehitatud kirikla juures olevat õnnistatud 7. juulil s. a. Õpetaja seletagu, millise rahaga kirik olevat ehitatud ja kui palju olevat veel võlga.« Sama aasta septembril kutsutakse Kossowski Varssav'i katoliku ülikooli rektoriks; pärast näeme teda Wloclaw'i piiskopina.

Tema järglane, preester Soroczynski, võttis üle vundamendid ja tühja kassa. Kuigi 6. nov. 1863. a.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

täiendatakse ehituskomisjoni parun v. Liphart, pruulija Georg Haberl, nahksepp Kankl ja litograaf Schulz'iga, ei ole võlad vähenenud, ja 12. juunil 1864. a. saabus teravatoonine saatuslik kiri haridusministeeriumilt, milles krahv Keyserling teatas, et »minister lubab kirikla valmisehitamiseks 3000 rubla arvesse võttes suurte meeste eestkostmist; kuid kiriku ehitamisest tuleb lõplikult loobuda«.

See oli kõige raskem löök. Osalt juba langenud vundamendid pidi ära müüdama naeruväärselt odavalt; kirikla valmisehitamiseks oli maksta veel 4118,97 rubla. Unelm kirikust näis täielikult loojuvat.

Kuid kogudus omas vähemalt oma maja preestri- ja köstrikorteri ning suure saaliga jumalateenistuste jaoks. 1865. a. anti maja üle kogudusele. Alles 70 aastat hiljem kinkis prl. Marie Christine v. Wulf krundi kogudusele (kinnitusakt 6. sept. 1935. a.).

Koguduse elu läheb omasoodu. Liikmete arv kõigub enam-vähem. Ajalooliste suursündmuste murdlained tungivad ka katoliku kirikla väravaisse. Paavstid tulid ja läksid; keisrid astusid troonile ja langesid mõrva mõõga all. Kuulutati Jumalaema päris-patuta saamise saladus. Vatikani kontsiil avas oma väravad ja kinnitas, et paavsti eksimatus usu- ja kõlbluse õpetuse suhtes on usutud ristiusu algusest peale.

Tulid hingekarjased ja läksid. 11. dets. 1886. a. tekkis suur tulikahju, mille all ka kabel kannatas kaunis palju. Preester Pietkiewicz remonteeris ja suurendas maja. Ja jälle kogunes rahvas sinna, kabelisse, ja palus selle valgeks värvitud altari ees, kus leidus õlimaal »Kristus ristil« (nüüd kiriku esikus), ja palvetas selle väikese valge linaga kaetud altari ees, mis oli pühendatud Jumalaemale, kuna käärkambrist (nüüd võõrastetuba) kuuldus vana positiiv-oreli hääl: Rahvas palus ja igatses kirikut.

6. Uus Jumalaema kirik.

Aastal 1894 tuleb preester Friedrich Žyskar (Giscard), mees võrratu energiaga, ja võtab uue kiriku ehitamise koorma oma õlale.

Aastal 1895 moodustatakse ehituskomisjon prof. August Rauber'i eestvõttel, kellele kogudus võlgneb suurimat tänu. Väsimatult korjab preester igaltpoolt raha. Keiser Nikolai II annetab 3000 rubla; Podooliast ja Ukrainast sissevoolavad toetused suurenevad; ja »nii on täide viidud see, mis näis maailmale võimatuna: Hakkasime ehitama kirikut ilma igasuguse abinõuta, ainult end usaldades Jumala abile. Vaevalt on üks aasta mööda, ja juba seisab kena gooti kirik« (Žyskar'i üleskutsest).

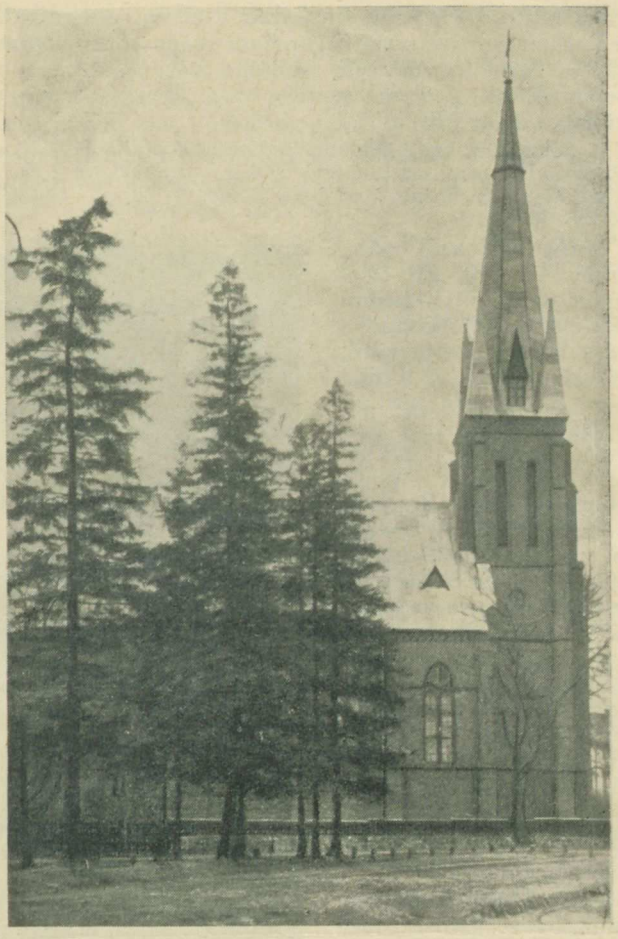

Tartu rooma-katoliku kirik.
(Tähtvere pargist vaadatuna.)

Tartu rooma-katoliku kirik. Peaaltar ja preestriruum.

Suured arvud tõendavad katoliiklaste ohvrimeelsust ja ühtekuuluvustunnet. Ehituskapital oli 3000 rubla, korjatud raha 11 365,80 rubla; maksetud selle üleskutse ajal on juba 15 826,16 rubla. Ent veel puudub palju! Määratu hulk tööd ja muresid lasub preestril.

Ja omapärane Jumala saatus on see, et tema ise ei võinud lõpetada ehitust. Alles tema järglase, preester Kantynik'u all õnnistati 1897. a. kõrvalkabel püha märterpiiskop Josaphat'i auks. Kahjuks langes sama aasta suvel preestriruumi võlv sisse; ehitusmeister ja 4 töölist jäid rusude alla. Tellingud võeti liiga vara maha!

9. sept. 1899. a. võttis kubermangu arhitekt kiriku korras olevana vastu ja **8. dets. 1899. a.** koitis õnnelik päev, mil piiskop Karl Ant. Niedzialkowski poolt läkitatud Peterburi de-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kaan Witold Czeczott **õnnistas kiriku,** pühendades teda Jumalaemale tema Pärispatuta saamise ususaladuse all. — Tartu katoliiklaste kümneid aastaid kestev soov on täidetud, neil on nende oma kirik, kaunis ja küllalt suur ehitis.

Seesmise ruumi mõõdud: Pikkus 29,55 m; laius 11,00 m; kõrgus 13,40 m; kaare kõrgus 3,48 m; kaare kõõl 9,50 m; seina kõrgus 9,92 m; keskmine kõrgus 11,66 m; ruumala 3052,00 kantm.

Palju oli veel teha, enne kui kõik oli täielikult valmis. Lakkamatult preestrid ja kogudus võtsid kokku kõik jõud, et valmis teha ja hoida ning kaunistada kirikut. Praegune peaaltar paigutati kirikusse 1904. a., pr. Angeline v. Wulf'i kingitusena. — Ernst v. Liphart'i maal »Jumalaema Lapsega« leiab küll mitmesuguseid arvustusi; aga ühes nõustuvad nad kõik: Kunstniku arusaamine on õige peen, ta näitab, et kõik armuvalgus hoovab jumalikult lapselt — ka emale, kes on lunastatud nagu meiegi, kuigi iseäralisel viisil. — Samal aastal **29. aug. 1904. a. pühitses kiriku** ülempiiskop Szembek.

1911. a. sai kirik uue tsinkplekist katuse Marseille'i katusekivide asemel ehitusmeister Lock'ilt 1626,90 rubla eest. 1930. a. tehti suur remont preesterWerling'u tarmukal algatusel firma Darmer'i läbi 4985,99 kr. eest. Elekter seati sisse 1931. a. Samal aastal pidid torni mädanenud kandepalgid vahetatama uutega.

Aastal 1934 seati üles uus, moodne orel baieri firma G. Glatzl'i tehasest L. Wastlhuber'i poolt. Orelil on 10 iseseisvalt kõlavat registrit, 7 transmissiooni, 1 vaba kombinatsioon; kogu orel asub helikõvendajakapis, mis võimaldab üllaid musikaalseid effekte. — 1935. a. asutati üle peaaltari suur pärnapuust nikerdatud krutsifiks tirooli meistri käest, kuna Vilniuse Ostrobramska Jumalaema pilt ehib rõdu seina, olles paljudel armas mälestusese kaugelt kodumaalt. — Ristitee 14 pilti on kuulus kunstnik Feuerstein'i koopia Koblenz'ist. Tähelepanu väärib kõrvalkabelis altaril asuv Pietà (leinava Jumalaema raidkuju), Itaalia kunstnik Catozzi alabastrist modelleeritud. Jumalateenistuste kaunistamiseks töötati pidevalt nii hästi liturgilise rõivastise kui ka laulukoori suhtes. — Need kaks puust nikerdatud kuju, nimelt »Jeesuse Südame« ja »Maria Südame« kujud on kunstiteosed kuulsa Grödneri oru nikerdajate koolist (Lõuna-Tiroolis).

Peaaltari Jumalaema maal.
(Ernst v. Liphart 1905.)

* * *

Nüüd vaatab kiriku sale torn alla, kus tervitab teda tema vanem vend, Jaanikiriku vägev torn; vaatab sinna, kus toome varemed näivad unest ärkavat ja imestades nähes uut elu kerkivat; vaatab üle meie Emajõe neid, kes kalmistuil uinuvad rahuunes, eriti uues Jaani surnuaias, kus meie kogudus 1937. a. omandas endale IX rajoonis 48 hauakohta, et sängitada sinna peamiselt vaesemaid liikmeid.

Tagasi vaadates 40 aastale ja kogu kirikuehitusloole tunneme sügavaimat tänu Jumala vastu kui ka nende vastu, kellede nimed peaksid särama marmortahvlil kiriku seinal. Nad on raiutud kiriku jumaliku Peremehe südamesse. — Me hoiame oma kirikut ja kaitseme oma kogudust. Ja kui meie kaome, siis uus põlvkond hoiab kirikut, et säiliks põlvest põlve Jumala armuallikas Jaakobimäel!

Berard Huber O. Cap.
preester

Preestrite nimestik,

kelledel oli tegemist uue kiriku loomise ja alalhoidmisega.

Josef Beržanski c. th.	1849/51	Eduard Glass	1875	Friedrich Žyskar	1912/15
Felix Kamieniecki	1851/54	Christofor Pietkiewicz	1876/92	Alfons Jendrzejewski	1915
Ildefons Leszczynski	1854/60	Alexander Platpir mag. th.	1892/93	Kasimir Žilewicz	1915/20
Heinrich Kossowski mag. th.	1860/63	Friedrich Žyskar (Giscard)	1893/99	Michael Dukalski mag. th.	1920/23
Kasimir Fr. Soroczynski mag. th.	1863/67	Andreas Kantynik mag. th.	1899/1900	Kaczinski	1923
Karl Marcinkiewicz	1867/68	Mieczyslaw Tabenski	1900/09	Heinrich A. Werling	1923/31
Eduard L. v. Landsberg c. th.	1868/73	Dominik Tavjenis mag. th.	1909/10	Robert Lenzbauer O. Cap.	1931/34
Adolf Martinoff mag. th.	1873/74	Peter Silovics	1910/11	Berard Huber O. Cap.	1934/
Ammann	1874/75	Vincas Dejnis	1911/12		

Märkused: Kossowski, kirikla ehitaja, pärastine Wloclaw'i piiskop. — Žyskar, uue kiriku ehitaja. — Tartu Jaani uues surnuaias puhkavad preestrid Pietkiewicz ja Tabenski.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Reformatsiooni »õnnistusest«.

Usupuhastuspüha — või nagu teda muidu teistes maades hüütakse »reformatsioonipüha« — annab aasta-aastalt meie luteriusulistele kaaskodanikkudele võimaluse kõnelda ja kirjutada reformatsiooni »õnnistusest«. Ja sellest reformatsiooni kiitmisest võtab osa nii usuteadlasi kui ka mitteusuteadlasi. Vastavalt subjektiivsele kalduvusele ustakse siis sageli, et reformatsiooni »õnnistust« saab kujutada seda mõjuvamalt, mida mustema ja tumedama taustana maalitakse siis katoliku kirik, millest siis reformatsiooni hiilgav pilt võimsalt eraldub. Ka sel aastal ei puudunud sellised kirjeldused. Mõningaid neist maksab meie lehes küll lähemale vaatlusele võtta.

»Eesti Kiriku« 43-das numbris ilmus 26. oktoobril »usupuhastuse pühaks« artikkel pealkirjaga »Luteri kiriku ülesanne«. Artiklis valitseb täiel määral rahulik ja asjalik toon. Ühenduses püha Pauluse sõnadega Galatia rahvale: »Olete teie vaimu saanud käsutegudest või usu kuulutamisest?« (Gal 3, 2) seatakse lugeja ette luteri kiriku põhimõttena tees: »Päästmine ainult usu läbi«.

Pauluse siinmainitud sõna ei käsitle tegelikult küll siiski siin esitatud küsimust. Ka katoliku kirik pole millaski väitnud, et inimene saab vaimu käsutegudest, vaid »usu kuulutamisest«. Kuid küsimus on see, kas »usu kuulutamine« on üksi Jumala töö ilma igasuguse ettevalmistuse ja kaastegevuseta inimese poolt »ainult usu läbi« või kas inimene ka omalt poolt võib osutada ja peab vähemalt osutama head tahet õigeksmõistmise toimingu juures.

Kui kuulda jutlusi luteri kirikus, siis võib leida, et ka siin ikka jälle rõhutatakse hea tahtmise ja õndsusele valmisoleku tarvidust nii et õieti kaunis »katoliiklikult« jutlustatakse. — Ka toonitatakse ikka jälle sakramentide vajadust, isegi lapseristimise ja armulauasakramendi tähtsust. Ja ometi on sakramendid loogiliseks vasturääkivuseks õpetusele »õigeksmõistmisest üksi usu läbi«, sest kui juba usust üksi piisab, milleks siis veel sakramendid? Ka siin jutlustatakse kogu aasta kaunis »katoliiklikult«. Sellest hoolimata korratakse usupuhastuspühal »puhast« õpetust »pääsmisest ainult usu läbi«.

Võõrastavalt kõlab selles artiklis veel üks teine sõna. Väidetakse, et »luteri kirik on pandud vahimeheks puhta õpetuse üle«. Luther oleks küll vaevalt sellele lausele alla kirjutanud, kuna ta just säärast kiriku nõuet eitas ja selle vastu toetus piibli autoriteedile ja südametunnistuse vabadusele.

* * *

Usuteadlase kõrval väljendub »usupuhastuse« probleemi kohta »Postimehe« 297. numbris ka keegi usuteadlasetar (Salme Aareandi, cand. theol.). Sissejuhatuses väidetakse siin, et Luther õieti vastu oma tahtmist »kisti võitlusse paavstiga«, kuid see võitlus olla siis aastate jooksul ometi ikka rohkem ägestunud: »Luther läheb aastast-aastasse temperamentsemaks. Tema viimased teosed on kirglikumad ning vihasemad« (Kas siinjuures pole ka juba langetatud otsus võitluse sügavamate motiivide kohta?).

Siis küsitakse, milles seisneb Lutheri suurus. Ning vastus kõlab: »Mitte üks ega teine tema vaade ühele või teisele dogmale.« Niisiis ei näinud usuteadlane Lutheri õpetuse tähtsust mitte õigeksmõistmise küsimuses. — Isegi mitte seda ei mainita, et ta, nagu varemalt suvatseti kiidelda, »piibli pingi alt välja tõmbas«, vaid, et ta piibli hindamiseks oli leidnud uue seisukoha: »Ainult see on Lutheri silmis piiblis väärt, mis Kristusest räägib, ja see on mõõdupuuks ka Uue Testamendi kritiseerimisel.« Me teame, kui subjektiivselt paljud kriitikud seda mõõdupuud on kohelnud. Need arvustajad on oma heaksarvamise järele nii kaua kritiseerinud, kuni piiblist polnud enam midagi järele jäänud. See reformatsiooni »õnnistus« on igatahes selgesti osutunud »ebaõnnistuseks«.

Lutheri tõelist teenet näeb meie usuteadlasetar aga tegelikult hoopis milleski muus: »Jumala sõna on laiaulatuslikum kui piibel . . . meie majas, põllul, aias — kõikjal räägib Jumal meiega.« Sellest tehakse järgmine järeldus:

»Kogu maailm oleks üks jumalateenimine, kui igaüks nii elaks ja töötaks, kuidas tema kohus on. See on suur ja pööret tekitav Lutheri kuulutuses, et ta kiriku müüride kitsusest välja tuleb maailma. Sinna maailma, mida kirik nimetab patuseks ja kurjaks. See on tema suur teene, et ta õiget vagaduse harrastust ei näe pühakirja lugemises ja koraalide laulmises, vaid meie õieti elatud äripäevas.«

Kui nende sõnadega tahetakse ütelda, et Jumalat austada ja Jumalat teenida võib igapäevaste kohuste truu täitmisega, siis ei peitu selle tõe kuulutamises Lutheri »teenet«; see oli vana, kristlik-katoliiklik tõde, mida iialgi poldud unustatud. — Kui aga tahetakse ütelda, et »Jumala teenimise« kõrval iga jumalateenistus kitsamas mõttes kirikus on muutunud ülearuseks, siis oleks tänapäeva luteri kirik Lutherile sellise õpetuse eest küll vähe tänulik ning ta ei näeks selles kahtlemata mingit Lutheri »teenet«.

* * *

Olgu veel vihjatud ühele artiklile, mis »Päevalehes« nr. 296 tiitli all: »Tõsise seesmise usuelu poole« ilmus ja mis nähtavasti oli kirjutatud mitteteoloogi poolt.

Siin mainitakse usupuhastuse põhjusena:

»Peapõhjuseks oli aga see, et tolleaegsed katoliiklikud tõekspidamised, usulised ideaalid ja kiriklikud korraldused ei olnud kooskõlas ristiusu põhitõdedega ja pühakirjaga. Usulised tunded ja hingelised väärtused ei mänginud üldse enam mingit osa, kuna usuelu koosnes peamiselt välispidistest kombetäitmistest. Kes järgis kiriku mitmesugustele korraldustele, seadustele ja nõuetele, pidi saama õndsaks. Ükskõik mis oli ta siis seesmiselt.«

See kujutelu on vale ning ta ei saa sellepärast veel õigemaks, et teda ka tänapäeval veel kriitikata korratakse. Soovitame autorile lugeda prof. P. Tarveli (Treibergi) raamatut: Ignatius Loyola, Tartu 1933. Küll võib ka sellest raamatust veel leida nii mõndagi liialdust, kuid sellisest eksihinnangust, nagu selles artiklis, on ta end ometi eemal hoidnud.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Muidugi on selle kirjeldamisviisi juures, mida see artikkel armastab, »pappide otsuste« kõrval ka »müüdavaist indulgentsest« jälle juttu.

Siis väidetakse, et reformatsiooni teene on usulise elu seesmisemaks muutmine. (Autorile tuleks nõu anda, selle üle kord lugeda, mis Luther oma elu lõpu poole ise siin tagajärgedena nägi.) Siis üteldakse edasi:

»Elav usk kandus uhkete katedraalide kiviste müüride vangistusest uuesti välja maailma, ja samahästi kui kirikus, võis igaüks Jumalat teenida ka kodus ja töö juures, täites õiglaselt ja armustusega oma igapäevaseid kohustusi.«

Selle reformatsiooni »teene« kohta võtsime ülemal juba seisukoha. Asi on ju nii, et Kristus mitte ainult töö, vaid ka palvetamise on teinud kohustuseks. Sageli on aga nii, et need, kes kirikut palvepaigana ja jumalateenistuse kohana peavad ülearuseks, ka argipäevaelus seda teist ristiinimese kohust väga vähe täidavad.

Et aga ometi kirikut ja järelikult vaimulikke mitte tembeldada täitsa ülearuseks, nimetatakse kiriku ülesandeks »evangeeliumi kuulutamist«. Enesest oleks ülearune ka see. Piisaks ju sellest, inimestele piiblit ainsa kristliku tõe allikana kätte anda. Selleks aga pole vaja vaimulikke.

Huvitav on ka veel, mida üteldakse luteri kiriku vaimulike kohta:

»Hoopis teissugused nõudmised kerkisid sellega ka kiriku vaimsete juhtide-hingekarjaste suhtes. Nendes pidi esmajoones leidma kehastust tõsine kristlik meelsus. Nii sõnas kui ka teos pidid nad saama eeskujuks teistele. Nende valgus pidi paistma kaugele. Kogu oma isiku ja isiksusega pidid nad külvama evangeeliumi viljateri inimkonna hinge.«

Siin vaimulikele esitatud nõudeid toonitab ka katoliku kirik. Ning need nõuded pole uued ega ka, nagu autor vahest arvab, spetsiaalselt luterlikud.

Autorile tuleks soovitada, kord põhjalikult katoliku kirikut uurida. Võib-olla leiaks ta, et seda »tõsist seesmist usuelu« tõesti hoieldakse. See annaks talle küll põhjuse, reformatsiooni »õnnistustest« rääkida vähema kindlusega. E. P.

Protestantlik maailmamisjonikonverents Tambaram'is.

(Järg)

Konverentsi kolmandas põhijooneks võib nimetada püüet katoliikliku poole, s. t. püüdlust kiriku poole, mis on määratud kõigile inimestele, kõigile rahvastele. Juba selle konverentsi koosseis 69 maa esindajast ja noore kiriku tugev osavõtt vihjas sellesse suunda. Liigutusega kõnelevad osavõtjad »ühe suure Kristuse maailmakiriku saamisest« (Schlunk).

Kuid kiriku maailmamahu äratundmine tegi pilgu tundlikuks ka järeldusele, et kirik peab olema ühtlasi »rahvuslik ja katoliiklik«. Maailm ja rahvus on tema ülesandeks. »Meie, kes olime Tambaramis, oleme teadlikud ühest, pühast, kristlikust kirikust, mida meie tunneme eksitamatu kindlusega, ja ometi pole keegi meist hetkekski unustanud oma erilaadi . . . Peagu enesestmõistetavusega pääsis kehtima nõue, et iga noor kirik vana kristlusega küll peab olema usu- ja eluühenduses, kuid seejuures peab otsima uusi eluvorme sõnas ja teos ning arhitektuuri ja kunsti sõnatus keeles.«

Just noored kirikud lükkasid õigusega tagasi igasuguse välismaaluse. Evangeeliumi peab väljendama ja seletama kodumaistes vormides, jumalateenistuse viisis, korraldustes, kirjanduses; arhitektuuris peab rakendatama maa ja rahva vaimset pärandust.

Selle kohta kirjutab keegi anglikaanlane: »Kui kaugel me tegelikult veel sellest ideaalist eemal oleme, seda näeme siis, kui järele mõtleme, kuidas anglikaani misjonipõldude suuremas osas jumalateenistuse vormid on sõnasõnalised tõlked neist tseremooniatest ja palveist, mis kord reformatsiooni tüliküsimuste survel ametlikult heaks kiideti ja mis kannavad selget pitserit Tudori-arusaamisest, mis kirikusse suhtus kui inglise monarhia kantsi.« („The East and West" 1939, 53).

Siin kerkib üles küsimus kohandumise piiri järele. Et jumaliku päritoluga korraldusist midagi ei tohi ära jätta, see on enesestmõistetav. Kuidas aga on lugu inimlikkude lisandustega jumalateenistuses, liturgias? Ka katoliku misjoniringides tuntakse kogu selle küsimuse tõsidust. Küll on seni kõigil misjonialadel alal hoitud ladina riitust. Kuid kas see peab ka tulevikus nõnda olema? Kaugeida katoliku misjoniväljadel kujuneb tegelikult kiriku liturgiline ruum ikka pärismaisemaks. Järelikult väljendub sama tendents ka liturgilise ruumikujundamise maalilisest ja plastilisest kujutusest ja ornamentikast. Mis puutub riietusse, siis on antiikrooma päritoluga liturgilisi riideid väliselt püütud kohandada idamaistele vormidele, mis alati pole küll eeskujulikult õnnestunud! Kas liturgilise kohandumise areng jääb siia stoppama? Ja liturgiline liigutus? Kas pole hommiku maal suurepäraseid väljendusvorme liigutuste abil, mis oleksid sobivad ka kristlikule jumalateenistusele? Ja liturgiline keel? Kui juba kohandumine hiina, jaapani, india ruumis, sisustuses, riietuses — miks siis jääda peatuma ladina keele ja liigutuse juure? Kas areng jääb siia tõesti seisma?

Veel põlevam on küsimus: Kohandamine ja paganausundid. Kuigi ka tunnistati, et mittekristlikud usundid tervikuna on evangeeliumiga vastolus, siis ei tee see ometi veel võimatuks, et ka paganuses leidub kõrgeid usundlikke ja kõlbelisi tunnetamisi. Kas need aga on »Jumala ilmutused« või ainult inimeste viljatu püüdlemine Jumala ja lunastuse otsimisel, selle kohta ei saavutatud Tambaramis üksmeelt. Küll aga ilmnes selgesti eitav seisukoht Jeruusalema liberaal-modernistliku suuna ja tema sünkretismi suhtes: »On olemas mõndi mittekristlikke usundeid, mis massidele avaldavad suurt külgetõmbejõudu. Me näeme ja tunnustame meeleldi, et neis leidub sügav usuline kogemus ja suur kõlbeline tõsidus. Kuid meie oleme küllalt julged, inimesi nende juurest ära

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kutsuma Kristuse jalgade ette. Meie teeme seda, kuna me usume, et temas üksi on õnnistus, mis vajavad inimesed.«

Usulises mõttes ei tule üleminekut paganausust ristiusku niisiis mitte pidada järkjärguliseks arenguks, täitumiseks ja täiustumiseks, vaid »uueks loomiseks«, »uuestisündimiseks«, nagu ütleb Paulus. Nagu äsja tõestas Karl Prümm („Christentum als Neuheitserlebnis"), suhtusid ka antiikaja paganlikud rahvad ristiusku astumisse kui usulisse murrangusse.

Seejuures tuleb hoiduda kultuurimurrangust. Isegi nende kultuurivormide juures, mis tugevasti on koormatud paganlikuga ja ristiusu õpetusega vähe sobivad, ei nõuta kultuurilõnga vägivaldset katkestamist, vaid pigemini orgaanilist ümberkujundamist seestpoolt. Näidetena võib sel puhul mainida antiikse orjapidamise ja india kastisüsteemi seltskondlikke vorme. Kuid aegamööda läbiristiusustunud rahvahing muudab pikkamisi seespidiselt vähem kristlikud kultuurivormid ümber ja toob esile uusi, omapäraseid vorme, areng, mida tänapäeval võime tähele panna india kastisüsteemis.

Suurem on kultuurikriis Aafrikas. Euroopa tsivilisatsioon on siin laostanud neegri kogu majandusliku, ühiskondliku, kõlbelise ja usulise elukorralduse. Pärismaalaste mass on sellepärast praegu kõige kardetavamat liiki üleminekuajajärgus. Siin seisab misjon suurte tulevikuülesannete ees. Värviliste rahvaste ärkamise läbi kogevad kasvavat tugevdamist ka rahvuslikud usundid, mis esimese kokkupõrke puhul euroopa tsivilisatsiooniga said vapustatud. — Kokku on varisenud inglise protestantlikkude koolimeeste 100 aastat tagasi hellitatud õndsad lootused, et inglise koolihariduse tagajärjel 30 aasta pärast Indias pole enam ainustki ebajumalateenijat. Samuti on kokku varisenud katoliku misjoniringide niisama naiivselt-romantiline misjonivaade, et »paganlik pimedus« »evangeeliumi valguse« ees aiva hajub. Me peame jälle õppima tõsiselt võtma paganlikke usundeid, kuna ka pagan neid tõsiselt võtab. Paganlikud usundid pole paraku mitte ainult »demoonia«, vaid paganate tõsine küsimine Jumala järele, millele Jumal Kristuses andis vastuse.

Üllataval viisil tuli Tambaramis ka »polügaamia« ehk mitmik-abielu küsimus jälle kõne alla. Kohandumisvõimetuna ja evangeeliumiga mitteühendatavana lükati ta aga tagasi. Katoliku misjonil pole siin mingit küsimust. Üksik-abielus ta kaitseb rahva ja kiriku idanemisrakku. Katoliku kiriku kõrget abielumoraali hinnatakse ka asumaade ringkonnis kõrgelt. On nimelt tõestatud, et mitmenaisepidamine tegelikult põhjustab rahvaarvu kahanemist. Seeläbi, et misjonärid rahvast kasvatavad üksik-abielule, ning seega ka tõstavad naise kõlbelist ja ühiskondlikku seisukohta, osutavad nad maale ja rahvale väärtuslikud teened.

Trükikojas »TUNGAL«, Tartu, Veski 3, on ilmunud:
»AU OLGU JUMALALE«
Katoliku usu palveraamat. 464 lehekülge.
Hind: 1 kr. (köidetud), poolnahkköites 1,50 kr.
Parim jõulukink!

Maailmakirikust.

Rooma. Tähtsaimaks sündmuseks kõigi muude juhtumite kiuste Vatikani vaimuliku valitsuse ümber kujunes paavstlik ringkiri (entsüklika) tervele maailmale moodsate vaimuvoolude kohta, milledes peitub hädaoht kristlikule maailmavaatele ja kiriku vabadusele. Entsüklika ilmus 20. okt. 1939. a. tiitli all: »Summi Pontificatus« ja on ühtlasi esimene meie praegu valitseva paavsti sulest. Paljud ei tea õieti, et meie ajal mitte ainult kiriku üldvalitsus, vaid eriti kiriku eksimatu õppeamet teostub sagedasti niisuguste ringkirjade näol »urbi et orbi — Rooma linnale ja maakerale«, nii et teadlikule kristlasele ei jää enam kahtlust, kuhu poole ta peab oma usuelus kalduma.

Kuningas-Kristuse pühal, 29. okt., pühitses paavst Pius XII, nagu varemini oli juba teada, äravalitud 12 preestrit piiskoppideks misjonite jaoks. Neist on 10 ordupreestrit ja 2 ilmikpreestrit. Kaaskonsekraatoritena võtsid osa ülempiiskop Constantini, usulevitamise kongregatsiooni sekretär, ja endine Uganda misjoni ülempiiskop Streicher, kuna tema misjon on kõige edukam misjoniala meie sajandil.

Vastpühitsetute nimestik pakub suurt huvi, kuna näitab maailmakiriku mitmekülgsust ja ulatust. Toome seepärast piiskoppide nimed, tähistades ühtlasi nende orduseisusse kuuluvust, rahvust ja misjoniala:

B. F. Cialeo, dominikl. (itaall.), India.
L. Laravoire-Morrow, saleesl. (mehhikl.), India.
R. Agniswami, jesuiit (indlane), India.
J. Kiwanuka, valgete isade ord. (neeger), Uganda/Aafrika.
I. Ramarosandratana, ilmikpr. (neeger), Madagaskar/Aafrika.
J. Colbert, ilmikpr. (iirlane), Lõuna-Aafrika.
W. O'Shea, Maryknoll'i ord. (ameerikl.), Korea.
S. Blasius Kurz, frantsiskl. (saksl.), Lõuna-Aafrika.
Thomas Tien, Steyl'i orduseltsist (hiinl.), Hiina.
J. Larragain, Pariisi orduseltsist (prantsl.), Hiina.
H. Mekkelholt, Jeesuse Südame ord. (hollandl.), Hollandi-India.
U. Molion, valgete isade ord. (belgl.), Belgia-Kongo.

Tähelepanu väärib asjaolu, et end. Uganda ülempiiskop Streicher võis nüüd apostel Peetruse haual kahele neegrisoost noor-piiskopile käsi peale panna ja neid preestluse täiusega ümbritsetuina näha, kuna ta juba ammugi püüdis pärismaalasi kasvatada preestriameti jaoks.

Läti. Läti ülikooli r. kat. usuteaduskonnast. Uue korralduse järele peab ülikooliõpilane pärast 5-aastase kursuse eksamite õnnelikku sooritamist veel paar aastat edasi õppima, kui ta tahab kõrgemaid teaduskraade saavutada. Nimelt kuuendat aastat, et saada litsentsiaadiks, seitsmendat õppeaastat, et saada doktorik:. Siia juure tulevad muidugi vastavad kirjalikud tööd, väitekirjad. — Täiendavalt võime teatada, et 27. sept. peeti Riia püha apostel Jakobuse katedraalis pidulik jumalateenistus fakulteedi dekaani poolt, piiskop Rancans'ilt, kuna prälaat prof. dr. Strods pidas kõne õppeaasta sissejuhatuseks. — 28. sept., Läti ülikooli 20. aastapäeval, võttis ka paavstlik nuntsius osa pidustustest, millede puhul kuulutas rektor dr. Primanis paavstliku nuntsiuse ülempiiskop dr. Antonino Arata (nagu juba teatasime) ja ühtlasi ka Riia ülempiiskop-metropoliidi, Anton Springovics'i usuteaduse audoktoriteks. Preester St. Gendelis sai esimeseks litsentsiaadiks kirjatööga »Riia ülempiiskop Jaspar Linde«. — 2 õpilast sai auhinna töö eest: »Mag. Kasimir Skrinda tähtsus kultuurilisel põllul«. — Tuleva aasta kirjatööd on 1. »Abielulahutus ja perekond«; 2. »Jumalaema austamine läti rahva seas«. — Pärast korraldati veel kiriku ajaloost esemete ja raamatute näitus usuteaduskonna suures saalis. Õpilased andsid külalistele vajalikke seletusi. — Professorite jaoks ehitati juure seminari aias uus elamu, kus praegu juba 4 professori elutseb. — Prof. dr. Valpitrs, kes sel suvel võttis Roomas vastu hommikumaa riituse, kannab nüüd habet ja teenib Riias ja Daugavpils'is nende katoliiklaste jaoks, kes on teisest riitusest (nagu meil näiteks Narvas ja Esnas). — Oktoobri alguses valiti dekaan piiskop Rancans Läti ajaloo instituudi liikmeks (kokku 10 liiget). (»Katolu Dzeive«, nr. 12, 1939)

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Leedu. 18. okt. võttis paavst Castelgandolfos audientsile Leedu uue saadiku Püha Tooli juures, dr. Stanislaus Girdvainis'i, kes andis oma volituskirja üle. Pidulikul audientsil vastas paavst saadiku kõnele prantsuse keeles, öeldes muuseas: »‚Katolitsismi põhjapoolseks eelpostiks' — nii nimetasite teie, hr. minister, selle maa, mille poeg ja teenija kõrges ametis te ise olete. Teie sõnad tulevad ka teie rahva südamest, kes on traditsiooniliselt nii andunud Püha Toolile. Need sõnad on Leedule autiitlikS. Nendega rõhutatakse kindel tahe, seesmiselt, ja ohvreis ka väliselt, osutuda selle tiitli ja selles väljenduva osa väärilisеks, olgugi see ohver kujuneks sellise aate jaatamise ja teostamise vajaliseks hinnaks.« — Uusimate sündmuste järele langes osa Vilniuse ülempiiskopkonnast Leedu kasuks. Seni on olnud Leedu territooriumis Kaunase ülempiiskopkond ja Telšiai, Paneveţy, Kaisiadorys'i ja Vilkaviškis'i piiskopkonnad.

Ungari. »Me elame raskete otsuste ajal. Meil peab olema sügav usk, ka suurte ohvrite hinna eest, ja me peame truuks jääma katoliku kirikule ja Kristuse asetäitjale maa peal. Ainult niiviisi suudame oma kodumaad päästa . . . Jumal tänatud: Kristusel ja tema kirikul on praegusajal julgete võitlejate hästi distsiplineeritud armee, täis suursugusust, nagu temal harva on olnud möödunud aegadel . . .« Nende sõnadega tervitas paavst 2000 ungari palverändajat, kes kardinal Sérédiga eesotsas olid tulnud Rooma. Püha Isa kõneles esialgu ladina keeli, siis saksa ja ungari keeli, ja tänas veel kord hiilgava vastuvõtu eest, millise osaliseks ta sai läinud aastal Budapestis euhharistliku maailmakongressi puhul, ning õnnitles nende maad, mis alati olevat jäänud truuks katoliku usule, isegi hoolimata 150-aastasest türgi võõrvalitsusest.

Saksa. 29. oktoobril täitus 1200 aastat, et paavst Gregorius III pühalikult kinnitas püha Bonifatiuse poolt läbiviidud, Passau, Freisingi (=Müncheni), Regensburgi ja Salzburgi piiskopkondade lõpliku asutamise ja korraldamise. Sellepärast krooniti Kuningas-Kristuse pühal nende piiskopkondade ajalugu väärikalt kiriklike pidustustega. — Piiskopkond Kattowitz loodi 1922. a. endistest Saksa ja Austria Sileesia osadest ja loeb nüüd 1,2 milj. katoliiklasi. — Saksas leidub nüüd kiriklikke valdkondi: 26 vanariigis, 8 end. Austrias ja peale selle veel Böömi-Määri territooriumis 6.

Šveits. Šveitsi valitsus on teatanud Püha Toolile, et ta üldmobilisatsiooni puhul ei kutsu tagasi neid ohvitsere ja kaardiväelasi, kes teenivad vabatahtlikena Vatikanis paavsti juures. — See on esimene kord, et tehti niisugune erand. See juhtub ka esimest korda Vatikani iseseisvuse ajal. (»Catholic Times« 29. 9. 39)

Põhja-Ameerika. George'i järve ääres püstitati ausammas püha (prantsuse) jesuiidi Isaac Jogues'i auks, kes oli kord misjonär irokeeside kardetud suguharu juures. See mälestussammas tõestab, kuivõõrd selle maakonna elanikkond austab püha märtrit.

Kuju kulud tõusid kuni 75 000 dollarini ja ta on New Yorki riigi ja rahva kingitus. Aga mitte ainult kuju püstitamisel on kõik, ka mittekatoliiklased, kaasa aidanud, vaid ausamba pühitsemise toiming ühendas kõik püha veretunnistaja austamises hoolimata usundite lahkuminekust. Muusuliste seast pidasid kõnesid ka üks prot. piiskop, üks presbüterlane-kohtunik ja isegi üks hebrealane. Paavst austas kõik osavõtjad oma tänuavalduse ja õnnistusega. — Püha Isaac Jogues nimetas George'i järve omal ajal Püha-Sakramendi järveks. Aastal 1775 aga ristis ta inglise kindral W. Johnson ümber Inglise kuninga auks George'i järveks.

Ühendriikide katoliku kiriku statistika.

Katoliiklased Ühendriiges, Alaskas ja Havai saartel 1939. a. (sulgudes 1938. a.): 21 406 507 (21 166 680).

Ülempiiskopkondi: 14; piiskopkondi: 90; kardinale ja piiskoppe: 130; preestreid: 35 540; preestrikandidaate: 16 746 (15 984); kõrgemaid koole noormeestele: 181; kõrgemaid koole naistele: 677; keskkoole: 1 362; algkoole: 7 561; ümberastujaid: 65 943 (63 696)

(»Catholic Directory 1939«, Kenedy and Sons, New York.)

Toimetuselt.

»Kiriku Elu« vana aasta mõttemõlgutusi.

1. Viimaste 7 aasta jooksul juhtus nii mõndagi kiriklikus elus. Sellest teatas truult sündmuste tähtsuse järele »Kiriku Elu«.

2. Kristlane, kes ei õpi edasi innukalt, jääb tegelikult koolilapse teadmistest maha, ka usu alal. Seletusi, uurimisi ja ergutusi usu ja tegeliku kristliku elu alalt annab »Kiriku Elu«.

3. Sellepärast tellige, lugege, levitage »Kiriku Elu«!

4. Oma hea veendumuse ja hingelise arendamise eest igas kuus vaid 5 senti; sest 5 senti maksab igas kuus »Kiriku Elu«.

5. Toimetuse, trükkimise ja lehe kaunistamise eest ei makseta midagi. Sinu kanda oleksid vaid paberi ja saatekulud, kõike muud teeb Jumala ja sinu pärast »Kiriku Elu«.

»Kiriku Elu« VII aastakäigu (1939) sisu.

Üks Jumal, üks usk. üks armastus 1
Mis oli tarkade täht? 3
Monutusvõte 5
Paavst Pius XI † 9
Meid katoliiklasi ei tunta 10
Religioosuse tunne inimkonnas 13, 21, 28, 36, 48, 66, 75, 83, 90
Uus paavst — Pius XII 17
Vabadusepäev Tallinna kirikus 18
Kas katoliku kirik on antikristlik? 20
Pidulik leinajumalateenistus 23
Ülestõusmise pühad — usu võit 25
Minu esimene külaskäik kat. kirikus 26
Paavst Pius XII valimise vastukaja 29
Paavsti tervitus maailmale 30
Meie paavsti elust 31
Kes see on? 33
Katoliiklik Läti 34, 44
Rõõmustavaid nähtusi 37
Vaimude eraldumine 41
Kas usulõhe peab tõesti olema? 42
Põhja-Euroopa ja katoliku kirik 43
Lord Halifax ja katoliku kirik 49
Kaasaegne anglikanism 49
Damaskus ühe prants. diplomaadi elus 50
Rist ja poolkuu 51
Inimsööja 52
Jumalasalgamise traagika 57, 69, 77
Õige ja vale hardus 58
Kirik katakombides 59
Viis sugupõlve tagasi 61
»Vanemad, te ei armasta oma lapsi!« 65
Eesti katoliiklaste end. ülemkarjane surnud 67
Miks Albert Schweitzer siirdus Aafrikasse 68
Ühe uuema-aja misjoni ülesehitamine 69
Salome de la Tour-Brissac 70
Maailmade valitsejale! 73
Patu vili — surm 74
Piibli lugemisest keskajal 78
Novembrimõtteid 81
Prot. maailmamisjoni konverents 82, 98
Tõotus 84
Arvustus: Sild, Eesti kirikulugu 86
»Oleme Jumala lapsed.« 89
Sangarlik Hispaania 92
Rahva sõber 92
Tartu rooma-katoliku kirik 93
Reformatsiooni »õnnistusest« 97
Maailmakirikust 7, 15, 24, 39, 55, 63, 71, 79, 87, 99
Kodumaalt 16, 24, 39, 56, 64, 72, 80, 88

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1939.

Riigiraamatukogu. S 5729

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR